

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

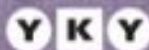
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nurullah Ataç

Diyelim Söz Arasında

BÜTÜN ESERLERİ

DENEME

YAPILANCI YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

DİYELİM

~

SÖZ ARASINDA

Nurullah Ataç (1898-1957), Türk edebiyatında modern anlamda deneme türünde ürün veren ilk yazar ve eleştirmendir. *Dergâh* dergisinde yayımlanan şiir ve yazılarıyla edebiyat dünyasına giren Ataç, çeviri, deneme ve eleştirileriyle Cumhuriyet dönemine damgasını vurmuştur. Yeni bir kültür ve dil arayışı içinde, kendi türettiği sözcükleri, devrik tümceleri ve kendine özgü biçemiyle dili bir uygarlık sorunu olarak ele almış; Batılılaşma, Divan şiiri, yeni şiir, eleştiri gibi çeşitli konularda, kişisel yönü ağır basan yazılarındaki kuşkucu ve cesur tavrıyla pek çok genç yazarı da etkilemiştir. Elliye yakın çeviri yapan Nurullah Ataç'ın yazıları şu yapıtlarda toplanmıştır: *Günlerin Getirdiği* (1946), *Sözden Söze* (1952), *Karalama Defteri* (1953), *Ararken* (1954), *Dişelim* (1954), *Söz Arasında* (ös 1957), *Okuruma Mektuplar* (ös 1958), *Prospero ile Caliban* (ös 1961), *Söyleşiler* (ös 1964), *Günce I -II* (ös 1972), *Dergilerde* (ös 1980).

Nurullah Ataç'ın
YKY'deki kitapları:

Günlerin Getirdiği .Sözden Söze (1998)
Diyelim ~ Söz Arasında (1998)
Karalama Defteri ~ Ararken (1998)
Okuruma Mektuplar ~ Prospero ile Caliban (1999)
Günce - 1953-1955 (2000)
Günce - 1956-1957 (2000)
Dergilerde (2000)
Söyleşiler (2000)

Doğan Kardeş
Gene Yalnızlık - Seçme Denemeler (2011)

NURULLAH ATAÇ

Diyelim
~
Söz Arasında

Deneme

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1045
Edebiyat - 279

Diyelim ~ Söz Arasında / Nurullah Ataç

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: kitap@masmat.com.tr
Sertifika No: 44686

Diyelim, 1. baskı, Varlık 1954
Söz Arasında, 1. baskı, Dost 1957
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ağustos 1998
9. baskı: İstanbul, Mart 2020
ISBN 978-975-363-902-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 44179

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

DİYELİM

Ben • 11

Özgürlük Üzerine • 20

Aydınlarımız • 27

Bir Beti - İkinci Beti - Ek • 31

İyi Hava • 43

Eksiğimiz • 47

Batı'ya Doğru • 50

Toplum ile Sanat • 54

Apollon ile Marsyas • 58

Samimilik • 63

Yenilik, Biçim • 67

Memleket Edebiyatı • 71

"Destan Dedik..." • 75

Şiir Üzerine • 81

Rübailer • 88

Bir Şair • 92

İki Şair • 95

Bir Roman • 99

Bir Hikâyeci • 106

Çizgiler •	110
Güçlük - Kolaylık •	110
Övünmek •	111
Taklid •	111
Uzlaşmak •	112
Şiir Dili •	114
Eğlendirmek •	115
Hayvan Sevgisi •	117
Düşünmek, İnanmak •	118
Gelenek •	119
Biz •	120
Güzel •	122

SÖZ ARASINDA

Gençlere Öğüt •	127
Yaşlılar, Gençler •	130
İlımlı Devrim •	132
Okumak •	135
Dayanışma •	138
İnanmak •	141
Nasıl Okuyorlar? •	144
Yazar ile Eleştirmen •	147
Dil •	151
Batı'ya Doğru •	154
Münazara •	157
Batı Kafası •	159
Övülmek •	163
Yeni Yazı •	167
Güldeste •	171
Ak mı, Kara mı? I •	175
Ak mı, Kara mı? II •	179
Ek •	182

DİYELİM

*Bedia Akarsu'ya,
Türkçeyi sevdiği, savunduğu için.
N. A.*

Ben

I

Bü gün de, öyle buyurdu gönlüm, kendimden açacağım. Önemi mi söy liyeceğim. Ya! önemli bir ki şiyim ben. Divan şairlerimiz ö verler kendilerini, “fahriye” yazarlar ö verler, kasidelerine, gazellerine birer ikişer beyit sıkıştırıp ö verler. Ben de bir “fahriye” yazacağım sanmayın. Monsieur Gide bir yerde “Ben bilir dim önemimi, ama böyle çabuk anlaşılacağını ummazdım” gibi bir şey söyler. Benimki o da de ğil. Önemli bir ki şiyim önemli olmasına, ancak benim önemim Monsieur Gide’inki gibi de ğil, baş ka tür lü. O, ya şa dı ğı ça ğın en büyük yazarı, baş lı ca yazarıydı, de ğeri günden güne beliriyor, eserinin özü, derin anlamı yavaş yavaş kavranıyor, gelecek yüzyıllarda daha da büyüyecektir o. Ben ona benzemem, öyle derin bir anlamı yoktur benim yazdıklarımın, gelecek yüzyılların ki şileri yeni bir acun gö rüşü, bir ya şa ma yolu bulamıyacaklardır benim yazılarımda. Ben, ölü mümden az sonra, belki de öldüğüm yıl içinde, unutuluveririm. Olur, üç beş arkadaş, gönüldeş aralarında konuşurken anarlar beni, o baş ka, ama bir yazar olarak anılmam, öğ retmenler öğ ren cilerine benim kitaplarımı okumalarını öğütmezler.

Benim önemim ya şa dı ğım günlerdedir. Benim önemim, ger çek bir yanı olsa bile, daha çok düşsüldür, sizin anlıyacağınız *hayalîdir*. Benim kurduğum bir düş de ğil, baş ka larının kurduğu bir düş tür. Okurlar ço ğun lu ğu tanı maz beni, tanı mı ya caktır da. Beni yazarlar, şairler tanır, daha da çok genç yazarlar, genç şair-

ler. Bğn Ataç diye bir masal, bir efsane, bir *mythe* varsa genç şairler, genç yazarlar kurmuşlardır onu. Hepsini de yılar benden, yılgı salmışımdır onların arasına. Su bende değil, ben bir Şey yapmadım onları yıldırma için, kendiliklerinden, dşncesizliklerinden, anlayışsızlıklarından yıldılar. Birtakım köksüz kanılara, yalanlara saplandıkları için yıldılar. Ben onların yazdıklarına, çalışmalarına ilgi gösterdim, edebiyatı, şiiri severim de onun için. Güzel olan Şeylerden ben de, elimden geldiğince, neden almıyayım payımı? Yaşadığım ağ Türk şairlerinin hepsini değilse de çoğunu okudum, bir şiiri beğenince söyledim beğendiğimi, benden sonra, yahut benimle birlikte daha başka kişiler de anladı o şiirlerin değerini. Ama dışarıdan bakanlar o şairlerin, yazdıklarını beğenip de vdcğm şairlerin, ben beğendiğim, ben vdcğm için ne erdiklerini sandılar. Alıklar! Gerçekten değeri olmıyan bir şiire ben değer katabilir miyim? Kimse katamaz. Abdülhak Hmit'i bunca kişiler övmüş, biri çıkıp Shakespeare'den de üstün olduğunu söylemiş, *dâhi* demişler, daha neler dememişler, o karma karışık, abuk sabuk, eciş bücüş esere bir değer katabilmişler mi? Eleştirmeci de, herhangi bir kimse de ancak gerçekten değeri olan bir şiiri, bir eseri sevdirebilir, bütün yapabileceği Şey o şiir, o eser üzerine dikkati çekmektir. Orhan Veli iyi bir şairdi, ben vdcğm için değil, gerçekten bir değeri olduğu için iyi bir şairdi. İlk ben etmişim onun sözünü. Bilmiyorum, benden önce de onun değerini anlıyanlar olmuştur. Bir kere Yaşar Nabi var, Orhan Veli'nin şiirlerinin değerini anlamış ki dergisine koydu, ben *Varlık*'ta okudum o şiirleri, yani Yaşar Nabi'den sonra okudum. Ama alıklar, o söylediğim alıklar, Orhan Veli'nin ben sözünü ettiğim için tanındığını, beğenildiğini sandılar. Ne yapsınlar? Öyle alışmışlar. Okuldayken ğretmenleri şu şair, bu yazar için büyüktür demiş, kendileri de o şairin, o yazarın bir satırını bile okumadan inanmışlar büyük olduğuna, yutmuşlar ğretmenlerinin söylediğini, bir şairin, bir yazarın büyüklüğü böyle olur, böyle kurulur diye bellemişler.

Niceleri geldi bana genç şairlerin, daha da gelir. "Benim şiirlerim için de bir yazı yazsanız..." Okurum getirdikleri şiirleri. Sarmaz beni. Büsbütün değersiz mi? Değil belki. Ama yazılmasa da olurdu, daha da iyi olurdu. Beni sarmıyan şiirleri, gerek-

siz bulduğum şiirleri niçin öveyim? nasıl öveyim? Övmeyince de küserler. Küsüp gitseler iyi, kurtulurum. Kızarlar bana, köpürürler. Artık ömürleri boyunca çekiştirirler beni. İkide bir “Eleştirmeci yok bu ülkede...” diye yazılar yazarlar. Eleştirmeci olmadığından değil, kendileri bu ülkede eleştirmeci olmadığına inandıklarından değil, eleştirmecilerimiz arasında arkadaşları da vardır, kendilerini övenler de olmuştur. Hayır, onların bizde eleştirmeci olmadığını söylemeleri “Ataç benim yazılarımı beğenmedi, benim şiirlerimi üne erdirecek yazılar yazmadı, Ataç yoktur!” demektir. Doğrudur da dedikleri, demek istedikleri. Onların şiirlerini üne erdirecek, onların şiirlerine kendilerinin koyamadıkları değeri katabilecek bir eleştirmeci, bir Ataç yoktur. Olamaz da. Bana niçin küsüyorlar, kızıyorlar? Kendilerine, yaradılışlarına, kendilerine gerçek bir şairlik vermemiş olan doğaya (*tabiata*) küssünler, kızsınlar. Bir hikâye vardır: eskiden paşanın biri, bir vali, okulları dolaşıyormuş, öğretmenlerden birini beğenmemiş, çıkmış, öğretmen de ona “Ne yapalım, paşam? size *paşa* ol diyorlar, oluyorsunuz, bize *öğretmen* ol diyorlar, olamıyoruz” demiş. Benim beğenemediğim, övemediğim şairler arasında da yüksek yerlere ulaşmış kimseler var, sayırlar bile bulunuyor aralarında. Ne yapalım? kolay iş yüksek yerlere ulaşmak, sayırlık olmak. “Geç” derler, geçiverirsiniz, “ol” derler, oluverirsiniz. Şairlik öyle değil, benim “ol” dememle kimse şair olamaz. Ama onların “Bizde eleştirmeci yok” demeleriyle de eleştirmecilerimiz yok oluvermez, “Ataç yok” demeleriyle Ataç kalkmaz ortadan.

Yalnız “Bizde eleştirmeci yok” demeleri mi bana sataşmak? Hayır, bana çatmak için, bana öfkelerini söylemek için “Şair yok bu ülkede” dedikleri de oluyor. Geçenlerde biri, benim beğenemediğim, kendisi için benden bir yazı istediği halde koparamıyan bir şair kalkmış, “Düdüklü, yalancı dolmalı, daha bilmem neli şiirler yazılan bir çağda şiir olamaz” gibi bir şeyler karalamıştı. İşin iç yüzünü bilenler anlar onun ne dediğini. Yalnız düdüklü, yalancı dolmalı, daha bilmem neli şiirler mi yazılıyor şimdi? Şiirin mehtaplısı, bülbüllüsü, ruhlusu, çeşmelisi, pınarlısı da yazılıyor. Bakmıyor onlara. “Ataç, benim şiirlerimi beğenmiyen, benim için bir övgü yazısı yazmıyan Ataç hep o

düdüklü, yalancı dolmalı, daha bilmem neli şiirlerden hoşlanıyor, ben de o şiirlere çatarım, onlarla birlikte Ataç'ı da kaldırı-
rım ortadan!" diye düşünüyor. "Dilimiz soysuzlaşıyor, topla-
nın ey bu dili seven yiğitler! toplanın da Ataç'ı, şu benim şiir-
lerimi beğenmiyen, benim için bir övgü yazısı yazmıyan Ataç'ı
ortadan kaldıralım!" diye bir boru öttürüyor. Acınır. Bilmiyor
ne yaptığını da onun için. Hep beni önemli bulduğunu, benden
yıldığını söylüyor, bana bir önem uyduruyor, Ataç diye bir yıl-
gı masalı, efsanesi, *mythe*'i uyduruyor.

Doğrusunu söylüyeyim, kurnaz değildir o, iyi bir çocuktu
eskiden, gene de, öyle sanırım, iyi bir adamdır. Kötü bir şair
ne kadar iyi bir adam olabilirse o kadar iyi bir adam olduğuna
inanabilirim. Kurnaz olmadığı için bir gün geldi, açıkça söyledi
istediğini, "Bir yazı yazıverin benim için" dedi. Ötekiler onun
gibi değildir, kurnazdır onlar. Önce kendileri överler beni, ben
de onların beni övdüklerini göreceğim, kendilerini öveceğim.
Değil mi ya! benim değerimi, büyüklüğümü anlıyorlar, demek
kendileri de değerli, büyük kişiler. Biri vardır, bir dergi çıkarır,
yıllarca benim deyişime öykünerek (*taklit ederek*) yazılar yazdı.
Bomboş yazılar. Övdü durdu beni. Dergisinde yarışmalar açtı,
yargıcılar kuruluna beni çağırdı. Daha önce, gelen bütün yazıla-
rı bana verdi, "Siz seçin de beğendiklerinizi kurula götürelim"
dedi. Yani beni beğendiğini, benim yargılarıma inandığını gös-
termek için elinden geleni yaptı. Sonra bir gün, bir şiir kitabı
çıkartıyormuş, "Şuna bir önsöz yazın!" dedi. Yazamıyacağımı
söyledim. "Neden? şu şairin kitabı için yazdınız ya!" dedi. Ge-
ne yazmadım. Bunun üzerine dergisinde neler, neler yazdırttı
benim için! Ne akla gelmiyecek saçmalar uydurttu! Önemli bir
kişi etti çıktı beni.

Biri de vardır, ufak tefek bir kişi, beni bir övdü bir yazısın-
da, sormayın! Ben, şair Bay Ahmet Kutsi Tecer'le şair Bay Arif
Nihat Asya ile birmişim, onlar gibi, onlar değerinde bir sanat
eri. Okudum okudum yazısını, ne yalan söylüyeyim? hiç de
koltuklarım kabarmadı. Ama o koltuklarımı kabartmak için
yazmıştı. Sonra o da bir dergi çıkardı, alafranga adlı bir dergi,
yazı istedi benden. Yazmadım, dergisinin o alafranga adını da,
içindeki yazıların çoğunu da beğenmediğimi söyledim. Bir kız-

dı, bir kızdı, o kadar olur! Dergisinde bir yazı döşendi benim için, hani “dirhemini yiyen köpek kudurur” derler, öylesine. Ne bilisizliğimi bıraktı, ne soytarılığımı. Ben ısırılmışım, dalayıveriyormuşum, oysaki o beni sevdiğinin göğsüne takmak için koparmak istemişmiş... Böyle de şairce sözler, bayağı şairlerin buluşlarından. Kudurmadım yazısını okuyunca, güldüm, daha da gülüyorum. Ama o kudurdu benim gülüşüme, o gün bu gündür, dilimi yerer, deyişimi yerer, ben ne yapsam, benim ne yaptığımı sansa onu yerer.

Dedim, bir önemim var benim, yaşadığım günlerde var, öldüm mü, kendim gibi önemim de unutulacak. Benim kendimde değil o önem, ben bilirim büyük bir değerim olmadığını, kendimi de olduğumdan büyük göstermeğe kalkmadım. Onlar, benden övgü umanlar, benim övmediğimi görünce de kızanlar uydurdu benim önemimi. Bir korkuluğun önemi, düşüncesi kıt kuşları korkutur, yıldırır.

Yukarıda önemimin gerçek bir yanı da olduğunu söylemiştim. Şimdilik bırakalım onu, bir sırası gelir, onu da söylerim.

II

Gelelim önemimin gerçek yanına... “Bırak onu da başkaları söylesin” diyeceksiniz. Doğru, bir kişinin değerini başkaları daha iyi ölçer. Kendisi büyültür gözünde, yapamadıklarını, başaramadıklarını da olmuş bitmiş sanır. Küçülttüğü de olur, ulaşmak istediğine ulaşamamıştır, bunu anlar da büsbütün sarsılır kendine güveni, ortaya koyabildiklerini de görmez olur, boşuna yaşamış sayar kendini. Bilirim bunu, gene de değerimi, önemimin gerçek yanını kendim söylemeğe çalışacağım.

Başkalarının söyleyeceğinden, söyleyebileceğinden umudum yok da onun için. Bakıyorum benim için yazılanlara, övenler de oldu beni, yerenler de. Daha da oluyor. Ama övenler de, yerenler de belirtilmesi gereken asıl yerler üzerinde durmuyor, kendileri de görmüyor onları. Yerenleri bırakalım şimdi, övenlerden yakınayım. Bir övme vardır bizde, birer erdem olduğuna inanılmış niteliklerin hepsini övülen kişide görmek. Yazdık-

larını okumıyacaksınız, yaptıklarını incelemeyeceksiniz, alacaksınız elinize kalem, “üstad” diye, “dâhi” diye döktüreceksiniz. Ya! bana “dâhi” diyenler de oldu, kan tepeme çıktı, ölecektim. Biri de, durup dururken, Sokrates’e benzetti beni. Dediklerine göre çirkin bir adammış Sokrates, eh! o yönden belki benzerim, başkaca bir benzerliğim yoktur. İlkçağ Yunaneli’nin büyük bilgisi nerde, ben nerde! Böyle benzetmeler eziverir kişiyi, küçük-lüğünü daha da belirtir. Şimdiye dek ancak iki kişinin benim için yazdıkları gönendirdi beni, Bay Zeki Kuruca’nın yazısıyla Bay Yıldırım Keskin’in yazısı. Onlar övmedi beni, savundu, yazılarında bir araştırma, konuyu kavrayıp yargılama dileği görülüyordu. Bay Zeki Kuruca’nın iyice şiirleri de vardı, epeyce oluyor, bir iki yerde görüştüm kendisiyle. Şimdi nerededir? ne yapar? bilmiyorum. Dergilerde adını gördüğüm de olmuyor. Bay Yıldırım Keskin’le hiç karşılaşmadım. Tanıyanlardan sordum, şimdi yabancı bir ülkedeymiş, okuyormuş orada. Dönüşünde iyi bir yazar, anlayışlı bir eleştirmeci olacağını umuyorum. Beni de belki büsbütün beğenmez olur, olsun, duyguları-yla değil, düşüncesiyle yargılayacağına inanıyorum.

Bunca yıldır yazıyorum, ne yaptım ben? Yanılmıyorsam 1921’deydi, *Dergâh*’ta yazmağa başladım. Ahmet Haşim’in *Göl Saatleri* yeni çıkmıştı, ilk yazım onun üzerinedir. Sonra tiyatro eleştirmesine geçtim. Benim yazı yazmağa başladığım yıllarda bir Avrupa hayranlığı vardı bu ülkede. Avrupa hayranlığını kötülüyecek değilim. Gözlerimizi Avrupa’dan ayırmamalıyız, çoktur, sayılmıyacak kadar çoktur bizim Avrupa’dan almamız gereken şeyler. Geleneklerimize sınırsız bağlı kalmamızı, Avrupalı yazarların kitaplarını kapatıp da kendi edebiyatımızla yetinmemizi öğütleyenler oluyor, onlardan değilim ben, eritmeliyiz kendimizi Avrupa uygarlığı içinde, kurtuluş ondadır. Geçenlerde eleştirmecilerimizden biri, Bay Mehmet Kaplan, Mehmet Akif’i müslüman olduğu için sevmediğini söylüyordu. Hayır. “*Tevbe, ya Rabbi! hatâ rahına gittiklerime, - Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime*” diyen şairi severim, Süleyman Çelebi’yi severim, iyi şairdir onlar, bayağı değildir. “*Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar*” diyen şair ise düpedüz bayağıdır. Mahalle kahvesi düşünürü. Hani “Tesettür kalktı, bet bereket

kalktı” diye konuşanlar vardır mahalle kahvelerinde, işte onların şairi, onların düşünürüdür Mehmet Akif. Yalnız Batı uygarlığını değil, Doğu uygarlığını da sevmez, ince yanını sevmez o uygarlığın. Şirazlı Hafız’a da, Nedim’e de söver, şiire düşmandır. Avrupa’ya yönelmemizi, Avrupa uygarlığını benimsememizi istemiyenler hep o Mehmet Akif’e tutunurlar. Ben Mehmet Akif’çi değilim. Ama benim yazı yazmağa başladığım yıllardaki Avrupa hayranlığı körü körüne bir hayranlıktı. Fıransızların büyük edebiyatının sözü bile geçmezdi. Tiyatrolarımız Paul Hervieu, Kistaemakers, Robert de Flers ile Caillavet, Bataille, Bernstein gibi adamların eserlerini oynardı, onlardan daha aşağılarının eserlerini de çevirirler, Fıransız edebiyatı diye sunarlardı.

O sırada bir ben miydim o eserlerin değersiz, bayağı şeyler olduğunu bilen, anlıyan? Elbette bir ben değildim. Hikâyecilerimiz kendilerine örnek diye fıransızca *Le Journal*’ın, *Le Petit Parisien*’in, daha bilmem hangi gündelik gazetenin hikâyecilerini seçerlerdi. Bir ben miydim bunun gerçek Fıransız edebiyatı olmadığını bilen, Fıransız edebiyatının yüz karası olduğunu anlıyan? Hayır. Benim yazı yazmağa başladığım yıllar, Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun, Bay Yahya Kemal Beyatlı’nın genç oldukları yıllardı, benim söylediklerimi onlar benden daha iyi bilir benden daha iyi anlardı. Ne var ki kendi eserlerini yazmağa çalışırlar da o kötü edebiyatla, Fıransızların kötü edebiyatı ile savaşmazlardı. Brioux’nün bilmem hangi eserinin saçma bir şey olduğunu yazdığım gün şaşılar çevremdekiler. Nasıl? Académie Française üyelerinden Monsieur Brioux’ye dil uzatılır mıymış? O günün gazetecilerinden biri “Biz öyle kimselerin terine dahi saygı göstermeliyiz” gibilerden bir şeyler yazdı. Çekinmedim ben bildiğimi söylemekten. Bunu kendimi göstermek için yaptığımı sandılar. Delphoi tapınağını yakan, Zemzem kuyusuna işiyen adam gibi... Bugün de ünlü yazarlardan birini beğenmediniz mi, gene öyle söyliyener çıkar.

Türk tiyatrolarının o bayağı yazarları bırakıp da daha iyilerine, daha yükseklerine geçmesini ben sağladım demiyorum. Olacaktı o iş. Dedim, o eserleri beğenmiyen, bayağılığını

bilen daha nice kimseler vardı, elbette etkilerini göstereceklerdi. Ama benim de o işte, küçük de olsa, bir payım vardır.

Arkadaşlık, dostluk güzel, büyük bir duygudur. Ulu yazarlar arasında o duygunun aşktan da üstün olduğunu söyleyenler vardır. Doğrudur. Arkadaşlık, dostluk duygusunu yermeye kalkacak değilim. Ama şunu sorayım size: edebiyatta, sanatta, düşünce işlerinde arkadaşlık, dostluk duygusundan daha tiksinc ne vardır? Şu adamın yazdıklarını beğenmiyeceksiniz, onları okurken güleceksiniz içinizden, sonra da kalkıp o adam arkadaşınızdır diye o yazıları öveceksiniz. Sorarım, bu yalan kadar kötü ne vardır?... Bizim gençliğimizde adı daha anılan bir Fransız resim eleştirmecisi vardı: Jean Dolent. Şimdi büsbütün unutuldu. O Jean Dolent için “Hep arkadaşlarını, dostlarını övüyor” demişler, “Ben bütün iyi ressamlarla dost olurum, kötülerıyla de konuşmam” demiş. Fransa’da belki olabilir bu, bizde olmaz. Yalnız iyi şairler, değerli yazarlarla konuşacağım dediniz mi, üç beş, en çok yedi sekiz kişiyle yetineceksiniz. İyisi mi, dostlukla edebiyatı ayırırsınız birbirinden. Ben ayırdım. Belki duygularım güçlü olmadığındandır, yargılarıma dostluğumu karıştırmadım. Ancak büsbütün sevmediğim kimselerin şiirlerini, yazılarını sevmediğimi söyleyemiyorum, belki o yargıda duygumun da bir payı var diye.

Bu yolda, dostluk, arkadaşlık tanımamak yolunda bana uyanlar pek olmadı. Çevreme, edebiyat acununa bakıyorum, arkadaş birlikleri günden güne genişliyor. Gerçek arkadaşlığın ne olduğunu bilmedikleri için. Edebiyatı, sanatı kendilerine dert edinmedikleri için. Ben, edebiyatı kendine dert edinmiş bir adamım. Gece gündüz edebiyat düşünürüm, şiir düşünürüm. Sevdiğim bir şiiri tanıdıklarına okumadığım, yahut bir edebiyat sorusu üzerine tartışmaya girişmediğim günler, yaşadım saymam kendimi. “Bugün Türkel’inde en tam edebiyat adamı kimdir?” diye sorarlarsa, beni gösterebilirsiniz. Övünmek için söyleyemiyorum bunu, yazdıklarım iyidir, kötüdür, o başka, iyiyse de, kötüyse de inanarak yazarım, övmem de, yermem de bir çıkar kaygısıyla, dostluk, arkadaşlık düşüncesiyle değildir. Benim için “Herkesin ak dediğine kara demeyeği sever” derler, beni hiç anlamıyanlardır bunu söyleyenler, hiçbir şeye ak olduğunu

bilerek kara demedim. Belki yanıyorum da kara görüyorum, ama kara gördüğüm için kara diyorum, kendime de, başkalarına da yalan söylemiyorum.

Dil işine sonradan giriştim. Daha önce başlasaydım, dil devriminin gerekli olduğunu daha önce anlıyabilseydim ne iyi olurdu!... Erken olsun, geç olsun, giriştim dil işine. Gençler arasında bana uyanlar çok oldu. Yaşlılardan da var. Neden ötekilerden çok bana uyanlar oldu? Dil işine girişmem de bir çıkar kaygısıyla değildir de onun için. Alıklar benim şu bu buyurdu diye, şuna buna yaranmak için öz-türkçeye özendiğini sanırlar. Oysaki ben, öz-türkçe için nice kazançları teptim, rahatımı kaçırdım, üzdüm kendimi, adımları deliye çıkarttım. Hepsisi de ne dediklerini bilmez, kafalarına düşüncenin gölgesi bile girmemiş birer alıktır bana deli diyenler. Öz-türkçeye özenişim de duygularımın etkisiyle değildir. Latince, yunanca öğretilmiyen bir ülkede tek doğru yolun, tek usul (*aklî, akla uygun*) yolun öz dile gitmek olduğunu düşüncemle anladım da onun için o yolu tuttum. Düşünmiyenler “Beynelmilel kelimeler” deyip dursunlar, “Kamunun bildiği, türkçeleşmiş kelimeler” deyip dursunlar, bu sözler ancak düşünmediklerini, düşünemediklerini, kendilerinde dil duygusu, dil anlayışı olmadığını gösterir. Birçok kimselerin bana uyması, benim dil işine gerçekten inandığımı, inandığım için de sarıldığımı anlamış olmalarındandır. Ben bildiğim gibi onlar da bilir benim öyle üstün bir sanat adamı olmadığımı, benim güçsüzlüğümü onlar da görür, bana benzemeğe çalışmazlar, tuttuğum yolda giderler, işte o kadar. İçlerinde beni geçenler oluyor, bilseniz ne kadar seviniyorum.

Benim önemimin gerçek yanı... Kısaca söyliyeyim onun ne olduğunu: doğruluğum. Edebiyatta, dil işinde yalandan kaçınıp düşündüğümü bezeksiz, donaksız, olduğu gibi söyleyişim. Büyük bir şey değil ya, pek de küçümsemeyin.

Özgürlük Üzerine

Özgür (*hür*) kişi, köle olmıyan, tutsak olmıyan kişidir. Kimsenin kölesi, kimsenin tutsağı değildir. Kendi kendisinin, duygularının, tutkularının, çıkarının da kölesi, tutsağı değildir. “Böyle işime geldiğinden böyle düşünüyorum, böyle söylüyorum” diyen kimseyi gerçekten özgür sayabilir miyiz? Özgür kişinin düşüncelerile duyguları, tutkuları, çıkarı arasında ille bir çarpışma, bir karşıtlık olması gerektir demiyorum, uzlaştıkları, zorla değil, kendi kendilerine uzlaştıkları da olur. Ancak özgür kişi, düşüncelerinin duyguları, tutkuları, çıkarı ile uzlaşamamasını, onlar birbirleriyle uzlaşamayınca da duygularından, tutkularından, çıkarından geçip yalnız düşüncelerine uymağı göze alan kişidir.

Duygularımızdan, tutkularımızdan, çıkarımızdan geçip yalnız düşüncelerimize bağlanmak... Tutku, adı üstünde, bizi tutan, buyruklarını istesek de, istemesek de geçiren bir güçtür; ondan kurtulabilmemiz için bizi daha büyük bir gücün kavraması gerektir. Düşüncelerimiz tutkularımızı yenebiliyor, susturabiliyorsa, onlar birer tutku olmuş, birer tutkuya benzemiş demektir. Öyle ise özgür kişi, kimsenin kölesi, tutsağı olmadığı gibi kendi kendisinin de kölesi, tutsağı olmıyan kişi, düşüncelerine birer tutku gücü verebilmiş olan kişidir.

Demek ki özgürlük istemek ancak düşünen, duygularına, tutkularına kapılmadan, çıkarını aramadan düşünebilen kişinin işidir, ancak onun hakkıdır. Kendini istediği gibi tutkularına bırakmak, çıkarını aramak, para kazanmak, her ne olursa olsun kazanmak için özgürlük istiyen kişinininki bir yalandır; yalan ol-

duğunu belki kendi de bilmez, anlamaz, gene de bir yalandır. Özgürlük değildir onun istediği, kazanmaktır, eğlenmektir, rahat etmektir, tutkularının buyruğunu yerine getirmektir. Bu ereğe ulaşabildi mi, artık özgürlük istemez, özgür sayar kendini, başkalarının durumu ne olursa olsun, yaşadığı toplumda özgürlük bulunduğuna inanır, yeter bulur o özgürlüğü.

Özgürlük, düşünme özgürlüğü, düşündüklerini söyleyebilme özgürlüğü demektir. Öteki özgürlükler üzerinde durmuyoruz.

Düşündüklerinin doğru olduğuna inanan, düşüncelerine birer tutku gücü verebilmiş olan kişi, düşündüklerini bir engelle karşılaşmadan söyleyebilmeği ister. Onu durduramazsınız ki! Sus dersiniz, korkutmağa kalkarsınız, her şeye katlanır, kellesini verir, gene söyler. Tutku engel tanımadığı, önüne çıkan her engeli yıkmağa kalktığı gibi tutku gücü edinmiş düşünce de engel tanımaz, o da her engeli yıkmağa kalkar. Ama kendi düşüncelerini söylemek, yaymak, çevresine işletmek isteyen her kişi özgürlük için çalışıyor demek değildir. Kendisinin özgür olmasına çalışıyor, o başka; kendi düşüncelerine uymayan düşüncelerin de özgürce söylenilmesini istiyor mu? Onu da istiyorsa, onun için de çalışıyorsa, ancak o zaman genel özgürlük için savaşıyor diyebiliriz. Bir kimse, kendi düşüncelerine uymayan, onların karşıtı olan düşüncelerin de özgürce söylenip savunulmasını, yayılmasını nasıl istiyebilir? “Biliyorum, görüyorum ki doğru olan budur; buna uymayan yalandır, yanıltır; yalanın, yanıltın da yayılmasına mı bırakacağız?” Özgürlük isteyen, kendisi gibi başkaları için de özgürlük isteyen kişi, kendi düşüncelerine uymayan, onlarla karşıt olan düşüncelere ille birer yalan, birer yanlış diye bakmıyan kişidir. “Ben böyle düşünüyorum, ancak bunun doğru olduğuna inanıyorum; ama belki de yanılıyorum” der. Hiç olmazsa doğrunun bir olmadığını, birbirlerine uymaz, birbirlerine karşıt düşüncelerde de birer doğruluk payı bulunabileceğini kabul eder. Öyle ise özgürcülüğün kökünde şüphe de vardır. “Böyle düşünüyorum, ama bakalım yalnız ben mi doğru düşünüyorum?” İçinde bu şüphe olmiyan kişi, kendisi için özgürlük istese dahi, bir özgürcü değildir, başkalarının özgür olmasına çalışmaz.

Ya gerçekten düşünmediklerini söyleyenler, doğru olduklarına inanmadıkları düşünceleri bir tutku, bir çıkar uğruna savunanlar, onların da özgür olmasını istiyecek miyiz? Yalan da özgürce söylensin demiyoruz ki! Gerçekten düşünmediğini söyleyen, doğruluğuna inanmadığı bir düşünceyi savunan kişi, yalancılık ediyor demektir. Özgürlük, düşünce özgürlüğü bir ahlak işidir, yalan ahlaka sığmaz. Ama yalancıyı doğrucudan nasıl ayırabiliriz? Yalancıları susturacağız diye ya doğrucuları da susturursanız? Bir suçsuzun ceza görmesinden bin suçlunun cezasız kalması yeğdir derler. Bir doğrucunun susturulmasındansa bin yalancının söylemesine bırakmak yeğdir.

Özgür kişi kimsenin kölesi, tutsağı olmıyan, kendi kendisinin, duygularının, tutkularının, çıkarının da kölesi, tutsağı olmıyan kişidir demiştik. Özgürcü ise kimsenin, kendi kendisinin, duygularının, tutkularının, çıkarının kölesi, tutsağı olmadığı gibi düşüncelerinin, kanımlarının, inanlarının da kölesi, tutsağı değildir.

Bir kimsenin bir iş başarabilmesi, herhangi alanda olursa olsun bir şey yaratabilmesi için kendi kendine güvenmesi, inancı gerektir. Şüphe ise kişinin ellerini, kollarını bağlayıverir. Boyuna şüphe içinde kimin elinden ne gelir ki? Olsa olsa yıkar, başkalarının yaptıklarını yıktığı gibi kendi kurmak istediklerini de daha başlamadan yıkıverir. Öyle ise özgürcü, kendisinin de, başkalarının da özgür olmasını diliyen kişi bir şey yapmıyacak, bir şey kurmıyacak mıdır? Hep şüphesi içinde bocalayıp duracak mıdır? Hayır, özgürcüde şüphe bir düşünce, bir öğreti (*doctrine*), bir saplantı değildir, yaradılışının bir gereğidir, içine işlemiş ama kendisinin belki de pek bilmediği, adlandıramadığı bir huydur. Özgürcü, düşüncelerinin doğruluğundan şüpheleri olmıyanlar gibi, tıpkı onlar gibi, her dediğini kesin olarak söyler: “Doğru olan budur, bundan başkası yalandır, yanıltır, zararlıdır” der, gene de o yanlışların, yalanların söylenilip yayılmasını yasak etmeğe, önlerine engel dikmeğe kalkışmaz.

Özgürcüde kişiöğlü saygısı vardır da onun için. Kişioğlunun büyüklüğüne inanmıştır, kişioğlunu susturmakla bütün iyiliklere, doğrulara, güzelliklere giden yolların kapatılacağını bilir. Özgürcünün istediği yalnız şu doğrunun, bu doğrunun

savunulup yayılması değildir, bütün doğruların belirmesine imkân bırakılmasıdır. Bunun içindir ki bir doğruya saplananlar, ondan dışarı çıkamıyanlar kışioğluna saygı beslemedikleri gibi, özgürlükten yana da değillerdir. Özgürlük insanca bir değerdir, kışioğluna saygısı olmıyan o değeri anlıyamaz, o değeri anlamıyanda kışioğlu saygısı olamaz.

Özgürlük (*hürriyet*) toplum değerlerindendir. Dağlara, ya da denizlerin ıssız bir adasına çekilip bir başına yaşamağa kalan kişi, evet, dilediğince oturur, yatar, kalkar, beğendiği yemişi koparır, yoktur karışanı, seçtiği çevrede görmek istediği işlere kimse engel olamaz. Ancak görünüşte özgürdür o kişi. Bir de karşısına başka biri, ya bir hayvan çıksın, şaşırır; onunla boy ölçüşmek, çarpışmak zorunda kalır. Ya yenip onu buyruğu altına alacak, ya yenilip kendisi onun buyruğu altına girecek.

Dağdaki, ıssız adadaki özgürlük geçicidir, beklenilmedik ilk karşılaşmada çöküverir. Yalnız yaşıyan kişi hep korku içindedir, yarın değil, bir dakika sonra ne olacağını bilemez. Özgürlük ise güvenlik ister, korkunun bulunduğu yerde özgürlük yok demektir. Bugün yaşadığım gibi yarın da yaşıyacağımı bilirsem, ancak o zaman özgür sayılırım. Ömrüm tükenmiş de ölürsem o başka. Ama benden güçlüsü ile didişmek, yaşamak için türlü dekler kurmak, yaranıp ömrüm tükenmiş de ölürsem o başka. Ama benden güçlüsü yoksa bile güvenlik ancak toplumdadır.

Özgürlüğe ermek kölelikten, tutsaklıktan kaçmakla değil, köleliği, tutsaklığı yıkmakla, ortadan kaldırmakla olur. Özgürlük istiyen, özgürlük için uğraşan kişi, Latin oyunlarında efendisinin oğlunu sevdiğine kavuşturup azad edilmeğe çalışan köleye benzemez. Yalnız kendisi değil, bütün kişiler kölelikten, buyruk altında olmaktan kurtulacak. Bir kendi için değil, bütün benzerleri için çabalar. Özgür kişi kendi kendinin, duygularının, tutkularının, çıkarlarının da kölesi değildir demiştik: bir başına yaşayıp öylece özgür olmak istiyen kişi ise kendi kendinin, özseverliğinin kölesidir.

Düşünmek bir toplum işi olduğu gibi özgürlük de bir toplum işidir. Bir başına yaşıyan kişi düşünür mü? Düşünce konu-

larından hangisini ele alırsanız alın, görürsünüz ki toplumla ilgilidir, toplum içindir. Birey (*fert*) için sanat olmaz, din olmaz, bilim olmaz. Düşünen bir kimse, ister istemez, toplumun bir tikesi (*cüzü*) olarak, toplumun etkisi altında, toplumu itkileyebilme için düşünür. Bunun içindir ki özgürlüğü yalnızlıkta, bir başlarına kalmakta arıyanları anlamam, onlara sapıtmış, doğru yoldan çıkmış diye bakarım.

Özgürlük olmıyan, birtakım düşüncelerin söylenilmesine bırakılmıyan bir toplumda: “Ben kendi kendime istediğimi düşünüyorum, kimse bana karışamaz, gelip kafamın içini arıyacak degiller ya!... Kimseye bildirmeyecek olduktan sonra istediğimi düşünmekte özgürüm” diyen kimse, dağ başında, ıssız adada bir başına yaşayıp özgür olmağa kalkan kimsenin bir eşı değil midir? Bir kendimiz için düşünüp içimizde sakladıklarımız, düşünülmemiş demektir.

“Ben düşüneneğim, düşündüklerimi bir yere yazacağım, benden sonra geleceklere yarasın” mı diyor? Önce şunu söyleyeyim: öyle bir kişı kendini pek beğeniyor demektir, sevmem o denli kendilerini beğenenleri. Sonra şunu sorayım: niçin içine büzölüp yaşamağa katlanıyor da özgürlük istediğini söylemiyor? Rahatı, canı düşüncelerinden daha tatlı da onun için mi? Ama özgürlük istemek, düşünceleri birer tutku gücü edinmiş kimsenin işidir; düşüncesi uğruna rahatını, gerekirse canını veremeyecek kimseye gerçekten düşünüyor denilebilir mi, bilmem. Yalnız şunu biliyorum: düşünmüş, düşüncelerini içlerinde birer tutku gibi duyup düşünmüş kimseler, kendi sağlıklılarında da o düşüncelerin başkalarının bilinmesini, yayılmasını istemişlerdir; canlarını, rahatlarını korumak için gizlenmeğe kalabilirler, az çok gizlenirler, o başka; ama büsbütün gizlenemezler. Mademki söylüyorlar, üç beş kişıye, eše dosta bildiriyorlar, kendilerini gene de öne sürüp tehlikeye koyuyorlar demektir. Gene de düşüncelerini rahatlarından, canlarından üstün tutuyorlar demektir.

Bir düşünce, tutkuya benzemiş, tutkulaşmış bir düşünce kişinin içinde kalabilir mi? İlle söylenilmek, bağırılmak ister. Her doğru söylenilmezmiş, öyle doğrular varmış ki söylenilmemesi yeğ imiş! İnanmam öyle şeye. Bir kimse bir doğruyu buldu mu,

anladı mı, kendine saklıyamaz, dayanamaz, ağzından çıkarıverir. Bulunduktan sonra, anlaşıldıktan sonra saklanabilen doğrular, “küçük doğrular”dır, yani toptan kişioğlunu değil, ancak üç beş kişiyi ilgilendirecek doğrulardır, birkaç gün içinde yalan oluverecek doğrulardır. Büyük doğrular ise saklanamaz. Bakın Galilei’ye: yerin döndüğünü söylemekten kendini alabilmiş mi? O doğru, kurulmuş düzeni bozabileceği için, söylenilmemesi yeğ imiş, dinlemiş mi Galilei? Söyleyivermiş. Rahatından geçmiş, canını vermeği göze almış, söylemiş.

Bundan şunu çıkarabiliriz: bir toplumda düşündüklerini söylemek özgürlüğünü isteyenler, özgürlük için çarpışanlar yoksa, o toplumda gerçekten düşünen, büyük doğrular bulan kimse yok demektir. Özgürlük olmamasına ancak düşünmeyenler katlanır, katlanan her kişi de düşünmüyor demektir. Yoksa dayanamazdı, söylerdi, hiç olmazsa Yunan masalının berberi gibi gidip kuyuya: “Kıral Midas’ın kulakları eşek kulağı!” diye bağırırdı. Diyeceksiniz ki nice Kıral Midas’ların kulakları ne biçimdir biliriz de bağırmağa dilimiz varmaz, korkarız. Canım Yunan masalı! bir “küçük doğru”nun da kişiyi büyük bir doğru gibi sarabildiğini söylemiş...

Bir düşünce söylenmeden, yazılmadan daha bir düşünce olmuş sayılmaz: biçimini bulamamıştır. Düşündüklerini söyliyemedi içinde saklayan kimse de bunun için gerçekten düşünüyor sayılmaz, bütün o düşünceler kafasında ancak birer gölge halindedir.

Şu da var: düşüncenin gerçekten doğru olup olmadığının anlaşılabilmesi için de söylenebilmesi gerektir. Bir şeyler düşünüyorsunuz, ama kimseye açılıp tartışmaya giremiyorsunuz ki! Yanıldığınızı size kim anlatacak?... Yalnız yanıldığınızı anlamanız için mi söyleyebilmeniz gerektir? Hayır, düşüncenin doğruluğu da gene söylenilmekle belirir. Tartışmalar size, düşüncenizin doğruluğuna yeni yanıtlar buldurur.

Düşüncenizin çevrede, başkalarında uyandıracığı tepkiyi bilmezseniz doğruluğunu da, yanlışlığını da, asıl değerini de anlayamazsınız; bir eksiği varsa, onu da gideremezsiniz. Değerini, etkisini ölçemediğiniz için de artık bir saplantı olur o, kurtulamazsınız ondan, büyültürsünüz içinizde, her şeyi onun ardın-

dan görmeğe başlarsınız. Bu yüzdendir ki özgürlük olmıyan toplumlarda birçok kimseler birer saplantıya kapılırlar, düşündüklerini sanırlar. Oysaki saplantıya kapılmak düşünmemenin ta kendisidir. Böylece özgürlüğün yokluğu kişiyi gerçek düşünceden uzaklaştırıp çılgınlığa yaklaştırır.

Aydınlarımız

Devrimcilik ile demokrasinin bağdaşıp bağdaşamıyacağını inceliyen yazısında Bay Nihat Erim şöyle diyor: “Atatürk devrimlerinin temeli nedir? Bu soruya bir kelime ile cevap verilebilir: Akılcılık... B         Batı medeniyeti akılcılığın hurafe ve safsatalara galebesidir... Modern ilim metodlarının tatbik edildiği bir yetişme devresinden geçmiş aydın insanların bu gerçeği kavramaması hemen hemen imkânsızdır. Türk milletin  n selameti, varlığı devrimlere bağılıktadır. Bunu anlamamış olan bir aydın tasavvur edilebilir mi?”

Başyazarın bu iyimserliğini ben de paylaşmak isterdim. Ama görüyorum ki aydınlarımız arasında bunu, “Türk milletin  n selametinin, varlığının devrimlere bağılıkt  ” olduğunu anlamıyanlar çok, hem de pek çok. Söylüyorlar, yazıyorlar. Görüyorsunuz: ikide bir geçmişin güzelliğini, gelenekleri   ne sürüyorlar, eski yaşayışımıza, eski t  relerimize d  nmeği istiyorlar. İstanbul Bilim-Yurdu yüksek-öğretmenlerinden, yani   niversite profesörlerinden biri, Meden   Kanun ile Türk ailesinin yıkılmış olduğunu bile yazdı. Aydınlar arasında saymıyacak mıyız o adamı? Bana sorarsanız, onun usuna da, bilgisine de inandığım, güvendiğim yoktur benim. Ama ülkenin en yüksek bilim kurumunda ders veriyor, gençleri yetiştiriyor, aydınlatıyor onları. Biliyoruz ki tek başına değildir o adam, onun gibi düşünenler, onun dediklerini yörelerine, bütün ülkeye yayanlar var. “İnanmayın bunların söylediklerine, bunlar birer aydın değildir” diyebilir miyiz? Dersek: “Peki, sizce aydın kimdir? Bir Bi-

lim-Yurdu yüksek-öğretmenini de aydın sayamayacaksa kimi aydın sayacağız?” diye sormazlar mı? Buna da kolay kolay cevap veremeyiz.

Bay Nihat Erim “aydınlar” deyip kesmiyor, kimleri düşündüğünü, yani kendisinin aydın diye kimlere dediğini açıklıyor: “Modern ilim metodlarının tatbik edildiği bir yetişme devresinden geçmiş insanlar...” Peki ama devrimleri beğenmeyen, onlardan dönülmesini isteyen okur-yazarlarımız, yüksek-öğretmenlerimiz de öyle yetiştiklerini ileri süremezler mi? Avrupa’nın bir iki ülkesine gitmişler, o ülkelerin en yüksek okullarında okumuşlar, devrimleri kötülerken birtakım Avrupalı yazarların söylediklerini anıyorlar. Onları da, Bay Nihat Erim’in tanımladığı (*tarif ettiği*) gibi birer aydın saymak için daha ne isteriz?

Aydınlar derken, bizim aydınlarımızdan söz açarken bir yönü düşünmüyoruz. Biz bu “aydın” sözünü Avrupalılardan öğrendik, *intellectuel* karşılığı, *intelligentsia* karşılığı olarak kullanıyoruz, bizim aydınlarımızın da Avrupalı aydınlar gibi olması gerektiğini, öyle olacağını sanıyoruz. Oysaki bizim aydınlarımız onlar gibi yetişmiyor. Size bir olayı anlatayım: İstanbul Üniversitesi’nin yeni kurulduğu günlerdeydi, Alamanya’dan gelmiş bir öğretmenle konuşuyordum, yanımda Türk yazarlarından biri vardı. Konuşmamız edebiyat üzerinde idi, ben başka ne konuşabilirim? Bir ara o söylediğim Türk yazarı: “Ne iyi! siz hem hekimsiniz, hem de edebiyat işlerinden anlıyorsunuz!” dedi. Şöyle bir baktı o Alaman: “Elbette, dedi, ben *doktor* olmadan önce *bachelier*’yim.” Bilim-yurdundan geçmesinden çok bir liseden geçmesiyle, olgunluk sınavı vermiş olmasıyla övünüyordu. Avrupalı aydın, bilim-yurdunda (*üniversitede*) değil, orta öğretim okullarında yetişir. O okullarda kendisine birtakım büyük yazarların, büyük düşünürlerin eserleri okutulur, onların birbirlerine benzemedikleri, düşünce hayatının naslar üzerine kurulmadığı gösterilir, insanoğluna saygı aşılanır. Bizim aydınlarımız ise böyle yetiştirilmeden Avrupa bilim-yurtlarına gönderiliyor, orada dinlediklerini birer nas diye dinliyorlar, kendi düşündüklerinden başka türlü düşünmeyi birer suç sayıyorlar. Orta öğretim okullarında yetiştirilirlerken kendilerine naslar belletilmiş, nas saygısı aşılanmış da onun için.

Birer uzman (*mütehassıs*) olarak dönüyorlar yurda, düzenli bir edebiyat eğitime dayanmıyan, kupkuru bir uzmanlık. Bakıyorsunuz, kendi meslekleri dışında hiçbir şeye ilgilenmiyorlar, dünyada olup bitenlerden haberleri yok, hele genel düşünce tartışmalarını hiç merak etmiyorlar. Bilgileri, kendi meslekle-
rindeki bilgileri yepyeni de olsa insanlıkları eski... Bay Nihat Erim Atatürk devrimlerinin özünün “akılcılık” olduğunu söylüyor, çok doğru, ama bizim aydınlarımızın hemen hepsi “nakilci” olmaktan kurtulamamışlardır. Orta öğretim okullarında kendilerine türlü düşüncüler, türlü görüşler gösterilmemiştir de onun için.

Batı acunu aydınları, düşünürleri arasında da gelenekçiler, eskiye bağlı olanlar yok mudur? Vardır, ama onlar bizimkiler gibi değildir. Eskiye, geleneğe bağlı kalmayı da gene akıl yolu ile savunurlar, nakil yolu ile değil. Bizim okur-yazarlarımız arasında Avrupalıların gelenekçilerine uymak isteyenler ise eskiye, geleneğe sadece eski olduğu için, gelenek olduğu için, babalarımızdan öyle öğrendiğimiz için bağlı kalmağı savunurlar. Batı acunu gelenekçilerinin en aşırısı dahi bize bir devrimci gibi gözükür, çünkü o bizim toplumumuzda olmıyan birtakım düşünceleri, töreleri savunur. Bizim “devrim” dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi Batı ülkelerine benzetmektir: devrimcisi ile, gelenekçisi ile... Bunun içindir ki Batı acunu düşünürlerinin en gelenekçisini getirin, bizim ne yapmak istediğimizi anlatın, hiç şüphenez olmasın, o da Atatürkçü olur.

Neye varmak istiyorum? Şuna: bizde gerçek aydın, sözün Avrupa’daki anlamile gerçek aydın yetişmesini istiyorsak, orta öğretim okullarını değiştirmeliyiz, o okullara edebiyat derslerini koymalıyız. Bugün yok mu o okullarda edebiyat dersi? Yoktur, bizde Batı acunundaki anlamile bir edebiyat yoktur da onun için. Bizde hep kendilerinden öncekilerin söylemiş olduklarını tekrar eden birtakım şairler yetişmiştir, hiçbir şair, hiçbir yazar yeni düşünceler, yeni görüşler getirmemiştir, iç hayatımız naslara bağlı olduğu gibi güzellik hayatımız da naslara bağlanmıştır, düşünce hayatımız da naslara bağlanmıştır. Bizim edebiyatımız insana türlü görüşleri, türlü düşünceleri öğretmez, insanoğlu saygısı aşılamaz...

Bunun için orta  ğretim okullarından bizim edebiyatımızı kaldırıp yerine Yunan, Latin edebiyatını koymak gerektir. Batı acunu aydınını aydın edenler onlardır da onun için. Bu devrim, bütün devrimlerin özü olması gereken bu devrim başarılmadan bizde Bay Nihat Erim'in istediği aydın yetişmiyecektir.

Bir Beti - İkinci Beti - Ek

- Sedat Oksal'a -

İki gözümlü Sedat,

13 aralık gündemeçli *Tan*'da çıkan "Dil Kurultayı toplanırken" adlı betkeni (*makalenî*) okudum. Doğrusu, beğenmedim o yazını; dediklerin bence yanlış da onun için beğenmedim. Anlatayım:

Ta başta bir söz söylüyorsun, güleyim mi, kızayım mı, kestiremedim. "Dil meselemizi bir hayat davası saymakla hiç de mübalağa etmiş olmuyoruz. Millet olarak varlığın temeli dil olduğuna göre, dilde kargaşalık ve birbirini anıyamaz bir hale düşmek; millî birliği vücuda getiren ecdat yadigârı bu mukaddes bağda gevşeklik, ancak düşmanlarımızın hasretle bekliyeceği ve özliyeceği bir felaket olur" diyorsun. Ne oluyorsun Sedat? yoksa coşturucu söylevler çekmekte mi gözün var? Bırak, Bay Banarlı'ya bırak böyle sözleri. Dilimizi yeni yaşayışımızın gereklerine uydurmağa çalışmak ulusal birliğe dokunmaz, bizi birbirimizi anıyamıyacak bir duruma düşürmez, yağlarımızın ekmeğine yağ sürmez. Bunu sen de bilirsin ya, bir de parlak tümceler (*cümleler*) kurayım demişsin...

Yok, düşündün de öyle söylüyorsan, inanarak söylüyorsan, biraz duralım burada. Hangisidir senin istediğin, savunduğun dil? "Yazı dilimizde tutulacak yol, (...) bugününün gazetesinin, dergilerinin, edebî eserlerinin yoludur" buyuruyorsun. Neden? Bize atalarımızın armağanı olan dil, bugünkü günce-

lerin, dergilerin, yeni gökçe-yazın yapıtlarının dili midir? Ulusal birliği kuran dil niçin Bay Yalman'ın, Bay Nusret Safa Coşkun'un, Bay Karacan'ın yazdıkları dildir de Namık Kemal'in, Naima'nın, Baki'nin, Fuzuli'nin dili değildir? Geçmişle olan bağın kopmasına gönlün katlanmıyorsa durma yarı yolda, ta eskiye git. Ali Ekrem Bey'in dediklerini doğru bulmuyorsun; oysa ki onun dedikleri seninkilerden daha köklü. Ne demiş o? Onun sözlerini sen kendin anıyorsun? *"Evvelâ terakîb ü kavâid-i arabiye vu farisiye lisanımıza yedi asırdan beri intikal etmiş, yerleşmiştir. Bu kadar medîd bir devre-i tekâmül geçirmiş eşkâl-i lisaniyeyi birkaç kişinin arzusile terk edivermek muhaldir."* Ali Ekrem Bey, dili değiştirenlere karşı koymak için yedi yüzyılı öne sürüyor, sen ise otuz kırk yıllık bir çağı gösteriyorsun...

Sen de Ali Ekrem Bey'in düştüğü yanlışa düşüyorsun. Ali Ekrem Bey, arapça, farsça kurallara göre yapılmış takımların türkçeden kaldırılması salt birkaç kişinin dileğiyle oluyor sanıyordu, sen de bugünkü değişmenin geçici bir dilekten, birkaç kişinin özenmesinden doğduğunu sanıyorsun. Ali Ekrem Bey'in savunduğu dil duramadı, toplumun yeni düşüncelerine, yeni gereksinmelerine (*ihtiyaçlarına*) uymuyordu da onun için duramadı. Senin savunduğun dil de duramaz, o da o yüzden duramaz.

Sen bir öğretmensin, Sedat, ben de en çok senin gibi öğretmenlerin, türkçe öğretmenlerinin, yazın öğretmenlerinin bu dil işini kavramayışınıza şaşıyorum. Sen öğrencilerine eski dili öğretebiliyor musun? Yazında birçok yabancı tilcikler kullanmışsın, onların ne demek olduğunu, hangi köklerden geldiğini öğrencilerine belletebiliyor musun? Fransızcadan *autorité*'yi alıyorsun, *otorite* diye yazıyorsun, *fanatisme*'i alıyorsun, *fanatizm* diye yazıyorsun; yarın sen okula gidip de öğrenene (*dershaneye*) girdiğinde çocuklardan biri kalkıp: "Bu *otorite*, bu *fanatizm* nereden geliyor, Bay öğretmen?" diye sorsa, ne yaparsın, Sedat? "Ben bilmiyorum, sizler de bilmeden öğreniniz!" diyebilir misin? irkilmeden, ürpermeden söyleyebilir misin böyle bir sözü? "Aman! çocuklarımızı anlamaksızın, körü körüne bellemekten koruyalım" diye çırpınıyoruz, sonra da o çocukların köklerini, öz yorularını (*manalarını*) bilmedikleri tilcikler düşünüp yazmalarını istiyoruz. Olur mu bu? yazık değil mi o çocuklara? Bizim

istediğimiz, kurmağa çalıştığımız dile sen de, birçokları gibi, “uydurma dil” diyorsun; senin istediğin dilin “devşirme dil” olduğunu görmüyor musun? Latinceyi, yunancayı ben de bilmem, Sedat, sen de bilmezsin; nereden bileceğiz? okutmadılar bize onları. Öyle ise bize babalarımızdan kalmış gibi, bizim öz dilimizin köklerinden yapılmış gibi o *fanatizm*, *otorite* tilciklerini kullanmıyalım. Sen, bugünkü öğrencilerine o tilcikleri şöyle iyice anlatarak öğretemezsin; yalnız onları değil, *yâni* ile *ma’nâ*’nın bir kökten geldiklerini bile anlatamazsın. Nereden anlasınlar? Arap üçüklerini (*harflerini*) bilmezler ki ikisinde de *ayn*’ı görsünler. *Yâni*’yi ayrı, *ma’nâ*’yı ayrı bellesinler diyeceksin, sonra da çocukların anlamadıkları nenleri (*şeyleri*) bellemelerine, ezbercilikle yetinmelerine şaşacaksın. Ne ekersen onu biçersen, Sedat. Anlıyarak öğrenmek, kullandığımız tilciklerin köklerini öğrenmekle başlar.

Bilirsin ki seni severim, Sedat, bunca yıllık arkadaşlığımız var; onun için birçoklarının düştükleri yanlışlıklara senin de düşmen üzüyor beni. Bak, ne diyorsun: “İkincisi de (ikinci dil) eskiden ıstılah, bugün ise ‘terim’ adı verilen ve ancak devlet otoritesine dayanarak yaşamakta olan, bu sebeple adına resmî dil demek de pek yanlış olmıyan ‘ilim ve ihtisas’ dilidir.” Senin istediğin nedir? eski bilim-sözlerinin kalmasını mı istiyorsun? Ne türlü girmişti onlar okullara? Gökten mi inmişti onlar? Şu “ihtisas” tilciği kaç yıllıktır? Eskiler ona “itkan” derler: “Bizim ol fende çok tahkîkimiz itkanımız vardır”; arapçanın “yakın” kökü, o kavram için daha uygundur, sonradan fıransızcanın *spécialisation* tilciğini arapçaya çevirmeğe kalkmışız, “ihtisas” demişiz, o da, senin dediğin gibi, “devlet otoritesine dayanarak”, benim diyeceğim gibi “durul gücünden, ya yetkisinden asılanarak” okullara girmiş, öğrencilere belletilmiş. Başka yolu nedir? Durul (*devlet*) diye bir kişi mi vardır? o mu yapıyor tilcikleri? Yooo! birkaç kişi var, o işle uğraşıyorlar, onların buldukları tilcikler de öne sürülüyor. Bunların içinde şu, ya bu eple (*sebeple*) beğenmediklerin varsa, yanlış buldukların varsa söylersin, sen başka bir tilcik öne sürersin. Siz böyle yapmıyorsunuz: “Dile dokunulmasın, devlet, millet elden gidiyor!” diye bağırıyorsunuz, böyle bağarmakla da bir iş gördüğünüzü, bir yiğitlik ettiğinizi sanıyor-

sunuz. Oysaki bunun tersine olarak korkaklık ediyorsunuz, yaşıyamıyacaklarını pek iyi bildiğiniz dünden kalma bilim-sözlerine yeni birer karşılık aramaktan çekiniyorsunuz; *ihtisas* tilciğinin yaşıyamıyacağını sen de bilirsin, senin gibi bağırانların hepsi de bilir. Dil Kurumu *uzmanlık* diyor; bunu beğenmiyorsanız, yanlış buluyorsanız neden bir daha iyisini, daha doğrusunu aramıyorsunuz? Dil Kurumu'nun öne sürdüğü tilcikleri gücün kullanacaksınız diyen var mı size? İşte ben, Dil Kurumu'nun koyduğu *terim* tilciğini kullanmıyorum, kullanmam da, onun yerine *bilim-sözü* diyorum, daha bir iyisi bulununcıya değin de onu kullanacağım. Ancak *ıstılah* diyemem, o tilciğin kökünü –biraz arapça okuduğumuz için– sen ben bilsek bile senin öğrencilerin de benim öğrencilerim de, anıyamazlar.

Bu ay içinde toplanacak Dil Kurultayı'nın “ortalama yolu” seçmesini öğütölüyorsun. Yukarıda durul yetkesine, senin deyişinle “devlet otoritesine” dayanarak dili düzenlemeye kalkmayı pek doğru bulmuyordun, oysaki dilin düzenlenmesine, gene o senin beğenmediğin Dil Kurumu'nun toplıyacağı Kurultay'ın karışmasını istiyorsun. Biribirini tutmuyor bu dediklerin, Sedat. Yoksa sen *ıstılah*'ın, *ihtisas*'ın, *şümül*, *otorite*, *mukaddes* gibi tilciklerin durul yetkesine dayanarak bu ulusa gücün benimsetilmesini mi istiyorsun? Kurultay uğumlıyacak (*karar verecek*): “Bundan böyle İstanbul basınının yazarlarınca beğenilenden başka bir dil kullanmak yasaktır...” Böyle bir uğuma (*karara*) varılırsa sevineceksiniz: “Yaşasın devlet otoritesi!” diye bağıracaksınız, yoksa tanımiyacaksınız durulun yetkesini.

Ben de dinliyeceğim Kurultay'da konuşulacakları, uğumlar arasında doğru bulduklarım olursa uyarım onlara. Ötekilerine karışmam.

Gözlerinden öperim, Sedat'çığım.

* * *

Kardeşim,

Birinci betime *Tan* güncesinde yazdığın yanıtı (*cevabı*) okudum. (Yanılmıyorsam 26 aralık gündemeçli sayıdaydı; senin

yazıyı kesip sakladım, onun için ne gün çıktığını iyice bilemiyorum.) Okudum yanıtını, okudukça da şaşırdım, en çok sonunda söylediğine şaşırdım da onun için. Diyorsun ki: “Kurultay hep beklediğimiz, benim de istediğim kararı verdi. Artık mekteplerimizde halk dilinde yaşamıyan kelimelerden uydurulmuş terimler çocuklarımıza ezberletilmeyecek. Şu halde istediğimde haklı imişim...”

Bunu yazdıktan sonra bir okudun mu, Sedat? Kurultay’ın verdiği uğum (*karar*) senin istediğinin, düşündüğünün doğru olduğunu göstermiş... Bu gibi işlerde doğruyu çoğunluğun dediği mi gösterir? Kurultay başka bir uğuma varsaydı sen istediğinin, düşündüğünün yanlış olduğunu taplıyacak mıydın (*kabul edecek miydin*)? Bundan önceki kurultayların uğumları daha çok benim tuttuğum yolu berkitiyordu (*takviye ediyordu*), neden uymadın sen onlara? Neden o günlerde: “Yaşasın durul yetkesi (*devlet autorité’si*)!” diye bağırmadın da şimdi gene durul yetkesine dayanan uğumu alkışlıyorsun? Durul yetkesi senin gibi düşünenlerden yana ise iyi, benim gibi düşünenlerden yana ise kötü... böyle düşünmek olur mu, Sedat? Onun için soruyorum: sen bir daha okudun mu yazdığını?

“Artık mekteplerimizde halk dilinde yaşamıyan kelimelerden uydurulmuş terimler çocuklarımıza ezberletilmeyecek...” buyuruyorsun. biraz duralım da inceliyelim bu sözünü.. Sen kamunun, tüzün (*halkın*) kullandığı dilde artık yaşamıyan köklerden yeni bilim-sözleri (*istilahlar*) kurulmasını istemiyorsun; peki, şu benim tüylerimi ürperten *terim* tilciğini neden kullanıyorsun? Uydurma değil mi o? “Ben böyle *tirim*, *terim* derim...” Al sana *terim*! firansızcanın *terme* tilciliğine de benziyor, yaşasın! giderek Firansızların *terme* tilciğini bizim *terim*’den aldıklarını da söyleriz... Uydurma dil istemiyorsun da o *terim*’i nite (*nasıl*) kullanıyorsun?... Daha bitirmedim “uydurma dil” üzerine söyleyeceklerimi. Biz, bugünkü tüz dilinde, bugün konuştuğumuz türkçede kimi yaşıyan, kimi de yaşamıyan köklerden yeni tilcikler kurduk mu siz: “Uydurma dil!” diye bağırıyorsunuz. Ya siz firansızca, alamanca, ingilizce birtakım tilcikleri türkçeye alıverince “uydurma bir dil” çıkarmış olmuyor musunuz? Diyelim ki *fanatisme* tilciği firansızcada uydurma değildir, türkçede

de mi uydurma değildir? O da türkçe için bir *bid'at*'tır, bir *néologisme*'dir, yabancı, uydurma bir tilciktir. Sen ki bütün o *auto-rité*'leri, *fanatisme*'leri, *culture*'leri kullanabiliyorsun, tüz dilini nite öne sürebilirsin? İki ölçü kullanıyorsun, Sedat, yerine göre biri, yerine göre öteki. Devekuşu öykünülecek (*taklit edilecek*) usullardan değildir.

Gelelim öteki dediklerine. Ben: “Benim ileri sürdüğüm sözleri beğenmiyorsanız siz başkalarını bulup ortaya atın” demişim, sen korkuvermişsin bundan: “O vakit halimiz ne olur? Her eli kalem tutan kendi keyfine göre kelimeler uydurur ve yazar sa bu curcunanın içinden nasıl çıkılır? Böyle bir hal, birbirimizi anlamamak, dili perişan etmek, inhilale sürüklemek olmaz mı?” diyorsun. Yeni dil kurmak dediğin işte öyle olur, Sedat’çığım! Hani sizler, senin gibi düşünenler ikide bir: “Dili durulmanlar (*devlet adamları*) kurmaz, yazarlar kurar!” diye bağıırıyorsunuz, doğru da söylüyorsunuz, yazarların kurması işte öyle olur. Bak XVI. yüzyıl Fransız ozanlarına, yazarlarına, bak Ronsard’a, Du Bellay’ye, Amyot’ya, Montaigne’e, Rabelais’ye. Yığmışlar ortaya yeni tilcikleri, hepsini denemişler, kimi tutmuş, kimi tutmamış. Bir örnek sana: XVI. yüzyılda fransızcada “nouveaueté” tilciği daha yokmuş, Montaigne: “neuveté” der, “nouvelleté” der, “nouveaueté” tilciğini de kullanır. İlk ikisi tutmamış da sonuncusu tutmuş. Bizde de öyle olmalıydı, yazarlarımızın hepsi de yeni dilin kurulmasına çalışmalıydı, aralarında tartışır, çarpışır, çarpışır. Bir dokuncası (*zararı*) yoktur öyle çarpışmaların, dil öyle kurulur. Bunu istemezseniz, öteki yol kalır, söydeşi (*yani*) durul bir kurum, bir kurağ (*müessese*) yapar, oraya birkaç kişiyi toplar, yeni dilin yaratılmasını onlara buyurur. Bu yolun nereye vardığını görüyorsunuz.

Bir de bir sözlük işi çıkarmışsin. Öğrencilerinden biri gelse de sana: “*Otorite* demişsiniz, *fanatizm* demişsiniz, ne demektir bunlar?” diye sorsa sen “Ataç gibi öz-türkçe söyliyeceğim diye dilimizi altüst edenlerle uğraşmak yüzünden henüz bir Türk dili lügatına sahip olamayışımızdan” bilemediklerini söyliyemişsin. (“Türk dili lügatına sahip olmak” sözüne bayıldım doğrusu! güzel türkçe yazmak böyle olur işte! *dil lügatı* da güzel, *sahip olmak* da güzel, neresi güzel değil ki! Benim gibi öz-türkçe

yazacağız diye tutturanlar olmasa ne yapacaksınız siz? Bir sözlük yapacaksınız, o sözlüğe de *otorite*'yi, *fanatizm*'i, fıransızcada, alamancada, ingilizcede, daha ne bileyim? italyancada, ispanyolcada gözünüze kestirdiğiniz tilciklerin hepsini koyuvereceksiniz... Gene bilmezsiniz bizim iyiliğimizi, ne büyük, ne uzun işten kurtarıyoruz sizi!... A beyim! yapıver sözlüğünü, adına da Türk Dili Kocaman Lügatı de, kim karışıyor sana? *sözlük* gibi, *yetke* gibi, *ozan* gibi kimi dilden atılmış, kimi de uydurma tilcikleri koymazsın öğseyin (*elbette*), ancak *terim*'i unutma, ne de olsa yakışıklıdır!

Bütün bu tilcikler, *fanatizm*, *otorite*, *kültür*, daha bilmem ne: “Akdeniz kıyılarından tutun, Atlantik kıyılarına ve Manş denizine kadar, Yunanistan, Fransa, İspanya, Almanya, İngiltere, kısacası bütün medeniyet dünyasında kullanılır”mış... İşte buna akan sular durur! Onların uygarlık acununu (*medeniyet dünyası*-m) kuran ulusların o tilcikleri kullandıklarını düşüneceğiz de niçin kullandıklarını düşünmiyeceğiz. Bir yabanın, şunun bunun gözünde gözlük gördü diye kalkıp gözlük takması ne ise bizim de Fransızlar, Alamanlar, İngilizler kullanıyor diye kökünü bilmediğimiz bir tilciği sözlüklerimize alıp yazılarımıza koymamız odur. Köklerini bilmemizden bir nen (*şey*) çıkmazmış, sözlükleri yapanlar o kökleri öğrenir, gösteriverirlermiş... Sedat, bir sen böyle düşünseydin aldırmazdım, çoğunuz böyle düşünüyorsunuz, hepiniz böyle düşünüyorsunuz, bizi, bu Türk ulusunu ötekine berikine öykünen bir toplum durumuna düşürmek istiyorsunuz. Anlamıyorsunuz, sezmiyorsunuz bunun ne denli acı, ne denli ağır olduğunu. Dedelerimiz, atalarımız uygar (*medenî*) kişilermiş, arapçadan, farsçadan bir söz alırken kökünü bilirler de onun için alırlarmış, bugünün Türk aydını ise bunu gerekli bulmuyor, demek artık uygar değiliz biz. Tilciklerin köklerini öğrenmeği, düşünmeği gerekli bulmadığı için: “Türk Dili Lügatı” diyor, “Düşmanlarımızın hasretle bekleyeceği ve özliyeceği bir felaket” diyor. Darılma, Sedat, bunu yalnız sen yapmıyorsun, ben de yapıyorum, bugünün bütün Türk yazarları yapıyor; biri var, özene bezene yazdığı bir betikte: “Kendine has hususiyetler” diyor. Karman çorman bir dil! Kişi bununla düşünebilir de düşündüklerini başkalarına anlatabilir mi?

Gelelim yunanca, latince savına (davasına)... Uzun oldu, Sedat, bugün  k yerim kalmadı, onu da başka bir gün konuşuruz. Sağlıcağınan, kardeşim.

* * *

Bay M. Nermi'nin 17 ocak gündemeçli *Yeni İstanbul*'da çıkan "Dilimiz ve ideallerimiz" adlı betkesini (*makalesini*) okuyordum. Bu son yıllarda dil sorununu (*meselesini*) o denli toplu, o denli açık olarak anlatan yazı, doğrusu, az gördüm. Bakıyorum, o konuya dokunan yazarlarımızın sözleri, iri, parlak sözleri, düşünceden çok birtakım duygularla besleniyor, vardıkları yargılar güçlerini gerçekten değil, ancak kendi uydurdukları kuramlardan (*nazariyelerden*) alıyor. "Bir dil, bilim-sözlerini kendi köklerinden yapmaz, başka dillerden alır" gibi bir sav (*iddia*) atıyorlar ortaya, bu kısıklığı (*zarureti*) uzabiliğinin (*tarihin*) hangi   ğrencesinden (*dersinden*)   ıkardıklarını göstermeksizin bizim de bilim-sözlerimizi türkçe köklerden yapmamıza engel olmağ  a kalkıyorlar. Kimi de güzellik gibi, beğeni gibi t  keli (*tamamile*)   znel, görece ölçüleri ileri sürüyor. Şaşılacak iş ş   ki dinliyenler, okuyanlar da: "Nereden, nite (*nasıl*) erdiniz bu sonuçlara? Güzellik nedir? beğeni nedir? bir tanımlayın" diye sormağı uslarına bile getirmeksizin kanıveriyorlar. Kanarlar   ğseyin (*elbette*)!   n  tler (*  stadlar*), büyük büyük önütler buyuruyor! Güzellik ile beğeni'nin de mi tanımlanması gerek? bilmez olurlar mı onları? Hepsinin de duyguları var, incelikleri var, ince ince duyguları var... Yıllardır geliştire geliştire sürdürülen duygu eğitimi bu ülkenin aydınlarını dayanıksız yargılarla yetinmeğ  e alıştırdı.

Salt birkaç kişinin dileğ  i yerini bulsun diye dilimizin sarıldığını, bozulduğunu s  yliyenlere katılmıyor Bay M. Nermi, yazısının ta başında: "Dilimizi kendi gelişimine, kendi haline bırakılmış görmek isteyenler, Türk devrimini büyük bir kültür hamlesi şeklinde değ  rlelendirmekten henüz   ekinenlerdir. Yeni bir hayat nizamı, yeni bir kültür sezgisi elbette kendine göre bir dil ister ve eski değ  rlere göre ayarlanmış, eski kavramlarla bezenmiş bir ifade tarzından kurtulmaya çalışır" diyor. Türkçenin Batı dillerinden asılanması (*istifade etmesi*) gerektiğini s  yliyenlere, ş   "uluslararası bilim-

sözleri” dediler mi su götürmez bir doğruya dokunduklarını sananlara da uymuyor, onlara şöyle yanıtıyor (*cevap veriyor*)? “Dilimiz ne Hint-Avrupa, ne de Sam oğulları dili değildir. Fonetik ve şive üzerinde duruşumuza bakılırsa, dilimizin gelişme imkânlarını yine Turan dilleri çerçevesi içinde aramak zorunda kalacağımızı anlamak kolaydır.”

Görüyorsunuz, Bay M. Nermi benim gibi yazmıyor: dilimizde arapça tilciklerin yaşıyamıyacağını biliyor, gene de onları kullanmaktan çekinmiyor; türkçe Hint-Avrupa dillerinden olmadığına göre *phonétique* gibi, *culture*, kültür gibi tilcikleri kolay kolay benimsiyemeyeceğimizi biliyor, gene de düşüncesini onlarla anlatmağa çalışıyor. Bay M. Nermi de, dil devrimini savunan yazarlarımızın çoğu gibi, kuramdan eyleme (*nazariyeden fiiliyata*) geçmekten çekiniyor, onun da kılısı ile deyisi (*ef’ali ile akvali*) birbirini tutmuyor. Ne yapalım? o da ötekiler gibi, artık yaşamıyacağını, yaşamaması gerektiğini bildiği tilciklere yeni karşılıklar aramaktan kaçınıyor, o da ötekiler gibi, dediklerini günce (*gazete*) okuyucularının kolayca anlıyabilmelerini istiyor. Bu çekinme, bu kolaylık kaygısı bence işi daha da güçleştiriyor, içinden çıkılmaz bir duruma sokuyor, Türk Devrimi ile doğan yeni yaşam düzeninin, yeni ekin sezgisinin dilediği dili kuracaksak elbirliği ile kuralım onu; biz bu bunu (*ihitiyacı*) duyuyorsak onu kandırmanın yolunu arıyalım, yoksa biz de, benim gibi Bay M. Nermi’nin de beğenmediği kimselere, “dilimizi kendi gelişimine, kendi gidişine bırakılmış görmek isteyenlere” benzeriz. Okuyucuların anlamasını kolaylaştırmak için eski tilcikleri de, Batı dillerinden alınmış tilcikleri de kullanmak kendimizi aldatmaktan başka bir nen (*şey*) değildir: düşüncelerimize uymadıklarını, düşüncelerimizi iyice karşılamadıklarını bildiğimiz tilciklerle gerçekten anlaşabilir miyiz? buna gerçekten anlaşmak mı denir?... Neyse! bırakalım bunu... Hangi dille olursa olsun Bay M. Nermi çok doğru sözler söylüyor, okumadınızsa okuyun betkesini, öyle bir düşün (*fikir*) erinin dil devrimini savunmağa girişmesine sevinelim de pek incesini aramıyalım...

O yazıyı okuyup kendi kendime düşünürken birdenbire yanımda bizim Allı kızın sesini duydum, yavaşça gelivermiş.

— Siz üçüncü betiyi yazmıyacak mısınız daha? dedi.

— Ne üçüncü betisi, Allı?

— Ne de çabuk unutuyorsunuz! Sedat Oksal’a üçüncü beti... İkinci betiniz yarım kalmıştı, bu ülke çocuklarına latince ile yunanca öğretilmesini neden gerekli bulduğunuzu anlatacaktınız, başka bir gün açarız diyordunuz...

— Sedat benden beti meti beklemez, bilir o sorun üzerine düşündüklerimi, çok konuştum kendisile, kaç kez (*defa*) de yazdım...

— Bir daha yazın, olur ki bir kişiyi daha kandırırsınız. Birlirsiniz siz de: bir kimse doğrudur diye bildiğini söylemekten bıkmamalıdır. Yoksa siz de Sedat Oksal gibi mi düşünmeğe başladınız?

— Hangi düşüncesine uydum Sedat’ın?

— Size betisinde, gerçekten aydın bir kimsenin kullandığı tilciklerin köklerini bilmesi gerektiğini söylemeniz dinliyenleri artık usandırdığını başınıza kakıyordu.

— Doğru, öyle diyordu Sedat... Desin, ben bıkmadım, usanmadım. Onun gibi düşünenler, şuradan buradan devşirilmiş tilcikleri köklerini, öz anlamlarını araştırmadan kullananlar bulundukça da bıkmıyacağım, usanmıyacağım...

— Öyle ise yunanca - latince konusunu bir daha açmaktan neden çekiniyorsunuz?

— Ondan da çekinmiyorum, Allı... Ancak son günlerde daha iyi anladım, o sorun kolay kolay çözümlenecek (*halledilecek*) bir sorun değil. Bakıyorum, anladıklarını sananlara bile iyice anlatamıyoruz. Türk çocuklarının latince-yunanca öğrenmelerini, ancak birtakım bilim-sözlerini daha iyi anlamaları için gerekli sanıyorlar. Bir iki yıl içinde birkaç kök öğretirlermiş, yetermiş oncası... Sonra da: “Bizim okullarımızda latince öğretiliyor, çocuklarımız Yunan-Latin ekini içinde yetiştiriliyor!” diye koltuk kabartacaklar... Ben sana bir nen diyeyim, Allı: bizim toplumumuzda bir dil sorunu yok, dil sorunu diye, dil devrimi diye boşuna çenemizi yoruyoruz, yok öyle bir nen...

— Ne demek yok? Yok da siz neden böyle öz-türkçe yazacağım diye didiniyorsunuz? neden ötekini berikini öz-türkçe yazmağa kandırmak istiyorsunuz?

— Bir dil sorunu yok, Allı, başlı başına bir dil sorunu yok... Bak, M. Nermi Bey ne diyor: “Yeni bir hayat nizamı, yeni kültür sezgisi, elbette kendine göre bir dil ister” diyor.

— Eee? İyi ya! varmış demek bir dil sorunu!

— Bir dil sorunu yok, bir yeni yaşam düzeni, yeni bir ekin sezgisi sorunu var. Yeni bir yaşam düzenine girmek, yeni bir ekin sezgisine ermek isteyenler, dilimizin değişmesi gerekli olduğunu da anlıyorlar. Ötekiler anlamıyor, istemiyor... Demek bu bun hepimize duyurmuyor kendini. Eski ekinimizin sürmesini diliyenler, ona bugün de bağlı olanlar, bağlı kalabileceğimizi sananlar anlamıyor, istemiyor. Yalnız onlar mı? Batı uygarlığından (*medeniyetinden*) yalan yanlış, yarım yamalak öğrendikleri birkaç nenle yetinenler, Batı dillerinden aldıkları birkaç tilciği yerli yersiz kullandılar mı kendilerini Avrupalı oldu sananlar da anlamıyor, istemiyor. M. Nermi Bey bizim yeni bir yaşam düzenine girdiğimizi, yeni bir ekin sezgisine erdiğimizi ileri sürüyor, bence gerçek durum öyle değil: bence bu toplumda yeni bir yaşam düzenine girmenin, yeni bir ekin sezgisine ermenin ancak bir özlemi var. Eski yaşam düzeninden, eski ekin sezgisinden uzaklaştığımız doğru, yenisine daha giremedik, daha eremedik, yunanca ile latinceyi öğrenmeden, Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarile (*eserlerile*) beslenmeden de giremeyiz, eremeyiz. Bunu iyice bilmeliyiz. Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarile beslenmeden Batı uygarlığına katıldığımızı sanmak, kendimizi aldatmaktır. Bir kimseye öykünmek (*taklit etmek*), bir kimseye benzemeğe özenmek, onun gibi olmak, onunla bir olmak değildir. Yunanca ile latinceye, söydeşi (*yani*) köklere gitmezsek, bilelim ki Batı uygarlığına girmiş olmayız. Batı uygarlığından öğrendiğimiz düşünleri gerçekten içimize sindiremeyiz, ondan aldığımız değerleri benimsiyemeyiz. Bugün biz budunbuyrumcu (*démocrate*) olduğumuzu, ulusçu olduğumuzu söylüyoruz ya, değiliz. Allı; Yunan-Latin ekininden geçmemiş, Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarındaki düşünlerle yoğurulmuş bir toplumda gerçekten budun-buyrumculuk da, gerçekten ulusçuluk da olamaz, bunlar Doğu’nun bilmediği görüşlerdir, Yunan-Latin ekininin ürünleridir, bütünü almadan, bütünü kavramadan bu tikeleri (*cüzleri*) de alamayız.

Buğün bizde bir dil sorunu var, ancak olumsuz (*menfi*) bir dil sorunu var; Doğı uygarlığından çıktığıımız, günden güne uzaklaştığımız için dilimizden neyi, neleri atacağımızı biliyoruz; daha Batı uygarlığına, Yunan-Latin ekini alanına gerçekten girmedğimiz için de neyi, neleri almamız gerektiğini bilemiyoruz, bocalıyoruz. Yıkmakta anlaşıyoruz, birleşiyoruz, yapmakta ise anlaşıamıyoruz, birleşemiyoruz.

Dil bir kılıktır, düşünceye verilen bir kılıktır. Bir öz olmayınca ona bir kılık verebilir misin? Bir yin (*vücut*) olmayınca ona hangi giysinin uyacağını, yaraşacağını kestirebilir misin?

Allı benim böyle parlayıvermeme şaşırmıştı:

— Sonu neye varacak bunun? dedi.

— Bu toplumu Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarındaki düşünlerle yoğurmadıkça, bireyleri (*fertleri*) o düşünlerle, o görüşle yetiştirmedikçe bizde olumlu (*mişbet*) dil devrimi başlıyamaz. Bunu hep birlikte anladığımız gün orta öğretim kurağlarımıza (*mişseselerimize*) latince ile yunanca girecek, gölgeleri değil, kendileri girecek. M. Nermi Bey'in söylediğı yeni ekin sezişine ondan sonra ereceğiz.

İyi Hava

Umarım ki yanılmıyorum: dil işinde hava hayli değişti gibi geliyor bana. Daha da değişiyor, kötünden iyiye gidiyor. “Kazandık artık, yendik” demiyorum, utku yırlamları, yani “zafer türkülleri” söylemeğe kalkmıyorum. Biliyorum, aydınlarımızın, yazarlarımızın çoğu o işi daha iyice kavrayamadılar, yazı dilinde, bilim dilinde kullanılacak tilciklerin devşirme yolu ile toplanamayacağını, soyu soppu toplumca bilinen köklerden kurulması gerektiğini daha anlıyamadılar. Eee! kolay değildir o, çabuk çabuk olmaz, ben de bu bakımdan Namık Kemal gibi “millette ümmid ettiğim feyzi görmeden” öleceğim, taşıma “vatan mahzun, ben mahzun” yazılmasını diliyeceğim diye korkuyorum.

Hayır, yenemedik daha, kazanamadık, daha uzun yıllar uğraşmak, savaşmak gerektiğini biliyorum. Mister Churchill gibi: “Artık sonu göründü yokuşun!” da diyemeyiz. Ama değişti hava, bir rahatlık seziliyor. Üç dört yıl önce, daha geçen yıl, “uydurma” dile ateş püsküren yazarlarımız, bu yıl Bay Mustafa Şekip Tunç’un demecini alkışlamadılar. Alkışlamak şöyle dursun, çoğu sinirlendi o demece, sayın yüksek-öğretmene karşı dil devrimini savundu. Var olsun Bay Şekip Tunç! Severim zaten kendisini, bunca yıl arkadaşlığımız var, şimdi bir kat daha sevdim, iyiliği dokunuyor dil devrimine. Bir demeç daha versin, Bay Başgil’le Bay Fındıkoğlu’nu demem, ama öyle sanıyorum ki Bay Yalman’ı da yola getirir.

Elbette öyle olacak. Bay Mustafa Şekip Tunç gibi düşünenler konuştuğça, tuttukları yolun yanlışlığı, savundukları düşü-

nün çürüklüğü beliriveriyor. O kadar da değil, devrimlerin bütünlüğü, birine dokunulunca ötekilerin de sarsılacağı, “uydurma” deyip de yeni dili kötölemenin ancak Ticanilere yarıyacağı daha iyi anlaşılıyor. İnanmazsınız belki inanmazsınız ya, *Yargıtay*’ın adını değiştirip gene *Temyiz* deyin, *okul*’dan *mektep*’e dönün, kadınlara çarşaf giydirmek isteyenlerin ekmeğine yağ sürmüş olursunuz. Ben *yargıtay*’ı, *okul*’u beğeniyor muyum? beğenmiyorum. Ama onları bırakıp da gene *temyiz*, *mektep* dememiz doğru olmaz, başka sözler arayın, o olabilir, ama gene *temyiz* ile *mektep*’i getirmek, dönmek olur. Devrim yolunda da dönmeğe gelmez. Bir yol dönmeğe başladınız mı, ortaçağda alırsınız soluğu, bakarsınız ki *Sebiliürreşat*’cılarla *Volkan*’cılarla bağdaşıvermişsiniz. Var olsun Bay Şekip Tunç! Demeci ile bunu sezdirirdi yazarlarımıza.

Bir iyiliği daha oldu, onu da küçümsememeli. Eskiden, felsefe bilim-sözlerini yapmak işi bir kurula verilmişti, bu kurula da Bay Şekip Tunç başkanlık etmişti. Birçok kimseler: “Bu böyle olmaz! Millî Eğitim Bakanlığı’nın buyruğu altında çalışan bir kurul, bilim-sözlerini değiştiremez, *şuur* yerine *bilinç*, *doctrine* yerine *öğreti* denmesini bir yasa gibi ortaya atamaz; bırakın, bilginler kendi kendilerine çalışsınlar, arasınlar, bilim dilini böyle kurullarda toplanıp konuşarak değil, yazılar, kitaplar yazarak kuracaklardır” diye bağırıyorlar. Ama o eski kurulun yaptıklarını değiştirmek için gene bir kurul kuruldu, onun da başkanı Bay Mustafa Şekip Tunç, o kurul da Millî Eğitim Bakanı’nın buyruğu altında. Demek ki başka türlü olmuyormuş, bu ülkede başka türlü olamıyormuş. Bay Yücel yapınca kötü de Bay İleri yapınca mı iyi? Bay Yücel, Millî Eğitim Bakanı olarak buyurduğu gibi Bay İleri de Millî Eğitim Bakanı olarak buyuruyor. Demek ki Millî Eğitim Bakanı, yahut Bakanlığı ister istemez bu işe karışacak. Yazarlarımız bunu görünce, dünkü söylediklerinin, çatmalarının yanlış olduğunu anladılar.

Bayan Halide Edip Adıvar’ın demeci gibi. “Millet Meclisi dil işine karışmamalıdır, karışamaz” diyorlardı. Bayan Halide Edip Adıvar da onların arasındaydı. Şimdi kendisi neden karışıyor? Yalnız bir yazar olarak mı karışıyor? Hayır, Büyük Millet Meclisi’nin bu işle ödevlendirdiği, üyelerinin hepsi de bi-

rer milletvekili olan bir kurulun başkanı olduğu için karışıyor. Demek ki Büyük Millet Meclisi dil işine karışabilirmiş, demek ki Bayan Halide Edip Adıvar da Büyük Millet Meclisi'nin bu dil işine karışmasını doğru buluyormuş. Peki, ama öyle ise ne idi eski söyledikleri? "Ta'kîb", "mürakabe" gibi tilcikleri kaldırıp "kovuşturma", "denetleme" demeğe Büyük Millet Meclisi'nin hakkı yok, ama "kovuşturma", "denetleme" sözlerini atıp "ta'kîb", "mürakabe" demeğe Büyük Millet Meclisi'nin hakkı var... Böyle bir düşünce çıldırtır kişiyi! Deveküşu gibi bir şey, işine gelince deve, işine gelince kuş... Var olsun Bayan Halide Edip Adıvar! Onun demeci de birçok yazarlarımızın gözünü açmağa yaradı. Hele "Anayasa" yerine "Teşkilât-ı Esasiye", "dokunulmazlık" yerine "masuniyet-i teşriye" demeği de öne sürsün, Türk Dil Kurumu üyeleri en aşağı beş kat artar.

Bayan Halide Edip Adıvar ile düşünderleri... Ben uydurdum "düşünder" tilciğini, kötü mü? *hemfikir* demekten çok daha iyi değil mi?... Bayan Halide Edip Adıvar ile düşünderleri şöyle diyorlar, ben şöyle söylediklerini sanıyorum: "Biz *ta'kîb* demeğe, *mürakabe*, *contrôle* demeğe alışmışız, bu tilcikleri duyunca ne demek olduklarını anlıyoruz, *kovuşturmak* ile *denetlemek* ise öteden beri bildiğimiz, işittiğimiz tilciklerden değil. Öyle ise onları kaldırırız, yerlerine eskilerini getiririz." Bunu söyleyip direneceklerine bir de şöyle desinler: "Evet, biz *mürakabe*, *ta'kîb* demeğe alışmışız, ama bugünün gençleri, çocukları bunları bilmiyor, Arap yazısını öğrenmedikleri için bunların çoğunu doğru söyleyemiyor, biz şimdi kullanılan yazıya uygun, çocukların, gençlerin kolayca bilyebilecekleri tilcikler aramalıyız..." Ne olur? bir yol bunu deyiversinler. Dediler mi, dilin yalnız kendileri için olmadığını, Arap yazısını bırakıp yeni yazıya geçmekle dile başka bir yön vermeği de kabul etmiş olduğumuzu anlayıverirler. Yapmıyorlar bunu: "Biz... Biz..." diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Sanki dil onlarla başlamış, onlarla bitecek.

Ben de sorayım Bayan Halide Edip Adıvar'dan; kendinden önceki yazarlarımızın, örneğin Halit Ziya Uşaklıgil'in bir dili vardı, kendisi neden uymadı o dile? neden değiştirdi?... Bir ihtiyaç duydu da onun için uymadı, onun için değiştirdi. Onun duyduğu ihtiyaçtır da ondan sonra gelenlerin duydukları ihti-

yaç değil midir? O, kendinden önceki dili değiştirir de ondan sonra gelenler onun dilini değiştirmezler, olduğu gibi mi bırakırlar? Yoksa Bayan Halide Edip Adıvar'ın kendinden önceki dili değiştirmesi salt iş olsun diye mi idi?

Dönsünler, Bayan Halide Edip Adıvar da, Bay Mustafa Şekip Tunç da dönsünler, *bilinç*'i kaldırıp *şuur*, *kovuşturma*'yı kaldırıp *ta'kib* desinler, *bilinç*'in de, *kovuşturma*'nın da bugünkü zevke, bugünkü ihtiyaca daha uygun olduğunu hatırlatırlar, havanın düzelmesine yararlıkları dokunur.

Eksiğimiz

Dergilerin hemen hepsi şiirle dolu, çoğu da doğrusu çekiyor ki-şiyi. Tatlı tatlı söylüyor yeni şairlerimiz, güzel söylüyorlar, rahatça diyiveriyorlar diyeceklerini. Bir dilleri var, süssüz, sade: bir sudur, parıldıya parıldıya akıyor. Yazmıyorlar da konu-şuyorlar sanki. Eh! artık vezin, kafiye de yok, dinlerken şöyle bir dalıverin, karşınıza geçmiş, kırık dökük sözlerle hoşbeş ediyor-lar dersiniz. Nesre geldi mi, öyle değil: bilginler ağzından ka-pılmış, neyin adı olduğu bilinmez okkalı okkalı kelimelerle uzun uzun, yamrı yumru cümleler kuruyorlar, kesin, iri lakır-dılara döküyorlar işi, yedi düvele meydan okurcasına yüksek-ten atıp bunaltıyorlar okuyanı. Biz yaşlılar inanırız Boi-leau'ya, yaşlandıkça da daha çok inanırız: kişi iyice kavradığını açıkça söyler, gereken kelimeleri kolayca bulurmuş. *"Ce que l'on conço-it bien s'exprime clairement, – Et les mots pour le dire arrivent aisé-ment."* Demek ki nesir yazarlarımız, genci de öyle, ihtiyarı da, ne diyeceklerini iyice bilmiyorlar, kafalarının içinde bir şey var-sa bile onu gözlerinin önüne dikip göremiyorlar, bir *idea*, görü-nüş, biçim haline getiremiyorlar, bir türlü zihinlerini toparlıya-mıyorlar. Bunun içindir ki dergileri açtım mı, nesirleri pek oku-yamıyorum, şiirler yetiyor bana.

Ama onlar da bıkkınlık verdi hani! Söylüyorlar söylüyor-lar, hep onu söylüyorlar. Yeni şairlerimiz eskilerin gülüne, bülbülüne çatıyorlar ya, kendileri de şiiri üç beş konuya indir-diler. Yeni adamın, bugünün kişinin yaşamayı sevmekten, yoksulluktan, kızlara laf atmaktan başka bir derdi, bir kaygısı

yok mu? Süssüz, sade şiir dilini buldular, ona bir diyeceğim yok, ama yeni soluk gelmedi daha şiirlerine. (Siz benim “esprit nouveau”, “yeni ruh” demeyip de “yeni soluk” deyişime öfkelenirsiniz: “Anlamıyoruz biz öyle sözleri!” diye tutturursunuz. Hele durun, kızmayın *psykhe*, *anemos*, *anima*, *spiritus*, *ruh*, hepsi de *soluk*, *hava*, *yel* demek değil midir bunların? Yunancası, latincesi, arapçası kullanılınca oluyor da türkçesi kullanılınca niçin olmuyor? Arada bir olsun, kelimelerin köklerine, asıl anlamlarına dönmeliyiz, daha iyi kavranıyor ne demek oldukları.) Yeni şairlerimiz şiir dilini, bir çeşit şiir dilini buldular, yeni soluğu bulamadılar. Eserlerini okurken insanın: “Bunlarda biçim var, öz yok” diyeceği geliyor. Özsüz biçim olur mu hiç? Onların da var bir özü, var ya, pek yavan...

Başka türlü olmasını da bekliyebilir miyiz? Gençlerimiz ne okudular, ne öğrendiler ki yeni soluğu bulabilsinler? Siz yeniğin kendi kendine, yerden biter gibi yetiştiğini mi sanırsınız? Yeni soluğu duymak, kavrayabilmek için kişinin bütün dünyaya uzanan telleri olması gerektir. Bütün dünya derken de yalnız bugünü düşünmüyorum. Bütün dünya, yani dünyanın dünü, bugünü, yarını. Bizim gençlerimiz, geçmiş yüzyılların insanlarıyla konuşmağa, onlara sırlarını söyletmeğe alışmamışlardır. Yeni soluk eski soluğun, eski görüşün, eski duyusun ürünü, bugünün dileklerini sezip onlara uymuş bir türlü değil midir? Eskiler kendi yaşadıkları çağların dileklerini sezip, anlayıp onlara uymuş, onları söylemişler, bugünün insanının da bu yolu onlardan öğrenmesi gerektir. Çıkmasın onların buyurduklarından demiyorum, gelenek karşısında el pençe divan duranları sevmem, hiçbir zaman sevmedim, gelenek aşılmalı, aşmak hızını verirse yaratıcıdır. Ama onu aşmak, ondan daha ileri gitmek hızını almak için onu bilmeliyiz. Bizim gençlerimiz ne biliyorlar insanoğlunun geleneği üzerine? En çalışmış olanları bizim eski şairlerimizden birkaç parça okumuş, o kadar. Bizim eski şairlerimiz ise insanoğlunu ne kendileri bilirler, ne de başkalarına öğretmek ellerinden gelir. Fikirlerle uğraşmamışlar, fikirleri işlememişlerdir. Duruk bir toplumun bireyleri oldukları için hayallerinin dört duvarı arasında yaşayıp kendilerini değişmez bir dünya içinde sanmışlardır. Gençlerimiz onlardan öğre-

nemezler dünyayı görüp anlamağı, onlardan edinemezler yeni soluğu... Yunancaya gitmeleri, latinceye gitmeleri, o dillerin bügünkü Batı âlemini kurmuş olan büyük yazarlarını okuyarak yetişmeleri gerektir.

Geçen gün büyük bir yazarımızla konuşuyordum, o da yıllardır yunancaya, latinceye gitmeden gerçek medeniyete erimeyeceğimizi söyler. “Ama biz o dillerin okutulması gerektiğini iyice anlatamıyoruz, devamızı iyice savunamıyoruz” dedi. Anlatabilir miyiz? devamızı iyice savunabilir miyiz? Bunun için de yunancayı, latinceyi bilmek, o dillerin büyük yazarlarının eserleriyle yoğurulmuş bir kafa ile düşünmek gerektir. Biz öyle değiliz ki! Biz kendimizi Avrupalılarla, Avrupalıların aydınlarıyla karşılaştırıyoruz, birtakım eksiklerimiz olduğunu seziyoruz, şu sonuca varıyoruz: “Onlar da bizim gibi birer insanoğlu, öyle ise biz neden yetişemiyoruz onlara? Onların bizden üstün olmalarını, daha iyi anlamalarını, daha iyi çalışmalarını, daha verimli, daha yaratıcı olmalarını sağlayan nedir? Eğitilmeleri, yetiştirilmeleri başka türlü oluyor onların. Nedir onların eğitimleri? Yunancaya, latinceye dayanıyor; onlar Yunan, Latin yazarlarının kurdukları geleneğe bağlı. Öyle ise güçlerini bundan alıyorlar. Demek ki bizim eksiklerimizi gidermek için de o geleneğe uymamız gerektir.” Böyle diyoruz kendi kendimize, yunanca ile latincenin sağlayacakları üstünlükleri kendimizde bulamadığımız için açıkça gösterip söyleyemiyoruz; biz de açıkça bilemiyoruz onları, sezmekle kalıyoruz. Onların faziletlerini kendimizde denemedik; ancak kusurlarımızla içimiz yanıyor. Bunun için gereğince savunamıyoruz devamızı. Sesimizi duyurabildiklerimize: “Yarınkilerin bizim gibi kalmalarını istemiyorsanız, onları bizim kusurlarımızın, eksiklerimizin bulunmadığı bir âleme ulaştırmak istiyorsanız, yunanca, latince öğretin onlara, Yunan, Latin yazarlarının eserleriyle yoğurun onların kafalarını” diyoruz. Ama eksiklerini, kusurlarını duymıyan, bu eksikleri, kusurları birer meziyet diye görüp de övünen kimseler arasındayız, sözümüzü dinletemiyoruz. “Bizim bir eksiğimiz yoktur. Biz de işte sizin beğendiğiniz adamlar gibiyiz!” diyenlere nasıl söz geçiririz?

Batı'ya Doğru

Şunun şu kusuru var, bunun bu kusuru var demeğe kalkmayın sakın: ossaat yapıştırırlar: “Kendini beğenmişin biri...” Eh! kimseyi beğenmiyorsunuz, demek kendinizi beğeniyorsunuz. Ama siz kendinizde de birçok kusurlar bulurmuşsunuz, giriştiğiniz bir işi başarmağa gücünüz yetmeyeceğini anlamışsınız da içiniz yanıyormuş, üstelik hayran olduğunuz nice kimseler de varmış, bakmazlar ona, yargılamışlar bir yol, dönmezler artık. Bir de bir damga uydurmuşlar, basmakalıp bir söz, bir manası olduğunu sanıyorlar ya, yok, bomboş, bütün basmakalıp sözler gibi bomboş: “Menfi adam, yıkıcı adam.” Kendini beğenmişin biri sayılmaktan, o ağır damgayı... Boş sözün ne ağırlığı olacak! Neyse!... O ağır damgayı yemekten çekiniyor musunuz? Ne okusanız, ne duysanız: “Güzeeeeel!” diyeceksiniz. Hani çocuklar bir oyun oynuyor: “Muallâ — Oooh! ne âlâ!” Onun gibi... Örneğin yazarlarımızdan biri: “Falan kişi bütün varlığıyla Türk mimarlığının şaheseridir” diye bir lakırdı etmiş, siz: *Bütün varlığıyla* ne demektir? O falan kişi yemeğini yerken, şu bu işini görürken de Türk mimarlığının şaheseri midir? Bir kişi mimarlığın şaheseri olur mu? Şu şaheser sözü de gelişigüzel, uluorta kullanıla kullanıla pek cıvıdı, eskiden bir manası vardı belki, yitirdi artık onu, koflaşiverdi” diye düşünmiyeceksiniz, olur a! aklınıza geldi renk vermiyeceksiniz, kendinizden geçmiş gibi gözlerinizi şöyle bir kapıyacak: “Oooh! ne âlâ!” diyeceksiniz, “Bilirim büyük yazardır, bir döktürdü mü döktürür doğrusu!” diyeceksiniz. Başka biri kalkmış: “Biz yabancı dillerden ek alma-

yız, kök almayız" dedikten sonra: "Alacağımız kelimeleri kendi kurallarımıza göre üretiriz" diyor, siz bu iki sözün birbirini tutmadığını, yazarın "kök" ne demektir düşünmeksizin çalakalem dizi diziverdiğini söylemeyeceksiniz, çok değerlidir diye tanınmıştır, zevkine kendi sımsıkı inandığı gibi ötekini berikini de inandırmıştır, saygı göstereceksiniz, gene bir: "Ooooh! ne âlâ!", gene bir: "Döktürdü mü döktürür doğrusu!" Yoksa "kendini beğenmişin biri" olmaktan, "menfi adam, yıkıcı adam" olmaktan kurtaramazsınız yakayı.

Kendi kendime oturmuş, bunları homurdanıyor: "Asıl onlar menfi adam! Asıl onlar yıkıcı adam! Onlar kendilerini beğenmiş! Ağızlarından çıkanın bir manası var mı, yok mu, araştırmıyorlar, kalemlerinin ucuna ne gelirse onu çiziktiriveriyorlar, bu ülkede doğru dürüst bir düşünce hayatı kurulabilmesine engel oluyorlar. Onların yanlışlarını göstermek değil, onları alkışlamak bu ulusa kötülük etmektir. Yeni yetişenlere onları örnek diye gösteriyorlar, yarınki yazarların da onlar gibi olmasını istiyorlar. Bizler buna katlanamıyoruz, bizde de sözleri birbirini tutar, parlak cümleler atmaktan kaçınıp ellerine aldıkları konuyu gerçekten inceliyen, ona göre söz söyleyen yazarlar yetişse diye içimiz titriyor, bunun için şunda bunda gördüğümüz ufak meziyetlerle, hayal meyal üstünlüklerle yetinemiyoruz, o meziyetleri, o üstünlükleri görmezlikten gelip daha, çok daha ilerisine gitmeği öğütlüyoruz. Beğenmiyelim onları, beğenmiyelim kendimizi, küçücük başarılarımızı öveceğimize birbirimizin kusurlarını gösterelim ki yarınkiler bize benzemesinler" diyordum, bir de baktım, yanımda Alı beliriverdi. Hal hatır sormadan:

— Şu sizin latince, yunanca işini konuşmağa geldim, dedi. Sevinmelisiniz, gençler arasında o dilleri öğrenenler var artık, günden güne de çoğalıyor. Demek ki ilerliyoruz, bize de gerçek ekin gelmeğe başlıyor...

Gülüyordu bunları söylerken; dediklerine kendisinin de inanmadığı, beni kızdırıp söyletmek istediği belliydi. Kırmıyalım dedim, başladım söylenmeğe:

— Ben yunanca ile latince üfürüğe benzer demedim ki, Alı! dedim. O dilleri biraz öğrenmiş olmak yeter mi hiç? Evet,

bizde de yunanca, latince öğrenenler var, ama neden öğreniyorlar? Birtakım tarih belgelerini okuyabilmek için gerekiymiş... Benim istediğim, benim söylediğim bu değil ki! Yunanca ile latince, bir kazanç kaygısı, doğrudan doğruya bir fayda kaygısı gütmeyen, insanoğlunun yüzyıllar boyunca neler düşünüp neler söylemiş, neler yapmış olduğunu meraktan doğan çalışmalara götürürse ekin kaynağı olabilir.

Bir durdum, sonra:

— İş sekiz on kişinin, kırk elli kişinin yunanca ile latince öğrenmesinde değil, Allı, dedim, toplumun o dilleri kendine ekin kaynağı diye benimsemesinde. Sekiz on kişi, kırk elli kişi yunanca ile latinceyi öğrenmiş, ne çıkar? Bu ülkede o dilleri bilen sekiz on kişi, kırk elli kişi bulunur, işte o kadar. Toplum değişmez ki! o diller, o dillerin eserleri bu topluma işlemiş olmaz ki! Nedir bizim dilediğimiz? Bu ülkede yüzyıllar sürmüş bir geleneğin ürünü olan bir düşünüş var, gene de o sürüp gidiyor. Biz ise o düşünüşün, o dünya görüşünün değişmesini, yerini Batılılarınkine benzer bir düşünce, bir dünya görüşüne bırakmasını istiyoruz. Çocuklarımız eski düşünüşe, eski dünya görüşüne göre yetiştirildikten sonra toplum o düşünüşe, o görüşe bağlı kaldıktan sonra yunanca ile latinceyi bilen birkaç kişi de bulunmuş, neye yarar? Biz birkaç kişiye o diller öğretilsin demiyoruz, yunanca ile latince öğrenmek bir “*farz-ı kifâye*” değildir, herkesin, ülkede aydınlar sınıfını kuracak olan bütün kişilerin o yoldan geçmeleri, o yolda yetişmeleri gerektir. Biz eski medeniyetin temeli olan kanılara, düşüncelere bağlı kalacağız, çocuklarımıza o medeniyetin ürünü olan edebiyatı öğreteceğiz, kafalarını o medeniyetin değerleriyle yoğuracağız, gene de Avrupalılaşacağız... Olmaz öyle şey, Allı! Batı ülkelerinde nasıl arapça, farsça öğrenenler varsa, bizde de öyle latince, yunanca öğrenenler bulunuyor. Hani “müsteşrik”ler diyorlar, bizde “müsteğrip”ler yetiştiriyor. Bir müsteşrik ne türlü arapça bilirse bilsin, düşüncesi bakımından Batı’ya bağlıdır, Batı adamıdır. Bizim “müsteğriplerimiz” de düşünce bakımından Doğu’ya bağlı kalırlar, birer Doğu adamı olmaktan çıkamazlar. Bir kişi hangi toplumda yetişmişse, o toplumun çocuğudur, edindiği bilgiler ne olursa olsun benliği, düşüncesi o toplumun ürünüdür. Bi-

zim söylediğimiz ise bu toplumda, şu, bu bireyin birtakım bilgiler edinmesi değil, toplumun değişmesi, eski düşüncesinden ayrılıp Batı dünyasının düşüncesine geçmesidir. Bizde yıllardan beri fransızca, alamanca, ingilizce öğrenenler yetişti, içlerinde o dilleri iyi bilenler de oldu; toplumu hiç de etkilememiş olduklarını söyleyemeyiz, ancak onların etkisi yüzde kaldı, derinlere işliemedi. Yunanca ile latincenin etkisi ise ondan daha ileri gitsin istiyoruz. Bunun için onları ortaokuldan, belki de daha önceden başlayarak çocuklarımızın hepsine öğretmemiz, onları edebiyat öğretiminin temeli olarak almamız gerektir. Bu ülkede fransızca, alamanca, ingilizce öğrenenler bize ancak Batı dünyasının özlemine getirebildiler, bizde dıştan Batılılara benzemek hevesini uyandırdılar. Bugün artık o özlemle, o hevesle yetine-miyoruz, dilediğimiz Batı dünyasına benzemek değil, Batı dünyasından olmaktır. Bunun içindir ki çocuklarımızı Batılı çocukların yetiştikleri gibi, latince ile yunancayı öğreterek, kafalarını o dillerin eserleriyle yoğurarak yetiştirmemiz gerektir.

— Batı dünyasında da yunanca ile latinceyi bütün çocuklara öğretmiyorlar...

— Sen beni iyiden iyiye kızdırmak istiyorsun, Alı! Batı dünyasında bütün çocuklar yunanca ile latinceyi öğrenmeseler de olur, orada o dillerin eserlerinden doğan düşünüş, görüş topluma işlemiş, toplum biliyor orada. Onlar latince ile yunancayı büsbütün kaldırsalar bile, kaldırmazlar, kaldıramazlar ya, neyse! büsbütün kaldırsalar dahi biz koymalıyız, bütün çocuklarımızı o dilleri öğreterek yetiştirmeliyiz ki bu toplum değişebilsin, dilediğimiz hale gelebilsin.

Toplum ile Sanat

Ne yaparsınız! ben de uydum herkese, *sanat* diyorum. *Dörüt* dedim mi, ne demek olduğunu, hangi kökten kurduğumu hemen söylesem de anlamıyorlarmış, anlamayınca da okumuyorlarmış yazımı. *Sanat*’ı ise anlıyorlarmış... Anladıklarını sanıyorlar. Okullarında arapça öğretilmiyen, “sad-nun-ayn” kökü belletilmiyen bir ülkede *sanat* tilciği (*kelimesi*) gerçekten anlaşılmaz. Kulak dolgunluğu vardır, alışkanlık vardır, onun için de ne demek olduğunu biliyorsunuz gibi gelir size. Kapılmayın duygularınıza, aldanırsınız. Bilmek, şöyle iyice bilmek, gerçekten bilmek, kulak dolgunluğu ile, alışıklıkla bilmek değildir, usumuzla kavrayıp bilmektir. O *sanat* sözünü nasıl söyleyeceğimizi bile bilmiyoruz artık: kimimiz benim gibi *sanat* diyor, kimimiz *n* ile *a*’yı bir türlü birleştiremiyor, *san’at* diyor, özene bezene *ayn*’ı çatlatanlar da tek tük görülüyor. “*Ayn*’ı çatlatmak” dedim, bunun ne demek olduğunu çevrenizdeki gençlere, –çocuklara demiyorum, yirmi beşini geçmiş, eli ekmek tutmuş, evlenip uslanmış gençlere sorun, bakalım kaç tanesi biliyor? *Ayn*’ı çatlatmak ne demek olduğu unutulunca da *ayn*’lı tilcikler, yanlarına kendi soylarından olan tilcikleri de alır, kalkar gider. *Sanat*’ı anladıklarını sananlar, işte bunu anlamıyorlar. *Toplum ile sanat*... Şuna bakın bir yol! birbirine yakışıyor mu bu tilcikler? Hani “Altı kaval, üstü şişane” derler, tıpkı o, *toplum* yerine de gene eskisi gibi *cemiyet* diyelim... Zor yaparsınız onu! Çocuklar yıllardan beri okullarda *toplum* demeğe alıştılar, birçok yazarlarımız *toplum*’u kullandılar, onu beğenmiyenler de firenkçe *société* tilciğini eciş

bücüş bir kılığa sokup *sosyete* dediler. Fındıkoğlu dahi *içtimaiyat* diyemiyor, *sosyoloji* diyor. Demek *cemiyet* tilciğini dilden çıkardık, elbirliği ile çıkardık. Benim bundan iki ay önceye dek özendiğim öz-türkçeyi istemiyenler, *dörüt*'ü beğenmeyip *sanat* diye tepinenler işte bunu göremiyorlar. Türk Dil Kurumu da göremiyordu, yalnız bugünkü değil, dünkü Türk Dil Kurumu da göremiyordu: *cemiyet* karşılığı *toplum*'u ileri sürerken *sanat*'a bir karşılık aramıyor, onu olduğu gibi bırakıyordu. Demek bir ilkeye (*principe*'e) bağlanmıyor, gelişigüzel iş görüyordu. Gelişigüzel bilim dili... Kişi yaşadıkça neler görüyor!... Neyse, bu değil-di benim diyeceğim, başka bir şey anlatacaktım, ona döneyim.

Bir şairimiz söyledi. Bir yerde oturmuş, konuşuyorlarmış, arkadaşlarından biri: "Bir kişi kendisine gerekli olan her şeyi yapabilmelidir: ekmeğini de, kundurasını da, evini de..." demiş. Bizim şair beğenmemiş bu sözü. Beğenilecek söz de değil hani! Her şeyimizi kendimiz yapmağa kalkarsak halimiz neye varır? Robinson gibi ıssız bir adaya mı düştük? Çok şükür, toplum halinde yaşıyoruz: ekmeğimizi yapan da var, kunduramızı yapan da. Toplum dedin mi, önce iş bölümü akla gelir. Bizim şair de, iş bölümü bulunan bir toplumda yaşadığına göre, ekmek pişirmeği, entari dikmeği öğrenmeden rahat rahat şiirlerini yazabilir, kimsenin de bir diyeceği olmaz. Ama o da bakın ne diyor:

— Mademki ben bir toplumda yaşıyorum, bir kimsenin bana ekmek, başka bir kimsenin de kundura yapmasını istiyorum, o halde benim de onlar için çalışmam gerektir. Benim ekmeğimi, kunduramı yapan adamlar benden şiir istiyorlar, ben de onlar için, onların anlayacağı şiirler yazmalıyım. Anlamıyacakları şiirler yazmağa ne hakkım var? Onlar benim istediğim gibi ekmek pişiriyor, benim istediğim gibi kundura yapıyor, bana düşen de onların istediği gibi şiirler yazmaktır.

Böyle düşünenler çok var. Geçenlerde genç eleştirmecilerimizden biri, beğenmediği, anlamadığı bir şiiri öne sürerek: "Mademki bu ülkedeki insanların çoğu bu şiiri anlamıyor, beğenmiyor, bunda bizim göremediğimiz, sezemediğimiz bir güzellik bulunsa dahi şairin böyle şiirler yazmağa hakkı yoktur" diyordu. Bana öyle geliyor ki bunu söylerlerken bir şeyi, hem de çok önemli bir şeyi düşünmüyorlar: bir ülkede şairden şiir is-

tiyen kimse yoktur. Ekmeksiz, kundurasız yaşıyamıyacağımız için (yaşarsız a! toplum halinde yaşıyamayız), işte onun için bir takım insanlardan ekmek isteriz, kundura isteriz; fırıncı, kunduracı bulamazsak içimizden birkaç kişiye bize ekmek, kundura yapmalarını söyleriz. Kimseyi şiir yazmağa zorlayamayız. Canımız şiir okumak istiyorsa eski şiirleri okuruz. Ekmekçi, kunduracı şairden şiir istemez, şairin onlardan ekmek, kundura istediği gibi istemez. Ekmekçi, kunduracı, öteden beri bilinen şiirlerle yetinirler. Şiir ekmek gibi, kundura gibi değildir ki! okunmakla yıpranmaz, aşınmaz, yoğaltılmaz. Onun için bir toplumun şiir ihtiyacı ekmek, kundura ihtiyacı gibi değildir, şairin yediği ekmeği, giydiği kundurayı şiirle ödemeğe kalkması boştur.

Toplumun şiire, hem de yeni şiire ihtiyacı yoktur demiyorum, ancak bu ihtiyaç öteki ihtiyaçlar gibi değildir, toplumun bütün bireyleri (*fertleri*), onu birer birer duymazlar. Bunun içindir ki birçok kimseler, hem de akıllı uslu kimseler: “Şiir de ne olacak? İşte birçok var, yetmiyor mu size?” diyebilirler. Eski şiirlerin yetmediğini, yetmiyeceğini ancak birkaç kişi anlar, onlar da şaire ne biçim şiir istediklerini söyleyemezler. Bir çağın, bir çağ içinde bir toplumun ne çeşit şiirler istediğini anlamak, bulmak şaire düşer. Şair, gerçek şair, yeniyi kendi kendine bulur, yaratır. Bulduğu, yarattığı yeni olduğu için de önce anlaşılmaz: “Bu toplumun böyle şeye ihtiyacı yoktur!” diye geri çevirilir. Toplumun o yeni şiire ihtiyacı olduğu, onu beklediği sonradan anlaşılır.

Bizim şair yediği ekmeği, giydiği kundurayı şiirle, ekmekçinin, kunduracının istedikleri, anladıkları şiirle ödemeğe kalkarsa ne olacaktır? O ekmekçi, o kunduracı kendisine:

— Ben bunu biliyorum, bu benim büyükbabamın söylediği şiirin tıpkısı. Ben bunun için neden sana ekmek vereyim? kundura vereyim? dedemden kalma şiiri okurum, yeter bana, diyecektir.

Yok, o ekmekçinin anlıyamıyacağı şiiri verirse bu sefer de: “Git işine!” diye karşılar, güler, belki de kendisiyle alay edildiğini sanarak öfkelenir.

Şaire, sanat adamına düşen yediği ekmeği, giydiği kundurayı eserleriyle ödemek değildir, onun borcu, topluma borcu toplumun –kendi de farkına varmadan– istediği yeniliği bulup

yaratmaktır. Ama yeniyi bulup yarattığını sanarak birtakım değersiz, yaşamıyacak eserler de verebilirmiş, ne yapalım? o da olur; ona da ses çıkarmağa gelmez, çünkü ona ses çıkarırsanız değerli, yaşıyacak yeniyi de öldürebilirsiniz.

Sanat toplumun bir ürünüdür, her şey toplumun ürünü olduğu gibi... Kunduracı kundura, ekmekçi ekmek yaparken topluma hizmet ettiklerini düşünüyorlar mı? Onlar sadece işlerini görüyor. Şair de boyuna toplumu düşünmeksizin çalışmalıdır. Düşündü mü, şaşırveriyor, yaptığı işten şüphe ediyor.

A efendim! şu toplumbilim denilen bilimin kurulmasından önce insanlar böyle boyuna: "Toplum! Toplum!" dememişler de ne olurmuş sanki? O çağların kişileri, ekmekçileri, kunduracıları, şairleri gene de ellerinden geldiği, güçlerinin yettiği kadar topluma hizmet etmezler miymiş? Ben size bir şey söyleyeyim: bütün bu adamların boyuna toplum sözü etmeleri kendilerine birer bilgin, birer düşünür süsü vermek için... İçlerinde benim çok sevdiklerim var, o başka!

Apollon ile Marsyas

İzmir’de çıkan *Fikirler* edebiyat dergilerimizin en iyilerinden-
dir. Parlaktır, zengindir demiyorum, ama yıllardır nice genç
şairin, hikâyecinin, denemecinin ün edinmelerine değilse de
gönderdiklerini geri çevirmeyecek bir yer bulunduğunu bilerek
çalışmalarına yardım etti. Adı sık sık anılmazmış, bakmayın siz
ona, okuyun o dergiyi, her sayısında ilginizi çekecek bir iki şiir,
bir iki yazı bulursunuz. Her ay hiç olmazsa şöyle bir göz gezdir-
mezseniz, bugün oluş halindeki edebiyatımızın canlı bir yanın-
dan habersiz kalırsınız.

Mayıs sayısında Nahit Ulvi Akgün’le bir konuşma var. O
genç şair yeni yeni görüşler getirmiyor, yazarlarımızı kızdıra-
cak, edebiyatçılar dünyasını allak bullak edecek yukarıdan söz-
lerle ortaya çıkmıyor, yaşından beklenmeyecek bir uslulukla
konuşuyor, herkesçe bilinse dahi ara sıra hatırlatılması gerekli
doğruları söylemekle yetiniyor. Onlara geçmeden önce bir sözü-
ne ilişeceğim.

Gençliğinden olacak, eleştirmecinin sanat alanını temizle-
mesinden, iyinin tutunmasını sağlamak için kötüyü söküp atma-
sından umudunu kesmemiş, şöyle diyor: “Münekkid var ama
yalnız beğendiklerini söylüyor. Bir de beğenmediklerini söylese
de boşuna uğraşanları, sanatın haysiyetiyle uğraşanları yola ge-
tirse...” Yani Nahit Ulvi Akgün, eserini eleştirmeciye beğendire-
miyen sanat erinin boynunu büküp: “Benim harcım değilmiş!”
diyeceğini, çekip gideceğini mi sanıyor? Omuzlarını silkip: “Gü-
zeldir benim yaptıklarım, sen anlamıyorsun!” diyemez mi? Böy-

le demekle belki de haklı olmaz mı? Eleştirmecilerin çoğu, kafaları eskiyle yoğurulmuş, köhneye saplanmış kimselerdir, yeniyi, tazeyi kolay kolay anlayıp sevemezler. Sanat eri eleştirmeciyi ille dinliyecek olsaydı, birçok genç şairlerimizin, hem de bence en iyilerinin, bir iki denemeden sonra şiiri bırakıvermeleri, yahut tuttukları yoldan dönmeleri gerekirdi. Yazık olmaz mıydı? Nahit Ulvi Akgün, bir yol kendinden biçsin. Şu, yahut bu eleştirmeci yazılarını beğenmediğini başa kakayazsa, susmağa razı olur mu?

Benden gençlere öğüt: okusunlar eleştirmecilerin yazdıklarını, onların dediklerinde kendilerine yarıyacak birçok şeyler bulabilirler, ama bağlanmasınlar onların yargılarına, eleştirmeciler de birer insandır, bütün insanlar gibi onların da yanıldığı olur. Hem eleştirmeciyi sanat alanının şaşmaz bir yöneticisi saymanın ne yeri var? Böylelikle kime iyilik etmiş olursunuz? Eleştirmeciyi de cendereye sokarsınız. Sıkılır adamcağız, her sözünün su götürmez bir yargı diye karşılanacağını düşünüp çekinir. “Yanılmağa gelmez, belki gerçekten değerli bir adamın kırılmasına, susmasına sebep olurum!” der de ağzını açamaz olur... Bırakın, Nahit Ulvi Bey, şair de, eleştirmeci de bildikleri gibi çalışsınlar, kimin haklı olduğunu ancak zaman gösterir. Sanat alanı özgürlük ister, onun başına dediği dedik bir buyruk dikmeğe kalkmayın.

Bunları bırakalım da Nahit Ulvi Akgün’ün bence de doğru olan sözlerine geçelim. Şairin bilgili, bir feylesof kadar bilgili olmasını istiyor: “Felsefe nasıl bütün ilimleri kavırıyorsa sanat da tıpkı öyledir. Hattâ ondan da fazla bir şey diyeceğim” diyor. Bu sözler insana bir ferahlık veriyor. Oh! bir zindandan kurtulmuş gibi oluyoruz. Neydi o yıllardan beri şairin, sanat erinin kendi içine kapanmasını, gönlünden gelen sesleri dinlemesini, ancak duygularını söylemesini, bilisiz, bönce bir adam olmasını isteyenler? “Bırakın, şairdir, derin şeylere aklı ermez, biz onu bül-bülü dinler gibi dinliyelim!” buyuranlar? Sanat eri, yaradılışın, yaratmanın sırlarını sezip sezdirenen bir kimsedir; bu sırlar da ki-şioğlunun içine kendiliklerinden doğuvermezler, aranılmaları gerektir. Tabiat gözlerimiz önünde açık duran bir kitaptır, gene de kolay kolay okunamaz. Bilisizler, içlerine büzülmüş olanlar, duyguyu ustan üstün tutanlar sökemezler o yazıyı.

İlkçağ insanlarına sorun: sanat tanrısı diye Apollon'u gösterirler. Apollon, yani ışığı seven, geçmiş de, geleceği de bilen tanrı. Onun oğlu denmeğe layık olabilmek için şairin, yalnız kendi işine değgin kuralları bilmesi, onlar üzerine düşünmesi yetmez, bütün acunu düzenliyen yasaları da kavraması gerektir.

Biliyorum, Apollon tanrının sanatından başka bir sanat daha vardır, Pan tanrının kavalı, çoban Marsyas'ın kavalı, ilkçağ insanları onu da unutmamışlardır, onun da kendine göre bir tadı olduğunu söylerler. Ancak o sanat, bilgiye dayanmayan, içimize bir hoşluk çökertip duygularımızı coşturan, bizi düşünmeğe götürmeyip hulyalara daldıran sanat geçicidir, aşağı bir sanattır. Onun da, karanlıklar içinde birdenbire parlıyan şimşeğe benzer güzellikleri olabilir, ancak o güzellik sürmez, dayanmaz, dört yanında çizginen boşluk içinde çabucak eriyip kayboluverir. Onu Apollon'un sanatından üstün bulan kiral Midas'ın kulakları eşek kulağı oluvermiştir. Bizde yıllardan beri bilisiz halkın acemice şiirlerini göklere çıkarıp yeni yetişenlere yalnız onları örnek edinmelerini öğütliyenlerin kulakları çınlasın!... Neymiş? Bir samimilik varmış onlarda! "Samimilik" dediler mi, her şeye yeter sanıyorlar. Düşünmüyorlar ki samimilik, sanatta samimilik ancak uzun uzun çalışmalarla erilen bir meziyettir. Dilimizin ucuna ilk geleni geldiği gibi söyleyivermek samimilik değil, kendimizi pek beğenmekten doğan bir laubaliliktir. Samimi söz, ilerisini, gerisini iyice düşündükten sonra, bütün sonuçların bütün sorumlunu kabul ederek söylenilen sözdür.

Burada bir soru akla gelebilir: "Bizim halk şairlerimiz bilisizdir de divan şairlerimiz Apollon'un oğulları mıdır? Yaradılışın sırlarını sezip sezdirebilmiş, okuyanlarda dünyayı, tabiatı kavratacak düşünceler uyandırmış kimseler midir? Onlar da halk şairleri gibi bir takım söz oyunlarıyla yetinmemişler midir?" Bunu sormak yerindedir; bizim halk şairlerimizle divan şairlerimiz arasında, eserlerinin özü bakımından doğrusu büyük bir fark yoktur, berikilerin acemice deyiverdiklerini bunlar daha ustaca söylemişlerdir. Ancak şu var ki bizim eski toplumumuz, şairin tabiat üzerine, gerçek üzerine düşünmesine

bırakmaz, onun kendine göre bir bilimi vardır: kimsenin ayrı bir acun görüşü olmasına izin vermiyen, herkesin bir tek inana bağlı olmasını buyuran, düşüncenin önüne daima türlü engeller diken bir bilim... Öyle toplumlarda tamamiyle Apollon'un yolunda, geçmiş bilip geleceği haber verecek bir sanat olamaz. Evet, okuyucuların bilgisini ilerletmek, insanlığın, yani tabiatı da, başka kişileri de daha iyi anlayıp yaşamasını ona göre düzenlemek işinde divan şairlerimiz de halk şairlerinden üstün değildir. Ama, ne de olsa, divan şairleri o toplum içinde, halk şairlerinden daha bilgili, daha ince kimselerdir; halk şairlerini onlardan üstün tutmak, bilime büsbütün değer vermemek olur. Divan edebiyatımız artık ölmüştür, Fuzuli, Baki, Nedim gibi şairlerin eserleri birtakım sebeplerle daha otuz kırk yıl okunsa da hi sonra ancak birkaç bilginin ilgilenip inceliyecekleri bir konu olacaktır. Yalnız dilleri bakımından değil, eserlerinin özü bakımından da o şairler günden güne bizden uzaklaşmada, bize yabancı olmaktadır. Bunun böyle olduğunu bilmekle beraber gene de onlardan saygımızı esirgememek gerekir, içinde yaşadıkları toplumun izin verdiği bütün bilimi edinmeğe, o toplumun aydın, ince birer kişisi olmağa özenmişlerdir. Bu bakımdan elbette halk şairlerinden, gönüllerinden nasıl gelmişse öyle söyleyip onunla yetinmiş kimselerden üstündürler. Geçmişimizde, yeni yetişenlere örnek diye gösterebileceğimiz şairler varsa onlar gene de divan şairlerimizdir.

Şairin bir feylesof kadar bilgili olmasını isteyen Nahit Ulvi Akgün: "Fakat bilgisini ukalalığa dökmeden bir nevi acemilik içinde vermelidir" diyor. Böyle demesini anlıyorum: şairin ukalılığı, bilgisini gözümüz önüne serivermesi çekilir hallerden değildir, ölçüyü kaçırmaması, ders verir gibi bir tavır takınmaması gerektir. Ama o "acemilik içinde" sözü, doğrusu, beni tizlendirdi. Severim Verlaine gibi yazan şairleri, bütün bilgilerini, uzun uzun çalışıp edindikleri ustalığı gelişigüzel söylenilmişi andırır bir deyiş içinde, ancak en bilginlerin elinden gelecek bir acemilik içinde gizleyiverirler... Ama beğenilecek, seviyecek tek şiir onlarınki midir? Dante'nin, benim anladığım kadar, bilgisini gizlediği yoktur. Goethe'nin şiirleri hiç de acemi bir adamın sözlerini andırmazmış. Mallarmé'nin bütün mısraları-

nı özene bezene, imbiklerden süzer gibi yazdığı bellidir, bunu yapma bir bilisizlik altında saklamağa çalışmaz. Onların, onlara benzer şairlerin eserlerini, “bir nevi acemilik içinde verilmiştir” diye beğenmeyip atacak mıyız? Şairin, dilerse bilginliğini de belli etmesine ses çıkarmamak daha doğru olmaz mı?

Samimilik

Radyo konuşmalarının birinde Monsieur Paul Léautaud, Monsieur Gide'in samimiliğine inanmadığını söylemiş. Ondan başka da inanmıyanlar var, ama herkesin ne dediği üzerinde duracak değiliz ya! Monsieur Paul Léautaud бүгүнкү Fransız yazarları arasında benim en saygıyla beğendiklerimden biridir, onun için bu sözüne şaşırdım, daha doğrusu bu sözü ona yakıştıramadım.

Kim olursa olsun, bir yazarın samimiliğinden şüphe etmek bana bir tuhaf gelir. Ben bunu, ne bileyim? bir anlayışsızlık, bir hayal yoksulluğu diye karşılarım. Bir yazarın samimiliğinden niçin şüphe ederiz? "Ben şöyleyim, ben böyleyim, şunu severim, bundan hoşlanmam" demiş, biz bunu kendi düşüncelerimize, kendi beğenimize, kendi huyumuza uygun bulmayız, hemen yargılarız: "Hayır, bir insan böyle olamaz, böyle düşünemez, yalandır, yapmacıktır bu adamınki" deriz. Bu da bizim kendimizden başka türlü düşünen, başka türlü duyan insanlar tasımlıyamadığımızı (*tasavvur edemediğimizi*) göstermez mi? "Ben böyle düşünmüyorum, bu düşüncüyü doğru bulmuyorum, ama böyle düşünenler de olabilir" demek daha doğru değil midir? Bunun içindir ki ben, bana en aykırı gelen sözler karşısında da: "Bu adam gerçekten böyle düşündüğü için böyle söylüyor, bana benzemiyor, onun yaratılışı başka" demeyi yeğinlerim. Zaten bir yazarın samimi olup olmadığını araştırmağı yersiz bulurum. Asıl düşünceleri, asıl duyguları ne olursa olsun, bana ne? yazısında kendini nasıl göstermek is-

tiyor, hangi düşünceleri, hangi görüşleri savunuyor, ben ona bakarım.

Monsieur Paul Léautaud, Monsieur Gide'in samimiliğine neden inanmıyor? Monsieur Gide onun beğenmediği, sevmediği birtakım şairleri beğenirmiş, severmiş de onun için, "Kendisi de anlamazdı onların dediklerini. Henri Michaux'ya hayrandı. Siz de onun gibi yazın dedim, cevap vermedi" diyor. Monsieur Paul Léautaud anlamadığı şairlere hayran olmuyor, bir diyeceğimiz yok buna, ama başkasının da hayran olmasına izin vermiyor, buna hakkı yok. Yalnız anladığımız şairlere mi hayran olacağız? Anlamak ne demektir? Birtakım şiirler okuruz, şairin ne dediğini iyice kavrayamayız, anlatmamızı isteseler anlatamayız, gene de o şiirlerde bir şey bulunduğunu, hem de önemli bir şey bulunduğunu sezeriz. İyice anlıyamadığımız için üzülürüz... Monsieur Gide de üzülürmüş. Bir gün: "Ben ihtiyarladım galiba, yeni şairleri anlıyamıyorum" demiş. Monsieur Léautaud bununla da alay ediyor. Neden? Monsieur Léautaud bir 18. yüzyıl adamıdır da onun için, 18. yüzyıl yazarlarının bütün güzellikleri, bütün erdemleri vardır onun yazılarında. Ama Monsieur Léautaud 18. yüzyıldan çıkamıyor, bunun için de kendi çağının yeniliklerini anlıyamadığı için, sezemediği için üzülüyor: "Benim anlamadığım, benim beğenmediğim iyi değildir, güzel değildir, benim anlamadığım, benim beğenmediğim şeylere ilgi gösterenlerinki de yapmacıktan başka bir şey değildir" diye kesip atıyor. Bu hali yakıştıramadım ona.

Çağımız kişilerinin düşüncelerini, duygularını, sanat eserlerini, sanat görüşlerini anlıyamamak gerçekten üzülecek bir şeydir. Bir yeni güzellik doğuyor, yarın belki her yanı saracak. Beni kavramıyor o, onu türeten ihtiyacı ben duyamıyorum, demek ki benim nabzım çağımın nabzı ile birlikte vormuyor, ben çağımdan uzak yaşıyorum, çağımın dileklerini sezemiyorum. Buna üzülmemek kendimizi beğenmekten, hayal gücümüzün eksikliğinden gelmez mi?

Diyeceksiniz ki o yeniliklerin çoğu geçicidir, gerçekten güzel değildir, içlerinde sadece iş olsun diye uydurulmuş olanlar da vardır. Birtakım şairler, sanat adamları gelir, başkalarına benzememek için, sadece dikkati çekmek için olmayacak şeyler

çıkartırlar. Her yeniliği anlamak istersek onlara da kapılırız, sonra bizimle alay ederler... Evet, olabilir, bunu da göze almalıyız. Gerçek bir güzelliği anlıyamamaktansa yalancı bir güzelliğe kapılayım, bence daha iyidir. Hem doğrusunu isterseniz ben hiç bir sanat çığırının yalandan, sadece iş olsun diye uydurulmuş olduğuna inanmam. Yapmacığın da bir kökü vardır, o da yaşadığımız çağın birtakım dileklerini gösterir.

Zaten sanat dediğimiz şey yapmacık değil midir? Vezinli, kafiyele söz söylemeği düşünün. Hangimiz konuşurken sözlerimizin vezinli, kafiyele olmasını isteriz? “Bahçelerde portakal - Yârim gitme burda kal”... Bu da bir yapmacıktır. Vezinli, kafiyele söz söylemeğe kalkışan ilk adamın yaptığı nedir? “Ben sözlerimi bir vezne uydurayım, kafiyele de kullanayım, bakalım nasıl olacak” demiştir. Bir denemedir bu. Bu deneme sonra bütün dünyayı sarmıştır. Şimdi bize vezinli, kafiyele sözler söylemek adeta tabii geliyor, başlangıçta ise bir yapmacıktır. Mon-sieur Jules Romains’in “Ak Ağınlı Kişiler” (*Les Hommes de bonne volonté*) adlı uzun romanının bir yerinde bir ressam vardır, Picasso olacak, eline fırçasını alıp birtakım denemelere girişir, sonra beğenir yaptığını, başkalarına da beğendirir, böylece bir çığır türemiş olur. Yapmacık değil midir o ressamınki? Elbette yapmacıktır, vezinli, kafiyele söz söylemek gibi yapmacıktır. Ama ondan bir güzellik doğar, bir yenilik doğar. Şairde, sanat adamında arayacağımız samimilik, hiçbir zaman yapmacığa kalkışmaması değildir, sanatına, sanatının imkânlarına inansın, denemelerinden bir yenilik, bir güzellik çıkabileceğine inansın, bu samimiliği yeter.

Güzelliğin gökten inme bir şey olduğuna inanıyoruz sanki. Hayır, güzellik bir uydurmadır, bir yapmacıktır, tabii bir şey değildir. Sanat adamı, sadece tabiata uymak, tabiatı olduğu gibi göstermek istediği zamanlarda bile, kendisi bilsin bilmesin, tabiatı değiştirir, düzeltir, tabiata bir şeyler katar. Sanat dediğimiz de işte budur. Böyle olunca sanat adamında samimilik aranmanın ne yeri var? Nasıl olsa gördüğünü, duyduğunu olduğu gibi söylemiyecek, bırakınız, dilediğince yapmacığa düşsün. Yaratıldığı beğeniliyor mu? yıllar geçtikten sonra gene ondan hoşlananlar bulunmuyor mu? yaptığının güzel olduğuna yüzyılları

kandırabilmiş mi? siz ona bakın. Sanat adamı için bu yeter. Belki Sophokles de, Phidias da samimi değildiler, belki onlarınki de yapmacıktı, size, bana ne bundan? Yaptıklarını, iki bin beş yüz yıldan beri güzel diye kabul ettirmişler, kandırmışlar bizi, bir yalanı medeniyete katıp bir doğru haline getirmişler, işte budur sanat adamının arıyacağı.

“Bir Fransız yazarı başka bir Fransız yazarının samimiliğine inanmıyormuş, sana ne?” diyeceksiniz. Monsieur Léautaud gibi düşünenler, kendi beğenmediklerini, anlamadıklarını kimsenin beğenemeyeceğini, anıyamıyacağını sananlar yalnız Fransa’da değil, bizde de var, hem de çok var, onları düşündüm de onun için yazdım bu yazıyı.

Yenilik, Biçim

Bir dergi geldi İstanbul'dan: *Yeryüzü*. Adı iyi, basılışı iyi, çekiyor gözü. Ben de bir gazete satıcısında gördüm de aldım. Ama, hemen söyleyeyim, sevmedim o dergiyi... Bir dergiyi sevmedim demenin manasız bir söz olduğunu bilirim. Dergi bu: içinde güzel bulacağınız yazı da olur, güzel bulmayacağınız da. *Yeryüzü* dergisinde de çok iyi, çok güzel bulacağınız yazılar çıkabilir, çıkmasını da dilerim... Ben o derginin soluğundan, yani *esprit*'sinden, düşünüşünden hoşlanmadım. Anlatayım:

O dergiyi çıkaranlar, şüphesiz genç adamlar, adları daha pek duyulmadı. Genç olmalarına bakarak yeni araştırmaları tutacaklarını sanıyorsunuz. Hayır, değil. Derginin başında "Yeni üzerine" adlı bir yazı var, yeniliğe özenmeği kötülüyor demiyeceğim, pek de iyi bulmuyor. "Güzelin daima yeni olduğunu kabul etmek lazım; fakat yeni bazan kendi özüne zıt kuru bir şekilden ibaret de olabilir; yeni güzel olmayabilir" diyor. Demek *Yeryüzü* dergisini çıkaranlara göre bir sanat adamının yeniyi araması gerektir, ancak bu yeninin güzel olmasını da istiyecektir. Pe ki, ama biz kendilerine soralım: güzel nedir? Doğrusu, dergi bu sorunun cevabını veriyor: "Yeni ve ileri sanat eseri yaratmanın tılsımı daima değişen, daima yenileşen hayatı, dış âlemi olduğu gibi, değişen, daima yenileşen şekle aksettirmektir. Sanatkâr, hayatı, değişen şekli ile verebilmek için eski ifade şekil ve vasıtalarını yetersiz bulacak, onları yenilemek ihtiyacını duyacaktır. Fakat hayatı değişen şekli ile olduğu gibi görmeden sanatta yenilik yapmak ancak gerçeği çarpık bir aynada aksettirmek olur"

diyor. “Daima yenileşen hayatı, dış âlemi olduğu gibi, değişen, daima yenileşen şekliyle aksettirmek” ne demektir? Bir kere niçin bir sanat adamı, yalnız hayatı, dış âlemi göstermek zorunda olsun? Kendini, kendi hulyalarını söylemesini yasak mı edecek-siniz? Sonra sizin, “hayatı olduğu gibi göstermiyor” dediğiniz sanat adamı: “Hayır, ben olduğu gibi gösteriyorum, siz hayatı olduğu gibi görmüyorsunuz” derse ona ne cevap vereceksiniz? *Yeryüzü* dergisi sadece bir çığırın sözcüsü olduğunu, topladığı şairlerin, yazarların görüşlerini bildirmekle yetineceğini söyle-se, gene bir diyeceğimiz olmaz. Hayır, onunla kalmıyor, ancak kendisinin doğru düşündüğünü ileri sürüyor, kılavuzluğa kalkı-şıyor: “Gazetemizin bir vazifesi de, bu yanlış görüşle (yani mut-laka her ‘yeni’ şeyi beğenmek, benimsemek gerektiği düşünce-siyle) savaşmak, gerçek yeni ve ileri sanatın yolunu genç nesle aydınlatmak olacaktır” diyor.

Ne yalan söyliyeyim? böyle sözler bana bir ürperme veri-yor. Kimin ağzını tıkayacaklar? kimin ağzını tıkamak istiyor-lar? diyorum. İki türlü insan var bu ülkede, ikisi de ancak ken-di dediklerinin doğru, ötekinin dediklerinin baştan başa saçma olduğunu ileri sürüyor, bununla da kalmıyor, ötekinin birtakım çıkarlar arkasından koştuğunu söylüyor. Bakıyorsunuz, biri: “Sanat toplumun işlerine karışmaz, hayatla uğraşmaz, yalnız güzellikler yaratmağa özenir” diyor, toplum işlerine karışan, hayatla uğraşan sanat adamını, sanatı birtakım sanat-dışı dü-şüncelere, kaygılara alet etmekle suçluyor. Siz onu insafa çağı-rıyorsunuz: “Ne demek? Bütün insanlığın övüneceği birçok şa-irler, hikâyeciler, örneğin Aristophanes, Dante, Milton, Hugo, Balzac, Stendhal toplum işlerine karışmışlar, şiirlerinde, hikâye-lerinde düşüncelerini de yaymağa çalışmışlar” diyorsunuz. Son-ra bakıyorsunuz, başka biri çıkıyor, o da sanatın ille toplum işle-rile uğraşmasını istiyor, şairin, hikâyecinin bildiği gibi bir âlem yaratıp onu söylemesini yasak etmeğe kalkıyor. İkisi de sanat adamını rahat bırakmıyor, ikisi de onu aydınlatmağa, ona yol göstermeğe, onu güdüm altına almağa kalkıyor.

Sevmedim *Yeryüzü* dergisini, sanat adamını güdüm altına almak istediği için sevmedim, doğruyu, değişmez tek doğruyu bulmuş olduğunu sandığı için sevmedim. Bulmuş da değil, öğ-

renmiş, başkalarından öğrenmiş. Kendisi bulmuş olsa bu denli bağnazlık (*müteassıplık*) göstermez, kendi bir doğruyu duyduğu gibi başkalarının da başka bir doğruyu duyup ona bağlanacaklarını bilir, onları da rahat bırakır. *Yeryüzü* dergisi ise sanatın ancak hayatı göstermesi gerektiği düşüncesini savunuyor, *cubisme*, *symbolisme*, *surréalisme*, *futurisme* gibi birtakım çıgırları, akımları bir buyrukla sanat alanından dışarı atmağa kalkıyor.

O dergi, “Şekil araştırmaları üzerine notlar” adlı başka bir yazıda da sanat adamlarını, biçim kaygısından çevirmeğe çalışıyor. Bilmem hangi yazar: “Benim için şekilperest iç zenginliği olmıyan insandır; nasıl konuşulacağını bilir, fakat söyleyeceği şeyi yoktur” buyurmuş. *Yeryüzü* dergisi yazarı da bunu doğrunun ta kendisi diye kabul etmiş, bununla “genç nesli aydınlatmağa” çalışıyor.

Bence, bunun tam tersi doğrudur. Biçimi önemlemiyen yazar, sanat adamı, bildirilecek bir şeyi olmıyan insandır. Olsa, o söyleyeceği şeyin, düşüncesinin iyice belirmesini ister, bir düşünceyi, bir sözü iyice belirtmenin tek yolu da ona en uygun biçimi aramaktır. Biçimi önemlemiyenler, “Nasıl olursa olsun yazalım” diyenler, düşüncelerinden çok kendilerini, kendi rahatlarını düşünen insanlardır. Ne demektir biçim kaygısı çekmek? Söylemek istediğimizi en açık, en seçik olarak bildirecek sözü aramak demek değil midir? Söyleyeceğimiz söz, bizim anladığımızın dışında bir manaya çekilmesin, bizi okuyanlar, dinleyenler ne dediğimizi iyice anlasın, buna özenmek değil midir? Böyle ise her düşünen, gerçekten söyleyeceği bir şeyi olan her kişinin ilk kaygısı biçimdir, çünkü düşüncesini ancak biçimle aydınlatacağını bilir. Bir cümle alalım, *Yeryüzü* dergisinin baş yazısındaki ilk cümle: “Güzelin daima yeni olduğunu kabul etmek lazım.” Ne demektir bu? Bundan iki mana çıkabilir:

1- Her güzel olan şey daima yenidir, yaratılışından yıllarca sonra da tazeliğini yitirmez, görene, okuyana yeni gibi gelir;

2- Güzel bir şey yaratmışsınız, o mutlaka yenidir, eskiden kalma hiçbir şeye benzemez. Yazar, bu iki manadan hangisini söylemek istiyor? Anlıyamıyoruz, çünkü düşüncesini en iyi anlatacak, bize kendi düşündüğünü, ancak kendi düşündüğünü bildirecek biçimi aramamış, biçim kaygısı çekmemiş. “Kabul

etmek lazım" da ne oluyor? niçin gerekli? yazar bunu hangi düşüncelerden çıkarıyor? Öyle koyuvermiş, biçim kaygısı çekmediği için. Söyliyeceği bir şey varsa bile nasıl söylemek gerektiğini araştırmadığı için onu söyleyemiyor. Doğruyu öğrenmiş ya, içine bu inanın verdiği güçle dilediği gibi yazıyor, söyliyecilerinin mutlaka anlaşılacağını sanıyor.

Bundan başka, bana öyle geliyor ki o yazıyı yazan Bay Memet Fuat, biçim ile kalıbı da birbirinden ayırdetmiyor. Edebiyatın da, bütün sanatların da yüzyıldan yüzyıla geçen, sonra değişen, büsbütün ortadan kalkan birtakım kalıpları vardır: gazel gibi, *sonnet* gibi, on yedinci yüzyıl Fransız *tragédie*'si gibi. Bugün onlara bağlı kalmağa çalışanlar, güzelliğin ancak o kalıplar içinde yaratılabileceğini sananlar var. Kimi de şiirin mutlaka vezinlere bağlı olmasını istiyor. Bunlar biçim kaygısı değil, kalıp kaygısı çeken kimselerdir. Eski kalıpların mutlaka atılması gerektiğini ileri sürenler de gene onlar gibi kalıp kaygısı çekmektedirler. Biçim bu değildir. Biçim, bir duyguyu, bir düşünceyi en iyi, en açık, en seçik olarak belirtecek sözleri, çizgileri, sesleri aramak, onların birbirine uymasını istemek demektir. Bay Memet Fuat şekilperestlere yıldırımlar yağdırırken bunlardan hangisini düşündüğünü pek anlayamıyoruz, hep biçimi önemlememesinden.

Memleket Edebiyatı

Bırakmadım öz-türkçeyi, 11 döl (*mart*) gündemeçli *Yeni İstanbul*'da okuduğum bir betkenin (*makalenin*) düşündürdüklerini söylemeğe çalışacağım için ben de yazıma onun adını koydum. Bay Salâhaddin Hakkı Esatoğlu bir genç olsa gerek, tanımıyorum kendisini, yazısını da daha ilk görüyorum. Gençliğini belirtten başka nenler (*şeyler*) de var: kolayca kısaltılabilecek uzun, karışık, güç anlaşılır tümcelerden (*cümlelerden*) kaçınmıyor. İşte bakın: “Bu edebiyat nevini teşkil eden tahlil romanları ve hikâyeleri yanında bir de kendisine konu olarak memleketi, memleketin insanlarını alıp, bu insanları yaşadıkları muhit içinde ve bu muhitle beraber, birbirleriyle olan her çeşit münasebetleri nazarı itibara alınarak işleyen, böylece memleketin gerçeklerini, yaşayışımızdaki hususiyetleri, davranışlarımızı belirten eserler şüphesiz ki bu defa psikolojik tahlil romanları karşısında bir de memleket edebiyatı nevini ortaya çıkarmış olacaktır.” Uzun tümcelerin de bir tadı, bir güzelliği olduğunu bilirim, düşünce- nin birtakım inceliklerini belirtmeğe yaradıkları gibi dalga dalga bir uyumla (*ahenkle*) salını salını ilerliyenleri de vardır, Bay Hamdi Tanpınar düşlerinde görür onları... Bilmem yanılıyor muyum? bu o soydan değil. Bay Esatoğlu deyişine pek bakmıyor: “kendisine has hususiyetler” dediği bile oluyor. Özellik (*hususiyet*) bir kimseye, ya bir nesneye özel olan nitelik demek olduğuna göre “kendine özel özellikler” kişiyi gülümsetiyor.

Dediklerine gelince... Gene gençliğinden olacak, bir ivenessi (*aceleciliği*) var, savları (*iddiaları*) üzerinde durmağı ge-

rekli bulmuyor, çok su götürür birtakım sözleri diziveriyor. Örneğin şöyle diyor: “Halide Edip Adivar, *Sinekli Bakkal* adlı romanını İngiltere’de ingilizce olarak ilk defa neşrettiği vakit hiç kimse: ‘Bu eser Türk millî edebiyatının dışındadır’ dememiştir. Çünkü –yukarıda da söylediğimiz gibi– millî edebiyat anlamı, dilin, şeklin değil, esere hâkim olan hava ile orada yaşıatılan düşüncelerin mahallî hususiyetler taşıması düşüncesini içine alır. Bugün bir başka şairimiz çıkıp da bir garp nazım şekli ile, bir yabancı dilde şiir söylese ona bile ‘millî eser’ demekten kendimizi alamayız. Nitekim Yunus Emre oratoryosu garp musikisi ölçü ve usulleriyle bestelenmiş olduğu halde bu eseri, hiçbir vakit ‘millî değildir’ diye sanat kıymetlerimizin dışına koymadık.”

Biraz duralım burada. *Sinekli Bakkal* ilk olarak ingilizce çıktı, ancak o öykü (*hikâye*) önce türkçe yazılmıştı, öyle biliyorduk; bundan başka Bayan Halide Edip Adivar bir Türk yazardır, öteki yapıtları (*eserleri*) türkçe yazılmış, türkçe basılmıştır. Böyle olmasaydı, söydeşi (*yani*) Bayan Adivar öykülerini türkçe değil de başka bir dilde yazsaydı, yapıtları Türk gökçe-yazının-*(edebiyatından)* sayılmazdı. Mevlana’yı Türk ozanı sayıyor muyuz? Bay Esatoğlu, bence, iki ayrı neni birbirine karıştırıyor: yabancı bir dilde yazılmış bir betik (*kitap*), Türk toplumunda yetişmiş, Türk toplumunda yaşayan bir kimsenin yapıtı ise, ister istemez Türk toplumunun etkisini, damgasını taşıyacağından, Türk toplumunun bir ürünü (*mahsulü*) olur, gene de Türk gökçe-yazınının içine girmez. Ulusal gökçe-yazın denince dil anlaşılmazmış... Ne demek? dilsiz bir gökçe-yazın mı olur? Bay Esatoğlu gökçe-yazınla öteki dörütleri (*sanatları*) birbirine karıştırıyor, bunun için kalkmış, bir ezgiyi (*besteyi*) örnek olarak gösteriyor. Bedizci boyaklar (*renkler*), çizgilerle, ezgici seslerle çalıştığı gibi ozanlar, yazarlar da tilciklerle, dille çalışırlar. Gökçe-yazında dilin büyük bir önemi olmadığını söylemek, onu başlıca öge (*unsur*) saymamak, bir bediz yapıtında boyayağa, çizgiye, bir komuş (*musiki*) yapıtında sese bakılmıyacağını ileri sürmek gibi olmaz mı?... Hayır, Bay Esatoğlu yabancı bir dilde yırlar (*şiiirler*) yazan bir Türk, ozan bir Türk olabilir, bir Türk ozanı değildir, yapıtları Türk toplumunun ürünleridir, Türk gökçe-yazınından

sayılamaz. Moréas bir Yunan ozanı olmadığı gibi. Rilke'nin fıransızca yırları Alaman gökçe-yazınından mıdır?

Bay Esatoğlu, Oscar Wilde'ın bir sözünü anıyor: "Sanat tabiata ilave edilmiş insandır." Türkçede bunu böyle söylememeli, anlaşılmıyor. "Dörüt, kişinin doğadan (*tabiattan*) aldığına kendi benliğini de katmasıdır" deseydi... Doğrusu o da pek olmuyor. Bence Zola'nın bu yorudaki (*manadaki*) sözü daha iyi, daha açıktır: "Dörüt, doğanın bir kişilik arasından görünüşüdür". Neyse, Bay Esatoğlu Oscar Wilde'ı anmış, onun sözündeki doğa'yı da toplum anlamına alıyor. Bunun içindir ki yazısını, ta başta, şöyle özetliyor: "Bir eserin milli sanat mahsulü sayılması için orada hâkim ruhun, havanın, fikir, duygu ve düşüncelerin mahallî olması lazımdır."

Bu söz oldukça karışık, yazarın ne demek istediği kestirilemiyor; daha doğrusu bu söz bana kaçamaklı geliyor. Onun için bundan iki ayrı yoru çıkarıp doğru mudur, değil midir, öyle aramalı:

1- Bay Esatoğlu bir yapıtta yöresellik (*mahallîlik*) arıyor, demek bir gökçe-yazın yapıtında, bir yılda, bir öyküde, yaratıldığı toplumdaki yaşayışın olduğu gibi gösterilmesini, yankılandırılmasını istiyor. O sözü bu yoruda söylediğini sandıracak bir takım tanıtılar (*deliller*) var: yazısının adını "Memleket edebiyatı" koymuş, Bay Refik Halit'in *Memleket Hikâyeleri*'ni, *Yaban*'ı, *Kuyucaklı Yusuf*'u anıyor, bir yerde de şöyle diyor: "... daha çok genç nesle mensup sanatkârlar tarafından yazılmış olan hikâyeler, Anadolu'yu ve Anadolu insanını bütün gerçeklerle veren ve memleketimizin yaşayışını anlatan memleket edebiyatıdır." Böyle olunca yaratıldığı toplumun yaşayışını göstermiyen yapıtlar, bir ulusal dörüt ürünü sayılmaz. Söydeşi (*yani*) Racine'in Yunan hakanlarını, koçaklarını (*kahramanlarını*) anlatan tutkuca-ları (*tragédie'leri*) Fıransız ulusal gökçe-yazını içine giremez; Shakespeare'in İtalya'da, Bohemya'da, daha başka yerlerde geçen olayları anlatan oyunları İngiliz ulusal gökçe-yazınından değildir... Böyle tanmalı (*acayip*) bir sonuca varırız.

2- Bay Esatoğlu böyle demek istememiştir, *mahallî* derken ancak bir toplumun duygularını, düşüncelerini, insanlarını anlıyor. Öyle olunca Racine Fıransız gökçe-yazınına, Shakespeare

de İngiliz gökçe-yazını girer. Dörütmen (*sanatkâr*), ozan, yazar bir toplumun çocuğudur, o toplumun etkisi altındadır, yapıtı ister istemez o toplumun duygularını, düşüncelerini, inanlarını, görüşlerini yankılandırır. Böyle oldu mu, bir ülke yazarlarınca ortaya konulmuş iyi kötü, güzel yımızık (*çirkin*) yapıtların hepsi ulusal gökçe-yazındandır, artık: “Bir eserin millî sayılması için...” demenin yeri kalmaz.

Bay Esatoğlu bununla bırakmıyor, genç yazarlara öğütler veriyor. Öykücülerimizin kimi yurdumuzu olduğundan çok daha üstün bir durumda gösteriyormuş, kimi de yurdun büsbütün acınacak bir durumda olduğunu söylüyorlarmış. İki uca da kaçmamalılarmış. Demek Bay Esatoğlu’nun düşüncesinde bir ülkenin gökçe-yazını o ülkenin çıkla (*tıpkı*) bir benzeri, kendinden bir nen katmıyan bir yankısı, bir gözgüsü (*aynası*) olmalıdır. Öyle ise ne diye anıyor Oscar Wilde’ın sözünü? Hani dörüt yalnız doğa değildi? ona dörütmen de kendi kişiliğini katardı? Hani dörütmen doğayı, ya toplumu olduğu gibi değil, kendi gördüğü gibi gösterirdi? Bizim genç öykücülerimiz de ülkeyi, Bay Esatoğlu’nun deyimile, “güllük gülistanlık” görüyorlarsa, kişilikleri kendilerine öyle gösteriyorsa, öyle olduğunu söylemesinler mi? Kötü görürlerse de, ne yapalım? olduğunu söylerler.

Ulusal gökçe-yazın nedir? diye arıyacağımıza: “Türkçe yazılmış yırların, öykülerin, denemelerin, eleştirmelerin, kısacası dörüt yazılarının hepsidir” desek daha iyi olmaz mı? İçlerinden kimini beğenir, kimini beğenmeyiz, o başka. Ancak birini bile bütünden atmağa kalkmıyalım.

“Destan Dedik...”

I

Kaynak dergisinde çıkan bir yazısında şair Bay Attilâ İlhan: “Destan dedik...” diyor, nesre sarılıp - evet, ölçülü ölçüsüz nazma değil, nesre sarılıp destanı savunmağa girişiyor. Bir gün, bilmiyorum kim, Bay Attilâ İlhan sadece: “ömründe bir kere uzun şiiri denemiş ve yürekler acısı bir şekilde tuşa gelmiş şairin biri” diye anlatıyor, işte böyle biri: “Uzun şiir yazarlar şair değildir, yahut da kötü şairlerdir” demiş; kim olduğunu gene öğrenemediğimiz başka biri de “destanın şiirle ilgisi olmadığını söylemiş”. Bay Attilâ İlhan çıkışıyor o adamlara. Var olsun! iyi ediyor. Doğrusu, ben de hiç hoşlanmam öyle lakırdılardan. “Uzun şiir yazarlar şair değildir, kötü birer şairdir” demenin ne yeri var? Yani kalkacağız da Homeros’u, Firdevsi’yi, Dante’yi, Milton’u, uzun şiirler, destanlar söylemiş daha nice şairleri kötü şairler defterine mi yazacağız? “Onlar eski çağlarda gelmişler, biz bugün için söylüyoruz” mu diyecekler? Yani günümüzün ihtiyaçları nedir, yalnız onlar biliyor, anlıyor da ötekiler, destan yazmağa özenenler bilmiyor, anlamıyor mu?... Böyle kesin sözler duydum mu, dayanamam, sinirlenirim, hemen onları çürütmek, tam tersini ileri sürmek hevesi uyanır içimde. Hayır, asıl uzun şiir yazarlar şairdir, yalnız destanlar öz şiirle doludur...

O adamlar kesin sözler söylemiş, iri lakırdılar etmiş, gelgelelim Bay Attilâ İlhan da kesin sözler söylüyor, o da iri lakırdılar ediyor. Şaşırdım ben, destanı öveyim mi, yereyim mi, bilmiyorum.

Birden aklıma geldi: Bay Attilâ İlhan'ın destanı savunmak için nazma değil, nesre sarıldığını söyleyişim büsbütün boşuna değilmiş. Evet, sorayım kendisine: destanı niçin nazımla savunmuyor? Neden o da Boileau gibi, Pope gibi, daha nice şairler gibi şiir anlayışını, şiirin hangi kurallara uyması gerektiğini nazımla söylemiyor? Yoksa o da: "Nazımla şiir dersi vermeğe kalkanlar, öğretici şiirler yazarlar gerçekten birer şair değildir, kötü birer şairdir" mi diyecek? Nabi'nin *Hayriye*'sinde güzel yerler bulup gösterebiliriz, belki Vehbi'nin *Tuhfe*'sinde dahi vardır. Öğretici şiir deyip de hemen dudak büküvermiyelim. La Fontaine'in masalları da öğreticidir. Fırınsız şiirinin de belki en güzel eseridir.

Bay Attilâ İlhan ille nesri bıraksın da bundan böyle ne yazarsa nazımla yazsın demiyorum. Yalnız biraz düşünsün, kendisinin bu yazısını niçin nesirle yazdığını düşünsün. O düşüncesinin sonunda: "Hayır, bugün o çeşit yazılar nazımla yazılmaz. Onlar için nesir var ya işte, yeter" demez mi acaba? Nesir onlar için yetiyorsa destan için de... Bana öyle geliyor ki Bay Attilâ İlhan kendi davasını kendi çürütüyor. "Büyük konular büyük kompozisyonlar getirir. Bu yalnız şiirde değil, bütün sanat kollarında böyle. Nehir-roman (roman-fleuve) dediğimiz nedir sanki? Balzac'ı ve *İnsanlık Komedyası*'nı, Zola'yı, ve *Rougon-Macquart*'ları düşünün. Pierre Hamp'ın *İnsanların Zahmeti*, Aragon'un *Kommünacılar*'ı aklınıza gelsin" diyor. Balzac'ı, Zola'yı, Hamp'ı bir yana bırakalım, onlar nazımla uğraşmamışlardır, ama Monsieur Louis Aragon bir şairdir, Bay Attilâ İlhan'ın söylediği o uzun romanı niçin manzum olarak yazmamış? Okumadım o kitabı, okuyacağımı da sanmıyorum, vaktile *Traité de Style*'i severdim, ama Monsieur Aragon'un son yazıları hoşuma gitmiyor; okumadım, okumıyacağım ya, gene de şuradan buradan duyduğum için biliyorum, o romanda bir destan havası varmış. Öyledir de nazmı çok ustaca kullanan Monsieur Aragon niçin onu nesirle yazmış? Bir sebebi vardır elbette... Şöyle desek: "Eskiden nazım nesrin yerine de kullanılırdı, manzum oyunların, destanların birçok yerleri şiirden çok uzaktır, onları nesirle yazsalar daha iyi ederlerdi, ama eskiden buna aldırılmazmış. Bugün ise şiir olmıyan bir şeyin nazımla söylenmesini hoş görmüyoruz, bizi ya güldürüyor, ya kızdırıyor", evet, böy-

le desek yanlış bir şey mi söylemiş oluruz? Bu bize, Bay Attilâ İlhan'ın destanı savunurken nesirle yetinmesini de, günümüzün destanı niçin istemediğini de açıklamış olmaz mı?

Bay Attilâ İlhan'a şunu da sormak isterdim: destan derken ne anlıyor? Bir bakıyorsunuz, uzun şiir diyor, bir bakıyorsunuz, destan diyor. Uzun şiirle destan bir mi? Ben destan deyince bir kahramanlık olayını anlatan şiiri anlıyorum, Nedim'in "*Dâstanlar şerh edersin bir nigâh'î nâz ile*" mısraı pek hatırıma gelmiyor, *Leylâ ile Mecnun*'a destan diyemiyorum. Öyle sanıyorum ki Bay Attilâ İlhan da destan deyince savaş gibi, devrim gibi kahramanlık istiyen olaylar üzerine yazılmış şiirleri düşünüyor. Bir yerde: "Ayrıca bir de épopée'ler zamanında yaşıyoruz. Sadece İkinci Cihan Harbi hem başlı başına, hem de bütün cepheleriyle yüzlerce destan demekti. Türkiye'nin, İspanya'nın, Habeşistan'ın, Hindistan'ın ve öteki ülkelerin kurtuluş savaşları hep destanlık vakıalardır" diyor. Bunların destanları da yazılıyor, ancak uzun şiirler halinde değil: ya nesirle yazılıyor, ya kısa kısa şiirler halinde yazılıyor. Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Üç Şehitler Destanı*'nı düşünün: küçük küçük parçalar, hepsini ayrı ayrı okuyabilirsiniz, kitabın herhangi bir yerinden açıp... Monsiieur Malraux'un *L'Espoir*'ı da bir destandır, İspanya iç savaşının destanı, ancak nesir olarak, roman halinde yazılmıştır...

Neden Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Üç Şehitler Destanı* küçük küçük parçalar halinde yazılmıştır? neden *L'Espoir* manzum değildir? Ne yapalım! biz bugün uzun şiire katlanamıyoruz. Kötü olur demiyorum, biz bir şiiri parça parça okumak istemiyoruz, ancak onu söylüyorum. Ronsard'ın mısramı düşünün: "*Je lirai en trois jours l'Iliade d'Homère...*" Biliyorum, bunda bir övünme payı var, Ronsard *İlion Destanı*'nı üç günde sökecek kadar eski yunancayı iyi bildiğini söylemek istiyor, ancak bundan başka bir destanın üç günde, yani parça parça, arada yemeğimizi yiyecek, uyuyarak, türlü işlerimizi görerek okunabileceğini de söylüyor. Biz işte bugün buna katlanamıyoruz, Homeros'un *İlion Destanı*'nı üç günde, beş günde okusak dahi günümüzde yazılan bir şiiri birden, bir oturuşta okuyabilmek istiyoruz. Uzun şiir deyince en çok Victor Hugo'nunkilere, *La Légende des Siècles*'in nihayet bir buçuk saat süren uzun şiirlerine, o da güçlkle, kat-

lanıyoruz. Roman için öyle değil, bir romanı günlerce, haftalarca okuyoruz, çünkü romana şiir diye bakmıyoruz.

Bizim şiir anlayışımız doğru mudur? Bugün uzun, çok uzun şiirleri okumağa katlanamayışımızı bir ilerleme diye mi karşılamalı? Öyle bir şey söylemiyorum. Ancak olan bir şeyi, gördüğüm, hepimizin gördüğümüz bir şeyi söylüyorum: 1950 yılında yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu, okuması günler sürecek şiirlerden hoşlanmıyor. Bundan sonra uzun uzun destanlar yazılabilir, okuyanlara bunları sevdirmek de olmayacak bir şey değildir. Yalnız bunun için bir hayli uğraşmak ister.

Şunu da söylemeliyiz: Bugün bizim, eskilerinkine uymıyan bir şiir anlayışımız var. Biz nazmın, nesirle anlatılamıyacak şeyler için kullanılmasını istiyoruz. Hani “şiir, musikidir” diyorlar, o sözü işte bu manada anlamalı...

II

Gene Bay Attilâ İlhan'ın “Destan dedik...” yazısına döneceğim. O delikanlı yazar destanı savunmakla kalmıyor, şairin ille toplum işlerine, bütün dünya işlerine karışmasını istiyor: “Önce sanatın sosyal vazifesinde anlaştığımızı farzediyorum. Sanat insan saadeti emrindedir formülü baş köşede. Bu böyle olunca, şiir, ister istemez kendini; şu kadar bin yıllık mücadelenin, ekmek, hürriyet, barış, tek kelime ile saadet mücadelesinin ortasında bulacaktır. Bu noktadan itibaren, şairi sevgilisinin, sadece kumrunun veya papatyanın değil; bütünü ile arzulayan, dişlerini sıkın ve ıstırap çeken kütlenin sardığını göreceğiz. Şiirin mayası artık sadece fert ve onun psikopatolojik zırlıtları değil; cemiyet, cemiyetin tarihî akışı, dünya çapında olaylar ve bu olayların karşılıklı tesirleridir” diyor.

Bay Attilâ İlhan konuşur gibi yazdığını sandırmak istiyor bize, belki kendi de öyle sanıyor. Ama değil, söylev çeker gibi yazıyor. Konuşmak başka, söylev çekmek büsbütün başkadır. Konuşan kişi düşüncesinin niye, nelere dayandığını, sesini yükseltmeden, öfkelenmeden, parlamadan anlatır; bir soluk alır arada, karşındakiler dediklerini nasıl karşılıyor, onu bir öğrenme-

ğ e çalışır: “Ben böyle düşünüyorum, bilmem siz ne dersiniz?” der gibi bir hali vardır. Konuşmak yalnız bildirmek, öğretmek değil, bir fikir alıp vermedir. Söylev çeken kişi ise fikir almaz, sadece verir. Kendi kanılarını, inanlarını aşılamağa, zorla aşılamağa uğraşır. Söylev çeken kişi bir oyuncu gibidir; düşüncelelerini duygularını yalnız sözlerle değil, başının, ellerinin, bütün vücudunun kıpırdanışlarıyla de anlatır. Coşar, çok geniş oldukları için iyice bilinmeyen kavramlara başvurmaktan çekinmez. Bay Attilâ İlhan da coşuyor, o da “şu kadar bin yıllık mücadele”yi, “saadet”i, “cemiyetin tarihî akışı”nı, “dünya çapında olaylar”ı ileri sürüyor. Konuşan adam bütün bunlardan ne demek istediğini de belirtir. Örneğin, “saadet” ne demektir, bilmiyorum. Bir kimse için saadet, benim için saadet nedir, onu belki sezebilirim; ama toplum için saadet, bütün dünya için saadet ne olduğunu, doğrusu, kestiremiyorum. Oysaki Bay Attilâ İlhan şairleri saadeti sağlamağa çağırıyor...

Bay Attilâ İlhan’a göre: “İçtimai şair şuurlu ve aydın kişidir. İçtimai fonksiyonunu ve sorumlunu müdriktir.” İyi, ama sevgilisini, kumruyu, papatyayı, daha ne bileyim? “ferdi ve onun psikopatolojik zırtlıklarını” söyleyen şair de toplumda bir iş görmüş olmuyor mu? Bakın, okunuyor öyle şairlerin yazdıkları. Bugün okunduğu gibi bundan önceki çağlarda da okunmuş. Neden okunuyor? Toplumun bir istemini karşılıyorlar da onun için. Toplum istiyor, o şairler de sunuyor. Alıcısı olunca satıcısı da olur. Yoksa Attilâ İlhan bir de “İçtimai okur fonksiyonunu ve sorumlunu müdriktir, o çeşit kitaplara el sürmez” deyip sevgilisinden, kumrudan, papatyadan açan şairi sanat alanından kovduğu gibi o türlü yazıları beğenen okurları da toplumdan kovacak mı? Bir düşünsün, böyle söylemekle sanat alanını da, toplumu da pek daraltmış olmuyor mu?

Ben, sanat erinin toplum olaylarına, bütün dünya olaylarına karışmasını, bu konular üzerinde düşündüklerini söylemesini kötü görenlerden, “O kendi işine baksın, güzellikler yaratmağa çalışsın, öyle büyük işleri ehillerine bıraksın!” diyenlerden değilim; ama; “Şairin, sanat erinin toplumdaki görevi yalnız o işlere karışmaktır” denince de bir tuhaf oluyorum. Ne yalan söyleyeyim? İçimi bir ürperme, bir korku sarıyor. İnsan toplum-

larını karıncaların, arıların toplumlarına döndürecekler diye korkuyorum. İnsan toplumları içinde bütün bireylerin ayrı ayrı birer değerleri vardır. Evet, o bireyler benliklerini de gene toplumdan alırlar, kişilikleri toplumun etkisile kurulur, toplumun etkisile belirir, bunu inkâr etmiyorum, ama boyuna da toplumu düşünmezler, biribirlerini de düşünürler, kendi kendilerini de düşünürler, bir arada yaşarken duyup düşündüklerini söyledikleri gibi yalnız kalınca, kendi kendileri baş başa kalınca duyup düşündüklerini, kurdukları düşleri, uydurdukları masalları da söylerler. Bunu yasak ederseniz: “Bireylerle uğraşmayacaksınız. Bireyler yok, toplum var” derseniz, insan toplumlarının karınca yuvalarından, arı kovanlarından farkı kalmaz. Bırakın, toplumu bir yük gibi omuzlar üzerine çökertmeyin, bundan birey de zarar görür, toplum da... Hürriyet yoktur diyorlar, belki de doğrudur olmadığı; ama bunu boyuna söylemeyin, bırakın, kişiöglu istediğini yapabileceğini sanarak kendini avutsun. Bunu yasak etmeöe kalkarsanız bunalır, şıfa bulamaz bir kötümserliğe düşer, topluma, kendisini ezen, ezdiğini de söyleyen topluma düşman kesilir.

Bu yaman, yavuz yasaları nereden çıkarıyorlar, bilmiyorum. Kendileri hep toplumbilimi, *sociologie*’yi öne sürüyorlar ya, o bilimin böyle yargıları olacağını sanmıyorum. Bilim, hangi bilim olursa olsun: “Şunu şöyle yapmalı bunu böyle yapmalı” diye ööütler vermez, olaylara bakar, onların sebeplerini araştırır, yasalarını bulmaöa çalışır. Bir toplumbilimci: “Sanat eri yalnız toplum işleriyle uğraşmalıdır, yeryüzünde saadeti artırmaöa çalışmalıdır, hürriyet savaşına karışmalıdır” demez, sanat hangi ihtiyaçtan doğuyor, şu sanat eri niçin daha çok şu, yahut bu konulara ilgileniyor, olsa olsa bunu araştırır, bunu söyler. Toplumbilimci her türlü sanatın, destanlar yazan şair gibi sevgilisinden, kumrudan, papatyadan açan şairin de toplumdan doğduğunu, onun yazılarında da toplumun etkisi, izleri, eğilimleri bulunduğunu bilir. Bana öyle geliyor ki şaire boyuna yol göstermeöe kalkanlar, şu, yahut bu konuya bağlanıp ötekilerden kaçınmasını, yoksa toplumdaki görevini yapmamış olacağını söyleyenler toplumbilime de, kısaca topluma da inanmıyan kimselerdir.

Şiir Üzerine

I

Bir yazı okudum *Hürses*'te. Çıktığı gün nedense gözüme ilişmişti, ayrıca evime göndermişler. Adı “Şiire dair”, Bay M. Tevfikoğlu'nun. Bay M. Tevfikoğlu'nu tanır mıyım, tanımaz mıyım, kestiremiyeceğim. Tanımam diyorum, bir de bakıyorsunuz kaç kere konuştuğum, konuşmasından da hoşlandığım bir adammış. Dalgınlıktan mıdır, yaşlılıktan mıdır nedir, adları da, yüzleri de çabuk unutuyorum. Kendisini tanıyayım, tanımayayım, onun bir önemi yok, okudum Bay M. Tevfikoğlu'nun yazısını. Okudum da şaştım, çok şaştım. Bay Tevfikoğlu'nun savunduğu düşünceye değil, deyişine, söyleyişine şaştım. Bakın Bay M. Tevfikoğlu nasıl yazıyor:

“Onlara göre roman, yalnız roman olmakla iktifa edemez; daha fazla bir fonksiyona sahiptir. Nasıl bir fonksiyon? meçhuldür”.

Bu ne biçim türkçe bu? Yazarın “yetinmek” yerine “iktifa etmek” “bilinmez” yerine “meçhuldür” demesini hadi hoş görelim, günümüz aydınlarının çoğu gibi o da yabancı kelimelere düşkündür, türkçe kelimelerin deyişe bir bayağılık vereceğine inanır, onun için kullanmaz onları diyelim, “fonksiyona sahiptir” ne oluyor? Roman bir kişi midir ki bir şeyin ıssı olsun, bir şeye *sahip olsun*? Yazar öyle diyeceğine: “Onlara göre roman, yalnız roman olmakla yetinemez (yahut *kalamaz*), daha başka bir görevi vardır” deseydi, düşüncesini anlatamaz mıydı? yok-

sa sözü derinliğini mi yitirirdi? Türkçede bu böyle düşünülür. “Fonksiyona sahiptir” diye düşünmek, türkçe düşünmek değildir, fransızca, ingilizce, ne bileyim ben? yabancı dille düşünmektir. “Görev” kelimesi yeni kelimelerdendir, anamızdan, babamızdan öğrendiğimiz dilde yoktur... Peki ama “fonksiyon” kelimesini de ta çocukluğumuzda öğrenmedik ya! O da bizim dilimize hiç değilse “görev” kadar yabancı değil midir? Hadi “görev” kelimesini de bırakalım, Bay M. Tevfikoğlu: “Onlara göre romandan, bir roman olmaktan başka bir şey daha beklenir” diyemez miydi? Onun cümlesinde “fonksiyon” kelimesinin pek manası da yok, yerinde kullanılmamış. Bu “fonksiyon”, daha birçok firenkçe kelimeler gibi “maymuncuk sözler”den oldu, nereye olsa giriyor, her kapıyı açıyor. Oysaki bir yazar için en çok kaçınılması gereken şey, manası iyice bilinmiyen kelimeleri kullanmaktır. Bundan çekinmiyen kimse, açık seçik olarak düşünmek istemiyor demektir.

Yalnız “fonksiyon” mu? Bay M. Tevfikoğlu daha birtakım firenkçe kelimeleri kullanı kullanıveriyor: “Şiir, bir ‘verbe’ sanattır” diyor. “Verbe”!... Neden “söz” değil? Hiç olmazsa neden “kelam” değil? Bay M. Tevfikoğlu bu gibi yabancı kelimelerin yazısına bir yükseklik vereceğini sanıyorsa aldanıyor, bence, Türk okurun anlayamayacağı, anlamak zorunda olmadığı birtakım laflar ediyor, işte o kadar. Ben az çok fransızca bilirim, iyi kötü konuşurum, gene de türkçe bir yazıda bu kelimeleri görünce şaşıyorum, yadırgıyorum.

Yazarlarımızın çoğu neden böyle yapıyorlar? Dillerinin gelişmesine çalışmak boyunlarının borcu olduğunu düşünmüyorlar da onun için. Diyelim ki türkçede “fonction, portrait, complexe, durée, perfection, verbe” kavramlarının birer adı yoktur, dilimizi bu kavramları söyleyecek bir duruma erdirmemiz gerekmez mi? bunu yapmak yazarlara düşmez mi? Dilini işlemiyen yazar, toplumdaki görevini düşünmüyor demektir, kendisinde toplum duygusu yok demektir. Yanlış anlaşılmasın söylemek istediğim, edebiyat dışına çıkmıyorum, hani şu ikide bir *fonction sociale*, *fonction sociale* diyenler gibi şairin, romancının ille birtakım toplum meseleleriyle uğraşmaları gerektiğini öne sürmüyorum. Ama bir yazar, her şeyden önce, bir dilin yumuş-

çusudur, yani hizmetkârıdır. Düşünür, duyar, düşünüp duyduklarını, oyunlarını bir dille söyler, demek o dil için çalışır, o dili işler, genişletir, geliştirir. Bay M. Tevfikoğlu da, düşündüklerini, sanat, şiir alanındaki inanlarını okurlarına bildirmek istiyorsa, o okurların dilile bildirecektir. “Benim okurlarım bütün firenkçe kelimeleri bilsinler, ben türkçesini bulamadım mı, arayıp da kendimi üzmem, firenkçelerini söyleyi söyleyiveririm” diyemez. Türkçe yazdığına göre, bir Türk yazar olduğuna göre, kullandığı aygıtı, yani aleti, türkçeyi önemlemesi gerekir. Yoksa şu yazar fıransızca kelime kullanır, bu yazar alamanca kelime kullanır, bizim bir dilimiz olamaz.

Biliyorum, dil işini ikinci derecede bir iş sayanlar var. “Hep bitti de dille mi uğraşacağız? Biz bu ülkeye düşünceler getiriyoruz” diyenler var, eksik olmasınlar ya, o düşünceleri türkçe ile söylemedikçe, türkçeyi onları söyliycek duruma erdirmedikçe, bu ülkeye de getirmiş olmazlar. Bir toplumun bildiği, benimsemediği düşünceler, kendi dilile söyliyebileceği düşüncelerdir.

Bay M. Tevfikoğlu’nun söyledikleri üzerinde çok durmayacağım, ona göre şiir sadece bir söz sanatıdır. Şairin şiirden başka bir şeyi önemlemesi gerekmez, şiire musikiyi de karıştırmamalıdır: “Valéry’yi okuyunuz; o ince Latin zekâsının şiiri, şiirden ziyade bir düşünce ve tefekkür mimarisidir. Güzeldir, çok güzeldir; elhak Fıransız dilinde bir perfection’dur. Ama ben düşüncenin peşinde isem, Bergson’un Essai’lerini okurum” diyor, demek ki şiirde düşünce bulunmasını da istemiyor. Şiir okumak isteyince Mallarmé’yi okurmuş:

“Mallarmé’yi de değil, çünkü o da şiirin musikiye muhtaç olduğuna inanıyordu, hayır, Mallarmé’yi de değil Baudelaire’i, Verlaine’i okurum. Naili-i Kadîm’i okurum. Yahya Kemal’i okurum” diyor. Bay M. Tevfikoğlu hangi şairleri sever, hangilerini sevmez, karışmayız ona. Ama öyle sanıyorum ki sevmediği şairlerin dedikleri, yapmak istedikleri üzerinde pek düşünmemiş. Paul Valéry şiirlerinde birtakım düşünceler söylemiş bir şair değil, şiirine bir düşünce havası vermek istemiş, düşüncenin verdiği hazzı şiirleştirmeye çalışmış olan bir şairdir. Mallarmé’ye gelince, şiirin musikiye muhtaç olduğunu nerede, ne zaman söylemiş, bilmiyorum. Benim bildiğime göre Mallarmé: “Şiir de-

diğimiz, sözlerle yazılır” (C’est avec des mots qu’on fait un poème) demiş, yani tam Bay M. Tevfikoğlu’nun söylediğini –çok daha iyi olarak– söylemiş olan adamdır. Şiirde musiki bulunmasını asıl isteyen Bay M. Tevfikoğlu’nun sevdiği Verlaine’dir: “De la musique avant toute chose...”

Tanımıyorum, bilmiyorum Bay M. Tevfikoğlu’nu. Yazısının çıktığı gazeteyi bana kendisinin gönderdiğini sanıyorum. Sevindim beni düşünmüş olmasına. Dilini beğenmedim, düşüncelerini karışıkça buldum, gene de söyleyeyim, şiirle, eleştirme ile uğraşabilecek bir kimse olduğunu sanıyorum. Yazısında umut verici bir hava var. Ancak dili üzerinde düşünmesi, şiir, sanat üzerine düşündüklerini de daha bir toparlayıp açık seçik bir duruma getirmesi gerektir. Bu yazıyı kendisini kırmak için değil, tam tersine, özendirmek için yazdım.

II

Geçenlerde *Hürses* gazetesi Bay M. Tevfikoğlu’nun “Şiire dair” adlı bir yazısını yazmıştı; ben de o yazıyı okudum, firenke sözlerle dolu dilini beğenmediğimi söyledim. Bay M. Tevfikoğlu uzun bir cevap vermiş bana... Kendisine sorarsanız, cevap değilmiş yazdığı: “Bu satırları onun (yani benim) ‘söz olsun’ diye yazdığı yazısına karşılık olsun diye yazmadım; sadece tenkid olsun diye yazdım” diyor. Öteden beri biz böyle yazılara cevap deriz ya, hadi buna değildir diyelim. Yalnız “karşılık” sözü üzerinde biraz duracağım. Bence “cevap” demek değil o, başka bir manası, başka bir yükü var. Bunun için ben, öz-türkçe yazılarımda, “cevap” karşılığı (burada yerindedir “karşılık” sözü), “cevap” karşılığı olarak “yanıt” demeği yeğniyorum. Şunu da söyleyeyim: “onun... yazdığı yazısına” iyi değil, öyle sanıyorum ki biz böyle demeyiz: “onun yazdığı yazıya” deriz. Bay M. Tevfikoğlu öyle yazıyor, öyle yazmak istiyor, karışmıyalım...

Karışmıyalım, karışmıyalım ya, bakın ne diyor: “Onun (yani *fonction*’un) yerine ne diyelim? ‘ödev’, ‘görev’ gibi ‘ev’ ekiyle yapılan ve kimlikleri henüz belli olmıyan lafları mı kullanalım?” A Efendim, “ödev”, “görev” gibi sözlerin kimliği belli

değil de Türk okurlar için *fonction*'un kimliği belli mi? Bay M. Tevfikoğlu, yeni yapılan türkçe sözlere karşı titiz, firenkçelere karşı değil... Beğenmiyorsa onları, kendisi daha iyilerini yapmağa çalışsın, firenkçe sözleri bizim söyleyişimize göre yazmakla türkçeleştirmiş olmaz. "Ödev", "görev" gibi sözlere, yukarıdan bakıp, "laf" diyor, desin, biz de onun sevdiği *fonction* için "lakırdı" der, geçeriz. Gene Bay M. Tevfikoğlu'na göre biz, "iş güç sahibi", "meslek sahibi" dediğimiz gibi "fonksiyona sahip" de diyebilirmişiz. Aradaki ayrımı görmüyorsa ben nasıl göstereyim? Hiç olmazsa kendisi bir denesin: bir "fonksiyon sahibi" desin, sonra bir de "fonksiyona sahip" desin, böylece aradaki ayrımı sezer belki.

Bay M. Tevfikoğlu, firenkçe sözlere Bay Refik Halit Karay'ın yazılarında da geniş bir yer verildiğini ileri sürüyor. Eh! akan sular durur... Değil mi ki Bay Refik Halit Karay gibi büyüktten büyük bir yazarımız firenkçe sözleri kullanıyor, ne duruyoruz? biz de kullanalım!... Bay M. Tevfikoğlu, Bay Karay'ın yazılarını istediğince okusun, onları kendine örnek etsin, gönül kimi severse güzel odur derler, ama kendi güzel buluyor diye bize de sevdirmeye kalkmasın.

Bırakalım Bay M. Tevfikoğlu'nun dilini de, kimleri beğendiğini de... Bırakmadan önce şunu söyliyeyim: bu sefer daha iyi yazmış, firenkçe sözlerden kaçınmış. Kendisi: "Bakalım, bu yazımın diline ne diyecek? Bu sefer de belki öz-türkçe sözlere takılacak, onları göstermelik sanacaktır" diyor. Hayır, takılmayaçağım kullandığı öz-türkçe sözlere. Ama, nasıl söyliyeyim? onları, kendisinin deyimile "göstermelik" olarak kullandığı belli. Gerçekten sevmiyor onları, şöyle bir gülümsiyerek kullanıyor, gönlü daha firenkçe sözlerde, arapça, farsça sözlerde. Neyse! kırmıyalım hevesini. Öz-türkçe sözleri şimdi göstermelik olarak kullansa dahi giderek alışır onlara, sever onları. Bir gün gelir, sevdiğini de unuttur, kendini zorlamadan onlarla düşünüp onlarla yazar.

Bay M. Tevfikoğlu'na göre ben, onun diline takılmakla yetinmemeli, şiir anlayışı üzerinde de durmalıymışım. Ya ben istemiyorsam onun şiir anlayışı üzerinde durmağı? Bana ne? şiiri nasıl anlarsa anlasın... Yoksa şiir üzerine söylediklerinin pek

yeni, pek önemli mi olduğunu sanıyor? Acaba kaç yaşında Bay M. Tevfikoğlu? Belki pek gençtir, bilmez. Bu ülkede şiir üzerine yıllarca tartışmalar oldu, yazılar yazıldı. Ahmet Haşim'in *Piyâle* için yazdığı önsözden başlar. O tartışmalara ben de karıştım. Bunun için çoktan biliyoruz Bay M. Tevfikoğlu'nun dediklerini.

Şiirin sadece bir söz sanatı olduğunu söylemek doğru mudur? Bilmiyorum. Eskiden sorsaydınız: "Evet, doğrudur, şiir yalnız bir söz sanatıdır" diye keser atardım. Belki de büsbütün yanlış olduğunu söyledim. Şimdi kestiremiyorum. Şiir var, yalnız söz sanatıdır, şiir var, duyguları, düşünceleri söyler, şiir var, ses oyunlarıyla bir musiki olmak ister, hattâ şiir var, ders verir, ukalacadır. Bunların hepsi de şiir olmaktan çıkmaz. Ben bugün Nabi Efendi'nin: "*Suhan-i bî-hüdeden hoş gelir âvâz-i horos - Bâri mânâsını bilmezse de hengâmı bilir*" beytinde şiir buluyorum. Nedir o bulduğum şiir? söyleyemem, ama o da benim için, ne bileyim? Naili'nin: "*Gülzârdan ol şûh-i dilâr ile geçtik - Gûya ki nesimiz, gül-i rânâ ile geçtik*" beyti kadar şiir. Boileau'nun: "*Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire*" mısraında da bence şiir var. Bunları okurken şiirde aradığım zevki buluyorum. Günler geçtikçe, şiir şudur, şiir budur demekten uzaklaşıyorum, şiir arıyorum, bana şiir zevkini verecek söz arıyorum. Divanları karıştırıp şiir arıyorum, halk türkülerini dinleyip şiir arıyorum. "Kahve olsam dolaplarda kavrulsam"... "Yağmur yağar, yer doymaz - Ben sana nasıl doyam?"... "Yüzbaşılar! Yüzbaşılar! - Tabur taburu karşılar. - Yağmur yağıp gün doğunca - Yatan şehitler ışırlar"... Benim için hepsi şiir bunların. Tekerlemelerde de şiir var. Gerçeküstücü'lerin (*surréaliste'lerin*) yazdıklarını okuyorum, anlıyayım, anlamıyayım, onlarda da şiir bulduğum oluyor. Demek ki bütün kuramların, savların, yani bütün nazariyelerin, iddiaların üstünde onların bir türlü kavrayıp aydınlatamadıkları bir şiir var, yüzyıldan yüzyıla geçiyor, birbirine hiç benzemez eserlerde görülüyor. Evet, hepsi de sözlerle yapılıyor, ama onları yazanlar başka başka erekler gözetmiş, hepsi de başka başka öğelerle (*unsurlarla*) örmüş yazılarını. Şiir bir söz sanatıdır demek, bunların hepsini kuşatmıyor.

Şiir musikidir sözüne gelince, öyle sanıyorum ki Bay M. Tevfikoğlu onu iyice anlamıyor, derinleştirmiyor. Şiirin musiki

olmasını istemek elbette doğru değildir, musiki istiyorsak, musiki dinliyelim, şiiri büsbütün bırakalım... Ama bu değil o sözün manası. Musikiyi manası için sevmeyiz, bir ezginin öyle belirli, açık seçik bir manası yoktur, gene de dinleriz, severiz. Şiiri de öyle dinlemeli, öyle okumalıyız, yani şiirde de manasının dışında, mana olmıyan bir şey aramalıyız. Fuzuli'nin: *"Ben gedâ sen şaha yâr olmak yok amma neyleyim? - Ârzû sergeşte-i fikr-i muhâl eyler beni"* beyti şiirdir, ama gene o manada olan: *"Şimdi fikrim vîsâl-i dilberdir, - Dil-i âşık olur muhâl endîş"* beyti şiir değildir. İşte birini şiir eden, ötekinde ise bulunmıyan öğeyi seçmek gerektir. Şiir musikidir denince, ben bunu anlıyorum. Böylece "Resim musikidir" de diyebiliriz. Öyle ise şiir manadan büsbütün kurtulabilir mi? Dedik ya, Bay M. Tevfikoğlu da söylüyor, şiir tilciklerle yapılır, tilciklerin ise birer manası vardır, demek onlar şiire manalar ile birlikte girer. Şiirden manayı atmak istemek, tilcikleri atmağa varır. Duyduğuma göre "lettrisme" denilen yeni bir çığır bunu deniyormuş, ben o çığır şairlerinin yazılarını daha görmedim.

Bay M. Tevfikoğlu benim yazılarımı pek sudan buluyormuş. Kendisi "sudan" demiyor, yüzde, satıhta kaldığımı söylüyor. Doğrudur, ben de derin olduğumu ileri sürmedim. Gücüm bu kadarına yetiyor. Daha başka kabahatler de buluyor bende Bay M. Tevfikoğlu: kararsızmışım, kendimi göstermek istermişim, hani Alkibiades sözü edilsin diye köpeğinin kuyruğunu kestirmiş, bende de öyle özentiler varmış. Ne yalan söyleyeyim? Bay M. Tevfikoğlu'nun benim için söyledikleri ne denli ağır olursa olsun, aldırmam. Kendisi derin olsun, köpeğinin kuyruğunu kestirmesin, yerleşmiş insanlara, yerleşmiş değer yargılarına bağlansın da Bay Refik Halit Karay'ın yazdıklarını okuyup Monsieur Gide'i beğenmesin. Ne yapayım? düşüncelerimiz, duygularımız, görüşlerimiz birbirine uymuyor.

Bitirmeden önce bir şey daha söyleyeyim: ben bu yazıyı ona cevap olsun diye yazdım.

Rübailer

Eski yırlarımızın (*şiiirlerimiz*) köğünü (*veznini*), aruzu sevmem diyebilir miyim? gökçe-yazın (*edebiyat*) anlayışım, beğenim (*zev-kim*) onunla yoğrulmuştur, ta içimden, benliğimin koparılmaz bir tikesi (*cüzü*) olarak duyarım onun sesini; gene de doğruyu söylemeli, tekdüzenli (*monotone*) bir tıkırtısı vardır, kişiyi sıkır, yoruverir. Ozanlarımızın en ustaları, en büyükleri bile onu giderememişlerdir. Baki'nin Koca Süleyman'a yaktığı ağıdı, Nefi'nin: "*Esti nesim-i nevbahar, açıldı güller subhdem, - Açsın bizim de gönlümüz, sâkî! meded! sun câm-i Cem üycüğü* (*beyti*) ile başlayan ilkyaz yırını okuyun, daha iyisi okumasını bilir birinden dinleyin, önce gözleriniz parlar, sonsuz bir uyumla (*ahenkle*) sarılmuşa dönersiniz de tükenmiyecek bir tad acununa ermişsiniz gibi bir sevinç, bir tansıklık (*hayranlık*) duyarsınız ya, çok sürmez, geçer bu esriklik (*mestî*), hepsi de bir örnek o dalgaların uğultusundan bezersiniz. *Leylâ ile Mecnun*'u, *Hüsn ü Aşk*'ı ise ancak günlere bölerseniz okuyabilirsiniz, yoksa biribiri arkasından üşüşen o *mef'ulü mefâilün feilün*'lerle artık yoru (*mana*) moru sezememecesine dalıvermezseniz bunalır da atarsınız betiği (*kitabı*) elinizden. Ah! biz aruzu Farslardan alacağımıza tüp (*asıl*) kaynağından, Araplardan alsaymışız! Onlarda öyle değilmiş, köğükler (*mısralar*) hep birbirinin birer eşi, çıkla (*tıp-kı*) benzeri olmazmış, ana örnekten büsbütün ayrılmasalar da uzaklaşabilirlermiş, onlarda köğ sımsıkı bir bağ değil, kendini belli etmeksizin, ağırlığını çökertmeksizin birliği sağlayan bir düzenmiş. Olmamış işte, Araplardan değil, Farslardan öğrenmi-

şiz aruzu, bunun için de uzun yırlarımızı okuyamıyoruz, gazellerle, daha da çok bütünden ayrılmış ücüklerle yetiniyoruz. Bizim yırımızın yüzyıllar boyunca daracık söz oyunları alanında kalıp çoşamaması, gerçek kopuzsulluğa (*lyrisme'e*) dökülemediği hep bu yüzden değil midir?

Öyle sanıyorum ki ozanlarımızın özenip özenip iyilerini bir türlü yazamadıkları rübailere duyduğumuz özlem de gene bu yüzdendir. Bir rübai okumak, işitme duyumuzu daha çok gönendiriyor (*memnun ediyor*), bir köğükten ötekine köğün değişivermesi, önce bizi bir aksaklık gibi şaşırtan o değişme, alışınca, başka bir büyüğü olduğunu sezdiriyor. Verlaine Rim-baud'un yırlarını överken onlardaki o tadına doyumaz aksaklıkların bile bile yapılmış olduğunu söyler: "*Des vers délicieusement faux exprès*" der. Biz de rübailerde öyle bir sevimlilik seziyoruz. Diyebiliriz ki rübai, oldukça karışık, çetin kurallara uyan rübai, bir yandan da özgür koşuğa (*serbest nazma*) yaklaşır, onun şüyüncüsüdür (*müjdecisidir*). Bunun içindir ki dört köğüğü de birbirinin eşi, benzeri olan bir rübaiyi, örneğin Yahya Kemal'in: "*İhramı serenler bu bahar-abade – Dünya ile ukbayı getirmez yâde – İşrette keder bahsını açmaz bir rind – İçmez beşerin zehri karışmış bâde*" rübaisini, ne denli seversem seveyim, gerçekten bir rübai sayamıyorum, alışık olmadığımız bir köğde yazılmış bir gazelin iki ücücüğü diye okuyorum.

Cemal Yeşil'in aruzla gazel, sayı ölçüsü ile yırlar yazmağı bırakıp yalnız rübailer yazması da bilmem bu yüzden değil midir? Açın yeni çıkan *Rübailer*'ini: o betikte ilk göze çarpan özellik Cemal Yeşil'in yeniliğı, rübai gibi eskiden kalma bir kipe (*kalıba*) bağlanmasına tapa (*rağmen*) yeni ozanlarımızdan oluşudur. Nedir yeni ozanlarımızı eskilerden, dünkülerden ayıran başlıca nitelikler? Hepsinin de kişiliklerinden gelenleri bir yana bırakarak genel olarak... (sevemiyorum şu "genel" sözünü, Frenklerin "général" sözüne benzesin diye kurulduğu besbelli; sevmiyorum ya, daha bir iyisini bulamadım, *hepil*'i, *hepsil*'i bir denemeli)... genel olarak şunları söyleyebiliriz: 1. Yeni ozanlarımız bir olayı anlatan uzun yırlardan çok bir izlenimi (*intibai*) belirtmeğe çalışan kısa yırlar yazıyorlar. 2. Çoğu, anlatmak istediklerini açıkça değil, örtülü olarak söylüyor. 3. Eskiden kul-

lanılan bezekli, donaklı dilden kaçınıyor, çokluğun, kamunun dilini, konuşma dilini kullanmağa özeniyor. 4. Aruzun tıkrıtısından da, sayı ölçüsünün tıkrıtısından kaçınıyor, başka türlü, daha gerçek bir uyum arıyorlar.

Bu niteliklerin hepsini de Cemal Yeşil'in yapıtında (*eserinde*) bulabilirsiniz. Betiğini "*Ses şairine*" sunuyor, söydeşi (*yani*) Yahya Kemal'e, ancak eski dille gazeller, rübailer yazan Yahya Kemal'e değil, *Ses* yırı ile konuşma dilini kullanmış olan, bugünkü ozanlara yollarını göstermiş olan Yahya Kemal'e sunuyor. O da ancak bir izlenimi, bir düşünceyi söylüyor; rübailer içinde açık olanları, kolayca anlaşılanları varsa da hepsi öyle değil. "*Durmaz değişir penceremin cam rengi; – Dün boz toprak, yarın yeşil çam rengi. – Gün var ki karanlık basar akşam gelmez, – Gün var ki sabahtan iner akşam rengi*" gibi bir rübaiyi okur okumaz anlasanız da: "*Karşımda pınar, elimde bomboş tası var; – İçtim susadım, özlediğim damlası var. – Her mevsimi dallarda serilmiş yoluma, – Ham çağlasının dilimde geçmez pası var*" gibi bir rübaiyi öyle kolaylıkla anlayamazsınız.

Dile gelince... Örnek diye aldığım rübailerden görüyorsunuz: konuştuğumuz dil değil mi o? Aruzla, rübainin aruzu ile yazılmış, doğru, ancak siz bu köğüklerde aruzu iyice seziyor musunuz? şöyle yakından bakmasanız aruz olduğunu görebilecek misiniz?

Cemal Yeşil'in arada bir rübainin eski konularına da dokunmadığını söylemiyorum. Fuzulî'nin şöyle bir rübaisi vardır: "*Mey men'ini eyliyip şiar, ey vâiz! – Tuttum reh-i ta'n-i aşk-i yâr, ey vâiz! – Terk-i mey ü mahbup edelim cennet için, – Şerh eyle ki cennette ne var? ey vâiz*". Bu konuyu Cemal Yeşil şöyle söylüyor: "*Cennetteki nimetleri yermem hâşa, – Tek yerdekilerle çıkmasınlar yarışa. – Sen daldakinin peşinde, ben eldekinin, – Pek hoşsun ilâhi hoca! aklınla yaşa.*" Bu da Fuzulî'den çok bugünkü ozanlarımıza, yeni denilen ozanlarımıza yakın değil mi?

Yeni ozanlarımızın en iyilerinde görülen niteliklerden biri de seslerini yükseltmemeleri, en acıklı konulara el değdirirken bile gülümsemeyi bırakmamalarıdır, bu niteliği Cemal Yeşil'in aşağı yukarı bütün rübailerinde bulursunuz. Duyganlığı (*hassasiyeti*) yok değil, var, onu gizlemiyor da, ancak şöyle söz arasın-

da, gülümsiyerek söylüyor, görmüksü (*théâtral*) davranışlardan, bağırımlardan kaçınıyor: “Öyledir, öyledir ya, geçelim onu, biz tatlı tatlı konuşmamıza bakalım!” der gibi bir durumu var. Bakın ölüleri için yazdığı rübailere, kişiyi ürpertmiyor, daha ilerisine gidiyor, bir yarayı size de sezdiriyor, içinde çabuk çabuk kapanmıyacak bir yara açıyor. İşte “bebekliğinde” ölen kardeşi Cemil’in ağzından yazdığı rübai: *“Dünyayı dolaştım, ne uzun geldi ne zor: – Bir tahta beşik, beş on kucak, bir koridor. – Hem başka ne olsun bir avuçluk yerde? – Üç beş gün emekledin mi, yollar bitiyor.”* Ozanın yavaşça, sesini yükseltmeden söylediği bu sözler bize yalnız bir acıyı, bir kardeşin ölümünden duyulan acıyı bildirmekle kalmıyor, bütün genç ölenlerin, çocukken ölenlerin acısını duyuruveriyor. Dörütün (*sanatın*) doruğu bu oluyabilir, en incesi, en özenilecek olanı bence budur.

Bir Şair

Yürek karasına (*vicdan azabına*) benzer bir duygu var içimde, gittikçe artırıyor gücünü: bana öyle geliyor ki Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'ya haksızlık ediyoruz, edebiyata, şiire değgin yazı yazarların hepsi, hepimiz.

Sözünü etmedik değil onun, 1935'ten, ilk kitabının, *Havaya Çizilen Dünya*'nın yayımlanmasından beri onun için kısa, uzun yazılar yazdık, tanıتماğa çalıştık, hattâ hayranlığımızı söyledik. Bay Fazıl Hüsni Dağlarca için tanınmadı, bilinmiyor, diyemeyiz: birbiri arkasından çıkardığı kitaplar satıldı, tükendi, kendisine bir öden (*mükâfat*) verildi, geçenlerde *Varlık* dergisi okurlarına, günümüz şairlerinden en çok hangilerini beğendiklerini sormuştu, o ikinci geldi. Bu sonuçlarda eleştirmecilerin, güldestecilerin elbette az çok etkisi olmuştur.

Gene de yapmadık onun için gerekeni. Anlayışsızlığımızdan yapmadık, tembelliğimizden yapmadık. Bugün Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'nın adı biliniyor, kitapları okunuyor, ama şiirimizdeki önemi, asıl yeri bilinmiyor. Biz onun neler yaptığını, neler getirdiğini gösteremedik, belirtmedik. Kolay anlaşılır, güzelliğı çabuk sezilir birkaç şiiri vardır, en çok onlar üzerinde durduk. Ne bileyim? biz Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'yı öteki şairlerimiz arasında bir şair, öteki şairlerimize benzer bir şair diye tanıttık.

Oysaki öyle değil o, öteki şairlerimiz arasında bir şair değil, öteki şairlerimize benzer bir şair değil, hepsinden ayrılıyor, eskilere uymadığı gibi yenilere de uymuyor, konuları başka, kalıpları başka, aradığı başka, dili başka. Bunların hepsini de kendi

yaptı, daha doğrusu durmadan yapıyor, her kitabında yapının biraz daha belirdiğini, ışığa çıktığını görüyoruz. Bay Fazıl Hüs-nü Dağlarca kendini yavaş yavaş buluyor demiyorum, şimdi anlıyoruz ki o kendini, sanatını, şekli çoktan bulmuş, *Havaya Çi-zilen Dünya*'dan beri değilse de *Çocuk ve Allah*'tan beri bulmuş, ancak biz onu yeni buluyoruz, her yeni kitabı bize kendisinden öncekileri de aydınlatıyor, bir bütünün parçası olduğunu, bü-tün içinde ele alınıp düşünülmesi gerektiğini sezdiriyor. Bay Fazıl Hüs-nü Dağlarca şimdi bize, beğendiğimiz, yahut beğen-mediyimiz, şu, yahut bu şiirin şairi diye değil, bir eserin adamı diye gözüküyor.

Güzel, yarına kalacak bir eser mi o eser? Orasını araştıracak değilim. Ben sevdiğim için onun yarın da güzel bulunmasını, edebiyatımızın doruklarından biri sayılmasını dilerim. Başlıca ni-teliği, özelliği yeniliktir o eserin, tam, katıksız bir yenilik. Ondan başka da yeni şairlerimiz var, yenilik aramış, yenilik getirmiş şair-lerimiz. Ama dikkat edince görüyoruz ki onların hepsi de bir yan-dan eskiye, eski şiir anlayışına bağlı, hiç olmazsa kendilerinden öncekileri yıkmağa, bir tepki yaratmağa çalışıyorlar. Kimi *şairane*'den kaçıyor, alay ediyor *şairane* ile, kimi konuşma dilinin, halk türkülerinin sıcaklığına özeniyor, yeniye o öğelerle (*unsurlarla*) varıyor, kimi de birtakım toplum davalarna dokunuyor. Bunları kötülemeğe, küçümsemeğe kalkmıyorum, bilirim değerlerini, ede-biyatımıza da, genel düşünüşe de iyilikleri, yararlıkları oldu.

Ama Bay Fazıl Hüs-nü Dağlarca onlardan biri değil, onların yolundan yürümüyor. Onun şiirlerinde *şairane*'den kaçış yok, ancak kendi *şairane*'sini kendi yaratıyor. Bir tepki sezilmiyor, eskiyi yıkmağa uğraşmıyor, eski ile alay etmiyor, bilmiyor eski-yi, aklına getirmiyor, silivermiş onu. Dili, alışmadığımız bir dil, ne kitaplardaki dile benziyor, ne de konuştuğumuz dile dayanı-yor. Başka bir dil. Başka bir dil olduğu için de önce yadırgıyo-ruz, güzelliğini, sağlamlığını seçemiyoruz: "Bu şairde daha bir acemilik var, şekil kaygısı yok, şekil anlayışına erememiş" diyo-ruz, sonra bakıyoruz ki söyliyene, söylemek istediğine en uygun şekli bulmuş, söyliyene ile şekli birleştirmeyi, onların ikisini bir etmeyi başarmış.

Doğrusu, hemen anlayamıyoruz Bay Fazıl Hüs-nü Dağlar-

ca'nın şiirini, alıştığımız öğelerin (*unsurların*) kendilerini de, karşıtlarını (*zıtlarını*) da bulamadığımız için anlıyamıyoruz. Ben anlamamaktan, bir şiiri anlamamaktan yılmam, bir güzellik, bir yenilik sezersem güvenirim ona, okurum, kendimi bırakırım. Anlamanın bir bakıma alışmaktan başka bir şey olmadığını biliyorum de onun için. Hemen söyleyeyim, kolay kolay alışamıyorum Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirine. Okuyorum, birçok parçaları okuduktan sonra: "Bir daha okuyayım bunları, benim için aydınlanıncaya kadar okuyayım" diyorum. Gene iyice kavrayamıyorum ne dediğini. Birtakım şairler vardır, mana dışında, konu dışında, dillerinin, kalemlerinin ucuna ne gelirse onu yazarlar, severim onları da, ama Bay Fazıl Hüsni Dağlarca onlardan da değil, belli ki bir şey diyor şiirinde, bir şey söylemek istiyor. İşte ben her zaman onu kavrayamıyorum, kavrayamayınca da sinirleniyorum, şaire değil, kendi kendime kızıyorum. Çünkü farkındayım, onun dediği şey insanoğlunu, yeni insanoğlunu yakından ilgilendiren bir şey, bugünkü insanın içini aydınlatıveren bir şey. Bana öyle geliyor ki Bay Fazıl Hüsni Dağlarca sadece zamanımızın iyi, önemli şairlerinden biri değil, yeni adamı yaratacak olanlardan biri, yeni bir anlayış getirenlerden biri.

İşte biz onun şiirindeki bu yanı iyice belirtemiyoruz. Tembellik ediyoruz da onun için. Çalışmalıyız onun şiiri üzerinde, dediklerini kavramalıyız, aydınlatmalıyız.

Haksızlık ediyoruz Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'ya dedim, gene de söyleyeceğim. Onun sözünü ediyoruz, kendisini tanıtmaya çalışıyoruz, öden kazanmasında, kitaplarının satılıp tükenmesinde, günümüzün en iyi şairlerinden biri sayılmasında elbette bizim de bir payımız var. Ama onun eserini içimize sindirmiyoruz, şundan, bundan açılınca onun birkaç mısraını hatırlayıp anmıyoruz. Böylece kendimize de haksızlık ediyoruz, ondan çok kendimize haksızlık ediyoruz. Önümüzde bir yenilik pınarı var, zengin bir yenilik pınarı, eğilip onun sularından kana kana içmiyoruz, zamanımızı iyice sezmekten, kavramaktan mahrum ediyoruz kendimizi.

Yeni bir kitabı çıktı Bay Fazıl Hüsni Dağlarca'nın: *Aç Yazı*. Onunla birlikte, bulursanız öteki kitaplarını da okuyun, bir daha okuyun.

İki Şair

Bir Necati Cumalı'mız vardı bizim, çok severdim. Buradayken sık sık o da beni arardı, ben de onu arardım. Şiirler, hikâyeler yazardı. Oturur, uzun uzun konuşurduk, bir dediğinden çabuk çabuk dönmezdi, benim kızdığım, bağırdığım olurdu, aldırmazdı o, gücenmezdi, bilirdi benim de ona gerçekten kızmadığımı. O kadar uğraştım, ne bir sevdiği şairden vazgeçirebildim, ne de beğenmediği bir şaire ısındırabildim. Belki de öyle olduğu için, dayattığı için severdim onu. Bir gün, dört yıl oluyor, çektı gitti buradan, ta Urla'ya gitti. Arada bir kere İzmir'de gördüm. Sonra ne bir mektup, ne bir haber. Sanki ne onun için ben varım, ne benim için o var. Dergilerde şiirlerini de pek görmüyordum. "Bırakmıştıır şairliği" diyordum kendi kendime, "şairliği bıraktığı için şair olduğu günlerdeki ahabları da silivermiştir defterden..."

Geçen gün bir kitabı geldi, bir şiir kitabı: *Güzel Aydınlık*. Kendisi göndermiş sanmayın, şiiri bırakmamış ama düşünmüyor eski ahabları. Zarar yok, o beni düşünse de olur, düşünmese de, ben onun şiirlerini gene okurum.

Necati Cumalı günümüzün önemli Türk şairlerinden biri midir? Bilmiyorum. Önemlidir desem omuz silkersiniz, adı çok geçmiyor ki, kendini hemen beğendiremiyor ki... Ama önemsizdir, küçük bir şairdir de diyemiyorum. Adının çok geçmemesine, kendini birdenbire beğendirememesine ne bakarsınız? Şairler vardır, yazdıklarının güzelliğı, değeri yıllarca sonra anlaşılır. Bir çağda bir iki şair sivriliverir, yalnız onların şiirleri, onlar

gibi yazarların şiirleri okunur, hep o şiirler üzerinde durulur. Necati Cumalı'nın şiirleri ise günümüzün sivrilmiş, adları çok anılan şairlerinkine benzemez, kendine vergi, yalnız kendinin olan bir deyişi var onun. Öyle parlak değil, ama okudukça sarar sizi, yavaş yavaş sarar. Bir kere okuyup geçerseniz pek bir şey anlamazsınız, çekivermez gözlerinizi, sizin de daha bir özenle ilgilenip durmanızı ister.

Güzel Aydınlık'ı okuyorum şimdi, her şiiri bir daha, bir daha okuyorum, her okuyuşumda başka bir şey buluyorum hepsinde. Biliyorum, kimini beğenmiyeceğim, onuncu, yüzüncü okuyuşta da beğenmiyeceğim, ama kimi de var, çok güzel birer şiir olduklarını daha şimdiden sezdiriyor. Açın kitabı, "Aşk Yüzünden Cinayet"i, "Emine"yi okuyun, daha öyle niceleri var, şair onlarda insanlık sevgisini söylüyor, insanlık sevgisini aşılayıyor okuyana. Hem de sesini yükseltmeden, size küçük bir olayı anlatır gibi konuşuyor. Güzel şiirlerinden birinin, "Pence-re" adlı şiirin sonunu birlikte okuyalım:

"... Kuş uçmaz kervan geçmez dağ başı - Dağ başında tek tek ateşler yanar - Kurtlara kuşlara karşı - Bir çoban gölgesi bayıra düşer - Ya bağdaş kurmuştur, ateşte aşı - Ya dolaşır çalı çırpı devşirir.

"Ey sarılıp yatanlar, gelip geçenler - Şavkımı yanar görürseniz bilin - Bilin, nice muhabbetle hoş geçecek geceler - Oturmuş yazı yazar, şiir düzer akıbet - Benim halim o çobanın halinin eşi - Bir cana, bir nefese hasret".

Çok oldu ben Necati Cumalı'yı görmiyeli, özledim onu. Ama o, aradaki yılları boş geçirmemiş, dilini olgunlaştırmış, belki duygularını olgunlaştırmış, bütün o güzel şiirleri, "Uçanalı Zülfikâr Bey'e Ağıt"ı yazmış. Kendine de bir güven gelmiş, bir şiirini şöyle bitiriyor:

"Gün gelir herkes gibi ben de ölürüm - Bu aşk yürekte yüreğe yeniler - Bir gün ağızdan ağıza dolaşır - Adına yaktığım türküler".

Bana da bir selam var bu kitapta. Necati Cumalı iki kız kardeşi anlatırken: "Tellim bir örnek giyinir - Ya el ele verir, ya kol kola girer - Tellim beraber gezerler - Saçlarında bir örnek kurdeleler" diyor. "Daima" yerine "tellim" demeyeği ilk ben denedimdi, eski bir türkçe söz, şair onu yazarken, belki kendi de pek bilmeksizin beni anmış... Sağ olsun.

Öteki şairi, Metin Eloğlu'nu... (Eloğlu'nu mu demeli? Eloğlu'yu mu demeli? bir türlü kestiremiyorum) Metin Eloğlu'nu tanımam, ama o bana kitabını göndermiş, bir de "Saygılarımla" demiş. Eksik olmasın, demiş, demiş ya, şiirlerinden anladığıma göre pek öyle saygı gösterecek bir kişi değil. Birçok şeyleri, bunlar arasında hatırı, gönülü de kırmaktan çekinmeyeceği belli. Yermek için mi söylüyorum bunu? Değil, beğenerek, severek okuyorum şiirlerini. Birkaçını okuya okuya ezberledim bile.

Kitabın adı *Düdüklü Tencere*. Görüyorsunuz; şiir diline saygısızlık kitabın adından başlıyor. Hani şu eski, köklü, saygıdeğer şiir anlayışından bir türlü ayrılamayanların ne diyecekleri belli: "Olur mu, efendim?" diyecekler "düdüklü tencere de şiire girer mi? *Kuşane, tava, oklava* olsa neyse ne! Onlar bari eski günleri hatırlatır da bizi melil mahzun geçmiş günlere, o günlerin güzelliğine daldırır. Olamaz, efendim, olamaz, bülbüllerle turlarlar, güllerle menekşeler dururken şiire düdüklü tencerenin girmesine bırakamayız!" diyecekler. Ama Metin Eloğlu şiire sokmuş düdüklü tencereyi, o eski anlayışta olanların tadamıyacıkları bir şiire.

Tanımam Metin Eloğlu'nu, ama yazdığı şiirlerden belli, konuşmayı seviyor. Durmadan söyliyken kimseler vardır, karmakarışık söylerler, o konudan o konuya atlarlar, gene de hoşlanırsınız onları dinlemekten, parlaktır, sevimlidir konuşmaları, arada bir beklemediğiniz bir sırada şu ayıplık denen şeylerden de birini anarlar, gülüverirsiniz, Metin Eloğlu işte onlardan, şiirini de konuşur gibi yazıyor, öyle kimselerin konuşması gibi. Homurdanıyor, alay ediyor, kızıyor, boynunu bükerek alttan aldığı da oluyor, ama her seferinde eğlendiriyor, ilgilendiriyor okuyanı. Evet, eğlendiriyor, bir şairin okuyanları eğlendirmesini kusur sayanlardan değilim.

Metin Eloğlu bizde Orhan Veli'nin açtığı şiire devam ediyor, daha genç olduğu için ustasının deyişindeki olgunluğa belki erişememiş, ama bana öyle geliyor ki genişletiyor o şiiri. Orhan Veli'de bir kısa kesmek, şiiri sekiz on satırda bitirmek dileği vardı, Metin Eloğlu öyle sıkıyor kendini, uzatıyor, belli ki Jacques Prévert'i de okumuş, yahut o şairin sözünü duymuş. Orhan Veli'yi andım, Jacques Prévert'i andım, demek onun siv-

rilmiş, adları çok anılan şairlerin etkisi altında olduğunu söyledim. Evet, – var öyle bir şey *Düdüklü Tencere*’de, o kitap, o şiir bunun için yepyeni değil. Metin Eloğlu saygısızlığı ne denli göze almış olursa olsun, gene de birkaç kişiye saygı göstermekten, onları üstad edinmekten kurtulamıyor. Şunu da söyleyeyim: *Düdüklü Tencere*’yi okursanız, okumanızı da çok isterim, okursanız o kitabı, şaşmıyacaksınız, hani Orhan Veli’nin şiirlerini ilk okuyuşunuzda şaşmıştınız, öyle şaşmıyacaksınız, beğenmeseniz de alışmış olduğunuz bir şiir bu. Metin Eloğlu yeni bir çığır açmıyor, açılmış bir yolda yürüyor. Ayakları dolaşmadan yürüyor, ustaca yürüyor, o yolda kendinden öncekilerin denemedikleri, belki düşünmedikleri birtakım yenilikler yapılabileceğini gösteriyor, o başka. Ama ne de olsa bu yenilikler ikinci derecede bir yenilik olmaktan kurtulamıyor.

İyi bir kitap *Düdüklü Tencere*, okunacağını, çok okunacağını umuyorum. Ama Metin Eloğlu’nun bunda kalmayıp daha gerçek bir yeniliğe geçmesini de dilerim. Bir şairde aranacak değerlerin başlıcası var onda: dili seviyor, her gün kullandığımız sözlerle umulmadık şekiller kurmasını biliyor. Bunun için de ondan daha çok şeyler bekliyorum.

Bir Roman

I

Sevmem “roman” sözünü: Türkçe değil, üstelik “r” ile başlıyor. Hem türkçe yazılmış bir kitap “roman” olur mu hiç? “Roman” demek, roman dillerinde, fransızca, italyanca, ispanyolca gibi latineden türemiş halk dillerinde yazılmış masal kitabı demektir. Bugün uzun bir öykü, uydurulmuş bir olayın anlatısı anlamında kullanıyoruz, ama bir sözün kökünü büsbütün düşünmemek de doğru mudur? Ne yapalım ki hep “roman” diyorlar, ben de öyle diyeceğim. Arasam başka bir söz bulurum ya, onu da siz beğenmezsiniz... Türkçe bir roman okudum son günlerde, onun üzerine düşündüklerimi söyleyeceğim.

Bay Orhan Hançerlioğlu’nun masal, hikâye anlatmaktan çok, birtakım düşünceler, görüşler üzerinde tartışmayı seven bir yazar olduğunu, dergilerde çıkan denemelerini, eleştirmelerini bilmesem de, öyle sanıyorum, bu kitabından da anlardım. *Karanlık Dünya* gerçekten bir roman değil de onun için. Kişileri yaşamıyor, anlattığı çevre yaşamıyor. Gözlerimiz önünden birer gölge gibi geçiyor diyecektim, yanlış olur böyle söylemek, o kişiler, o çevre birer gölge canlılığına da erişemiyor, gölgeleri yok onların. Bay Orhan Hançerlioğlu görmemiş onları, hayalinde yaşatamamış, konuşturamamış, birbirleriyle çarpıştıramamış, birer vücut verememiş, “kişileştirememiş”. Onları düşünmüş, bize bir davayı bildirmek, anlatmak için düşünmüş, yaratamamış. Yalnız düşünmekle bırakıp yaratamadığı için kendin-

den dışarı çıkaramamış, o kişilerin hiçbirine bir özgürlük, bir öz-varlık verememiş, o kişilerin hiçbirinde bir öz-dileyi (*irade-i cüz'îye*) sezilmiyor. Hepsi de belli ki yazarın buyruğuna, bütün buyruklarına uyuyor. Yazar kişilerinden birine: "Ben şimdi senin şöyle yapmanı istiyorum. Hasta olmanı, iyileşmeni, şunu bilip bunu bilmemeni istiyorum" diyor, o kişi de hiç diretmeden boyun eğiyor. Kişiliği yok ki diretsin.

Bay Orhan Hançerlioğlu şöyle düşünmüş: "Bu ülkenin kalkınması için her şeyi hükümetten, beylik kurumlardan beklemek doğru değildir. Aydın gençler en küçük kasabalarda, köylerde iş almalı, bulundukları yerlerde ne yapmak gerektiğini araştırmalıdır. Araştırmakla da kalmıyacaklar, eksikleri gidermek için harekete geçecekler, çevrelerini uyandıracaklar. Örneğin: küçük bir kasabada elektrik yok, ama yakında bir su var, o sudan elektrik çıkarılabilir. Kaymakam da, belediye başkanı da bunu düşünmüyorlar, buna yanaşmıyorlar. Zararı yok... Hattâ daha iyi. Genç bir aydın o kasabaya yargıç olarak gönderiliyor. Elektrik işiyle uğraşmak ödevi gereklerinden değil. Kendisinden beklenilsin beklenilmesin, yurdun iyiliğine, yükselmesine çalışmak boynunun borcu değil mi? İşte o genç yargıç bunu anladığı için didinecek, öğretmenlerle, öteki memurlarla görüşecek, onları da özendirecek, özenmiyenlerle, engel olmağa kalkışanlarla çarpışacak, köylerde söylevler çektirip bütün ilçe halkını bu işe ilgilendirecek, gereken parayı toplıyacak, kasabaya elektriği sağlayacak. Gene de oradan ayrılmıyacak. Oraların başka bir eksiğini, başka bir bozukluğunu görecektir, onu düzeltmeğe çalışacak."

Hemen söyleyeyim: Bay Orhan Hançerlioğlu'nun bu düşüncesini beğeniyorum. Yalnız gençlere değil, yaşlılara da bu ülküyü benimsetebilirsek çok iyi olur. Bu ülkenin binlerce davasını bir tek kelimedeki toplıyabiliriz: kalkınmak. Siz isterseniz ilerlemek deyin, çağımız medeniyetine ulaşmak deyin. Hiçbirimiz: "Benim ödevim ancak *şu*'dur, *bu*'na karışmam" dememeliyiz... Bu raya kadar Bay Orhan Hançerlioğlu'na bir diyeceğim yok.

Orada bırakmamış düşünmeyi: "Ben bunu yazsam, böylece yazsam bu bir makale olur, yetmez. O genç yargıcın nasıl çalışacağını da anlatmalı, özenenlere yol göstermeliyim. Bir ad

bulayım o yargıca: Ahmet. *Yapmalıdır* demiyeceğim, *yaptı* diyeceğim, yani hikâye edeceğim, bir hikâye olarak yazacağım. Okuyanlara: ‘Ben de Ahmet gibi yapmalıyım, ona benzemeliyim’ dedirteceğim.”

Gene bir diyeceğim yok Bay Orhan Hançerlioğlu’na. “Roman ders vermez, yazarın ülke işleri için ne düşündüğünü anlatmaz” demiyeceğim. Bir romancının, toplum işleri üzerine, yurt yönetimi üzerine düşündüklerini romanlarında da anlatmağa neden hakkı olmasın? Bir dünya görüşü vardır onun, o görüş bütün anlattıklarında sezilir. Bir romancının toplum işleri, yurt yönetimi işleri üzerine düşündüklerini romanlarında söylememesini istemek, onun romanlarını yazarken kendi kişiliğinden, dünya görüşünden uzaklaşmasını istemeğe varır. Büyük romancıların çoğu, romanlarında toplum işleri üzerine ne düşündüklerini de belli etmişlerdir.

Ama Bay Orhan Hançerlioğlu bunun için önce kendisinin bir romancı olması gerektiğini unutmuş. Romancı, kendi dışında da yaşıyan birtakım kişiler yaratabilen kimsedir. Romancı, düşünde kurduğu bir çevrenin yaşadığını, gerçekte varmış gibi yaşadığını gören, bize de gösterebilen adamdır. *Karanlık Dünya’da* ben bunu bulamadım. Ahmet, Mazılık kasabasına yargıç olarak gidiyor, orada elektrik işine karışıyor, bunun için çalışıyor, sonunda da erişiyor dileğine. Ama biz onun Mazılık’ta yaşadığını, elektrik işi için çalıştığını göremiyoruz, Mazılık’a elektrik gelince de buna inanmıyoruz: “Nasıl oldu bu iş?” diyoruz, bize anlatılan ona inanmamıza yetmiyor. Yukarıda, romandaki kişilerin yazara körü körüne boyun eğdiklerini söylemiştim. İşte bir örnek: ihtiyar bir müftü var Mazılık’ta, ömründe elektriği görmemiş, bilmiyor. İnanabilir misiniz buna? İhtiyar müftü ilçenin, bağlı olduğu il merkezine de mi gitmemiş? Orada da elektrik yoktur diyemeyiz, Bay Orhan Hançerlioğlu’nun anlattığı olay pek de o kadar eski değil, kişilerden birinin, ikinci, üçüncü derecedeki kişilerden birinin soyadı var, demek o olay Soyadı Kanunu’ndan sonra geçiyor. Soyadı Kanunu çıktığı sırada da, öyle sanıyorum, elektriksiz il merkezi kalmamıştı. Ama Orhan Hançerlioğlu müftünün ömründe elektrik görmemiş olmasını istemiş, müftü de buna razı olmuş. Demek ki müftü onun dü-

şünde gerçekten yaşamamış... Romanda hep böyle bir hava var, yani anlatılan olaya inanmamıza komıyan bir hava.

Bunu Bay Orhan Hançerlioğlu'nu kırmak için mi söylüyorum? Hayır, Bay Hançerlioğlu'nun denemelerini, eleştirmelerini ilgi ile okuyorum, düşüncelerimiz arasında ayrılıklar oluyor, kimi de o yazılarda bir ıvecenlik, çabuk yargılama dileği görüyorum, ama Bay Orhan Hançerlioğlu'nun iyi bir denemeci, iyi bir eleştirmeci olacağını umuyorum.

Romanı bıraksın demeğe mi getireceğim? O da değil, *Varlık* dergisinin son sayısında çıkan "Orhan Hançerlioğlu ile bir konuşma"dan öğrendiğimize göre, yakında bitirip yayınlayacağı iki romanı daha varmış. Onları da okuyacağız, umarım ki onlar *Karanlık Dünya*'dan daha çok roman olur, *Karanlık Dünya* roman gibi yazılmış bir makale olmaktan çıkamıyor. Yazık! Çünkü konusu iyi bir konu, Bay Orhan Hançerlioğlu'nun bunu gerçekten bir roman haline getirebilmiş olmasını çok isterdim.

Karanlık Dünya için düşündüklerimi söyledim. Görüyorsunuz ki pek beğenmedim o romanı. Ama, nasıl söyleyeyim? Sevdim o romanı, Bay Orhan Hançerlioğlu'nun düşüncesini sevdim, öyle bir işe girişmiş olmasını beğendim.

II

Birkaç hafta oluyor, Bay Orhan Hançerlioğlu'nun *Karanlık Dünya* adlı romanını okumuş, düşündüklerimi burada söylemiştim. Bay Orhan Hançerlioğlu *Varlık*'ın şubat 1952 sayısında cevap veriyor. Ne kadar nazık bir genç! yazısının başında da, sonunda da bana iltifatları var. Ama üzölmüş benim dediklerime, yanıldığımı, haksız olduğumu göstermeğe çalışıyor.

Kandıramadı beni yanıldığımı. Yalnız kandıramadı da değil, onun yazısını okudukça söylediklerimin, düşündüklerimin doğru olduğunu daha çok anladım, şüphem kalmadı. Bay Orhan Hançerlioğlu'nun "roman" dediği şeyle benim "roman" dediğim bir değil. Öyle sanıyorum ki onun roman anlayışı tamamiyle yanlış, yani o anlayışla bir "roman" yazmağa varılmaz.

Ben: “Yazar kişilerini düşünmüş, bize bir davayı bildirmek, anlatmak için düşünmüş, yaratamamış. O kişilerin hiçbirine bir özgürlük, bir öz-varlık verememiş, o kişilerin hiçbirinde bir öz-dileyi (*irade-i cüz’iye*) sezilmiyor. Hepsi de belli ki yazarın buyruğuna, bütün buyruklarına uyuyor. Yazar kişilerinden birine: ‘Ben senin şöyle yapmanı istiyorum. Hasta olmanı, iyileşmeni, şunu bilip bunu bilmemeni istiyorum’ diyor. O kişi de hiç diretmeden boyun eğiyor. Kişiliği yok ki dirtsin” demiştim. Bay Orhan Hançerlioğlu: “Hep söylerler ya, acaba olabilir mi bu diye çok düşünürdüm. Kişiler yaratıcılarının ellerinden kurtulup istedikleri gibi gezip dolaşabilirler, konuşup şarkı söyleyebilirler mi? Acaba Raskolnikof faizci Alyona’yı, Dostoyevski’nin diretmesine rağmen mi öldürür?” diyor, daha başka romanların kişilerini de anıyor. Biz, bu ilk örnek üzerinde duralım. Bay Orhan Hançerlioğlu, Dostoyevski’nin romanını bir daha okusun, Raskolnikof’un Alyona’yı da, kız kardeşini de öldürdüğüne inanır: “Dostoyevski öyle istemiş de Raskolnikof öldürüyor” diyemez. Raskolnikof’un onları öldürmesinde de, sonra yaptığı işlerde de bir gücem, yani zaruret vardır. Okuyan inanır: “Başka türlü olamazdı” der. Kişilerin romancıya boyun eğmemesi, bir öz-dileyileri bulunduğunu göstermeleri derken işte bunu anlıyoruz. Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu bir gün bana: “Romanlarımı yazarken kişiler gelirler, ne yaptıklarını söylerler, ben onları dinlemekten, dediklerini yazmaktan başka bir şey yapmam” demişti. Balzac, Mauriac, Duhamel, bütün romancılar buna benzer sözler söylemişlerdir. Bay Orhan Hançerlioğlu bunu anlamıyorsa, “acaba, olabilir mi bu?” diye düşünüyorsa, gerçekten romancı değildir. Benim de kişiler yaratabilmek, sonra o yarattığım kişileri yaşatmak gücüm yoktur, onun için roman yazmağa kalkmadım. Ama bir romanı okurken ondaki kişiler yaşıyor mu? romancının buyruğundan kurtulup kendi başlarına bir yaşamaya erebilmişler mi? onu az çok anladığımı sanırım. Bay Orhan Hançerlioğlu’nun romanındaki kişiler yaşamıyor derken bunu söylemek istemiştim. Tekrar edeyim, Bay Orhan Hançerlioğlu beni, onların yaşadığına inandıramadı.

Şunu da söylemiştim: “Yazarın kişileri yaşamıyor. Onları konuşturamamış, birbirleriyle çarpıştıramamış, birer vücut ve-

rememiş.” Bay Orhan Hançerlioğlu şoyale diyor: “Bense aksini sanıyorum. Romanımdaki kişiler hattâ benden hiçbir özel gayret beklemeden öylesine yaşıyorlar ki... Anadolu’nun herhangi bir ilçesine, herhangi bir bucağına gidiniz. Orada eğer bir Kadı-baba’ya rastlamazsanız mutlaka bir Hacı Yakup’a, mutlaka bir muhtar İdris’e rastlıyacaksınız. Siz Ahmet’i ararken karşınıza Yanyalı bakkal dikilecek. Hatice nine nerede oturur diye soruşturmanıza lüzum yok, oduncu Salih’in komşusudur o. Onları ben yaratmadım ki ‘İyi yaratamamışsın’ sözünden gocunayım, onlar on üçüncü yüzyıldan beri orada.” Çok iyi! ben de bunu diyorum, Orhan Hançerlioğlu roman kişileri yaratmamış, yaratamamış. Ama o gerçekte olan insanları romanlarında anlatacak olursa onları yaşatabileceğini sanıyor. İşte bunda yanılıyor. Roman, hikâye bir “reportage” değildir, gördüğünüz insanların nasıl yaşadıklarını söylemekle onların romanını yazmış olmazsınız. Bay Orhan Hançerlioğlu Anadolu’da dolaşırken, romanına aldığı insanların hepsini birer birer görmüş olabilir, ama onları birbirleriyle çarpıştıramamış, konuşturamamış, kendisi bize gördüğü bir kimseyi anlatıyor, işte o kadar, onu bizim gözümüz önünde yaşatmıyor, ona bir kişilik veremiyor. Öyle insanlar bulunabileceğine belki inanıyoruz, ama öyle bir insanın bulunduğuna inanamıyoruz. Çok büyüktür bunların arasındaki ayırım. Bay Orhan Hançerlioğlu’nun kişileri işte bu yüzden birer düşünce olmaktan kurtulamıyor, etli, kemikli, canlı birer kişi olamıyor.

Ben bir yerde de: “Bay Orhan Hançerlioğlu görmemiş onları” demişim. Kendi yazım şimdi önümde yok, benim dediklerimi de Bay Orhan Hançerlioğlu’nun yazısından alıyorum. Öyle söylemişsem, yanlış söylemişim. “Bay Orhan Hançerlioğlu görmemiş onları” değil, “görememiş onları” demeliydim. “Görememiş” yani kafasının içinde görememiş, yaşatamamış. “Görmemiş” deyince kendisi kolayca cevap veriyor: onların arasında yaşadığını, “onların dertleriyle derlenip sevinçleriyle sevindiğini” söylüyor, “şehirdeki apartmanında oturup Anadolu hikâyeleri yazmağa özenmemiş”. Ben de öyle bir şey demedim: görmüştür onları, birer birer hepsini görmüştür, anlattığı ihtiyar müftü de varmış, öteki kişiler de varmış. Kolayca inanırım.

Peki Bay Orhan Hançerlioğlu görmüş hepsini, onların arasında dolaşırken hepsiyle konuşmuş. Ama romanını yazarken, birer roman kişisi olarak, onların hiçbirini “görememiş”. Bunun için hepsini de kendinin yönettiği, hepsini de buyruğu altında bulundurduğu duygusu, okuyanı bir an bırakmıyor. Ben, Bay Orhan Hançerlioğlu’nun anlattığı *Karanlık Dünya*’nın var olduğundan şüphe etmiyorum, onun bütün öğeleri (*unsurları*) bu yurttan birer birer bulunabilir, ama *Karanlık Dünya*’nın bir roman olarak var olduğuna inanamıyorum, yazar beni inandıramadı.

Şunu da söyleyeyim ki kendi eserini kendisi yargılamaz, çünkü kendisi düşündüğü, yazmak istediği romanın etkisi altındadır, kurduğu düşü yaşamaktadır. Kendisi o romanı içeriden görüyor, kişilerini içeriden görememiş, ama onu içeriden görüyor, yani yapabildiğini değil, yapmak istediğini görüyor. Bense onun romanını dışarıdan görüyorum. Onun kurduğu düşü anlamağa çalışıyorum, bunun için de –gene söyleyeyim– bütün kusurlarına aldırmadan o romanı seviyorum, ama ben eseri de görüyorum, o eserle benim aramda bir düş yok. Bay Orhan Hançerlioğlu ise eserini düşünün arkasından görüyor. Bunun için benim anlayışımın daha doğru olması gerektiğini sanıyorum.

Yazısından anlaşılıyor ki Bay Hançerlioğlu bir yazarın, bir ülkeyi, birtakım insanları anlatabilmek için o ülkeyi gezmesi, o insanlarla düşüp kalkması gerektiğini sanıyor. Yazacağı bir “reportage” ise, doğru, yerden göğe kadar hakkı var. Ama bir roman öyle yazılmaz. Bir romanın geçtiği yerler, bir romanda yaşayışları anlatılan kişiler önce romancının kafasında yaşarlar, sonra da okurun kafasında. Roman üzerine daha konuşuruz Bay Orhan Hançerlioğlu ile. Yazılarını ilgi ile okuyorum. Düşüncelerimiz, görüşlerimiz birbirine pek benzemiyor, ama bundan ne çıkar? doğru, büyük doğru, biraz benim dediklerimde, biraz onun dediklerinde, ikisinin arasındadır.

Bir Hikâyecî

Günümüz edebiyatında yalnız şairler değil, hikâyeciler de var, biliyorum. Onlar belki daha da önemli. Türk edebiyatı, yüzyıllardan beri iyi, büyük şairler yetiştirmiş, hikâye ise bizde daha yepyeni bir sanat dalı, Edebiyat-ı Cedide ile başlar. Yarının eleştirmecisi, edebiyat tarihçisi, bugünden kalacak yazıları incelerken belki daha çok hikâyeler üzerinde duracak, ekinimize onların ne kattığını belirtecek.

Biliyorum bunu, gene de okuyamıyorum hikâyeleri. Dillerini beğenmediğim, dillerine sinirlendiğim için okuyamıyorum. Yeni şairlerimiz dilin değişmesi gerektiğini daha iyi anladılar, daha güzel, daha temiz bir türkçe kullanıyorlar. Hikâyecilerimizde ise bu özen pek görülüyor. Onlar daha çok yabancı yazarların etkisi altında. Yabancı yazarları da kendi dillerinden okumuyorlar, çevirileri okuyorlar. Çevirilerimizin dilini biliyorsunuz, biçim kaygısından geçmemiş, özensiz bir dil, türkçeyi uzaktan andırıyor. Hikâyecilerimizin çoğu o dille yazıyor, yalnız yabancı yazarların etkisi altında değil, dolayısıyla bizim çevirmenlerimizin de etkisi altında kalıyorlar. Ben de o dile bir türlü alışamıyorum. Bir gün, çok oluyor, italyancadan çevrilmiş bir kitapta: “At bir metafiziğe sahiptir” diye bir cümle görmüş-tüm. Güldüm, güldüm ya, kitabı da bir daha almamak üzere attım elimden. Türk hikâyecilerinin yazılarında da böyle cümleler bulunuyor, onları da, ne yapayım? atıveriyorum. Sinirlene sinirlene okuyabilir misiniz bir kitabı? Bir değeri, bir güzelliği olsa bile, artık görür müsünüz onu?

Şu da var: hikâyecilerimizin çoğu özene bezene yazmıyorlar, deyişlerine bir çekidüzen vermeğe çalışmıyorlar. Bir konu buldular mı, çabuk çabuk, harıl harıl yazıveriyorlar. Bir de bakıyorsunuz, birtakım yersiz kullanılmış kelimelerle dolu bir yazı çıkıyor, karmakarışık, kolayca anlaşılmaz cümleler. Oysaki hikâyenin, kısa hikâyenin özenle, titizlikle yazılması gerektir. Birtakım kusurlar vardır ki romanda pek göze çarpmaz, okumağa dalmışsınızdır, durmazsınız onların üzerinde, yaşaması anlatılan kişi daha neler yapacak, başına neler gelecek, sonu ne olacak, bu merağa kapılırsınız da dile, biçime pek aldırılmazsınız, hikâye götürmez öyle kusurları, kısa olduğu için örtemez onları, hikâyecinin, romancıdan çok, şair kadar, belki şairden de çok, yetkinlik (*mükemmellik*) gözetmesi gerektir. Bizim hikâyecilerimizin çoğunda bu kaygı yok... Bunun içindir ki hikâyecilerimizin kitaplarını, sonuna kadar okuma dileğiyle açarım, ama çoğunu daha yarıya varmadan, kimini de üçüncü, dördüncü sayfayı aşmadan bırakıveririm.

Geçenlerde bir hikâye kitabını sonuna kadar okudum. Onun da bir iki yerinde duraksadığım oldu, onda da “ait”ler var, “mecburen”ler var. Ama çok değil. Oralarda sinirlendim, ama biraz sonra unutuverdim sinirlendiğimi, kitabı bırakmadım elimden.

Kitabın adı *Bir Tespih Tanesi*, Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu yazmış. Bir aydan çok oluyor ben o kitabı okuyalı, okurken bana düşündürdüklerini daha unutmadım. İçindeki on bir hikâyenin konularını da unutmamışım, şimdi kitabı açtım, kiminin başından, kiminin ortasından dörder, beşer satır okudum, hepsini de hatırladım. Demek hepsi de bir iz bırakmış bende, öyle çabuk çabuk silinmeyen bir iz.

Kitabı okurken: “Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu hikâyeci değil, hikâyeciden çok bir romancı” diye düşünmüştüm. Bu kanımı gene de değiştirmedim. Hikâyeci değil o, romancı, hikâyeyi bırakıp romana geçmeli. Hikâyede bir olay bulunması gerektir, hikâye bir olay çevresinde döner, anlatılan kişinin benliğini en iyi gösterecek bir olay. Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu böyle olaylar bulamıyor. Bize birtakım kişilerin nasıl yaşadıklarını anlatıyor, o kadar. Ancak hikâyeler kısa olduğu için biz o kişilerle iyice tanışamıyoruz, gerçekten tanışamıyoruz.

Öyle sanıyorum ki bir hikâyeci olmadığını, hikâyeden çok roman yazmak istediğini kendi de biliyor. Bunu, “Bir Fotoğraf Canlanıyor” adlı hikâyeyi kitabının başına almış olmasından çıkarıyorum. Bir hikâye değil o, sanki bir önsöz, yazarın nasıl çalıştığını anlatan bir önsöz. Yolda giderken, kim bilir kimin düştürdüğü bir fotoğraf bulmuş yerde. Altı kişi var o fotoğrafta: baba, ana, üç oğul, bir de kız. Yazar tanımıyor onları, ama hepsine birer “hayat” uyduruyor. Nasıl yaşamışlar? ne yapmışlar? nasıl ölmüşler? Yazar, gerçeğe bakmıyor, gerçeğe saplanmıyor, gerçek o kadar umurunda değil onun, gördüklerini yazmıyor, kendi içinden uyduruyor. Fırınsız romancılarından birinin, yanılmıyorsa Monsieur Julien Green’in bir yazısında okumuştum: “Gerçekte geçen, benim gördüğüm olayları bir türlü kullanamam, romanlarımda anlattıklarımı ille kendim uydurmalıyım” diyordu. Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu da öyle. Yolda bir kişi ile karşılaşılıyor, bu yetiyor ona, onu tanımağa, neler yaptığını kendi ağzından dinlemeğe özenmiyor, kafası hayali başlıyor işlemeğe, o adama bir “hayat” yakıştırıyor. O hikâye, “Bir Fotoğraf Canlanıyor” adlı hikâye, Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu’nun nasıl çalıştığını da, hikâye, yahut roman sanatını nasıl anladığını da kısaca gösteriyor.

Hepsi güzel mi o hikâyelerin? Kestiremem. Daha doğrusu şunu söylüyeyim size: belki hiçbirisi şöyle tamamiyle güzel değil. Bence büyük bir kusuru var Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu’nun: kendini duyganlığa, kolay bir duyganlığa kaptırıyor: tek başına yaşayan bir öğretmen, hastalanınca da bakacak kimsesi yok, neyse ki komşulardan yardım görüyor (“Bir Tespih Tanesi”), babası meyhanede ölen bir delikanlı, okulu bitiremiyor, küçük bir memur oluyor, hastalıklı, kız kardeşlerine bakıyor, onlar da kötü çıkıyor, bir gün gülmüyor ömründe (“Bir Misafir Geldi”), bir delikanlı hekim olmuş kız kardeşini kötülük ederken görüyor, tanımazlıktan geliyor onu, o kızın sıkıntısını, acılarını dindirmek, ailenin de onurunu kurtarmak için ölmesine yardım ediyor, sonra kendini içkiye veriyor (“Bir Fotoğraf Canlanıyor”). Anlıyorsunuz. Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu acıklı, ağlatıcı konulardan hoşlanıyor. Bense bu çeşit edebiyatı pek sevmem. Ama Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu’nun bu edebiyat-

ta kalmıyacağını, bunu aşacağını sanıyorum, o hikâyelerde bile onun bu türlü duyganlığı bırakıp daha ağırbaşlı, daha canlı bir edebiyata geçeceğini, bu duyganlıktan silkineceğini belirten yerler var. Bunu, o duyganlığın beni ne kadar sinirlendirdiğini unutarak bütün kitabı okuyabilmemden anlıyorum.

Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu'nda bir şairlik de var. Bunu, *Bir Tespih Tanesi*'ndeki hikâyelerden çok "Bu Sabah" adlı hikâyesinde görüyoruz: Varlık yayınlarının *Yeni Hikâyeler 1952* adlı kitabında çıktı, *Bir Tespih Tanesi* ile birlikte o kitabı da alın. Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun şairliğini yalnız övmek için söylemiyorum. Evet, hoş a gidiyor o şairlik, ama bence yazarın, duyganlık gibi ondan da silkinmesi gerektir, yoksa kolay bir yola gider, kendisindeki gerçek değeri söndürür.

Bitirmeden şunu da söyleyeyim: bana öyle geliyor ki Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu hikâyelerini yazmağa başlarken oldukça özeniyor, bir titizlik gösteriyor, ama birinci sayfayı geçti mi, konusunu bir yol kavradı mı, kendini bırakıveriyor, bu yüzden deyişte birdenbire bir düşme seziliyor. Bu kolaylıktan da kaçınmalıdır.

Biliyorum Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun hikâyelerindeki kusurları, gene de onun iyi bir hikâyeci, daha doğrusu iyi bir romancı olabileceğini umuyorum. Okuyun *Bir Tespih Tanesi*'ni, belki siz benim sevdiğimden de daha çok seversiniz.

Çizgiler

GÜÇLÜK-KOLAYLIK - Tuttuğumuz iş ne denli güç olursa olsun giderek ustası kesileceğimizi sanır da: "Günü gelir, bir sıkıntı çekmeksizin, çalıştığımızı kavşamaksızın (*fark etmeksizin*), oynar gibi, soluk alır verir gibi yaparız!" diye düşünürüz. Eee! ne kurtulmuş dileğin elinden? bir de alışıklığı katın... Tellim (*daima*) doğru çıkmıyor bu umut: ilk güçlükleri kolayca yensek bile onların altından daha çetinleri belirliyor. Şaşıveriyoruz: beklemiyorduk onları, varlıklarını sezmiyorduk. Beklemeyiz, sezmeyiz öğseyin (*elbette*): bilmediğimiz, uğraşıp da yakından tanımadığımız bir işin gerçek güçlüklerini, tüp (*asıl*) güçlüklerini görebilir miyiz? Özüdür onlar o işin, dışarıdan bakanlar, yabancılar seçemez onları. Bir işe alıştıktan, onun gizlerini (*sırlarını*) öğrendikten sonra karşılaşacağımız büyük güçlükleri önceden düşünebilsek, öyle sanıyorum, ona girişmek için gereken güveni bulamayız kendimizde, bir korku sarar içimizi. Bilisizler batır (*cesur*) olurmuş; *el-câhilü cesûrîn*.

Biliyorum, bütün kişiler için böyle değildir. Çoğu kimseler çabucak alışırlar tuttukları işe, denizde balık gibi yüzerler onun içinde, dışarıdan bakanlara parmak ısırtacak bir kolaylığa ererler. Yeni güçlüklerle karşılaşmak şöyle dursun, eskilerini de gülümsiyerek anarlar. Bunlar bir işe sevdikleri için değil, bir iççağırı (*vocation*) duydukları için değil, salt geçimlerini sağlamak için, ya başka bir uğurda atılmış olanlardır. Denizde balık gibi dedim, balık bilir mi denizin ne olduğunu? Balık için deniz yaşanılacak bir yerden başka nedir ki? uğraşır mı onun ta de-

rinliklerini anlamağa? denizde yeni olanaklar (*imkânlar*) bulup da onları gerçekleştirmeye özenir mi? O dediğim kimseler de tuttukları işi, kendilerinden önce gelmişlerden nite (*nasıl*) öğrenmişlerse öyle yürütmekle yetinirler, onu genişletmeği, ilerletmeği, inceltmeği uslarına bile getirmezler. Yeni olanaklar arkasından koşmaz onlar, yüzde kalırlar, dalmazlar derinlere.

İşin gücü, kolayı olur mu? Kişinin titiz olanı olmıyanı, işini gerçekten seveni sevmiyeni vardır. Titiz olan, işine gerçekten gönül vermiş olan boyuna güçlüklerle karşılaşır, onları kendisi yaratır. Ötekiler ise kolaylıktan, gönlü de düşünceyi de körelten kolaylıktan ne yapsalar, kurtulamazlar, sonra da: “Çabucak başarıyoruz işte!” diye gönenir (*memnun olur*), övünürler.

ÖVÜNMEK - Tanıdıklarımın bir ozan vardır, kendi yırlarını (*şiiirlerini*) okurken coşar, gözleri parlar: “Ne güzel söylenmiş, değil mi?... Bu böyle söylenir işte!” diye alkışlar kendi kendini. Doğrusu ben de beğenirim onun yırlarını, usta ozandır, şöyle sağlam, uyumlu (*ahenkli*), duygular, düşünceler uyandırıcı köğükler (*mısralar*) kurmasını bilir. Gene de sinirlenirim övünmesine: “Erişebileceğinden daha yukarıda değil miymiş bunun gözü? Kendi gücünü ölçmüş de ne yapabilecekse ancak ona mı özenmiş? Kendini aşmağa çalışmamış mı?” diye düşünürüm.

Bir küçüklük sezerim onda: Kendini olduğundan da daha üstün olmağa değerli bulmamak küçüklüğü.

TAKLİD - Eskiden *taklid*’i iki türlü kullanırdık: *bir kimseye taklid etmek, bir kimseyi taklid etmek*. İkisi bir yoruda (*manada*) değildi: *bir kimseye taklid etmek*, o kimsenin yaptığını beğenip o kimse gibi olmağa, onun gibi yapmağa özenmek, ona benzemeğe çalışmak demekti; *bir kimseyi taklid etmek* ise o kimse ile eğlenmek, onu gülünç etmeye kalkışmaktı. Giderek kaldırdık bu ayrımı (*farkı*), hep *bir kimseyi taklid* demeğe başladık. Dilin, düşüncenin inceliklerine aldırılmaz olduk da onun için.

Dilin inceliklerine bakmıyan düşüncenin inceliklerini önemler mi? Olabilir mi öyle bir nen (*şey*)? Dil düşünceden ayrı mıdır? “Ben dile, dilin inceliklerine aldırmam” diyen kimse: “Ben düşünceme vereceğim kılığa, düşündüklerimi başkalarına

bildirmek için kullanacağım araca (*vasıtaya*) aldırman” demiş olmaz mı? Bir düşünün (*fikrin*) tükilmesi (*tamamlanması*) için doğduğu kişinin başından çıkıp ortaya atılması, en az bir kişiye daha bildirilmesi gerektir, bu da ancak sözle, dille olur. Öyle ise dile aldırmyan, dilin inceliklerini önemlemiyen kimse düşünce-sine de aldırmyor demektir. Biz yıllardır düşüncemizi, bir düşünüyü iyice kavrayıp başkalarına da iyice kavratmağa özenmediğimiz içindir ki dil işini küçümser olduk, kullandığımız tilciklerin (*kelimelerin*) doğru olup olmamasına, öz anlamlarının bilinip bilinmemesine aldırmyoruz.

Taklid’in iki anlamının da türkçede karşılıkları var: Biri *benzenmek*, bir kimseye benzemeğe özenmek, bunun yerine *öykünmek* de kullanılabilir; öteki, bir kimseyi taklid etmek, *yansılama*k. Bunları beğenmiyorlar da *taklid etmek*’i, iki türlü arasında bir ayırım gözetmeksizin kullanmayı yeğniyorlar (*tercih ediyorlar*). Hep düşüncenin inceliklerine aldırmadıkları için, gerçekten düşünmedikleri için...

Bunu yazarken birdenbire usuma geldi: biz şimdi *Avrupalılara* mı taklid ediyoruz? *Avrupalıları* mı taklid ediyoruz? Diyeceksiniz ki “Kendin de söyledin, *bir kimseyi taklid etmek*’te bir eğlenme, o kimseyi alaya alma, gülünç etmeğe kalkışma vardır, oysaki biz Avrupalıların yaptıklarını beğeniyoruz, biz de onlar gibi olalım, diyoruz, demek *onları* taklid etmiyoruz, *onlara* taklid ediyoruz. Ben böyle çabuk kesip atmıyacağım bunu. Bir *kimseyi* taklid etmek onunla eğlenmek demektir, o doğru; ancak eğlenmekte yalnız dıştan benzemek, dışça benzemek dileği vardır; biz Avrupalıların yaptıklarını beğeniyorsak dahi onlara dıştan benzemek, dışça benzemek dileğiyle yetiniyoruz, onları iç-riden kavramağa, iç-riden anlamağa özenmiyoruz. Bakıyoruz, Avrupalı ne yapıyor? Niçin öyle yapıyor, nite (*nasıl*) yetişmiş de öyle yapmağa varmış, onu aramıyoruz. Dışla yetindiğimize göre ancak *Avrupalıları* taklid ediyoruz; onlara taklid etmemiz, *onlara* benzememiz, öykünmemiz onların yetişme yollarını da benimsemekle olacaktır.

UZLAŞMAK - Övecek değilim, söylemiyeyim adını, tanıdıklardan biri vardır, ozan diye anarlar, uzunlu kısalı öyküler (*hi-*

kâyeler), denemeler, eleştirmeler yazdığı da olur. Kendini bir düşünmez mi, esrikleşir (mest olur). Tinlerin (*ruhların*) yolu yordamıyla çağırılınca tirge (*masa*) başına seğirterek üşüş-tüklerine varıncaya dek türlü nenlere (*şeylere*) inanır ya, en çok kendi büyüklüğüne inanır, yırlarında (*şiiirlerinde*) olsun, düzeyitlerinde (*nesirlerinde*) olsun, yazağından (*kaleminden*) ne çıkmışsa hepsinde ölmez derin derin doğrular, geçmez görkemli (*muhteşem*) güzellikler bulunduğu şuncağız küşümü (*şüiphe-si*) yoktur. Gözгүйü tutar yüzüne, Valéry değer gözüne, pek bir kurulur özüne... Kendi kendini kandırabildiği için gelecek kuşakları (*nesilleri*) da kandırabileceğini sanır: Ulu-Yargı gününde bile kişiğulları sinlerinde (*mezarlarında*) doğrulunca, Tanrı katına çıkmadan önce ondan üç beş köğük (*misra*) okuyacaklar. Neyse ki benim tinim yoktur, bir öldüm mü, bir daha dirilmiyeceğim.

Çoktandır görüşmemiştik, ne o beni arıyordu, ne de ben onu. Aramızda belirip sertleşen birtakım duygu, düşünce ayrımlarına eski gönüldeşliğin dayanamıyacağını ikimiz de anlamıştık. Geçen gün karşılaştık, ne dediyse battı bana. Biliyorum, benim dediklerim de ona batmıştır. Bir ara şöyle bir öğüt verdi bana:

— Sen de yaşlandın artık, ötekile berikile geçinmeğe bak. Daha gençmişsin gibi şununla bununla didişiyor, bir türlü uzlaşmağa yanaşmıyorsun.

Ürperdim, tiksindim bu sözü duyunca. İki üç yıl oluyor, biri daha söylemişti, o gün de kızmıştım. Yaşlandığım yüzüme vurulduğu için sinirlendim sanmayın, ben de biliyorum koca-dığımı, ne övünüyorum, ne de yeriniyorum. Yaşlanmışların uzlaşmaları gerektiği savı (*iddiası*) yok mu, işte ona tutuluyorum. Genç bir kişi uzlaşmak isterse, ötekile berikile iyi geçinmeğe özenirse ses çıkarmam belki: kolay mı genç olmak? Delikanlı dediğin yaşamak ister, eğlenmek ister, bunun için de elinden tutacak, kendine yardım edecek kimseler bulmağa bakar. Daha olmazsa kendi yaşındakilerle birleşir, birbirlerine dayanırlar da gemilerini öyle kurtarmağa bakarlar. Gençlerin de düşünlerinde (*fikirlerinde*), beğenilerinde (*zevklerinde*) titizlik göstermemelerini doğru bulurum sanmayın, onu da sevmem, ancak

yaşlılarkını daha bağışlanmaz bir suç saydığımı söylemek istiyorum. Ben yaşlanmışım, yaşayacak şunda birkaç yılım, birkaç günüm kalmış, onları tatlı tatlı geçireyim diye düşündüklerimi gizlemeğe, sevmediğim beğenmediğim kimselerle iyi geçinmeğe değer mi?

Dahası var: bir delikanlı ne düşündüğünü, neleri, kimleri beğenip beğenmediğini kesin olarak bilemez, türlü düşünceler, türlü beğeniler arasında bocalar. Yaşlanmış bir kimsenin ise kanlarının daha bir belirmiş olması gerektir. Artık onun boyun eğmesine boşuğumuz (*iznimiz*) olur mu? Biliyorum yaşlandığımı, bildiğim içindir ki kimsenin gücenmesine, kızmasına aldır mıyorum, üç beş yıllık bir yaşama için kendi kendimi küçültmeğe, uzlaşmağa, bağdaşmağa katlanamam, kaçaram sevmediklerimden, dilemem beni övmelerini.

ŞİİR DİLİ - Bir arkadaşla daha konuştum. Onu, bakın severim. Benden epey gençtir, güzel öyküler yazar, yır söylemeğe de özenmişti, çabuk bıraktı. Şundan bundan konuşuyorduk, dil konusuna geçtik. O da öz-türkçeye gitmemizin gerekli olduğuna inanıyor, ancak bencileyin bütün yabancı tilciklerden (*kelimelerden*) kaçınıyor:

— Sen bunu yapmağa uğraşıyorsun ya, sen işin kolayını bulmuşsun: yalnız söyleşiler yazıyorsun. Bu senin dilinle, öz-türkçe ile yır söyleyebilir misin? öyküler yazabilir misin? dedi.

Doğrusu güldüm bu sorusuna. Öz-türkçe ile yır söyleyebilirim, öyküler yazabilirim diyemem ki! sonra kişiye: “Yaz da görelim!” derler. Öyle derlerse bir görmeli beni!... Ben eski dille, konuştuğumuz dille de yırlar söyleyip öyküler yazmağı beceremedim. Denemesine denedim ya, olmadı, başaramadım o işi. Ben öz-türkçe ile yır, öykü yazamıyorsam ne gösterir bu? O işin olamayacağını göstermez, ancak benim elimden gelmediğini gösterir. Ben öz-türkçe ile söyleşiler yazıyorum, çoğu onu da başaramadığımı savlıyor (*iddia ediyor*); doğru olabilir dedikleri, gene de benim tuttuğum yolun yanlış olduğunu tanıtlamaz (*isbat etmez*). Başkaları da, benden güçlüleri de bunu bir denesinler, onlar da benim uğraştığım gibi uğraşınlar, bakalım gene güzel, değerli yapıtlar (*eserler*) çıkmıyor mu? Şunu da söyleye-

biliriz: Öz-türkçenin en büyük mutsuzluğu, alınının kara yazısı, benim gibi güçsüz bir yazarın eline düşmüş olmasıdır. Ozanlarımızı, öykücülerimizi, güçlü yazarlarımızı kendine inandırabilseydi, benim gönlümde yaktığı odu onların gönlünde de yakabilseydi bakın ne olurdu.

Öz-türkçe ile yır da söylenebilir, öykü de yazılabilir. Önce anlaşılmasın gibi gözüксе bile giderek anlaşılır, giderek yerleşir. Düşünüyorum da dilinin anlaşılmasından korkup dilediği gibi yazmaktan çekinmiş bir tek büyük ozan, büyük yazar adı bulamıyorum. Bakın gerçekten büyük ozanlara, gerçekten büyük yazarlara, hepsi de Galip gibi: “*Tarz-i selefe takaddüm ettim, - Bir başka lûgat tekellüm ettim*” diyebilirler, hepsi de önce anlaşıl-mamağı göze almışlardır, hepsi de yeni bir dil, hepsi de yeni bir söyleyiş getirmişlerdir. Ben de onlar gibiyim demeğe getirmek istediğimi sanmayın, bilirim ben büyük olmadığımı, bilirim ben gücümün uçlarını. Ancak şunu söylemek istiyorum, ötekilerin öz-türkçe ile yazmağı denemekten kaçınmaları anlaşıl-mamak korkusuyla değil, öz-türkçeye inanmadıkları için. İnandıkları bir düşün uğrunda olunca anlaşıl-mamaktan, yadırganmaktan çekinmiyorlar mı? İşte demin sözünü ettiğim ozan: öyle yırlar, öyle betkeler (*makaleler*) yazıyor ki ne dediğini başkaları değil, kendi bile sökemiyor. Geçen gün kendisiyle konuşurken ben “özlem” diyecek oldum, anlamazmış *özlem*’in ne demek olduğunu, *bi-çim* yerine, *şekil* yerine *form* demeğı anlıyor da *almak*’tan *alım*, *satmak*’tan *satım* gibi *özlemek*’ten *özlem*’i anlamıyor. Türkçeyi sevmiyorlar, türkçeyi tadamıyorlar da onun için.

EĞLENDİRMEK - Auguste Bréal’in bir sözü vardır, çok hoşuma gider... “Auguste Bréal de kim ola?” diyeceksiniz. Haklısınız, azdır onu bilenler. Büyük dil bilgini Michel Bréal’in oğlu, yanılmıyorsam asıl işi resim yapmakmış, iki de kitap yazmış-tır, birinde arkadaşı, gönüldeşi Philippe Berthelot’un hayatını anlatmıştır, öteki ufacık bir şeydir: *Cheminements*. Ufacıktır ya, ben onun kadar dolu kitap az gördüm. Anılarını, İspanya’da gördüklerini, sanat üzerine, insanlar üzerine düşündüklerini kısaca yazıverdiği bir defter. Bir zamanlar elimden düşürmezdim, sonradan yitirdim, yenisini getirtmek istedim, tükenmiş,

bu yakınlarda bir daha basılacağını da ummuyorum. Bilmem ben kitap saklamasını, onun için de bir gün gelir, içimde böyle bir özlem duyarak üzülürüm.

Neyse! Auguste Bréal ne demiş, onu söyleyeyim: “Eğlendirerek öğretebilirsiniz, eğitebilirsiniz ya, eğlendirerek alıklaştırdığınız da olur.” Şöyle böyle bir söz değildir bu. Bana öyle geliyor ki Auguste Bréal, çağımızın en büyük dertlerinden birine parmağını basmış, o derdi görüp ürpererek yazmış bunu...

Bir eğlendirme dileğidir gidiyor: okullarda çocukları sıkımyacaksınız, eğlendirerek öğreteceksiniz, gazetelerde, dergilerde, kitaplarda okurları sıkımyacaksınız, eğlendireceksiniz, böyle eğlendirirken de bir şeyler öğreteceksiniz. Yalan da değil, öğretirsiniz, ama nedir öğrettiğiniz? Çoğu boş, bilinmesi gerekli olmıyan şeylerdir. Eğlendirerek okurlarınızı düşünmeğe alıştıramazsınız. Voltaire eğlendirerek düşündürür, en önemli meselelerle uğraştırır okurlarını. O başka, o Voltaire, herkes onun gibi olamaz. Okurlarınızı eğlendirdiniz, güldürdünüz mü, hemen bir Voltaire oluverdiğinizi sanmayın. Bir yol bakın, sizin eğlendirmek, vakit geçirtmek için söylediklerinizden okurlarınızda ne kalmış.

Günümüz yazarlarının çoğu, okurlarını eğlendirmek sevdasında. İçlerinden biri biraz yükselmeğe, ortanın üstüne demiyeceğim, aşağıdan ortaya çıkmaya kalktı mı, hepsi birden başlıyorlar öğüde: “Okurlar bunu istemiyor. Hoşlanmazlar senin yazılarından, okumazlar. Bırak böyle yüksek konuları da okurlarını eğlendirmeğe, onların diledikleri çeşitten şeyler yazmaya bak!” Böyle düşündükleri için günden güne kendilerini de, okurlarını da aşağılaştırıyor, alıklaştııyorlar.

Bana öyle geliyor ki kalabalığın içinde suratına tokat, kışına tekme attıran soytarının insanoğlundan nefreti vardır, olmasa kendini öyle küçük düşürmeğe katlanamaz, kendisinin de sayılmasını ister. “Bunların mı saygısını istiyecemişim? Kim oluyor bunlar? Birtakım düşüncesiz, bayağı kişiler...” der de onun için bütün o tokatlara, tekmelere katlanır, yöresindekilerin güldüklerini görünce de “Gülün! gülün! Siz başka neden anlarsınız ki?” der içinden. Okurlarını boyuna eğlendirmek sevdasında olan yazar da bence öyledir, onun da okurlarına gerçekten sevgisi,

saygısı yoktur, onları aşağı gördüğü için, büyük, önemli işleri dinlemeğe layık bulmadığı için küçük konulardan açar.

HAYVAN SEVGİSİ - Assisi'li Eren Francesco gibi: "Köstebek kardeşim!... Benim karınca bacım!..." demeğe kadar gitmek belki aşırıdır ya, ne yalan söyleyeyim? hoşlanmam hayvanları sevmiyenlerden. İnsanları sevebileceklerine de pek inanmam. Çekilmez bir bencillikleri vardır onların, ne yapsalar, ne etse-ler kendilerini, hep kendilerini, çıkarlarını düşünürler, özlerini dünyanın göbeği saymaktan kurtulamazlar, kimseye, hiçbir şe-ye bağlanamazlar. İnsanları sevseler bile kendileri de birer in-san oldukları içindir, başkalarında da gene kendilerini görüp kendilerini severler, kendilerine acırlar. Birer adadır onlar, çep-çevre bencillikle kuşanmış ulaşılmaz birer ada. Ne onlar sizi an-lyabilir, ne siz onları anlarsınız. Oysaki bir isketeye sanki kul köle olan adamın gönlü birdenbire açılır önünüzde, size ürke-rek baksa, sizden kaçsa bile gene aranızda bir birlik olduğunu sezersiniz. Kendi içine kapanmış, büzülmüş bir insan değildir o, dış âleme ilgilenmiş, dış âleme karışmıştır. Yapayalnız değıl-dir, bu yeryüzünde kendisinden başka varlıklar bulunduğunu da kavramıştır, isketesiyle baş başa oturduğu anlarda bile bü-tün dünya ile bir birlik, bir gönül birliği halindedir. Bunu yazar-ken Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Güvercinlerime Dokun-mayın" hikâyesini hatırladım: Kuşbaz Hüseyin Bey'in güvercin-lerine sevgisi, onların uğrunda canını da vermeğe katlanması, kendinden kurtulduğunu, kendini aşan bir şeye bağlandığını göstermez mi? İlk bakışta Hüseyin Bey'i bir bencil, kendinden başka hiçbir şeyi umursamıyan bir bencil sanırsınız, değıldir öy-le, kuşlarına aşkı çok günahlarını bağışlattırır onun.

Hayvanları işlerine yaradıkları için sevenler vardır, ben ona hayvan sevmek demem. Kasabın koyunu sevmesi gibi... Buffon atı anlatırken: "İnsanoğlunun en asil utkusu" der, ona da kızar-ım. Her şeyi insana göre ölçmenin ne yeri var? At, insanın eli-ne geçmemiş olsaydı gene sevicecek bir hayvan olmaz mıydı? Güzelliğini söylemiyorum, şu hayvanı güzel, bu hayvanı çirkin bulanlardan değılim ben. Cennet kuşunun parlak tüylerine hay-ran olup da kargayı küçümsiyenleri anlamam... Daha doğrusu

anlarım, ben de insan olduğum için insanların kurdukları ölçülerle düşünür de birtakım hayvanlara bakmaktan hoşlanır, birtakımlarından da iğrenirim. Oysaki asıl iş o bizim beğenmediğimiz, tiksindiğimiz hayvanların, örneğin bir karafatmanın, bir tahtakurusunun güzelliğini sezebilmektedir. Tabiat kendi yasalarına aykırı bir şey yaratır mı hiç? Onun yasalarına uygun her şeyin de kendine göre bir güzelliği, bir olgunluğu vardır.

Severim hayvanları, hepsini sevmeye, onların da bencileyin tabiatın birer parçası olduklarını içime sindirmeğe çalışırım ya, hayvanları yemekten kaçınanlara bir türlü hak veremiyorum. Bir kuzuya bakarken: “Bunu öldürmeğe nasıl da kıyıyoruz? Bunun canına da saygı göstermeli” dediğim olur, ancak bu benim duygularımdan gelir. Düşüncem ise beni tabiatın yasalarına uymağa götürür. Bütün hayvanlar yaşayabilmek için birbirlerini yiyor, ben de yaşamak içgüdüğü olan bir hayvanım, kendimi ötekilerden üstün görmem düpedüz kibirdir, insanlık kibridir. Kurdun, eline geçirince kuzuyu yemesini bir suç sayamayacağım gibi benim yememi de bir suç saymam doğru olmaz.

DÜŞÜNMEK, İNANMAK - İnsanoğlu düşünen bir varlıktır, yaradılışı gereği düşünmek ihtiyacını duyar. Ama pek sevmez düşünmeği, korkar düşünmekten. Nasıl korkmasın? düşünmek yorucu olmakla kalmaz, şaşırtıverir kişiyi, türlü şüphelere düşürür. Bir yol düşünmeğe başladınız mı, kolay kolay kesip atamazsınız. Yüzyıllar boyunca ortaya atılmış birbirine uymaz, birbirini çürütür bütün iddiaların doğru birer yanı vardır, hepsi de insanoğullarından birinin bir görgüsüne, bir gözlemine dayanır; nerelerinin niçin yanlış olduğunu da hemen göremezsiniz. Hangisini seçeceksiniz? Hepsinin de hem bir çekiciliği, hem bir iticiliği vardır.

İnsanoğlu çoğu kaçır düşünmekten, gene de kendini düşünür gibi göstermek ister, gene de düşündüğünü sanmak ister. Bunun içindir ki geleneğe bağlanır, birtakım insanlara bağlanır, ya geçmişte yaşamış olanlardan, ya kendi çağdaşları arasından birini seçip onun dediklerine bağlanır. Rahatlar artık içi: doğrunun, iyinin, güzelin ne olduğunu öğrenmiştir, onların dışında kalanların yanlış, kötü, çirkin olduğunu bilir, kapılmaz onlara.

Biraz olsun ateşli, yürekli bir kimse ise onlarla çarpışmağa da başlar: yanlışa, kötüye, çirkine saplananlar bulunmasını içi götürmez. Onları yola getirmeğe çalışır; yola gelmezlerse yok ol-sunlar, daha iyi! yeryüzü yanlıştan, kötüden, çirkinden temizle-niverir!...

Düşündüklerini sanan kimselerin çoğu böylece salt inanan, bir inana bağlandıkları için de düşünmekten kurtulmuş kimse-lerdir.

İnanların yapıcı olduğu söylenir. Bir bakıma doğrudur: inanlar yayıldıkça birçok kişileri bir araya toplar, azlıkların ba-şarmağa güçleri yetmiyecek birçok işleri kolaylıkla yaptırır. Ancak inanın yapıcı olduğunu söyleyenler bir yandan da yıkı-cı olduğuna dikkat etmeyenlerdir. Birtakım işlerin yapılmasına götüren inan, birtakım işlerin de yapılmasına engel olur. Ama ne çıkar bundan? O inanın yapılmasına engel olduğu şey in-anınlarca zaten iyi bir şey değildir, bir günahdır, bir kötülüktür; onun yapılmaması, varsa dahi ortadan kaldırılması, yıkılması, yapılmasından yeğdir!... Bunun içindir ki sıkı bir inana bağlan-mış olan toplumlar, kendilerindeki eksiklerin farkına bile var-mazlar, hattâ kendilerinde eksik olan şeylerin bulunduğu baş-ka toplumlara, birtakım boş, kötü, zararlı şeylerle uğraşıyorlar diye acırlar. Bunu, yoksullukla övünmeğe dek vardırırlar.

GELENEK - Üzülerек söylüyorum, physik gibi (sizin hatırınız için *üpsilon* yerine bir *i*, *sigma* yerine bir *z* koyamam; ben iste-sem bile elim varmaz), kimya gibi bilimlerden bir şey anlamam. Öğrenip de sonradan unutmadım, öğrenmedim onları, okula pek az gittim. Gene de onlara değgin yazılar okumağı severim. Hayal meyal anladıklarım ile yetinirim demiyorum; öyle bir par-ça ile yetinenlerden hoşlanmam. İnsan o bilimleri ya iyice kav-ramalı, ya onlara hiç yanaşmamalı. Bir parça öğrenmekle yeti-nenler, bir parça öğrendiklerini ötede beride göstermeğe kalkı-şanlar kendi kendilerini kandırırlar, çoğu çevrelerindekiyle de gülünç olurlar. Ben, o bilimlere değgin yazıları okudukça anla-madığımı daha iyi kavrar, daha çok üzülürüm. Belki de böyle üzölmek bana bir keyif veriyordur da ondandır. Acıdan hoşlan-dığımı sanmıyorum, ama kişi kendini ne bilsin?...

O çeşit yazıları okudukça bir şey dikkatime çarpıyor: kanunlar çok yavaş, çok geç bulunuyor, hemen hepsi de duyularımızın bizi yanılttıklarını gösteriyor. Bizim küçük sandığımız büyük-müş, sonsuz sandığımız daracık bir şeymiş... Asıl buna seviniyorum: bilimler tarihi insana kendinden şüpheyi, duyularının verilerine (*ihsaslarının mu'talarına*) kapılmamağı öğretiyor. Gözlerimiz, kulaklarımız, derimiz bizi yüzyıllardan beri yanıltmış, bize dünyayı olduğu gibi değil, olduğundan büsbütün başka türlü göstermiş, gözümüzün önünde her gün geçen olayları anlamamıza engel olmuş, bizi kendi içimize kapayıvermiş. Biz dünyayı, olayları duyularımızla değil, ancak aklımızla kavrayabiliyoruz.

Duyularımız gibi aklımız da yanılmıyor mu? Nasıl yanılsın? o da önce duyuların verileriyle besleniyor, o verileri inceliyerek bir yargıya varıyor. Bu yargı ile birtakım olayların sebeplerini anlıyamadığını görünce o yargıdan, dolayısıyla duyularının verilerinden şüphe ediyor, onların kendisini yanlış bir yola sürüklemiş oldukları sonucuna varıyor. Duyulardan geçemez, onlarsız dışarı ile değinmesi (*teması*) kesilir; bunun için durmadan duyularını düzeltmeğe uğraşır, onları iyi işlemeğe zorluyor. Bilimler tarihi insanoğlunun şüphesizliğe varmak için boyuna kendi kendinden şüphe etmek zorunda olduğunu gösteriyor.

Bunları biraz olsun düşünüp de gene gelenekçi kalabilenlere şaşıyorum.

BİZ - Tanıdıklardan biri vardır, sağ olsun! bilirim, ilgilenmez benim yazdıklarına: başka alanlardadır düşüncesi, önemli büyük işlerle uğraşır. Kendi de büyük, önemli kişilerdendir. Bir gün İstanbul'da bir *Ulus* alıp buğuluya (*vapura*) binmiş, adalara gidiyormuş, uzun süren o yolculukta pek mi yalnız, pek mi boş kalmış nedir? sıkılmış, bunalmış, günceyi (*gazeteyi*) baştan aşağı okuduktan sonra bir de benim söyleşiye göz gezdirecek olmuş. Şaşmış, sinirlenmiş, kızmış iyiden iyiye. İlk karşılaşmamızda çı-
kıştı bana:

— Nedir o senin dilin? Ne biçim, daha doğrusu ne biçimsiz sözler kullanıyorsun sen? Yıllardır hepimizin bildiğimiz, anladığımız *hikâye* dururken *öykü* demenin yeri mi var? Biz istemiyoruz bunu, dedi.

— Siz istiyorsunuz diye değil, ben istiyorum da onun için böyle yazıyorum, dedim.

Uzatmadım, çekiliverdim oradan. Büyük, önemli kişilerle tartışmağa kalkacak değilim ya! Bakın, “biz” diye konuşuyor o, kim bilir daha kimler var arkasında? Bense bir başımayım, yalnız, yapayalnız... Yahya Kemal’in yırındaki (*şiiirindeki*) kuşlar gibi de değil, onlar da gene çoğul, onlar da gene bir topluluk: Fuzuli’nin söylediğine benzer bir yalnızlık benimki: “*Yetti bî-kesliğim ol gaayete kim çevremde - kimse yok çizgine girdâb-i belâdan gayri...*”

Şimdiye dek söylememişsem de öğseyin (*elbette*) anlamışsınızdır: pek tutulurum “biz” diye konuşanlara. “Biz” demenin alçakgönüllülük göstereni de vardır ya, öylesine değil onlarınki. Bütün toplum adına, Türk toplumu adına söz söylemeğe kalkıyorlar: düşünmüşler, iyiden iyiye incelemişler, hangi yolun doğru olduğunu, bu ülkeye, bu ulusa nenin gerekip nenin gerekmediğini bulmuşlar, anlamışlar. “Anlamış bulunuyorlar” deyin, daha bir yaraşır onların o çalımlı durumuna. “Biz böyle istiyoruz, şöyle istemiyoruz” dediler mi, bitti artık, size düşen ancak boynunuzu eğip uymaktır.

“Biz” diye konuşmak, bakıyorum, büyüklerden küçüklere, yaşlılardan gençlere de geçiyor. Karşınıza dikilip: “Biz...” diyi-veriyorlar, ödünüz kopuyor. Bana sorarsanız, yaşlıların olsun, gençlerin olsun bu böbürlenmeleri, öyle sanıyorum, özlerine aşırı bir güvenden değil, bunun tersine, güvensizlikten geliyor. “Biz bunu diliyoruz, şunu dilemiyoruz” derken niçin dileyip niçin dilemediklerini bilmiyorlar. Bilseler, şöyle yöresile (*etrafıle*) düşünüp bir sonuca varmış olsalar, karşılarındakilere buyurmağa kalkmazlar, düşüncelerine kendileri inandıkları gibi onları da inandıracaklarından küşümleri (*şüpheleri*) olmayacağı için kesip atma yolunu tutmaz, tartışmayı eremlerler (*razı olurlar*). Kesip atmanın tellim (*daima*) tüm, eksiksiz bir inanıştan doğduğunu sanmayın, çoğu düşünmekten, bir konuyu ele alıp derince incelemekten kaçışı gösterir. Yukarıdan konuşup buyuranlar, karşılarındakini ne türlü olursa olsun susturmak isteyenler, işlerine gelenin düşünceye, nesnel (*objectif*) düşünceye uyup uymadığını araştırmaktan çekinen kimselerdir. “Biz böyle istiyoruz”

sözü, çoğu, “Bizim işimize böyle geliyor, bizim çıkarımız bundadır” demektir. Bağlanç (*din*) konusunda bile gerçek bilgiler, inanlar üzerinde düşünmüş olanlar, karşısındakini kesip atma yolu ile değil, tartışma ile kandırmağa çalışırlar, bunu yeğînlerler (*tercih ederler*); gücün (*cebren*) susturmağa kalkmak bilisizlerin (*cahillerin*), özlerine, düşünlerine (*fikirlerine*) gerçekten güvenemiyenlerin işidir.

GÜZEL - Dörütün ereği (*sanatın gayesi*) güzellikler yaratmaktır demenin bir gülünçlüğü vardır doğrusu. Bilinmiyeni gene bilinmiyenle tanımlamağa (*tarif etmeğe*) kalkmaktır da onun için. Güzellik nedir? biz neye güzel diyoruz? bu yeryüzünde bütün kişilerin güzel buldukları, güzelliğinde birleştikleri bir nen (*şey*) var mıdır? İlk bakışta, güzellik üzerinde bütün kişiler anlaşıyor, birleşiyor gibi gözüktür ya, aldanmayın, hepsinin de güzel dedikleri başka başka nenlerdir. Okuyun Vol-taire’in *Bilgiseverlik Sözlüğü*’nü (*Dictionnaire philosophique’ini*), bu konuda küçük bir küşümünüz kalmışsa onu da giderir. Güzellik görecedir (*nisbîdir*), yerden yere, çağdan çağa olduğu gibi kişiden kişiye de değişir. Bununla da kalmaz: kimi kişi güzelliği dörüt yapıtının (*eserinin*) konusunda, kimi kişi de o yapıtın kuruluşunda arar. Biri için, suçsuz, yoksul bir kızcağzın çektiği acıları anlatıp göz yaşları döktüren bir öykü, nite (*nasıl*) yazılmış olursa olsun, güzeldir; öteki güler buna, yımızık (*çirkin*) olduğunu söyleyip başını çevirir.

Bildiğimiz en eski çağlardan beri, güzellik kavrayışının değişmiş olmasına tapa (*rağmen*) ölmemiş, kalmış dörüt yapıtları vardır: işte Homeros’un koçaklamaları (*destanları*), bugün de okunuyor, beğeniliyor. “Öyle ise güzellik onlardaki öz, onların atılıp unutulmasını önliyen öğedir (*unsurdur*)” diyebiliriz; bu da boş bir söz olur, şunun için ki o öğeyi öteki öğelerden ayırıp gösteremeyiz, bir gizdir (*sırdır*) o, sezilse dahi söylenemez, açıklanamaz, sezişimiz, bilgimiz kendi içimizde kalır.

Dörüt nedir? Dörütmenin ereği ne olmalıdır? yıllardır düşündüm bunu, bulamadım. Eskiden: “Şudur dörüt, budur...” dediğim olurdu, birer birer kurtuldum o savların (*iddiaların*) hepsinden, kurtulunca da dörüt yapıtlarının değerlerini daha

iyi kavramağa başladım. Bir sav arkasından bakmayın dörüt yapıtına, o var, siz varsınız, savların, kuramların (*nazariyelerin*) aranızda girmesine bırakmayın. O savların, kuramların size dörüt yapıtını daha iyi anlatacağını sanmayın; bunun tersine, o yapıtın değerini, özelliğini görmenize, sezmenize engel olur.

Dörütün ereği güzellikler yaratmak olduğunu söylemek gülünççe, boş bir sözdür ya, gene de büsbütün yabana atmağa gelmez, boşluğuna tapa, gülünçlüğüne tapa... doğrudur. Güzel-lik kişiden kişiye, çağdan çağa, yerden yere deşirmiş, varsın deşsin, deşmiyen bir nen var: kişioğlu hangi çağda, nerede yaşarsa yaşasın, birtakım nenlerin güzel, birtakım nenlerin de yımızık olduğuna inanıyor, dörüt yapıtlarında güzellik arıyor, onlarda güzelliği bulursa ilgileniyor, bulmazsa yüz çeviriyor onlardan. Kimi de güzelliği onlardan öğrenmeğe çalışıyor.

Bunu, dörütle kişioğlunun içindeki güzellik gereksinmesi (*ih-tiyacı*) arasındaki birliği unuttunuz mu dörüt yapıtına büsbütün başka erekler göstermeğe, dörütmeni büsbütün dar bir alana kapatmağa kalkıyorsunuz, dörütmenin özgürlüğünü (*hürriyetini*) elinden alıyorsunuz, sonunda da öldürüyorsunuz dörütü.

SÖZ ARASINDA

Gençlere Öğüt

Bir dergi çıkarıyormuş gençler, benden de yazı istediler. Sevin-dim mi buna? sevinmedim mi? pek bilmiyorum?

Bir bakıma, sevindim elbette. Gençlerin araması gönendiriyor kişiyi. “Bak” diyorsunuz kendi kendinize, “yeni yetişenler de ilgi gösteriyor bana. Demek okuyorlar yazdıklarımı, beğeni-yorlar. Düşüncelerimin bir etkisi oluyor onlar üzerinde. Kim bilir? belki benim yürüdüğüm yoldan gidecek onlar da benim yapamadığımı, başaramadığımı yapacaklar, başaracaklar...” Böyle diyorsunuz içinizden, gençlerin çağrısı size yarına kalaca-ğınızın, çabucak unutulmıyacağınızın bir muştusu gibi geliyor.

Kendimi böyle düşlere bırakmamak isterim. Bilirim ben de-ğerimi. Monsieur Gide önemini anladığını söylemiş, benim de öyle bir şey demeğe kalktığımı sanmayın. Hayır, değerimi bili-rim derken o değil benim dediğim. Değerimi bilirim, büsbütün bir hiç değilim, ama yarına kalmağa yetecek bir değer değildir benimki. Yaşadığım günlerde çalışırım, dilimizin gelişmesinde, birtakım düşüncelerin yayılmasında benim de bir yararlığım olabilir. O kadar. Yarına kalamam ben, kalacağımı söyleseler, yarına acırım.

Önce bir sevindim gençlerin benden yazı istemesine, beni düşünmüş olmalarına sevindim. Sonra da üzüldüm. Kendim için değil, gençler için üzüldüm. Niçin düşünüyorlar bizi? ni-çin okuyorlar bizim yazılarımızı? benim gibi yaşlı yazarları ni-çin çağırıyorlar aralarına?

Yaşlı olmayı bir suç mu sayıyorum? Hayır. Nice yaşlılar

vardır, yepyenidir düşünceleri, gençlerden, yaşça gençlerden çok ileridir. Ben de kendimi öylelerinden saymak isterdim. Anlıyorum, iyice biliyorum ki değilim onlardan. Yıllarca çabaladım yenilikleri, yeniyi anlıyayım diye. Ama şimdi kollarım düşüyor: bakıyorum, bir yenilik kıpırdanışı seziyorum, kavrayayım onu, güzelliğini tadayım diye çırpınıyorum, olmuyor. Görüyorum ki yitirmişim o gücü, kişiye yaşadığı günlerin özünü kavratan gücü... Bunun için gençlerin bana ilgilenmelerini doğru bulmuyorum. Ben onları anlıyamam ki! Onlarda gerçek bir yenilik varsa anlıyamam ki ben onları! Yoksa onlar da benim gibi eskimişlerse... Bunu düşünmek daha kötü.

Yalnız yeniliğin mi bir değeri vardır? Bizim bugün eski dediklerimiz de bir çağda yeni olmamış mıdır? Ben de bugün eskimiş olabilirim, dün gençtim. Öyle ise beni dünkü gençliğim için aralarına alabilirler, dün getirdiğim düşünceler için, yenilikler için çağırabilirler dergilerine... Hayır, yanılırlar benim dün bir yenilik getirmiş olduğumu sanırlarsa. Ben dünü belki anlayabildim, dünün yeniliklerini sevdim, elimden geldiğince de yaymağa, tanıtmaya çalıştım. Ama yaratmadım o yenilikleri, bir yaratıcı olamadım. Yaratıcılara saygı gösterilmesini anlarım, doğru bulurum. Ötekilere, yaratıcı olmıyanlara o saygı neden gösterilsin?

Bunu söyledim benden yazı isteyen delikanlılara:

— Unutunuz bizi, dedim. Bu ülkede gerçekten bir düşünce hayatı, gerçekten bir “yazın” yaratmak istiyorsanız, bırakın bizi bir yana. Biz gerçekten bir şey yapmış değiliz. En iyilerimiz, Avrupalılardan bir iki düşünce öğrendi, bir iki düşünce kaptı, yıllarca onu geveledi durdu. Biz Avrupa’yı, bugün yöneldiğimiz uygarlığı gerçekten anlayamadık, tarihi ile kavrayamadık onu. Son yüzyılın birkaç yazarını okumakla yetindik. İçlerinde değerli olanları, belki çok büyükleri vardı. Ama biz onlardan öncekileri bilmediğimiz için onları da anlayamadık. Şöyle üstünkörü dinledik söylediklerini, özlerini kavrayamadık.

“Siz bizi dinlemeyin, örnek diye almayın bizi kendinize. Dışla yetindiğimiz, öze işliyemediğimiz için yerin bizi, kötülerin. Hiçbir değerimiz olmadığını söyleyin. Daha da ileri gidin: bakmayın bize, yokmuşuz gibi, hiç olmamışız gibi anmayın bi-

zim adlarımızı. Bir insafsızlık olurmuş bu, küçük de olsa bir değerimiz varmış, onu olsun görmeliymişsiniz... Boş sözdür bunlar! Küçük değerlere bakmakla yitirecek vaktimiz yok bizim, sizin hiç olmasın. Unutun bizi, yolunuzun üstünde olduğumuza bakmayın, aldırmayın, çiğneyin bizi.

“Bizden size bir şey kalmıyacak mı? Kalır elbette. Yazılarımızı az çok biliyorsunuz. Birçoklarımızın yazdıklarını size okulda gösterdiler, öğrettiler. Yeter o kadarı. Artık bırakın bizi. Yöneldiğimiz uygarlığa çevirin gözlerinizi, onun geçmişini öğrenin ki yarınını yaratmakta sizin de bir yararlığınız olsun. Biz çökmüş bir uygarlığın yetiştirdiği kişileriz, bizimle bulunmaktan size iyilik değil, ancak kötülük gelir.

“Bakın, korkak kişileriz biz. Bütün düşündüklerimizi açıkça söyleyemiyoruz. Kiminden kendimiz bile ürperiyoruz. Siz bize benzemeyin. Gözünüz pek olsun. Ancak öyle erebilirsiniz özgürlüğe. Özgürlüksüz düşünülemez. Biz düşünmedik, düşünemedik, özgürlüksüzlük içinde büyüdük, kafamız özgürlüksüzlükle yoğruldu. Siz özgürlüğü kazanıp düşünmeğe çabalayın.”

Böyle dedim benden yazı istiyen delikanlılara. Gene vazgeçmediler. Ben de üzülerek yazdım bunu.

Yaşlılar, Gençler

Yaşlılar saygı bekler gençlerden. Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, kusur etmez saygıda, dinler yaşlıların dediklerini, bir öğütlerinden çıkmaz onların, doğruyu, yanlışı, ne yapmalı, ne etmeli, hepsini onlardan öğrenir. Yaşamış, gün görmüş yaşlılar, sakallarını ağartmışlar da anlamışlar dünyanın ne iddiğini, gençlerin çok öğrenecekleri var onlardan. Eskiye söyler yaşlılar, hem öyle kulak dolgunluğuyla değil, görmüşler, kendi gözleriyle görmüşler de onun için söylerler. Eski günlere yetişmiş onlar. Bilirsiniz, bu dünyanın tadı, güzelliği de eskidenmiş. Namus eski günlerde, yiğitlik eski günlerde, anlayış eski günlerde, bilgi, duygu, hepsi eski günlerde... İşte onları anlatır yaşlılar, sanırsınız ki bal akıyor dudaklarından, gençler nasıl dinlemez onları? El kavuştursunlar önlerinde, diz çöküp de öyle dinlesinler onların dediklerini, bir sözlerini kaçırmasinlar yaşlıların!

Ne yalan söyleyeyim? ben öyle gençlerden, “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan hiç hoşlanmam. Genç dedim mi, haşarı bir insan gelir aklıma, yapıp ettiklerinde haşarı, duygularında haşarı, düşüncelerinde haşarı. Durulmamış daha, dönüp arkasına bakarak iç çekmiyor, atılıyor, yarına atılıyor, dünyanın güzel olduğuna, daha da güzel olabileceğine inanıyor, yerleşmiş görüşleri, kanıları, yüzyılların taşıyıp getirdiği inançları hemen benimsemiyor, bağlanmıyor onlara, hepsini birer birer eleyip eleştiriyor, inceliyor, beğenmediklerini, doğru bulmadıklarını saygısızca atıyor. Yani dinlemiyor yaşlıları, dinlese de her

dediklerine uymak için değil, birçoklarını çürütmek, yıkmak için dinliyor. Böylesine genç derim ben, gencin böylesinden hoşlanırım. Kızdığım, sinirlendiğim olur öyle gençlerin yaptıklarına ama bakmayın siz benim sinirlenmeme, kızmama, gene onlardan yanayım. Ötekilerin yaptıklarına ilgilenmem ki sinirlenip de kızayım!

Gençler yaşlılara saygısızlık etsin mi diyorum? Bilmem nerede birtakım yabancılar varmış, yaşlıları Hindistan cevizi ağacına çıkarırlar da silkeleyiverirlermiş, gençler öyle mi yap-sın diyorum? Diyebilir miyim onu? Hiç işime gelmez, ben de yaşıyım, çıkmak ister miyim Hindistan cevizi ağacına? Yok, gençler saygı göstermelidir yaşlılara, tramvayda, otobüste yer vermelidir onlara. Yıllar güçlerini kesmiştir zavallıların, ayakta duramazlar ki! Sokakta, tanıdığınız bir yaşlı ile karşılaştınız mı, saygı ile selamlayın onu, geleneğe uyarak önünüzü kavuştur-sanız da olur, ama işte o kadar, geçip gidin. Yaşlıları bindirmeyin Hindistan cevizi ağacına, bırakın, yaşasınlar, kendilerini bindir-meyin ya, düşüncelerini, kanılarını, görgülerini bindiriverin ağaca, iyice bir silkeleyin, sapır sapır dökülsünler. Kendilerine de iyilik etmiş olursunuz, o düşüncelerin, kanıların, görgülerin doğru olmadığını anlarlar da kurtulurlar onlardan, bir daha dü-şünmeğe başlarlar, etlerini, kemiklerini gençleştiremeseler bile kafalarını gençleştirirler, dünyaya yeni gözlerle bakıp özlemine çektikleri tadların, güzelliklerin düne vergi olmadığını, bugün de bulunabileceklerini anlarlar. Onlar da dönüp dönüp arkala-rına bakmaz artık, bugünden hoşlanır, yarından umutlanırlar. Kim bilir, bu umutla belki ömürleri de artar.

İlmli Devrim

Bir ılımlı olmadır gidiyor aydınlarımız arasında! Ben “ılımlı” diyorum ya, onlar der mi hiç? Yakıştıramazlar ağızlarına. “Mutedil” diyeceksiniz, “ılımlı” dediniz mi, aşırı gitmiş olursunuz. Bakın, “müfrit” yerine “aşırı” demeyi beğeniyorlar, iyiymiş o, güzelmiş, daha bilmem neymiş, “ılımlı” ise kötü, çirkin... Ben de işte bunu anlıyamıyorum: “müfrit” sözünü atıp da yerine “aşırı” sözünü alıyorsunuz, mutedil sözünü de atacaksınız, ona da türkçe bir karşılık arıyacaksınız. Yok, “mutedil” sözünü saklıyacaksak, “müfrit” sözünün suçu ne?... Doğrusu, kendileri de bilmiyorlar ne dediklerini. Nereden bilecekler? Bir ilkeye bağlanıp da gereklerini düşünmüyorlar ki! Bir beğenidir tutturmuşlar, ona da zevk diyorlar, bir ilke diye göstermeğe kalkıyorlar beğenilerini. “Mutedil güzel, ılımlı çirkin” dediler mi, kendi geçici beğenilerine göre yargıladılar mı, bir ilke tanıdıklarını, ellerinde bir ölçüleri olduğunu sanıyorlar...

İlmli olmak... Bence en büyüğü budur bugünkü dertlerimiz. Ne demektir ılımlı olmak? Düşüncenizin sonuna kadar gitmekten kaçınmak demek değil midir? “Şu iyidir, şu şöyle olmalıdır, şu yol tutulmalıdır” diye düşüneceksiniz, gene de o yolun sonuna kadar gitmiyeceksiniz, yarıda duracaksınız, eskiyi büsbütün yıkmıyacak, yeniye büsbütün kurmiyacaksınız. Bir iş mi görmek istiyorsunuz? Bay İlmli çıkıyor karşınıza: “Evet” diyor, “iyi bir şey senin yapmak istediğin, ama yavaş yavaş gitmeli, alıştırmalı çevrendekileri, sonra ürkütürsün onları, karışı korlar, sinirlenirler” diyor.

Ne oluyor bunun sonu? Söyliyeim ben size ne olduğunu. Siz istediğinizin, doğru bulduğunuzun, iyi bulduğunuzun bir parçasını yapıyorsunuz, büsbütün bir şey yapamıyorsunuz değil, ama o yaptığınız bitmediği için, yarım kaldığı için değerini yitiriyor, ortada olanı değiştiremiyor, ona karışıyor, yanlış anlaşıyor, öyle ki siz yapmak istediğinizin tam tersini yapmış oluyorsunuz. Bir iki örnek göstereyim size:

Bu ülkede, Batı uygarlığının üstünlüğünü anlamış, bunun için de o uygarlığın gereklerini yaymağa çalışan kimseler var, en aşağı yüz, yüz elli yıldan beri. Ne yapabildiler? Getirebildiler mi Batı uygarlığını? Hayır, onlar da ılımlı olmağa kalktılar, yahut önlerine ılımlılar çıktı: “Yooo!” dediler ılımlılar, “Biz büsbütün de Batılı olamayız, bizim de geleneklerimiz var, ayrılmamalıyız o geleneklerden. Batı uygarlığını mı alacağız? Peki. Ancak ona biraz da Doğu uygarlığını karıştırmalıyız” dediler. Neye vardı bu? Batı uygarlığı gücünü yitirdi Doğu uygarlığı içinde, eridi, ancak bir gölge olarak kaldı. Batı’nın birtakım düşüncelerini, görüşlerini aldık, kendimize uydurduk onları, Doğu düşüncelerine, görüşlerine, inanışlarına göre yorumladık, özerlerini değiştiriverdik, tanınmaz bir kılığa soktuk onları.

Anladık Batı çalgısının Doğu çalgısından çok ileri, çok üstün olduğunu. Bunu anlayınca Doğu çalgısını bırakmamız, çocuklarımızı artık ondan uzaklaştırmamız, ona alıştırmamamız gerekiyordu. Bunu aşırı buldular: “Kaldıralım artık Doğu çalgısını” diyenlere, yurda, ulusa kötülük etmek istiyormuş gibi kötü kötü baktılar. Ilımlı olduk, Batı çalgısıyla Doğu çalgısını bir arada yaşatmağa, birbirine karıştıрмаğa kalkıştık. Görüyorsunuz şimdi neye vardığımızı. Bütün gün Doğu çalgısı dinletiyorlar bize, nihavendi, rastı, karcıgarı ile Doğu çalgısı, peşrevleri, semaileri, şarkıları ile Doğu çalgısı. Hani eskiden “Batı çalgısına gitmeliyiz biz” diyenler vardı, onlar bile değiştirdiler ağızlarını, “Doğu çalgısının da bir güzelliği var” diyorlar, ruhlarını mı okşuyormuş neymiş? İşte öyle bir lakırdı çıkardılar. Buna vardı ılımlıların çabalaması.

Ya dilde neler yapmadı ılımlılar! Birçok arapça, farsça sözler karışmış türkçeye, hepimiz biliyor, kullanıyormuşuz onları, geçemezmişiz onlardan, dilimizi özleştirmeliymişiz, sadeleştir-

meliymişiz ya, aşırı gitmemeliymişiz o yolda, ılımlı olmalıymışız. Bunu söylediler, söylediler, çevrelerindeki de kandırdılar, kendi kendilerini de kandırdılar, bir de baktık, atılıp gittiklerini sandığımız birtakım arapça, farsça sözler gene üşüştü dilimize. Yakında görürsünüz, türkçe sözleri atmak için arapçanın koca koca kamuslarını karıştıracaklar.

Bütün başarısızlıklar ılımlıların yüzündendir. Eski uygarlığa aşırı bağlı olanları, Doğu çalgısına aşırı bağlı olanları, eski dile aşırı bağlı olanları sorumlu tutmayın bundan, suç onlarda değil, suç ılımlılardadır, iki yana da eğilip gülümsiyenlerdedir. Bizim Doğu uygarlığından ayrılıp Batı uygarlığına geçmemizin, Doğu çalgısını bırakıp Batı çalgısını almamızın, dilimizi değiştirmemizin bir devrim işi olduğunu düşünmediler. Devrimin ılımlısı mı olurmuş?

Karışmam gençlerin işine, onlar da isterlerse ılımlı olsunlar. Ancak bilsinler ki ılımlı devrim olmaz, ılımlı oldular mı gerçekten devrimci olamazlar. Seçsinler birinden birini: ya devrimcilik, ya ılım... Birbiriyle uzlaşamaz bunlar.

Okumak

Bir yazı okudum geçenlerde. Bir gazetede mi, bir dergide mi çıktı? kimindi? unuttum şimdi. Yalnız şunu biliyorum: beğenmedim o yazıyı. Yalnız beğenmemek de değil, iyice kızdım, tepem attı. Yazar, şu ağırbaşlı, bilgin denen kimselerden olacak, öğütler veriyordu gençlere, kitabı nasıl okumalı, onu anlatıyordu.

Siz de bilirsiniz öylelerinin bu konuda neler söylediklerini. İyi seçeceksiniz okuyacağınız kitabı, değersizine para da vermiyeceksiniz, vaktinizi de harcamıyacaksınız. Seçtiniz, iyisini buldunuz mu... Ama nedir iyisini bulmanın yolu? Olur olmaz kitabı almiyacaksınız, peki! olur olmaz kitabı almayınca da hangisi iyidir, hangisi kötüdür, nasıl anlıyacaksınız? Benim de şu sorduğuma bakın! Bilmezmişim gibi iyi kitabın nasıl seçildiğini! Bilenlere sorarsınız, seçmişlere sorarsınız. Örneğin o yazıyı yazana sorarsanız, o bilir elbette hangi kitapların okunması gerektiğini. Ben adını bulamıyorum şimdi belleğimde, siz de yazısını görmemişsiniz, bilmiyorsunuz kim olduğunu. Tasalanmayın. Bunca eleştirmen var bu ülkede, yok diyorlar ya, gene bakıyorsunuz, bütün gazetelerde, dergilerde yaşlısından, gencinden birçok eleştirmen. Onlara sorun, gösterirler size en iyi kitapları. Böylece seçmek için uğraşıp yorulmaktan da kurtulursunuz...

Önce bu seçme işine öfkelen dim. Seçmeyin diyorum ben de, seçmiyeceksiniz de çıkan kitapların hepsini birer birer okuyacak mısınız? Başka yapacak işiniz mi yok? Diyelim ki yok başka işiniz, paranız da var, geçim kaygısı çekmiyorsunuz, evi-

nizin, yıl-çağına göre, sıcacık, ya serincecik bir odasına çekilip durmadan okuyabilirsiniz, gezmiyecek misiniz? eğlenmiyecek misiniz? bütün ömrünüzü okumağa mı bağliyacaksınız? Sersem olursunuz, sersemden de kötü, kendinizi beğenip herkese yukarıdan bakmağa kalkarsınız... Hayır, seçmeyin demiyorum. Ancak kendiniz seçin, başkalarından öğrenmeyin hangi kitapları okumanız gerektiğini. Size yarıyanı onlar kestirebilirler mi? Yanılmağı da göze alın, kendi okuyacağınız kitapları kendiniz seçin. Danışmayın bilginlere, eleştirmenlere. Konuşabilirsiniz onlarla, bir arkadaşıla, bir gönüldeşle konuşur gibi, yargılarına boyun eğmezsiniz, gerekince tartışmaya da girişirsiniz. Siz yanılabilirmişsiniz, aldanırmışsınız, onlar yanılmaz mı sanki? aldanmaz mı? Ben söyliyeyim size: o bilginler, eleştirmenler öteki okurlardan daha çok yanılır. “Çok bilen çok yanılır” denmesi boşuna mıdır?

Seçtiniz okuyacağınız kitabı, ya bilginlere, eleştirmenlere danışarak, ya kendi kendinize seçtiniz. Açıp da şöyle rahat rahat, eğlene eğlene okumıyacakmışsınız. Ya ne yapacaksınız? Dura dura okuyacakmışsınız, kemiğin üstünde et, içinde ilik bırakmamacasına. Hafızı olacaksınız o kitabın, inciğini cinciğini çıkaracaksınız. Belleğinize de güvenmiyeceksiniz okurken. Yanınızda kalem bulunacak, beğendiğiniz, önemli bulduğunuz bir yer oldu mu, hemen çizeceksiniz altını. O da yetmezmiş, bir kâğıt alacaksınız, daha iyisi bir defter, ona geçireceksiniz beğendiğinizi, önemli bulduğunuz yeri. Görüyorsunuz ya! çalışır gibi, savaşır gibi okuyacaksınız... Böyle yazıları görünce anlıyorum bizde gençlerin niçin çok okumadıklarını. Okumak sıkıntılı bir iş gibi gösteriliyor da onun için. Sen beğensen de beğenmesen de benim seçtiğim kitabı okuyacaksın, hem de bin türlü zahmetlere katlanarak okuyacaksın... Böyle bir buyruk, en isteklileri bile okumaktan soğutur. Okullarda öğretmenler birtakım yazarları, şairleri över över de göklere çıkarırlar, siz okulu bitirdikten sonra o şairlerin, yazarların kitaplarını aradınız mı hiç? onları okumağa özendiniz mi? Size onları okumanın boyunuza borç olduğunun söylenmesi, sınavlarda onlar üzerine sorular sorulması, sizi onlardan soğutmadı mı? o şairleri, yazarları size suratları asık, çekilmez birer kişi diye belletmedi mi?...

İnanmayın o bilginlerin size şöyle okumalı, böyle okumalı demelerine. Okumanın bir boyun borcu olduğuna da inanmayın. İsterseniz okuyun, istemezseniz okumayın. Ne olur sanki okumazsanız? Bu yeryüzündeki insanların hepsi de okuyor mu? Okumıyanlar arasında, evlerini kitapla doldurmıyanlar arasında rahat rahat yaşayanları, çok iyi düşünüp çok iyi işler görenleri yok mu? Birtakım kişiler için bir eğlencedir okumak, eğlencelerin en eğlencelisi. Doldururlar evlerine kitapları, bir yerde bir kitap gördüler mi, nedir diye bakmadan geçemezler, benim sokakta her gördüğüm kediye okşamak istemem gibi. Onlarda bir kitap tiryakiliği vardır, öğrenmek için okumazlar kitabı, kendilerine bir yararlığı olacak diye okumazlar, okumayı içleri çeker de onun için okurlar. Ne biçim okuyacaklarına da kimseyi karıştırmazlar, ne bilginleri, ne de eleştirmenleri. Bir kitabı başından başlayarak okurlar, atlıya atlıya şurasını burasını okurlar, iki sayfasını okuduktan sonra bir daha ellerine almak üzere bırakırlar, sonra unutup gene açarlar, beğendikleri yerleri bir deftere geçirirler, geçirmezler... Hepsinin ayrı bir huyu vardır.

Şöyle okuyacaksınız, böyle okuyacaksınız diye gençlere öğüt vermeğe kalkanlar; okumanın ille bir ası sağlamasını isteyenlerdir. Bir şey öğretecek okumak, sonunda bir şey kazandıracak, yoksa niçin okuyasınız?... Ama ben bir şey söyleyeyim size: okumak, gerçekten okuma tiryakisi olmak, bir ası beklemeden, bir kazanç aramadan, sadece geçmişin, yahut bugünün kişilerle söyleşmeyi sevdiğimiz için, eğlenmek için okumaktır.

Aldırmayın okumak üzerine şunun bunun dediklerine. Benim dediklerime de aldırmayın. Belki siz bir ası, bir kazanç beklediğiniz için okursunuz, kitaplarınızın içine türlü türlü çizgiler çizmekten hoşlanıyorsunuz, bir kitabı pek beğenmişsiniz de baştan aşağı ezber etmek istiyorsunuz, ben ne karışırım? keyif sizindir, bildiğiniz gibi okuyun.

Dayanışma

Eskiden “tesanüd” derdik, şimdi “dayanışma” diyoruz. Hepimiz değil. Düşünmeyenler, düşünmemekte direnenler bırakmıyorlar “tesanüd” demeği. Dayanışma uydurma imiş, onlar da uydursöz istemezlermiş, ayrılamazlarmış yaşıyan dilden, “tesanüd” sözü de yaşıyormuş. Tanrı kötü gözden korusun, ne de yaşıyor! Bakın, dipdiri daha!... Kafaları yaşamıyor onların, ölü, hem de kurumuş ölü. Birer kurukafa onlarınki, düşünme gücünü yitirmiş. Bir de kalkıyor, kafalarının ölü olmasına bakmıyorlar da dilin yaşıyanını istiyorlar... Arapça “sened” kökünden “tesanüd” sözünü kurmak uydurmak değil de, türkçe “dayanmak” kökünden “dayanışma” sözünü üretmek uydurmak! Niçin? Niçini miçini yok, öyledir işte. Sakın sormağa kalkmayın, niçinini söyliyemezler de, kızarlar, hınç bağlarlar size. Ben bilirim neden beğenmezler türkçe sözleri, benim bildiğim gibi kendileri de bilir, yalnız ben söylerim de onlar açıkça söyliyemez. Ulusçu geçinirler hepsi de, ulusseverliği, yurtseverliği kimseye bırakmazlar ya, içlerinden beğenmezler, sevmezler bu ulusu, Türk ulusunu. Bir yol küçük görmüşler, dili bir işe yaramaz demişler, içlerine işlemiş bu düşünce, bir türlü kurtulamazlar. Arapça büyük dildir, fıransızca, alamanca, ingilizce, daha bilmem hangi dil de öyledir. Gelgelelim türkçe bayağı dildir, aşağı dildir, işlenemez, ilerletilemez, geliştirilemez, yeryüzü batıncaya değin bu dil böyle kalacaktır... İşte böyle düşündükleri için, kendileri bilmeseler dahi içlerinden böyle inandıkları için kızarlar türkçe sözlere, yabancı sözleri isterler. Neden sevmez-

ler Türkün dilini? neden küçük görürler Türk ulusunu? Dedim a! düşünmedikleri için. Düşünen kimse, kişioğlunun büyüklüğünü, gücünü kavrar, isteyince bütün dilleri ilerletip geliştirebileceğini anlar, bunun için de bir dilden aşağı görmez, kötü görmez. Bilin ki türkçeyi beğenmiyen arapçayı, fıransızcayı, daha bilmem neceyi de gerçekten beğenip sevemez. Kişioğluna inanmaz ki kişi oğlunun dillerine inansın.

Uzattık bu sözü, dayanışma üzerine söyleyeceklerim vardı, gelelim onlara. Pek överler dayanışmayı, göklere çıkarırlar. Gençler bir işi başarmak istiyorlarsa, aralarında dayanışma olmalıymış, tutmalı, korumalıarmış biribirlerini. Hani anlatırlar: bir baba dört çubuğu birer birer kırıvermiş de dördünü biribirine bağlayınca kıramamış. Kişiler de o çubuklar gibi olmalıymış, sımsıkı bağlanacaklar biribirlerine, kimse onları kıramıyacak. İyi ya, kişioğlu başka, çubuk başka. Çubuk düşünmez, çubuk bu! hangi çubuğun yanına koysanız uzlaşır, bağdaşır, duygusu yok, düşüncesi yok. Kişioğlu öyle mi? Öyle olsun istiyorlar, duygularını, düşüncelerini bıraksın, kiminle olursa olsun uzlaşıp bağdaşsın, bir dayanışma kursun diyorlar.

Ben de kişiler arasında dayanışma olmasın demiyorum, ben de bilirim dayanışmanın iyi olduğunu. Ancak dayanışmanın hangi türüsü, onu bilmek isterim. Bilirsiniz, bu ülkede birçok kişiler vardır, bir bölgeden oldukları için bir dayanışma vardır aralarında. Ben şuralıyım, gelsin oralılar, biribirimizi tutacağız, öveceğiz, biribirimizin ilerlemesine yardım edeceğiz... Kimi de vardır, bir okuldan çıkmışlardır, yetiştikleri yer bir ya, artık tutacaklar, koruyacaklar, savunacaklar biribirlerini. Düşündükleri bir değilmiş, tuttukları yol bir değilmiş, ne çıkar ondan? bunların bir önemi mi var? Yaşasın dayanışma! Bir gün, yazdıklarını sevdiğim bir ozanla konuşuyordum, sevmediğim bilmem hangi ozanın sözü açıldı, bizim ozan, hani şu yazdıklarını benim de sevdiğim ozan, "Gene de iyidir o" dedi. "Neden?" diye sordum, "Bizim kuşaktan da onun için" dedi. Doğum yeri dayanışması, okul dayanışması, kuşak dayanışması, bir de bunlara soy sop dayanışmasını katın... Çekilir mi bunlar? Bilirsiniz, ben öyle iri lakırdıları pek sevmem, gene de sorayım: ulusal birliği yıkmaz mı bu dayanışma? Şurada doğduğunuzu, şu okul-

da yetiştiginizi, soyunuzu sopunuzu düşünüyorsunuz, bunları düşünmek ulusun, yurdun tümünü düşünmemek değil midir? Beğenmediğiniz bir ozanı salt sizin yaşta olduğu için tutmağa, daha yaşlılardan, daha gençlerden yeğlemeğe kalkarsanız, bu, yurdun düşünce yaşamasına bir kötülük etmek değil midir? Siz inandığınızı söyleyin, bir kimseyi, bir ozanı beğenmiyorsanız, çekinmeyin bunu söylemekten, sizin yaşıtınız olduğunu, bir okulda yetiştiginizi, aranızda soy sop bağları bulunduğunu düşünüp de gizlemeyin gerçek düşüncenizi.

Ne demektir böyle bağları düşünüp de gerçek düşüncenizi, gerçekten inandığınız düşünceleri söylememek? Kendi çıkarınızı aradığınızı, çıkarınızı düşüncelerinizden, inançlarınızdan daha önemli saydığınızı göstermez mi? Öyle olunca, sizin o dayanışma dediğiniz, çıkarlarınızı, asılarınızı korumak kaygısından başka nedir ki? Bencilik, düpedüz bencilik, kalkıp da adını değiştirmiş, “dayanışma” sözü arkasına gizlenmek, bizi kandırmak istiyor.

Beğenilecek, sevilecek, övülmeye değer bir tek dayanışma vardır: düşünceleri bir olan kişilerin dayanışması, bir çıkar uğrunda düşüncelerinden, inanlarından geçmiyen kimselerin dayanışması. Duygularımızdan, arkadaşlık, soy sop, yaşıtlık kaygılarından doğacak dayanışmalar iyi, kutlu birer dayanışma değildir. Çürüktür de onlar, duygularımızın biraz değişmesiyle yıkılıverirler. Bilirim, o türlü dayanışmaları beğenip de övenler vardır, ben onlardan değilim, dayanışmanın o türlüünü nerede gördüm, nerede sezdimse tiksindim, o dayanışmayı kuranların düşüncelerinden, inanlarından çok duygularına, çıkarlarına bağlı kişiler olduğunu anladım da onun için.

İnanmak

Bilirim ben de inanmanın gerekli olduğunu: bir inana bağlanıp sevdiğimiz, değerli saydığımız nemiz varsa onun yoluna koymanın kişiöğlü için bir boyun borcu olduğunu bilirim. Yeryüzünde geçireceğimiz şu uzun mu, kısa mı, kestirilemez sürede, günümüzü gün etmekten üstün bir dileğimiz, kendimizi aşan bir kaygımız olmayınca, bizi yılkılardan (*behîmelerden*) ayıracak ne kalır?

Bu acunun bir özü, anlamı yoktur belki, nedense var oluvermiştir de, gene nedense yitip gidecektir. Belki de salt bir düşür... Olsun! Kişioğlü nice değerlerle doldurmuş, bezemiştir o boşluğu. Doğanın bağışladığı yaşama ile yetinmemiş, onu kendince iyileştirmeğe, güzelleştirmeğe, kendine daha yaraşır bir duruma yükseltmeğe çalışmıştır. Çevresinde ne bulduysa hepsinin geçici olduğunu görmüş, kendisinin de onlar gibi çözölüp bozulacağını anlamış, yıkıcı güçlerin işliyemeyeceği varlıklar bulunmasını istemiştir. Düşünmüştür kişioğlü, düşündükçe de birtakım “doğru”lar bulup onlara inanmış, bağlanmıştır. Düşünmekte, düşüncesiyle doğrulara ermektedir kişioğlunun yüceliği.

Nelerdir o inanacağımız, bağlanacağımız doğrular? Bize başkalarının öğrettiklerine, dışarıdan öğretilenlere mi inancağız? Doğrularını kendi bulmağa çalışmayıp da onları başkalarından, dışarıdan bekliyen kişi, duyduklarına inanan, bir de kendi usunun, ne denli enez (*zayıf*) olursa olsun kendi usunun incelemesinden geçirmeksizin inanan kişi, yalana da

kanabileceğini göstermiş olmaz mı? İnanmak değildir gerekli olan, inanmak değildir güzel olan, gerekli olan, doğruyu bulup, içinize sindirip ona inanmaktır. Güzellik, bizi doğruya bağlayan duyguda değil, doğrunun kendisindedir. Yalana inanmanın yoktur bir güzelliği. Kendi kendimize bulmadan, kendi usumuzun incelemesinden geçirmeksizin benimsiyeceğimiz doğrular da bizim için belki birer yalan olmaktan kurtulamaz. Usumuzla değil de gönlümüzle inanmalıymışız, doğrular bizim usumuza işliyemese bile gönlümüze doğar, gönlümüzü sararmış... Kapılmıyalım öyle sözlere: kişiöğlunda yoktur öyle bir ikilik, usu ile gönlü iki ayrı nen değildir. Usumuzun taplamadığı (*kabul etmediği*) bir doğruya, gönlümüze doğdu, gönlümüzü sardı diye inanıyorsak bilin ki ya bir korkumuzdandır, ya bir çıkar aradığımız içindir. Bize dışarıdan öğretilenler, düşüncemiz dışındaki benliğimizi, karanlık benliğimizi yıldırıştır, bir yandan da düşüncemizin, usumuzun iyi bulmadığı birtakım eylemlerimiz, birtakım suçlarımız olmuştur. Bizi yıldırان görünmez güçlerden, kötülüklerimizin sonuçlarından korunmak için bağlanacağımız doğrular, bizim öz doğrularımız değildir. Onlara düşüncemizle değil, korkularımızla varmışızdır. Korku ise, kişinin yalnız kaldığı öylerde (*zamanlarda*) uğradığı korkular ise bir çeşit sayrılıktır, sayrılık da –ne türlü olursa olsun– düşünme gücümüzü enezletir, doğruyu bulmasına komaz. Pascal, korkularını yenebildiği, sayrılıklarından kurtulabildiği öylerde büyük bir sayıbilimcidir, düşüncesinin de tapladığı doğrular bulur, korkularını yenemediği, sayrılığının tutsağı olduğu öylerde ise dışarıdan bellediklerine bağnazlıkla, sinirleriyle tutunur, düşüncesinin gene de onlara karşı koyduğunu görünce “Yılıklaşalım” der (*Abêtissons-nous*).

İnanmak, kişiöğluna yakışan şu güzel inanmak, korkularımızın doğurduğu, ya bir öden umudumuzun aşıladığı doğrulara değil, düşüncemizin bulduğu, benimsediği, incelemesinden geçirip de gerçekten kandiğı doğrulara inanmaktır. Sevdığımız, değerli saydığımız nemiz varsa o doğrunun yoluna koyduk mu, gerçekten onun yoluna koymuşuz demektir, yoksa onun bizi koruyacağı yıldırıcı güçlerin, onun bize sağlıyacağı

ödenlerin yoluna koymuş oluruz. Gerçek inan ne bir sığınaktır, ne de bir öden umududur.

“İnananlar mutludur” diyorlar da onun için düşündüm bunları. Öyle diyenler çevrelerindekiileri doğruyu aramağa, bulacakları doğrulara bağlanmağa çağırıyorlar, ancak mutluluk arkasından koşmağı öğütüyorlar. İnanmak kişioğluna bir mutluluk verebilir, düşünmüş, doğruyu bulmuş kişide bir “sevinç”, büyük sevilerin getirdiğine benzer şu üzse, yandırsa bile gene kendine sevinç dedirten duygu belirebilir, ona bir diyeceğim yok. Ancak mutluluğu, inanmanın ereği diye göstermeyi anlıyamıyorum. İnandığım doğrunun beni mutluluğa değil de mutsuzluğa götüreceğini bilirsem, yüz mü çevireceğim ondan? Kişioğlu, inandığı doğrular uğrunda yalnız yeryüzünde acılara katlanmakla kalmaz, tamunun sonsuz odlarında yanmayı da göze alır. Gerçek inan bize benliğimizi de, yarın ne olacağımızı da düşündürmeyip bizi yalnız kendisine bağlayan inandır. Nemiz varsa onun yoluna koymak... Mutluluk kaygısını da onun yoluna koymamız gerektir.

Nasıl Okuyorlar?

Kimi genç şairler yazdıklarını göndermekle kalmaz, kendileri de gelirler beni görmeğe. Ne yalan söyleyeyim? bir korkudur kaplar içimi. Konuşmamızın sonu iyiye varmayacak diye üzülrüm. Okurlar bana şiirlerini, bir kâğıda yazmışlarsa verirler de ben okurum. Yeğlerim kendim okumayı, gözlerimle daha iyi anlarım da onun için. Çocukluğumda okulda yetişmedim, ders dinlemedim, öğrendiklerimi kendi kendime kitap okuyarak öğrendim, bundan olacak, pek kavriyamam dinlediğimi, ille kâğıt üzerinde göreceğim. Biliyorum, iyi bir şey değil. Ne yapayım? öyleyim işte, bundan sonra da değişmem ki!

Dinlerim, yahut kendim okurum o gençlerin şiirlerini. Çoğu, bakarım, sevebileceğim şiirlerden değil. Güzel, çirkin diye yargılamıyorum şimdi, belki güzel, çok güzel, yıllar boyu, yüz-yıllar boyu beğenilecek şiirler, gene de benim hoşlandığım soydan değil, başka türlü; öylesini de beğenenler, öylesine de bayı-lanlar oluyor, neden bana geliyorlar? gidip onlara göstersonler.

Benim hoşlanabileceğim şiirlerden olmadığını anladım mı, sorarım onları getiren delikanlıya:

— Siz benim yazılarımı okur musunuz?

Şimdiye kadar yalnız biri açıkça söyledi:

— Hayır, dedi, okumadım. Sizin bir eleştirmen olduğunuzu, bunları size göstermemi söylediler, onun için geldim.

Güldüm içimden. Özdenliği, hani şu “samimiyet” denilen şeyi büyük bir erdem sayanlar vardır, ben onlardan değilim. Kişi düşündüğünü, bildiğini açıkça söylemesin, gizlesin demi-

yorum, doğru söylemesi, doğru olması gerektir, o başka. Ama doğru söyledi, yalana kalkmadı diye bönlüğünü, birtakım eksikliklerini hoş görmeğe, bağışlamağa kalkmak olur mu? Benim yazılarımı okumıyan genç, kendi yazılarını bana getirmesin, doğru olan budur, beğenilecek durum budur.

Ötekiler... Onlar okuduklarını söyler benim yazılarımı. Gazetelerde çıkanları da, dergilerde çıkanları da kaçırmazlarmış, kesip sakladıkları da olurmuş. Şaşıyorum. Benim yazdıklarımı okuyorlarsa, benim o türlü şiirlerden hoşlanmıyacağımı neden anlamıyorlar?... Sonra sorarım:

— Başka kimlerin yazdıklarını okuyorsunuz? Hangi şairleri, hangi hikâyecileri, hangi eleştirmenleri beğeniyorsunuz?

Sayarlar. Büsbütün şaşıyorum. Benim anlaşılmadığım birçok kimseler. Ne düşünceleri benimkine uyar, ne de dilleri. Bir kimse hem onların şiirlerinden, yazılarından hoşlansın, hem de benim yazılarımdan, aklım almaz bunu, olacak şey değildir.

Hepsi de yalan söylüyor, beni kandırmağa kalkıyorlar demiyorum. Elbette var içlerinde öyleleri: benim yazılarıma hayran olduklarını söyleyecekler ben de kanacağım, koltuklarım kabarcak, ben de onların şiirlerini beğeneceğim, öveceğim. Enayi yerine koyacaklar beni... Hayır, enayi yerine koymak değil, bilirler anladığımı, anlarsam anlayım, ne çıkar? gene uzlaşırız. Birbirlerine hiçbir sevgileri, saygıları olmıyan kimselerin, karşılaştılar mı tatlı tatlı konuştuklarını, birbirlerine dil döktüklerini görmüyor muyuz? Onlar, o gençler de anlamışlar yaşamının bu olduğunu. Yalnız benim öyle kişilerden olmadığımı anlamamışlar. Bırakalım onları, söyledikleri yalanlarla kendilerini avutsunlar. Başarıya da erer onlar, göze girerler, övdürürler kendilerini. Bir yaşama vardır ki beylik sözler üzerine, yalan üzerine kurulmuştur, o da tatlıdır, üstünlükler sağlar kişiye. Gelgelelim, ben giremedim öyle kimseler arasına.

Yalan söylemeyenleri, benim yazılarımı gerçekten okuyup gene bana sevebileceğim şiirleri, yazıları göstermeğe gelenleri düşünüyorum. Nedir onlarınki? Yalan söylemiyorlar, birkaç yazımı, belki birçok yazımı okumuşlar, ama anlamamışlar. Neden anlamamışlar? Gerçekten okumamışlar da onun için. Herkesin başına gelir. Eski Fıransız başbakanlarından Briand için söyler-

ler: her gün bir iki tane polis romanı okurmuş, ama sorsanız bilmezmiş ne okuduğunu, anlatamazmış o romanlarda neler olduğunu. Okumuyor da onun için. Gözleri kitapta, düşüncesi başka yerde, kim bilir nelere dalmış! Sizin de birtakım düşüncükleriniz, tasalarınız varken bir kitabı açtığınız olmaz mı? İşte onlar, bana sevemeyeceğim şiirlerini, yazılarını getiren gençler, hep öyle okuyor, yalnız öyle okuyor. İçlerine kapanıyorlar, ünlü bir şair, ünlü bir yazar olacaklarını kuruyorlar belki de, ne bileyim? belki de sevgililerini düşünüyorlar, bir yandan da okuyorlar. Bir yerini bile anlamıyorlar okuduklarının.

Onların bir edebiyat anlayışları var, evlerden ırak! Yazı niçin yazılır? Öğrenmişler büyüklerinden, okulda öğretmenlerinden öğrenmişler: yazı, birtakım belli konular üzerine birtakım belli sözleri sıralamak için yazılır, okudukları yazar da elbette onu yapmıştır, okurken dikkat etmeseler de, hiç okumasalar da bilirler o adamın neler dediğini, o da bütün yazarların dediğini demiştir. Özü de, dili de, biçimi de bana büsbütün yabancı şiirleri, yazıları işte bunun için getirirler bana. Ben onlara şaşarım, onlar bana şaşar. Saygı gösteriyorlar bana, hayran olduklarını söylüyorlar, ifadeli mifadeli, sahipli mahipli yazılar yazmışlar, ruhlarının kanatlanıp göklerde süzüldüğünü söylemişler, bütün güzellikleri koymuşlar yazılarına, ben gene de beğenmiyorum, alkışlamıyorum kendilerini, nasıl olur bu? nasıl şaşmazlar buna?

Biliyorum, eskiden pek okumazlardı benim yazdıklarımı, yeni yeni, şu birkaç yıldır adım duyulmağa başladı, ben de tanınmış yazarlar arasına girdim. Seviniyor muyum buna? Hiç sevinmiyorum demeyeceğim, bilinmek ister kışioğlu, tanınmak ister. Ama çok da sevinmiyorum, koltuklarım kabarmıyor. Benim adımları ananların, yazılarımı okuyanların çoğu işte o dediğim gibi okuyorlar. Bir gün biri *"Gül rengi yüzün benli de sinen neye ben-siz?"* mısraını pek beğendiğini, bunun güzelliğini de kendisine benim sezdirmiş olduğumu söylemişti, ürperiverdim... İşte öyle okuyorlar benim yazdıklarımı. Buna sevinilir mi?

Yazar ile Eleştirmen*

Var mı bizde eleştirmen, yok mu, şimdi onu araştırarak değilim. Şairlerimize, hikâyecilerimize sorun, çoğu, hemen hepsi yoktur diye kestirip atıyorlar. Öfkeli öfkeli, içlerini çeke çeke... Yoktur diyelim de keselim o sözü. Bizde yok da nerede var sanki? Fransa'da vardır sanırdık, bizde eleştirmeye özenenlere oradakilerden örnek almalarını öğütlerdik, oysaki orada da yokmuş. Kendisinden çok şeyler umulan genç Fransız romancılarından biri, Monsieur Gabriel Veraldi, *La Parisienne* dergisinde çıkan bir yazısında "Bundan iki üç yıl önceki moda, edebiyat ödülleriine çatmaktı. 1953 yılında ise eleştirmenlere kükremek, sağduyuya daha bir uygun bulunuyor" diyor. O ülkenin yazarları da eleştirmenin anlayışsızlığından, ekinsizliğinden, ödevini gereğince yapamamasından yakınıyor, onlar da "eleştirmenler okumuyor kitaplarımızı, özetlere bir göz atmakla yetinip çıkarıyorlar yazılarını, yalnız karınlarını doyurmağa bakıyorlar" diye homurdanıyor, tepiniyorlarmış.

Eleştirmen dediğiniz titiz olur a, şair, hikâyeci kısmı ondan da titizdir, kolay kolay memnun edemezsiniz. Hakkı da yok mu titiz olmakta? Eleştirmen dokunuyor ona, canını yakıyor. Siz günlerce, aylarca, kimi de yıllarca uğraşıp bir roman yazıyorsunuz, eleştirmen okuyor onu, ancak birkaç saatini veriyor, sonra burnunu kırarak bir "Olmamış!" diyor, beğense bile sizin koymak istediğinizden büsbütün başka şeyler buluyor o

* Ataç'ın bu denemesi, *Ararken* adlı kitabında "Yazar ile Eleştirmeci" başlığıyla yayımlanmıştır.

kitapta, gelin de buna kızmayın! Oysa siz neler ummuştunuz! Eleştirmen anlayacak sizin kitabınızı, hayran olacak, bu hayranlığı başkalarına da geçirmeğe çalışacak, bir yazı yazacak sizin için, yeryüzünde yüzyıllardan beri bir eşinizin görülmediğini söyleyecek, "İşte biz bunu bekliyorduk, bizim aradığımız romancı doğdu artık!" diyecek, tanıtacak sizi bütün yurttaşlara, adınızın, ününüzün sınırlar ötesine aşmasını sağlayacak... Böyle düşler kurdunuz romanınızı yazarken, böyle düşler kurdunuz o romanı okşayıcı bir iki sözle eleştirmene gönderirken. Doğrusu, biraz küçümsersiniz o eleştirmeni, büsbütün değersiz bulmazsınız, kendisinden birtakım yararlıklar beklersiniz, o başka, ne de olsa gene sizin gibi değildir, size ulaşamaz, siz nerede, o nerede? Siz bir yaratıcısınız, siz bir eser koymuşsunuz ortaya, bunca yıldır bütün ulusun dört gözle beklediği romanı yazmışsınız, şu ölmezoğlu soyundan bir eser, o becerebiliyor mu bunu? Evet, beğenirsiniz, sizinle eşit olmadığını bilerek...

Peki siz büyüsunüz, çok üstün değerleriniz var, ben de inkâr edecek değilim onları. Yalnız bir şey sorayım size: o adamın sizden küçük olduğunu, öyle büyük işler başaramadığını biliyorsunuz da neden şaşırıyorsunuz anlayışsızlığına? İkide bir kendiniz söylüyorsunuz: şair olamamış, romancı olamamış o adam da onun için işi eleştirmenliğe dökmüş, şunun bunun yazdıklarını yermesi kıskançlığındanmış. Kıskançlığı bir yana bırakalım, diyelim ki onda siz yanıyorsunuz, gene de ne yap-sın? anlamıyor işte o adam. Büyük bir sanat gücü olsaydı, kendi de yazar, sizin gibi yaratırdı. Anlamakla yaratmanın büsbütün başka şeyler olduğunu mu sanıyorsunuz? Anlıyabilse, sanatın, yaratıcılığın gizlerini kavrayabilse, kendisi de az çok, büyük küçük bir şeyler yaratır, kordu ortaya. Bunu düşünürseniz, ondan beklediğinizin gücü üstünde olduğunu, elinden gelmiyeceğini anlarsınız da bu kadar öfkelenmez, hınç bağlamazsınız ona.

Şu da var: sizi tanıtacakmış o adam, yurttaşlara tanıtacak, adınızın sınırlar ötesine aşmasını sağlayacakmış. Bakalım kendisini tanıyorlar mı? Bir gazetede, bir dergide yazıyor, o gazete, o dergi binlerce basılıp satılıyor, peki, ama bakalım o gazetede, o dergide onun yazısını okuyorlar mı? Kendisi tanınmıyorsa sizi nasıl tanıtır? Diyelim ki tanıyorlar onu, okurlar birini kaçırmı-

yorlar onun yazdıklarının. Ama, biliyorsunuz, öyle pek değerli değil o adam, bir şair, bir romancı, bir yaratıcı olmadığı için eleştirmenlikle yetinmiş. Onun yazılarını beğenip okuyanlar, kaçırmayanlar da kendisi gibi pek de büyük bir değerleri olmayan, yazarın iyisinden, yaratıcısından anlamayan kimselerdir. Kendinizi onlara mı beğendirmek istiyorsunuz? Ne olacak onlar sizi beğenirse? Yarım yamalak anlayacaklar sizin yazdıklarınızı. Bununla da kalmıyacaklar, belki sizi aşağılaşmağa sürükleyecekler. Öyle ya! Baktınız ki o adamlar okuyor sizin yazdıklarınızı, arıyor, bunun için de siz para kazanıp eskisinden daha rahat yaşıyorsunuz, bırakıverirsiniz kendinizi, öyle kimselerin beğenip tutacakları yazılar yazmakla yetinirsiniz, günden güne inersiniz onlara doğru.

İyisi mi, böyle büyük işler beklemeyin eleştirmenden, sizi tanıtmasını, ünlü bir yazar olmanızı sağlamasını dilemeyin ondan. İsterseniz hiç okumayın sizin için yazdıklarını, neden okuyacaksınız? Anlayışsızlığını görüp de kendinizi üzmenin yeri mi var? Okumayın... Kulağınıza söyleyivereyim: eleştirmenlerin benim için yazdıklarını okumam ben, övseler de okumam, yerseler de. Bir eleştirme yazısında benim adımın da geçtiğini görünce, kapatıveririm, geçiveririm. Ama siz geçemez, kapatamaz, okurmuşsunuz. Onun da kolayı var: bir eleştirmen gözüyle okuyun o yazıları. Sizin şiirinizdeki, romanınızdaki yeniliği, üstünlüğü, şunu bunu, büyük büyük erdemleri görememiş, anlayamamış, bu anlayışsızlığı üzerinde durun, niçin anlayamıyor? gözlerini kapatan perde nedir? onu araştırmağa çalışın. İnceleyin bunu, yazıp ortaya koyun, böylece eleştirme nedir, onu öğretirsiniz. Ama siz yaratıcısınız da eleştirme ile uğraşmazsınız, o işi küçük görürsünüz kendinize. Demeyin öyle, eleştirmenlik yaratıcılıktan küçük olabilir, ama bakın, bizde eleştirme yok diye yakınıyorsunuz, eleştirme olmamasını, gerçek eleştirmenler yetişmemesini edebiyatımız için, düşünce hayatımız için bir eksiklik sayıyorsunuz, siz yaratın o gerçek eleştirmeyi, bu da mı yakışmaz sizin yaratıcılığınıza?

Eleştirmen sizi anlamıyor da, okurlar anlıyor mu? onlar kolayca görüyor mu sizin eserlerinizdeki değerleri, üstünlükleri? Okurlar beğeniyorsa sizin yazdıklarınızı, anlayabiliyorlarsa,

eleřtirmeni ne yapacaksınız? Bir yararlıđı dokunmaz size o adamın. Yok, okurlar da sizin yazılarınızı beğenmiyor, anlamıyorlarsa... Hayır, kendinize kűsűn demiyeceđim, belki gerçekten bir değeriniz yoktur, bir de bunu dűřűnűn demiyeceđim. Der miyim hiç? Terbiyeli adamım ben. Hem söyledim, sizin űstűnlűđűnűzű inkűr edecek deđilim... Ama űyle ise, yalnız eleřtirmene kızmayın, onunla birlikte bűtűn okurlara da kızın. “Bizde eleřtirmen yok” demekle kalmayın, “Bizde okur yok, okurun iyisi yok” deyin. Bűyle dersiniz, eleřtirmene de herhangi bir okur diye bakarsınız, izlenimlerini, duygularını kendine saklamayıp sűyliyen bir okur... O zaman eleřtirmenin ne olduđunu anlarsınız da hoř gűrűrsűnűz tepkilerini, anlayıřsızlıđını. Susmasını bile hoř gűrűrsűnűz.

Dil

Ne yalan söyliyeyim? Türkçe kitapları da, dergilerde, gazetelerde çıkan yazıları da pek okumuyorum. Şiirlerle yetiniyorum. Onların da hepsini bitirebildiğimi sanmayın, çoğu başlamamla bırakmam bir oluyor, daha ilk sözlerden anlıyorum dayanamayacağımı.

Neden okumuyorum? Türk yazarlarının da üzerinde durmağa değer düşünceleri, ilginç görüşleri olabileceğine inanmıyorum da onun için mi? Edebiyatımızda bir gelişme, bir yenileşme varmış, hikâyecilerimiz Avrupa'nın, Amerika'nın hikâyecileriyle atbaşı birlikte gidiyorlarmış, içlerinde onları çoktan aşanlar da olmuş, bunun doğru olabileceğini aklıma sığdıramıyor muyum? Yoksa dilimi sevmiyor muyum? Hani birtakım aydınlarımız var, "Türkçe geri bir dildir" diye kesip atmışlar bir yol, hep Avrupa ülkelerinin kitaplarını, gazetelerini okuyor, kendileri de Avrupa dillerinden biriyle konuşup yazmağa özeniyorlar, ben de onlardan mıyım?

Hayır, bunlardan hiçbiri değil. Ben de istiyorum türkçe kitapları, yazıları okumağı. Nasıl istemem? Bir yazarın başlıca ödevi, yaşadığı toplumda öteki yazarların neler düşündüklerini, neler yaptıklarını bilmek değil midir? Bugünün Türk edebiyatını bir başıma ben kuracak değilim ya! Biz bütün yazarlar, bugünün Türk yazarları, bir yapıya çalışıyoruz, hepimiz de taş götürüyoruz, harç götürüyoruz o yapıya, elimizden geldiğince, boyumuzun yettiğince... Hepimizin de ne yaptığımızı bilmemiz gerekmez mi? Biribirimizden örnek alacağız, biribirimizi

tamamlıyacağız, birbirimizin eksiklerini, yanlışlarını görüp söyleyeceğiz ki bir arada kurduğumuz o yapı bir şeye benzesin, sağlam olsun. Hele bir eleştirmenin okumaması ne demektir? Eleştirmen yaratmaz, ama yaratıcıları biribiriyle tanıştırır, onun yaptığını da, bunun yaptığını da bir araya getirir, bir bileşime (*terkibe*) ermeğe çalışır.

Biliyorum bütün bunları, biliyorum ya gene de okumuyorum türkçe kitapları, yazıları. Daha ileri gideceğim, kendim okumadığım gibi başkalarının okumasına da şaşıyorum. Nasıl anlıyabiliyorlar okuduklarını, aklım almıyor doğrusu. Şu son günlerde türkçe bir kitap okumağa kalktım, ingilizceden çevrilmiş, Amerikan yazarlarından birinin kitabı. Şöyle başlıyor: “Her yazar değişik sayı ve nisbette, hem ögücü, hem de yerici mektuplar alır.” Okudum bu sözleri, sonra da oturdum, ne demek olduğunu düşündüm. Kolay kolay çözülmüyor. “Bütün yazarlara birtakım mektuplar gelir, kimine az, kimine çok, övenleri de vardır içlerinde, sövenleri de” demek olacak. Ama çevirmen bunu söylemiş mi böylece? Bir “nisbette” sözü kullanmış ki hiç yerinde değil, yerinde olmadığı için de karıştırıyor işi, ne demek istenildiğini anlamamızı güçleştiriyor. “Hem ögücü, hem de yerici mektuplar” denince ben o mektuplarda, o mektupların her birinde övgü ile yergi karışmış derim, oysaki belli, o değil söylenen, o mektupların kimi övüyor, kimi de yeri yormuş...

O kitapları okuyanların hepsi de acaba benim gibi düşünüyor mu her cümlenin üzerinde? Düşünmüyorlarsa, bu türlü cümleleri kendi kendilerine az çok düzeltmiyorlarsa nasıl anlıyabiliyorlar? Orada bir “nisbette” sözü bulunduğunu benim gibi onlar da görüyor elbette, durmuyorlar mı onun üzerinde? cümleye bir şey katıp katmadığını araştırmıyorlar mı? katmadığını anlayınca da “Öyleyse neye gelmiş bu buraya?” demiyorlar mı? “Hem... hem”in her zamanki anlamından büsbütün başka bir anlamda kullanılmış olduğunu hemen seçebiliyorlar mı? Ben seçemiyorum doğrusu, seçemeyince de okur okumaz anlıyamıyorum, anlamam için uğraşmam gerekiyor. Yoksa onlar seçmeden, yani anlamadan mı okuyup geçiyorlar?

Yalnız çevirmenler mi böyle yazıyor? Hayır. Bir yazı okuyorsunuz, bakıyorsunuz ki yazar, “Bunu beğenmekten kendi-

mi alamadım” diyor. Ne demektir “kendini alamamak”? O yazar beğenmek istemiyormuş da kendini yenememiş, istemiye istemiye mi beğenmiş? Yooo! Anlıyorsunuz sözün gelişinden, düşünmeden, gelişigüzel kullanıvermiş yazar o “kendini alamamak” deyimini. Gene bakıyorsunuz, gene o yazar, “Şu kişi şu eseri beğenmediğini açıkladı” diyor, “söyledi” değil, “açıkladı”. Niçin? Ben hemen araştırıyorum: “açıkladı” demekle acaba “beğenmemesinin sebeplerini anlattı” demek mi istemiş? diyorum, sonra anlıyorum ki öyle değil, o “açıkladı” sözü de gelişigüzel kullanılmış.

Sonra bakıyorsunuz, birtakım yazarlarımız öz-türkçeye özeniyor, yeni kurulmuş sözlerden birkaçını kullanıyor, ama onların yanına en koyu arapça, farsça sözleri getirmekten de çekinmiyor: “tesanüd bakımından” diyor, “bilimsel tetkikler” diyor, benim gülmem tutuyor bunları görünce, ya “dayanışma bakımından” “bilimsel incelemeler” desin, ya “tesanüd nokta-i nazarından”, “ilmî tetkikler” desin. Arapça, farsça, firenkçe, türkçe kelimeleri karmakarışık kullanmış, ne gösterir bu? Kullandığı sözleri seçmediğini, o sözler kendi düşüncelerine uyuyor mu, uymuyor mu, bunu araştırmadığını gösterir. Düşüncesini bildirirken o düşünceyi en iyi anlatacak sözleri araştırmayan kişi, düşüncelerini önemlemiyor demektir. Kendisi önemlemedikten sonra ben niçin önemliyeyim de öğrenmeğe çalışayım o düşünceyi?

Eskiler “Söyliyenden dinliyen ârif gerek” derlerdi, ben “ârif” değilim, anlayışlı değilim, yanlış söylenenin doğrusunu anlayamıyorum. Okuduğum yazının diline bakıyorum, dil karmakarışık, yanlışsa anlayamıyorum, anlasam da anlamazlıktan geliyorum, atıyorum o yazıyı elimden. İşte bunun için bütün yazılan yazıların, kitapların çoğunu okumuyorum, okuyamıyorum. Yazarlarımız düşünce düşünce, kullanacakları sözleri seçe seçe yazacakları güne değin de okumuyacağım.

Batı'ya Doğru

Bir söz vardır, çok söylenirdi eskiden, bugün de söylendiği oluyor: “Doğu Doğu’dur, Batı da Batı.” Doğulu bir kişi, dilediğinde edinsin Batı acununun bilgilerini, yıllar boyu dolaşsın, otursun Avrupa ülkelerinde, ne yaparsa yapsın, gene bir Doğuludur, tam bir Batılı gibi duyup bir Batılı gibi düşünemez...

Eskiden çok söyledik bunu. Doğulu olmayı bir üstünlük sayardık da onun için. Batı ülkelerinde bilim daha ileriymiş, yaşayış bizdekinden iyiymiş, olsun! başka bir erdem bulurduk kendimizde. Batılılarda olmıyan, olmıyacak bir erdem. Neymiş o erdem? Şudur diye gösterilemez, bir tek sözle anlatılamaz. Çevremizden, toplumdan, gelenekten aldıklarımızın, duyduğumuz günden beri bize işlemiş, bizi yoğurmuş etkenlerin hepsi. Severdik onları, iyi, doğru, güzel bulurduk. İyi, doğru, güzel oldukları açık işte, besbelli, düşünmek, araştırmak istemez!... Sonradan sarsıldı bu kanımız, inancımız. Bir kurt düştü içimize, övünmemiz azaldı. Batı acununun o bakımdan da bizden üstün olduğunu anladık. Bunun için de eski övünme kalmadı. Batılı olmadığımızı yalnız başkalarından değil, kendi kendimizden de saklamağa kalktık.

“Doğu Doğu’dur, Batı da Batı.” Omuz silkerdim bu söze. “Neden” derdim, “bizim etimiz, kemiğimiz başka mı? Doğa başka türlü mü yaratmış bizi?” derdim. Batılılara benzemek isteyince, Batılı olmak isteyince neden ulaşamıyalım o ereğe?

Şimdi de öyle düşünüyorum. Ancak şimdi duyuyorum, anlıyorum o sözün büsbütün boş olmadığını. Bizde bir Doğulu-

luluk, Batılılardan bir başkalık var. Bir üstünlük mü? yoksa bir eksiklik mi? durmuyorum bunun üzerinde. Yalnız biliyorum ki bu yüzden, bu Doğululuk, başkalık yüzünden Batılı olamıyoruz, Batılıları anlıyamıyoruz. Onlar bizi anlıyor mu? Yeri yok bunu sormanın: onlar Doğulu olmağa, Doğulular gibi duyup düşünmeğe özenmiyor ki! Demek Doğu acununu gerçekten, şöyle içten anlıyorlar mı? anlıyabilirler mi? niçin araştıracağım? Biz ise Batılı olmak istiyoruz, öyle ise başkalığımızı bir eksiklik sayacağız.

Görüyorum ki anlamıyoruz Batı acununu, iyice, gerçekten, içten anlamıyoruz. Bir yere değin gidebiliyoruz, geçemiyoruz ötesine. Öğreniyoruz Batı acununun bilgilerini, bilimlerini, gene de o bilgiler, bilimler sanki dışımızda kalıyor, sinmiyor içimize. O bilgileri, bilimleri ediniyoruz da onları bulan, geliştiren soluğu edinemiyoruz. Bir olayla karşılaştık mı, “Şimdi bir Batılı olsa ne yapardı?” diye düşünüyoruz, o olay karşısında Batılının yapacağını yapmak kendi kendine, bizi düşündürmeksizin, aratmaksızın gelmiyor içimizden.

Ancak bugünkü Batı’yı öğrenmeğe kalkıyoruz da onun için. Bizi Doğulu eden bir geçmiş, bir gelenek olduğu gibi Batılıyı Batılı eden bir geçmiş, bir gelenek olduğunu düşünmüyoruz. O geçmiş, geleneği öğrenmeğe çalışmıyoruz. Başlangıcı, gelişmeyi bilmeden sonuçları kavramağa özeniyoruz. Bugünkü Batı acunu, Batı uygarlığı yüzyılların ürünüdür, birdenbire doğuvermiş, açılıvermiş değildir. Biz o uygarlığa birdenbire konmak istiyoruz.

Biliyor muyuz bir Yunan uygarlığını, Latin uygarlığını? Yunanlılardan, Romalılarından sonra, Batı acunu bir ortaçağ, bir Uyanış, yenileşme çağı geçirmiş, ortaçağda da, Uyanış yüzyıllarında da bir takım bilginler, bilgiler gelmiş, dörütmenler gelmiş, yazılarıyla, yaptıklarıyla etkilemişler çevreyi, biz onları biliyor muyuz? Bugünkü Avrupa uygarlığında bütün o geçmiş, çok eski yüzyılların damgası, yankıları vardır. Biz işte o damgayı görmüyor, o yankıları duymuyoruz. Bunun için de bütünü ile kavrayamıyoruz o uygarlığı.

Batı’ya doğru... Gidiyoruz Batı’ya doğru. Bir kez çıkmışız yola, kimse durduramaz artık... Peki ya, hangi Batı’ya? Bugün-

kü Batı'ya gitmekle iş bitmez, gerçekten, şöyle içinden anlayıp benimsiyemeyiz bugünkü Batı uygarlığını, bütün geçmişini incelemek, öğrenmek, kavramak gerektir.

Kolay değilmiş bu, çabuk olamazmış... Olur dedik mi? Bir uygarlığı öğrenmek, benimsemek ivediye gelir işlerden midir?... Batı'ya gidiyoruz, gideceğiz. Ancak bilelim ki bütün o güçlükleri göze almazsak yapamayız bu işi, varamayız Batı'ya, vardık diye, Batılı olduk diye kendimizi aldatırız.

O bile değil. Gerçekten aldanmayız, doğruyu kendi kendimizden saklamağa, kendi kendimize inanmıyacağımız bir masal söylemeğe kalkarız.

Münazara

İkide bir *münazara*'lar açıyorlar gençler arasında. Pek kızıyorum bu *münazara*'lara. Birkaç yönden kızıyorum. Birine beni de çağırmışlardı, gitmedim. Gitmem de, bunun kötü bir iş olduğunu, gençlere kötülük ettiğini biliyorum da onun için. "Kötülük ettiğini sanıyorum" demedim, inanıyorum kötülük ettiğine, kötülük ettiğini kesin olarak biliyorum. Kesin kanımı söylüyorum.

Ne türlü oluyor bu *münazara*'lar? Siz ne düşünürsünüz? diye sormuyorlar o gençlere. Bir konu alıyorlar: yaya mı gitmeli? ata mı binmeli? Sonra o gençlere buyuruyorlar: "Siz şu okuldansınız, yaya gitmeyi savunacaksınız, siz de bu okuldansınız, ata binmeyi." Bir gencin, hangi okuldan olursa olsun, kendi düşüncesi, kanısı nedir, ona bakan, onu arıyan yok. Düşünceye saygısızlık bu kadar olur! Kim bilir? Hangi okul öğrencilerinin hangi yanı savunacakları, belki de "kur'a" ile belli oluyordur.

Amaç da düşünmek değil, kazanmak, karşı yanı alt etmek. Oldu olacak, iki kere yapsalar her *münazara*'yı. Ayaktopunda olduğu gibi. Diyelim ki birincide yaya gitmeyi savunanlar kazandı, ikincide onlar yer değiştirecek, öteki kaleyi, ata binmeyi savunacak. Gene de kazandılar mı, yaşasın! hurra! peh peh peh! Yani gençlere hiçbir düşünceye, hiçbir kanıya bağlanmamayı öğretmek, onları bir yandan öte yana geçmeye, kayıvermeye alıştırmak. Eh! öyleleri gerek bu topluma! Baksanız a, dün göklere çıkardıklarını bugün taşıyanları kınayan, şöyle gerçekten, içten kınayan kaç kişi var bu ülkede?

Bu *münazara*’larda bir de yargıcılar kurulu bulunuyor, türkçeye benzemesin, firenkçe olsun diye “jüri” diyorlar adına. O kuruldaki kimseler söylüyorlarmış hangi yanın kazandığını. Demek *münazara*’ya katılan gençler, bir doğruyu, kendilerince doğruyu aramağa çalışmıyorlar, o yargıcılar kuruluna, *büyükler*’e kendilerini beğendirmeye çalışmaları isteniyor. Toplumda ilerlemeye yarıyan bir yol olabilir bu, iyi midir? güzel midir? orasını siz söyleyin.

Münazara’ya girdiniz, savınızı ortaya koydunuz, diyelim ki gerçek düşünceniz, kanınız da odur. Ancak karşı yanın ileri sürdüğü bir olay, bir tanıt (*delil*) sizi sarstı, yanıldığınızı anladınız, ne olacak? “Hakkınız var, ben bunu düşünmemiştim, düşünce mi, kanımı değiştiriyorum, ben de size katılıyorum” diyebilecek misiniz? Olmaz, geçemezsiniz öteki yana. Yanlış bulduğunuzu çürütmeğe uğraşacaksınız. Demek dışarıya da, kendi kendinize de yalan söyleyeceksiniz, buna alıştıracaksınız kendinizi... Bu yana mı yöneltmeliyiz, sürüklemeliyiz gençleri?

Düşün, kanı işlerini ayaktopu oyunu ile, güreşle bir tutuyorlar. Erdemi, doğruyu aramakta, doğruyu bulmakta değil, karşı yanı yenmekte görüyorlar. Takım duygusu, bölem duygusu vermek istiyorlar gençlere. Bu duygu, top oyununda iyidir, yin (*vücut*) gücüne bağlı işlerde iyidir, düşün işlerinde ise bir erdem değil, bir suçtur. Kendisi de öyle düşündüğü için değil, salt şu yanda olduğu için bir görüşü, bir savı savunan kişi, beğenilecek, alkışlanacak bir kişi midir? Özgürlüğünü, gerçek özgürlüğünü yitirip de çıkarlarına, bulunduğu yanın çıkarlarına bağlanmış, onların tutsağı olmuş değil midir?

Doğrusunu söylüyeyim, bu *münazara*’ları sağtöreye (*ahlaka*) aykırı buluyorum.

Münazara’ya adı için de kızıyorum. Türkçe bir ad bulamıyorlar mı buna? Bulamazlar, aramazlar da. Bu gibi işler, “hile-i şer’iye”yi bir usululuk sayan eski düşünüşün ürünleridir. Dışarıdan da gelmiş olsa ona uygundur. Eski düşünüşü sevenler, ondan silkinemiyenler de *münazara* gibi arapça tilciklere vurgundurlar, tutkundurlar, türkçelerini arıyamazlar onların.

Batı Kafası

Üç beş kişiyiz bu ülkede, öyle azlık olduğumuza bakmıyoruz da, okullara yunanca ile latince konsun, çocuklarımız o dilleri öğrenerek yetişsin diye konuşuyor, yazıyoruz. Sözü mü olur üç beş kişinin? koca bir çoğunluk karşısında ne değeri vardır onların? işte en ünlü bilginlerimiz, aydınlarımız bizim için, Türk ulusu için, yunancanın da, latincenin de gerekli olmadığını, o eski dilleri Avrupalıların da artık pek öğrenmediklerini, yavaş yavaş kaldırdıklarını, yakında büsbütün bırakacaklarını söylüyorlar. Bütün o bilginler, aydınlar yanılıyor da, biz mi, şu bir avuç kişi mi doğru düşünüyoruz? Böyle kendimizi beğenmek, böbürlenmek nereden geliyor bize?

Diyelim ki başladık çocuklarımıza yunanca ile latinceyi öğretmeğe, neye yarıyacak bu? Homeros'la Sophokles'i, Vergilius'la Cicero'yu okumalarını sağlayacakmışız. Peki, Avrupalıların hepsi de Homeros'la Sophokles'i, Vergilius'la Cicero'yu okuyor, biliyorlar mı? Aradan yirmi yüzyıl, yirmi sekiz yüzyıl geçmiş, demek bu yüzyıllar içinde insanoğulları gevşemiş, durmuş, uyuşmuş da onun için Homeros'un, Sophokles'in, Vergilius'un, Cicero'nun eserlerinden üstün eserler verememiş, bunca yüzyıl sonra biz gene onlara muhtaç kalmışız! Bu kanıda isek kapatıverelim okulları, anlaşılıyor, yirmi yüzyıldan beri insanoğlu adam olmaktan, yaratıcı bir varlık olmaktan çıkmış... Neyse ki öyle değil işin doğrusu. Yirmi yüzyıldan beri insanoğulları, eskilerden ne kalmışsa hepsini solda sıfır bırakacak eserler koymuş ortaya. Eflatun'un, Aristo'nun eskiden bir değerleri

varmış, çoktan pabuçları dama atılmış onların, Avrupalılar Sophokles'in, Euripides'in oyunlarını mı oynuyorlar? *Tosca*'yı oynuyorlar, *Cyrano de Bergerac*'ı oynuyorlar. Biz de onları alıp oynarız. Oynuyoruz da, alkışlıyoruz da... Demek Avrupalı olmak için o eski yazarların eserlerini okumanın, bunun için yunanca, latince ile uğraşıp kafa patlatmanın yeri yokmuş... Eh! biraz bilelim onları dersenez, peki, fransızcaya, ingilizceye, almanca-ya çevrilmiş hepsi, o çevirileri alır alır okuruz, biz de onlardan kendi dilimize çeviririz.

Daha başka neye yararmış bu yunanca ile latince? Avrupalıların birtakım sözleri o dillerden alınmış, bugünkü bilim-sözlerinin ne demek olduğunu kavramak için o dilleri bilmek gerekmiş. Saçma bütün bunlar! Şöyle insaf edip de söyleyelim: *fotografi, sinema, atom* derken bu kelimelerin hangi köklerden geldiğini düşünüyor muyuz? Biz düşünmüyoruz da Avrupalılar düşünüyorlar mı? Yooo! onlar da bizim gibi kökü mökü düşünmeden o kelimeleri kullanı kullanıveriyorlar. Pek güzel de anlaşıyorlar birbirleriyle, biz de anlaşıyoruz, kendi aramızda anlaştığımız gibi Avrupalılarla da anlaşıyoruz. Daha ne isteriz?... Ama kullandığımız kelimelerin köklerini de merak edenlerimiz olurmuş, peki, sözlüklerde gösterelim onları, köklerini, incliğini cinciğini gösterelim. Bunun için de birkaç kişi yunancayı, latinceyi öğrensinler. O da boşuna zahmet! Avrupalıların sözlükleri ne güne duruyor? Onlarda bütün kökler vardır, biz de onlardan alırız. Böyle kolayı dururken ülkenin bütün çocuklarına yunanca ile latince öğretmeğe kalkmanın ne yeri var?...

Böyle diyorum, diyorum ya, bir türlü kandıramıyorum kendimi. Ben de ünlü bilginlerimize, aydınlarımıza uyup, yalakta eşeğin kulakları oynamıyor demek istiyorum, olmuyor, görüyorum o kulakları. Sivri sivri, oynuyor... Ama o kulakları gören deliymiş, olsun, zorla mı uslu edeceksiniz beni?

Ünlü bilginlerimize, aydınlarımıza bakıyorum, kendi kendime de bakıyorum, bir eksikimiz var bizim. "Nedir o eksikimiz?" diye düşünüyorum. Çalışmaksa, okumak, öğrenmekse, bizim bilginlerimiz, aydınlarımız da Avrupalılar gibi çalışıyor, okuyor, öğreniyor, dünyada olup bitenleri merak ediyorlar. Ama Avrupalılar okuduklarını, öğrendiklerini bizden daha iyi

anlıyorlar, içlerine bizden daha iyi sindiriyorlar. Neden bu? Onlar bizden daha akıllı da onun için mi? Biz neden akıllı değiliz? daha yaratılırken bir ilence mi uğramışız? Bizim de var aklımız elbette, kimimiz Avrupalılardan da akıllı. Ama işlenmiş bir akıl değil bizimki. Parlak işler çıkarıyor da şöyle düzenli, birbirine uygun işler çıkaramıyor. Bir nesneyi alıp kendini ona bağlayamıyor. Yoruluyor mu? bıkıyor mu? nedense çabucak bırakıyor o nesneyi, başka birine geçiyor. Neden bu? Ya yaradılışımızdan, ya bizim ülkedeki eğitimden. Yaradılıştan olamaz, hiçbir ulusun kişileri başka bir ulusun kişilerinden daha üstün, daha aşağı değildir, yaradılıştan öyle değildir. Kalıyor eğitim. Bizim eğitimimiz Avrupa ülkelerindeki eğitime benzemiyor da bizim aklımız onun için mi Avrupalıların akli gibi olamıyor.

İş Homeros'u, Sophokles'i, Vergilius'u, Cicero'yu okumakta değil. Okuyoruz okumasına. Fransızca öğreniyoruz, ingilizce öğreniyoruz, alamanca öğreniyoruz, o dillerde ilkçağ yazarlarının hepsini okuyabiliyoruz. Ama onları bir Avrupalının anladığı gibi anlayamıyoruz. "Güzelmiş, büyükmüş bu eserler, biz de bunları beğenmeliyiz, sevmeliyiz" diyoruz, beğenmiş, sevmiş gibi gözüküyoruz, gene de gerçekten kandıramıyoruz kendimizi. Kullandığımız kelimelerin köklerini bilmesek de olur. Ama iş ilkçağ yazarlarının eserlerini okumakta, kullandığımız kelimelerin köklerini bilmekte değil. Büsbütün başka. İş Batı kafasını, Avrupalı kafasını edinmekte. Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye yunancayı, latinceyi öğrenerek ermişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş. Demek büyük bir güç var o dillerde.

Üç beş kişiyiz böyle söyleyen, biliyoruz çoğunluğumuza bunu anlatamayacağımızı. Gene de duramıyoruz bunu söylemeden. Niçin? Kendimizi pek beğendiğimiz, böbürlendiğimiz için mi? Hayır, tam tersine, kendimizi beğenmediğimiz için. Biz görüyoruz eksikimizi, yunanca öğrenmedik, latince öğrenmedik, Avrupalıların eğitiminden geçmedik, onun için de ne denli uğraşsak Avrupalılar gibi olamıyoruz. Buna üzülmüyoruz, kendi eksikimizi de, ünlü bilginlerimizin, aydınlarımızın eksikğini de gördüğümüz için üzülmüyoruz. Bizden artık iş geçmiştir, yaşlandık biz, sanki bir ırmak kıyısında durmuşuz, karşıki kıyıya özlemle

bakıyoruz. Biz o suyu aşamadık, çocuklarımızın aşmasını istiyoruz. Dalsınlar o suya, yunanca ile latincenin kurduğu ırmağa, çimsinler orada, o sudan aldıkları yeni canla çıksınlar karşı kıyıya, bunu istiyoruz. Hayır, beğenmiyoruz kendimizi, ama bir takım adamlar, kendilerini beğenmediğimiz için, Batılılarla bir olduklarına inanmadığımız için bizim kendimizi beğendiğimizi sanıyorlar. Kendilerini beğenmelerinden.

Övölmek

Övölsün de ne için, ne biçim övölsünse övölsün, övgü kimden, nereden gelirse gelsin sevinçle karşılayan dörötmén, tuttuğı işe bir türlü inanmamış, kendini ona verememiş, benliğini onda yitirememiş bir kişidir. İşine, uğraşına bağlanmamıştır, kendini beğenmişin biridir demek mi istiyorum? Doğrusu, sanmam kendini gerçekten beğendiğini. Özüne güven mi olur öylesinde? Özüne güveni olsa, gerçekten beğense kendini, gönenir mi değ-me övgüye? Bütün övgülerden değilse bile çok kimselerinkinden üstün görür kendini, küçük bulduklarından, değersiz bulduklarından övgü beklemek şöyle dursun, onlar övmeğe kalksa o bırakmaz söylemelerine, yüz vermez, kaçınır onlardan. Övöldükçe kıvanan dörötmende, bir aşğılık duygusu vardır bence, bir güçsüzlük duygusu vardır. O duyguyu yenemediğı içindir ki avunmayı övölmekte arar, ancak alkış güröltüsü içinde kendini unuttur, kendinden geçer. Alkış kesildi mi, özölür, ezilir.

Bilirim, nereye gitse kurula kurula konuşur, dediklerini anlatır, yaptıklarını anlatır. Neler, neler başarmamıştır! Eşi yoktur, benzeri yoktur yeryüzünde! En büyüklerle boy ölçüşür de gene üstün bulur kendini. Aldanmayın öyle böbürlenmesine, içindeki özöntüyü gizlemek içindir. Bütün o sözlerinin arasından bir yalvarma sezilir: “Beğenin beni, övün beni ki biraz olsun inabileyim kendime! Yaptıklarımın gerçekten bir güzelliğı var mıdır, bilmiyorum, ummuyorum. Siz vardır deyin de, beni alkışlayın da esrikleşip unutayım o şüpheyi! Neler buluyorsunuz, ne güzellikler göröyorsunuz benim yapıtlarımda, hepsini sayın, dö-

kün ki ben de inanayım onların bulunduğuna!" Söyler, koltuklarını kabartarak söyler, söyledikçe koltukları kabarır, karşısında-kileri kandırmak için söyler. Yalnız karşındakileri mi? Dilediği en çok kendini kandırabilmektir. Karşındakiler kanacak ki kendi de kanabilsin. Yalnız kaldı mı, kendisine tansıklık (*hayranlık*) gösterecek kimse bulamadı mı, bütün o büyüklük gösterişleri çöküverir. Bir başına kalmaktan korkar öyle dörütmen, kendi tuttuğu yoldan başka yollarda da çalışılmasına dayanamaz, kimi görürse kendi arkasından sürüklemeye çalışır. Ne yapsın? Kendine uyanlar, öykünenler olacak ki o da yaptığığın doğru olduğuna, güzel olduğuna inanabilsin. Öyle bir dörütmenin odasında, yatağında bir başına kalınca yaşadığına inanamıyorum. Biliyorum, yaşıyor, yaşadığı ölmemesinden belli. Gene de bana öyle geliyor ki gerçekten yaşıyamıyor. Öyle ise ne yapıyor da ölmüyor? Besbelli, hep başkalarını düşünüyor: "Şöyle anlatacığım ben onlara... Şöyle alkışlıyacıklar onlar beni... Büyüklüğümün, eşsizliğimin sözünü ede ede bitiremeyecekler..."

Övülmeği bu denli seven dörütmen, başkalarını övmekten de kaçınmaz. Kendisinden biçer! "Ben övülmeği seviyorum, o da sever, öyle ise ben onu öveyim ki o da beni övsün..." Böylece yalandan kurtulamaz. Yalnız yalandan mı? Dörütüne eğrilik etmekten de kurtulamaz. Beğenmediği, beğenemeyeceği yapıtları beğenmiş gibi gözükür, başkalarını da onların güzelliğine kandırmak ister. Güzel olmadığını bildiği, güzelliğine inanmadığı bir dörüt yapıtının beğenilmesine uğraşan dörütmeninki, dörütüne eğrilik etmek değildir de nedir? Ben onun tuttuğu işe inanmadığını, kendini ona vermediğini, benliğini onda yitirmediğini de işte bundan anlıyorum. Kişi gerçekten inandığı bir işe, doğruluğu içini sarmış olan bir yola eğrilik edebilir mi? Dilese de edemez, ucunda ölüm olsa edemez. Birlirsiniz Galilei için anlatılanı: "Başını kurtarmak için yer dönmüyor diyeceksin!" demişler, "Dönmüyor, peki, dönmüyor ya, gene de dönüyor!" demiş. Beğenmediği bir yapıtı övmeğe çağırılan dörütmen de: "Güzel, güzel ya, gene de çirkin!" deyip çıkıverir.

Alkıştan geçemiyen, alkışı bir azık gibi diliyen dörütmenin gerçekten beğendiği, gerçekten beğenerek övdüğü olmaz mı?

Bir düşünün, olamayacağını siz de anlarsınız. Gerçekten beğendiği yapıtlar olsa, güzellik üzerine kesin bir düşüncesi, bir inanı var demektir; böyle bir düşüncesi, böyle bir inanı olunca da o düşüncede, o inanda, o anlayışta olmıyan kimselerin kendi yapıtlarını beğenip alkışlamalarına boşuğu (*izni*) olamaz, kendisinin övülmesini değil, ancak düşünülerinin, görüşlerinin anlaşılarak övülmesini diler. Kimden, nereden gelirse gelsin bütün övgülere sevinen kimsenin böyle bir düşüncesi, düşünüyü yok demektir; öyle ise “Beğendim” derken de, “Beğenmedim” derken de yalan söylemekten kurtulamaz. Bunun içindir ki, hep övülmeği bekliyen dörütmenlerin kimin için olursa olsun, benim kendim için de olsa, övgü sözlerine de, yergi sözlerine de aldırmadım. Bilirim, boştur dedikleri, bir gerçeği göstermez. Öyle dörütmenler içinde beni, yüzüme karşı, göklere çıkarıp övenler de oldu, kötuleyip yerin dibine batıranlar da oldu. Birine aldırmadım. Neden aldırayım? O övgüleri yergiye, o yergileri övgüye çevirmenin elimde olduğunu bilirim. Bir dileğimle değiştirevereceğim bir durumda beni sevindirecek, ya da yerindirecek ne olabilir ki? (Yanlış anlaşılmasın: bunu bir ben yapabilirim demiyorum. Öyle kimselerin övgülerini yergiye, yergilerini övgüye çevirmek güç bir iş değildir ki! Kim dilerse başarrır.)

Bunları yazarken kimi düşündüğümü sormayın. Bir kişiyi değil, yazın alanımızın birçok kişilerini düşündüm. Bakıyorum da şaşıyorum: yazın alanı öyleleriyle dolu. Biribirlerini övüp duruyorlar, hepsi de övülmek için övüyor. Bir de “Gençler yaşlılardan örnek almıyor. Onların görgülerinden asılanmağa bakmıyor!” diyorlar. Oysaki gençler de öyle, onlar da övgü dileniyor, onlar da sevmedikleri sevmeyecekleri kimselerin, yalan olduğunu bildikleri övgülerini kıvançla karşılıyor. Eee! ne yapsınlar? Kimseyi darıltmamak gerekmiş, iyi geçinmek gerekmiş. Bütün kötülüklerin başı işte o iyi geçinmek, kimseyi darıltmamak dileği. Bir ondan kurtulabilsek. Yalnız dörüt alanında değil, hangi işte olursa olsun, kişinin ilk ödevi, sevmediği, beğenmediği kimselerle iyi geçinmekten kaçınmaktır. Biraz da darıltınsınlar çevrelerindeki, biraz da gücendirsınlar ki kimi gerçekten beğenip kimi beğenmediklerini, neye, nelere inandıklarını anlıyabilelim.

Beğenilmemeğe, yerilmeğe aldırmamak kolaydır. Yapıtımızın bir değeri olmadığını söyleyen eleştirimen için “Anlayışsızdır o!” dersiniz, daha olmadı mı “Kıskanıyor beni!” diyerek övünmek bile elinizdedir. İş yergiye değil, övgüye karşı koya-bilmektedir. “Sen anlayamazsın beni! Senin gibilerin beni övmesini dilemem” diyebilmektedir. Ancak bunu söyleyebilen dörütmen, ereğinin, dörütteki ereğinin ne olduğunu anlamış demektir. Ötekilerin de güzel yapıtlar vermeleri olmayacak bir iş değildir, ancak en güzel yapıtlarını çıkarırken bile ne yaptıklarını bilmezler. Gerçek dörütmen ise ne yaptığını bilerek çalışan kimsedir. Öylesi de övülmeyi, beğenilmeyi aramaz, sürümü aramaz, ancak başarıyı, kendine dörüt alanında çizdiği ereğe varabilmeyi arar.

Yeni Yazı

Yirmi beş yıl olmuş biz yeni yazıyı alalı... Şimdi ansıyorum o günleri. Kızanlar çoktu. Bizim Arap yazısını bırakamayacağımızı, bırakırsak bu ülkede okur-yazar kalmıyacağını söylüyorlardı. Okuyup yazmanın ancak geçmişi bilmek, geçmişe bağlanmak olduğunu sanıyorlardı da onun için. “Bunca yüzyıldır sürüp gelen yazınımızla ilintimiz kesilecek, geleneksiz bir toplum olacağız” diyorlardı. Büsbütün de yanlış değildi bu. Yalnız bunu söyleyenler devrimin ne demek olduğunu, bizim devrimimizin ne demek olduğunu düşünmüyorlardı.

Neden bu toplum, en az yüz elli yıldan beri, bir değişme içinde, bir devrim içindedir? III. Selim’in günlerinde, sonra Tanzimat’ta, daha sonra Meşrutiyet’te, Cumhuriyet’te yapılanlar nedir? Kılığımız, yaşayışımız neden başkalaştı? Bir gösteriş, bir özeniş miydi yalnız bu? Eski uygarlığımıza, eskiden bağlı olduğumuz değerlere artık inanmadığımız için değiştik. Bir ülkede yaşayış hep bir örnek sürer gider mi? Sürüp gitmez, ağır ağır bir değişme görülür, eski biçimler günün isterlerine göre düzeltilir, gene de ilkeler dünden kalma ilkelerdir. 1800’den bu yana bizim toplumumuzda görülen değişmeler o türüsünden midir? Biz eskiyi düzeltmek, günün isterlerini uydurmakla mı yetindik? Hayır. Biz, 1800’den beri, eskiyi beğenmediğimizi, eski değerlere inanmadığımızı, yüzyıllar boyu uygarlıkta yanlış bir yol tuttuğumuzu söylüyoruz. Çoğu, kendimiz de bilmiyoruz böyle söylediğimizi, o beğenmediğimiz, inanmadığımız geçmişin özlemi uyanıveriyor içimizde, eskiyi gene de yaşatma-

mız gerektiğini ileri sürüyoruz. Olur işlerden sanıyoruz bunu! Bir yandan Doğu uygarlığı sürüp gidecek, bir yandan da Batı uygarlığı gelecek. Hani birtakım eğlence yerleri var, bir köşede ince saz, öteki köşede alafranga çalgı, hangisini gönlünüz çekerse onu dinleyin! Bir toplumun uygarlığında da böyle bir ikilik yürütülebilir sanıyorlar. İyice bir düşünün: o eğlence yerlerinde birbirine uymaz o iki türlü çalgının sesleri ortada birbirine karışınca ne kötü oluyor! Toplumda da Doğu uygarlığından kalma görüşün, düşüncesün Batı uygarlığıyla gelmiş görüşe, düşünüşe karışmasını istiyorlar. İkisi bir arada yaşar, anlaşır, geçirirlermiş... Nerede o bolluk?...

Arap yazısını bırakmakla eski yazınımızı da büsbütün unutacağımız, eski ozanlarımızdan, yazarlarımızdan kalanları okumayacağımız doğrudur. Ancak bir düşünelim: biz, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldığımız için mi eskiden kalma yazınımızı okumaz olduk? yoksa eskiden kalma yazınımıza artık ilgilenmediğimiz, onu okumaz olduğumuz için mi Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldık? Latin yazısını almadan önce Fuzuli'leri, Nefi'leri, Nedim'leri pek mi okuyorduk? İnanıyor muyduk gerçekten onların değerine? onların yazdıklarını bizim için, benliğimizin kuruluşu için gerekli bir azık sayıyor muyduk? Fıransızlar Ronsard'ı, Montaigne'i, Molière'i, Voltaire'i ne türlü, niçin okuyorlarsa, biz de o eski ozanları, yazarları öyle mi okuyorduk? Onları en çok sevenlerimizin dudaklarında "Boş bunların hepsi! Biz bunlardan bugüne de yarıyacak düşünceleri, duyguları öğrenemeyiz, dilimizi de öğrenemeyiz" der gibi bir gülümseme yok muydu? Bunu açıkça söyledikleri de olmuyor muydu?

Bağlı kalsaydık eski uygarlığımıza, onun ürünü olan yazıya bizim için gerekli bir besin diye baksaydık, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını alamazdık. Alabilmek şöyle dursun, böyle bir işi usumuzdan geçirmezdik. Bugün, biliyoruz, bir tepki var, "Geçemeyiz, geçmemeliyiz eski yazınımızdan! Ne yapıp yapıp onu öğretmeliyiz çocuklarımıza, yoksa geleneksiz bir ulus oluruz, sonu yamandır!" diye bağırıyorlar. Nereden öğrendiler bu sözleri? Bakıyorlar, Batı ülkelerinde eski ozanların, eski yazarların yapıtlarını okutuyorlar, yeni yetişenlere birtakım düşünce-

leri, duyguları onlarla aşıyorlar. “Biz de öyle yapalım, ulusun uzasal (*tarihî*) benliğini böyle yaşatırız” diyorlar. Aradaki ayrımı görmüyorlar. Ronsard da eski, Baki de eski, birdir ikisi de sanıyorlar. Ronsard Fransız toplumu için neyse, Baki de Türk toplumu için o... Değildir öyle. Ronsard’ın dili yaşıyor Fransa’da, biraz değişmiş, büsbütün değil. Düşünceleri, duyguları yaşıyor, çok değişmiş, gene de kökü, kaynağı bir. Ronsard’ın yaşadığı günlerden beri bir uygarlık değişmesi olmadı Fransa’da. Bizde ise Baki’nin yaşadığı günlerden beri öyle bir değişme oldu, biz onun yazdıklarına artık bizimdir diye bakamıyoruz, bugünü bildiren bir nen göremiyoruz onlarda, onlar bize artık geçmiş, göçmüş bir uygarlığın ürünleri diye görünüyor. Fransızlar inanıyorlar Ronsard’a, biz Baki’ye inanmıyoruz. İnanmadığımız, gerçekten inanmadığımız bir uygarlığın ürünlerini de gücün yaşatamayız. Yalnız bizim dileğimizle sürdürülemez gelenekler. Nedir eskiye, geleneklere inanmak? İnanıp inanmadığımızı düşünmeksizin inanacaksınız, kendi içinizden gelecek, “Benim bunlara bağlanmam gerekmiş, boynumun borcuymuş bu, yoksa ulus benliğini yitirmiş” demiyeceksiniz, onları bırakırsanız bir eksiklik, bir sıkıntı duyacaksınız kendinizde. Gelenekler ancak böyle sürebilir, gücün sürdüremezsiniz onları. “Başkalarının gelenekleri var, benim neden olmasın? Ben de ölmüş gelenekleri dirilteyim” diyerek yaşatamazsınız. Olur, üç beş yıl, sekiz on yıl çevrenizdekileri de, kendi kendinizi de kandırırsınız, sonra bir de bakarsınız ki kendiliğinden tavsar bütün çabalarınız, siz de unutursunuz ne yapmak istediğinizi.

Latin yazısının alınmasına ben sevinmiştim. Doğrusunu isterseniz, şimdiki gibi düşünmüyordum o günlerde. Arap yazısının bırakılıp Latin yazısının alınmasını ben de salt daha kolaydır diye istiyordum. Latin yazısını alışımızın derin eplerini (*sebeplerini*), devrimin doğal bir sonucu olduğunu göremiyordum. Sonradan anladım işin iç yüzünü, anlayınca da daha çok sevindim. Kaç kez söyledim, gene de söyliyeyim: bizde bir yazı devrimi, bir dil devrimi olmamıştır, devrim yazısını aramış bulmuş, devrim dilini aramış bulmuştur. Yasalarımızda, kılığımızda, bütün yaşayışımızda, kurumlarımızda olan devrim gibi. Ayrı ayrı devrimler yoktur, hepsi birdir onların, hepsi birbirine bağlıdır.

Beğeniyor muyum b ğ nk  yazımızı? O başka... Arapça-
nın kaf'ıyla kef'ini, sin'iyle sat'ını, hemze'sini, ayın'ını göste-
remiyormu , ona seviniyorum; daha iyi göstermemesi, bizim
seslerimiz değil ki bizim yazımızda gösterilsin! Ne var ki bizim
seslerimizi de gösteremiyor, genizden çıkardığımız n'yi göster-
miyor, eskiden Arap yazısının hı'sıyla gösterdiğimiz sesi g s-
termiyor, bizim iki türlü e'miz vardır, birini göstermiyor. Buna
gönlüm katlanamıyor. L'yi nerede ince, nerede kalın okuyaca-
ğız, onu belirtmeğe  zendiler, gerekli değildi türkçe için, türkçe
sözlerin hangisinde l ince okunur, hangisinde kalın okunur, on-
da yanılmayız, arapça, farsça sözleri doğru okuyalım diye uy-
durdular bunu. Hep İstanbul ağzını, İstanbul'un o yapmacıklı
dilini düşündüler, kendi seslerimize aldırmadılar.

Bu eksikleri, bu yanlışlarıyla da Latin yazısı Arap yazısın-
dan üstündür bizim için, dilimizin gelişmesini, yeni isterlere uy-
masını hızlandırdı. Yazımızı deği tirmeseydik dilimiz b ğ nk 
bağımsızlığına kavu amazdı.

Güldeste

Eskiden bir “güldeste” yapmak isterdim, hani şimdi firenkçe adı ile “anthologie” diyorlar, işte öyle bir şey. Divanları, cönkleri, yeni şairlerimizin kitaplarını okuyacağım, en beğendiğim parçaları, beyitleri bir yere yazacağım, kitap oluverecek... Kolay sanırdım bunu. Sonra anladım güçlüğünü: nice şairlerimiz var, kimine büyük diyoruz, kimine küçük. Küçükleri de ne güzel sözler söylemiş! Bir ömür yeter mi o kadar kitabı okuyup da en güzel yerlerini seçmeğe?

Yapamıyacağımı anladım o güldesteyi, anlayınca da üzuldüm. Kendim şiir yazamıyorum, bari öyle hizmet edeyim şiire diyordum. Birtakım şiirleri kendimiz sevdiğimiz gibi başkalarına da sevdirmek, bilinmiyenleri, unutulmuşları meydana çıkarmak, onları yeniden yaşatmak az bir iş midir? Bunu yapabilirsem benim de, şiir yazamasam bile, gene biraz şair olduğumu göstermiş olmaz mıyım? Sevip de her gün kendi kendimize okuduğumuz şiirler, beyitler, kimi sevincimizi artırıp kimi de acılarımızı avutan şiirler, beyitler bir bakıma bizim sayılmaz mı? Başkalarının gözünde bizim değildir elbette, ama biz ta içimizden duymağa başlarız onları, derinden derine yaşarız onların anlattığı duyguyu, düşünceyi, o kadar ki özünü biz bulmuş, biçimini biz kurmuş gibi oluruz. Doğrusunu söyleyeyim, sevdiğim birkaç beyit vardır, kıskanırım onları yazan şairleri. “Vermez selâm, o sero-i hiranman gelir geçer, – Yollarda ömr-i âşık-i nâlân gelir geçer” beytini Nazîm değil de ben “Neredeysen uzat ellerini – Başım dönüyor” mısralarını Necati Cumalı değil de ben

yazsaydım n'olurdu sanki? İçime işlemiştir o sözler, geçmiş günlerime, bugünüme, sanki etime karışmıştır. Hani "Söyle kiminle düşüp kalkarsın, deyivereyim sana kim olduğunu" diye bir atasözleri vardır Fransızların (Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es), onun gibi "Söyle bana sevdiğin beyitleri, bileyim senin kim olduğunu" diyemez miyiz?

Bizimdir sevdiğimiz beyitler, şiirler, yüreğimizin, gönlümüzün birer parçasıdır sanki. Zaten şairler de bize kendi kendimizi anlatmak, *buldurmak* için yazmazlar mı şiirlerini? bize birer ışık diye sunmazlar mı, armağan etmezler mi onları?... Ne olursa olsun, yazan şairler istesinler, istemesinler, ben alıyorum sevdiğim şiirleri, beyitleri, benimsiyorum onları, kabulleniyorum, *çalışıyorum*. Benim beğendiğim şiirleri bir beğenmeyen, onlara bir dudak büken olursa kızmıyor muyum? en derin bir yerimden yaralanmış gibi acı duymuyor muyum? "Şu şairin bir beytini beğenmediler" mi diyorum? Hayır, benim bir duygumu kötölemişlercesine üzüliyorum. Demek benim olmuş o beyit. Onda şairin bir payı kalmamış artık demiyorum, ama benim de bir payım var, benim benliğime de karışmış. Hepimiz de katalım ona benliğimizi, bir kat daha, bin kat daha zenginleştirmiş oluruz.

Bir güldeste yapmak isterdim, sevdiğim, severek benim ettiğim şiirleri, beyitleri toplayıp da bir güldeste yapmak isterdim. Başaramadım o işi, güçlüğü anlayıp da korktum. O kadar ki bir şiir defterim vardı, yapacağım güldenstenin başlangıcıydı, bıraktım onu da. Yırtıp atmadım, duruyor, biliyorum nerede olduğunu, elimi uzatsam alvereceğim. Ama yıllardır açmıyorum, karıştırmıyorum, içinde neler var, onu bile unuttuğum oluyor.

Şimdi, doğrusu, seviniyorum bir güldeste yapmadığıma. Siz "Kedi yetişemediği ciğere..." diyeceksiniz. Öyledir belki, elimden gelmediği için güldeste yapmağı artık istemediğim doğrudur belki. O kadar da inceden inceye anlamağa çalışmıyorum kendimi. Bugünkü duygularımı, düşüncelerimi bildiriyorum sadece, kaynağı ne olursa olsun! Bir güldeste yapacağım da ne olacaktı sanki? Birtakım şiirlere bağlıyaktım kendimi. Ya dün sevdiklerimi, beğendiklerimi bugün sevmezsem, beğen-

mezsem? Ya bir gün gelir de “Nesini güzel bulmuşum ben bu beytin? Bak, şurasında da şu kusuru var, hiç de iyi söylenilmemiş, sadece bir oyun... Belli, şair ne dediğini pek de düşünmeden yazmış bunu... Boş bir söz!” dersem? Olur a! Başkalarının yazdıkları içinde değil yalnız, kendi yazdıklarım içinde de bugün yanlış bulduklarım, anlayamadıklarım var, kimine kızıyorum. Şimdi özene özene yazdığım bu yazıyı da yarın belki beğenmem. “Hele şu yazıya da bakın! Şairlik taslamağa kalkmışım ben bu yazıda! Nazîm’i, Necati Cumalı’yı kıskanıyorum gibi lakırdılar söylemişim! Benimmiş, benim olurmuş bütün beğendiğim, sevdiğim şiirler! Söz mü bu da? Edecek başka laf mı bulamamışım?” diyemez miyim?

“Böyle düşünüyorsan, bugün dediklerinden yarın dönebileceğini aklına getiriyorsan, bırak yazı yazmağı! Bağlanmak istemiyormuşsun, dün sevdiğin şiirleri bildirmek kendini bağlamak olurmuş, yazdıkların da seni bağlar, yazma!” diyeceksiniz. Belki... Belki... Ama, doğrusu, pek de haklı olmaz böyle demeniz. Neden mi? Ben yazarken seçmiyorum da onun için. Başlıyorum bir yazıya, sonu ne olacak, iyice bilmiyorum. İyi bir yazı da olabilir, kötü bir yazı da olabilir. İyi ise, birkaç kişi beğenir onu, ben de beğenebilirim, bir gün bir kitabımda bulunmasını isterim. Kötü çıkarsa, ne yapalım? unutulur gider. Güldeste yaparken iş öyle değil.

Onda bir deneme yok, bir seçme var. Önümüzdeki yüzlerce, binlerce şiirden, beyitten birkaçını seçiyorum, “İşte bunlar güzeldir” diyorum, “Unutmayın bunları, siz de okuyun, çevrenizdekilere de okutun!” diyorum. Tanıklık ediyorum onları size gösterirken, tanıklığın sorumundan kaçınıyorum. Kendi yazılarımı sunarken, “Ben böyle bir şey karaladım, acaba siz beğenecek misiniz? Bir değeri var mı acaba bunun?” diyorum, bir şüphe var içimde. Oysa bir güldeste sunarken uzun uzun düşündüğümü, öyle seçtiğimi söylemiş oluyorum. Yalnız tanıklık değil, bir yandan da yargıçlık. Kendi yazılarımdan birini, en değersizini beğenmeme bir şey diyemezsiniz, “Ne yapsın? kendi yazmış, onun için de anlayamamış bu yazının boşluğunu. Kuzguna yavrusu güzel gelirmiş...” dersiniz de hoş görürsünüz. Başkalarının yazdıklarını seçerken yanılırsam, bunu hoş görmezsiniz...

İyi etmişim bir güldeste yapmadığıma. Biliyorum, birtakım şiirler var defterimde, çok beğenmişim, sevmişim onları, şimdi okusam sinirlendirirler beni...

Ne iyi etmişim onları herkese göstermediğime! Şimdi “Ben hiçbir zaman güzel bulmadım onları!” diyebilirim. Bilmem pek de yalan olur mu bu söz?

Ak mı, Kara mı?

I

Fırsızca bir derginin eleştirme yazılarını okuyordum: eleştirmen incelediği betiğin yazarını, kesin bir kanıyı, bir “thèse”i savunmayıp ele aldığı konu üzerinde düşündüğü için övüyor. Anlaşılan, o yazar aktır karadır diye saplanıp kalmıyor, düşünüp gördükçe akı da söylüyor, karayı da...

Bunu okuyunca Bay Vedat Günyol’un kasım ayında *Yeni Ufuklar* dergisinde çıkan “Bölmeli Kafalar” adlı yazısını anısdım. İlginç bir yazıydı o, türlü bakımdan. O yazıda dediklerini doğru anlıyabildimse, Bay Vedat Günyol fırsatızca derginin eleştirmeni gibi değil, kesin bir kanıyı ileri sürmeyip alınan konu üzerinde düşünmeyi, gördükçe akı da karayı da söylemeyi beğenmek şöyle dursun, bir suç sayacak. Ne diyor Bay Vedat Günyol o yazısında? Birlikte okuyalım. Baştan sonuna değil, uzun olur, birkaç yerini. Diyor ki:

“Adına aydın dediğimiz kişiler var, birbiriyle uzlaşmaz düşüncelere kafalarında yer vermeyi, düşünce özgürlüğü sayıyorlar. Oysa, buna düşünce bozgunluğu demek daha yaraşır. Birbirine karşıt kavramları aynı zamanda, aynı inanışla düşünmekle fikir yobazlığından sakınacaklarını sananlarını zavallılığını bir düşünün hele. Ekinli bir kafanın övünebileceği biricik şey, birbiriyle uzlaşmaz düşüncelere yer vermemek, çelişmezlikleri ortadan kaldırmak, kısaca, düşüncelerini bir düzene sokabilmek yetkisi değil mi?

“Düşüncelerimizi düzene sokmak için elimizde bir ölçü bulunacak. Bu ölçü, uzun bir ekin yolundan geçmiş bir kafanın varacağı birtakım müsbet ilkeler olacak. Bu ilkeler sayesinde her yeni düşünceyi ya benimsiyeceğiz, ya kafamızın düzenine aykırı bulup geri çevireceğiz.”

Duralım burada. Doğru değil mi Bay Vedat Günyol’un söylediği? Doğru mu, değil mi, kestiremem orasını. Bilirsiniz ben-
ce doğru, yanlış pek yoktur. Bir düşünüyü, bir görüş bütünü yanlış olabilir mi? Bir kişi inanarak ileri sürüyor onu, demek bir kişiye olsun kendini belirten bir doğru yanı var, biz onu görmüyorsak yanlış olması, bütünü yanlış olması gerekmez. Bay Vedat Günyol gibi olmayalım biz, eski, yeni herhangi bir düşünüyü, bir görüşü “kafamızın düzenine aykırı buluyoruz” diye “geri çevirmeğe” kalkmıyalım. Ne istediğini anlamağa çalışalım Bay Günyol’un. Şöyle kişiler istiyor o, ancak onlara aydın diyecek, yalnız adlarına değil, kendilerine aydın diyecek, gerçekten aydın: oturup uzun uzun okuyacak, gezip yeryüzünü, hiç olmazsa kendi ülkelerini görecektir o kişiler, birtakım düşünceleri, ilkeleri inceliyecek, birbiriyle karşılaştıracak, sonra o görüşlerden birini begenecek, biribirleriyle çelişmiyen ilkeler seçecek, bağlanacak onlara. Onlardan başkalarına da kapıyacaklar kafalarının kapılarını. Sonra başlayacaklar yargılamağa, öğretile-
rini yaymağa, “*Il pleut des vérités premières, - Ouvrez ouvrez vos blancs tabliers...*” Verlaine’in bu köğükleri (*mısraları*) da şimdi nereden geldi usuma? Yeri değil, türkçeye de çevirilemez... Bizim gençliğimizde daha bütünü unutulmamış bir Fransız eleştirmeni vardı: Jean Dolent. Çok sevdiğim bir yazısında “Önütler (*üstadlar*) bir inanca bağlanmakla başlar, sonunda şüpheyelerler” demişti. (Ah! şu “şüphe” kavramına da türkçe bir ad bulabilsek!) Bay Vedat Günyol bunun tersini ileri sürüyor: ona göre önütler, ancak gerçek şüpheyelerle yetinebilecekleri bir araştırma, anıklanma (*hazırlanma*) çağından sonra inanca, kesin kanılara varırlar. Aydınlatırlar artık çevrelerini, birtakım gençler de gözleri parlayarak dinlerler onları, ak önlüklerini açıp onların ağızlarından doğrular, bir düzene dayanan şaşmaz doğrular döküldükçe toplayıverirler. (Verlaine’in köğükleri geldi bir yol usuma, asılanmaz olur muyum?)

Dedim, bir güzelliği var bunun da. İnanç dağları yürütürmüş. İnanmış önütlerin yetiştirdiği inanmış kişiler de büyük işler görebilir. Bakın Alamanya'ya, İtalya'ya. Daha birkaç yıl önce oralarda "birbiriyle uzlaşmaz düşüncelere yer vermeyen, çelişmeleri ortadan kaldırmış, düşüncelerini bir düzene sokabilmiş" kimseler buyruklarını yürütüyorlardı. Alamanya yenildi, İtalya yenildi, gene de bir nen kalmadı mı onlarda o önütlerden? Arjantin'i iyi bilmiyoruz, orada da Peron aksıyan çok işleri düzeltti, yoluna koydu deseler şaşmam.

Biliyorum Bay Günyol'un düşünüsünde, görüntünde (*idée'sinde*) doğru bir yan, bir güzellik bulunduğunu. Hiç değilse bir iç erincine (*rahatına*) kavuşturur kişiyi. Kendi bildiğinden, inandığından başkasını dinlemiyen, beğenmediği düşüncülerin gelip de kafa düzenini bozmalarına bırakmayan kişinin erincini düşünün bir. Bir de her türlü düşünün, görüşün doğru bir yanı olduğunu sezip de hiçbirini seçemiyen, birine bağlanınca ötekini geri çevirmekten korkan kimsenin kıvrınmasını düşünün. Bozmıyalım Bay Vedat Günyol gibilerin erincini... Gene de, ne yalan söyleyeyim? İmrenmiyorum o erince, kıskanmıyorum Bay Günyol'u.

Neden mi? Yaradılışım öyle de ondan olacak. Bay Vedat Günyol, "Adına aydın dediğimiz kişiler var, birbiriyle uzlaşmaz düşüncelere kafalarında yer vermeyi düşünce özgürlüğü sayıyorlar" diyor. Dilediğince kınasın, küçümsesin onları, ben de onlardanım. Yeni, eski her düşünceye açık olmak isterim. Biribirine uysun uymasın. Bir kimsenin dediğini doğru bulursam, onda da bir doğruluk kokusu bulunduğunu sezersem, benim dediklerime uymuyor diye geri mi çevirivereyim onları? Benim dediğime uysun uymasın, bir yeri var onun da bu acunda. Bir örnek söyleyeyim: haksızlığı sevmem ("hak" kavramına da türkçe bir ad bulmalı, daha bulamadık), sevmem haksızlığı, gene de Goethe'ye kızmam "Bir haksızlığa katlanmak, düzeni bozmaktan yeğdir" dediği için. İster miyim haksızlığa katlanmayı? Bana edilen haksızlık da, başkasına edilen de kanatır içimi. Gene de sezerim o sözde bir doğruluk bulunduğunu. Bay Vedat Günyol'a uysam köpürmem, sövmem gerektir Goethe'ye. Yapamam. Kişioğluna saygım olduğu için yapamam. Doğrunun

bir yanlı olduğunu savunmak, kışioğluna saygısızlıktır bence. Bir kışioğlunun söylediğinin, düşündüğünün büsbütün yanlış, büsbütün saçma olabileceğini ileri sürmektir.

Özgürlük de değildir. Bir görüşe, bir kanyaya saplanıp ondan başkasına kulaklarımızı tıkamak, kafamızın kapılarını kapamak özgürlük olur mu hiç? Kendi kendimizin, en yavuz buyurmanın kulu olmak değil midir? “Yalnız ben düşünürüm!” demek değil midir? Çıkarlarımıza bağlı olmak, duygularımıza bağlı olmak nite bir kulluk, tutsaklıksa, özümüzün kölesi olmaksam, bizim düşüncemizden başka doğru düşünce olmayacağınmı sanmak da gene öyle bir kulluktur.

Thukydides, “Ben gördüklerimi yazıyorum, ancak ben doğru mu gördüm, bilmem orasını” dermiş. Kendinden şüphe edermiş... Dediklerinde bir doğruluk payı olacağını bilirim ya, ne yapayım ki uzlaşmam kendilerinden şüphe etmeyenlerle.

Bitirmedim Bay Günyol’un yazısı üzerine diyeceklerimi.

Ak mı, Kara mı?

II

Okuyalım daha Bay Vedat Günyol'un yazısını. Diyor ki:

"Ahlak için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Gerek kendi davranışımızı, gerek başkalarınınkini değerlendirmek için elimizde birtakım ilkeler olacak. Sözünü tutmak gibi, güçsüzden yana olmak gibi, insanları birer vasıta derecesine düşürmemek gibi, dünyanın her yerinde, her namuslu insanın vicdanında yeri olan ilkelere bağlanacağız. Bu açıdan bakınca, her davranış bizde ya hayranlık uyandıracak, ya tiksinti."

Anlaşıyor: Bay Vedat Günyol, sağıtöre alanında, düşünüy alanında olduğı kadar da hoşgörür değıl. Düşünü alanında – yanlış anlamadımsa– her aydın kişinin doğru bulduğı ilkelere bağlanmasına boşuğı (*izni*) vardı, sağıtöre alanında ise üç ilkeyi kesin olarak ileri sürüyor, "dünyanın her yerinde, her namuslu insanın vicdanında" o üç ilkenin yeri olduğunu söylüyor. Demek onlara bağlanmıyanları "namussuz" saymaktan çekinmeyecek. Doğrusunu söyleyeyim, birini hiç beğenmedim o ilkelerin. Verdiğimiz sözü tutalım, peki, kişioğlunun bir araç durumuna indirilmesine katlanmıyalım, peki. Ancak neden hep güçsüzden yana olalım? İspanya'da iç savaş olduğı günlerde Miguel de Unamuno'ya "Siz hangi yandansınız?" diye sormuşlar, "Hangisi yenilirse ondanım" demiş. Bunda bir yiğitlik, bir türlü güzellik olduğı yadsınamaz. Ancak bunu bir sağıtöre ilkesi saymak doğru mudur? Güçsüzler, yenilenler hep haklı mıdır? Hani biz-

de birtakım kişiler var: kim başa geçsin, bugün tuttukları kimse yarın başa geçsin, ona karşın (*muhalif*) oluveriyorlar. Bay Vedat Günyol onlardan mı? Söyledim, bunda da bir türlü güzellik olduğu ileri sürülebilir, gene de doğru bir davranış değildir. Düşünceden çok, duyguya dayanan bir davranış...

Kimi, hangi yanı haklı buluyorsak onu tutmamız gerekmez mi? Hak ile güç birbirinden ayrı değerlerdir. Birleştikleri de olur. Haklının güçlü olduğu görülmemiş midir? Son acun savaşında Alamanya yenildi, İtalya yenildi, demek ki güçsüzmüş onlar, karşılarındakiler güçlüymüş. Bay Vedat Günyol, ileri sürdüğü “güçsüz olmak” ilkesi gereğince “Ben şimdi Hitler’den yanayım, Mussolini’den yanayım” diyerek onları savunmağa mı kalkacak? Yiğitlik olur doğrusu, chevalier’lik olur, ancak doğru olmaz. Bay Vedat Günyol’un da böylesine bir yiğitliğe, böylesine bir chevalier’liğe kalkacağını sanmıyorum.

Neden böyle uzun uzun durdum bunun üzerinde? Bay Vedat Günyol’un, kendi düşündüğü gibi özgür bir aydın olmadığını göstermek için. Nite olacaktı onun istediği özgür aydın? “Ekinli bir kafanın övünebileceği biricik şey, birbiriyle uzlaşmaz düşüncelere yer vermemek, çelişmezlikleri (‘çelişmeleri’ demek ister) ortadan kaldırmak, kısaca düşüncelerini bir düzene sokabilmek yetkisi (‘yetki’ tilciğinin yeri yok burada, kaldırmak gerektir) değil mi?” demiyor muydu? kendisi de birbirile uzlaşmayan, birbirile çelişen değerlere yer veriyor düşüncesinde. Yalnız o da değil: iki ayrı alanın değerlerini birbirine karıştırıyor. Haklıyı, doğruyu aramak bir düşünce işidir, güçsüze acımak ise olsa olsa duygu buyruklarından. Duygulu duygulu konuşmaktan hoşlanıyor Bay Vedat Günyol, kurtulamıyor bundan. “Güçsüzden yana olmak” sözü, yiğitlik dileğiyle kıvranan delikanlıların gözlerini parlatacak iri lakırdılardandır, onu da kullanıyor söz arasında, büyüleyecek o delikanlıları, yanına tophıyacak. O söz, öteki düşüncelerine uymuyormuş, ne çıkar? dinliyenler üzerinde etkisi olur ya! yeter bu da...

Sonra ne diyor Bay Vedat Günyol? Daha çok nenler söylüyor, bırakacağım onları, yalnız biri üzerinde duramadan geçmeyeceğim. “Müsbet bilgiyle hurafeleri aynı içtenlikle kabul etmek” sorunu. (Bay Günyol “kabullenmek” diyor ya, ben “kabul

etmek" diyeyim, "kabullenmek" tilciğinin büsbütün başkadır anlamı.) Bay Vedat Günyol'a göre çoğunlukta, yarı aydınlarda bir sıkıntı yaratmıyormuş bu. Aydınlar gelince, üzermiş onları. Onlar, ancak kafalarını bölmelere ayırmakla bir yandan bilime, bir yandan da uydurmalara, yalanlara inanabiliyorlarmış. Bay Vedat Günyol yukarıdan bakıyor onlara, Monsieur Jules Romains'ın bir yazısını da anarak inancının bütün gücüyle eziyor onları... Hemen söyleyeyim: Bay Vedat Günyol'un "hurafe" dediği kanılara ben de bağlı değilim, ben de sevmem onları. Ancak onlara bağlı olanlar arasında da gerçekten çok değerli kişiler bulunduğunu bilirim. Örneğin büyük bilgin Pasteur. (Birtakım ozanlar, öykücüler de sayabilirim, bırakalım onları, Pasteur yeter.) Onun gibi bir bilgene yukarıdan bakmamız doğru mudur? Onu anlamağa, bizce birbirlerine uymaz kanıları nite bağdaştırabildiğini kavramağa çalışmamız gerekmez mi?

Bitireceğim sözümü, yalnız şunu da söylemek istiyorum. Bay Vedat Günyol'un yazısını okuduktan sonra düşündüm: Ben de Bay Vedat Günyol'un kınadığı kişilerden miyim? benim de kafam "bölmeli kafalardan" mı? Bay Günyol'un "hurafe" dediği kanılara bağlı değilim, elimden geldiğince savaşıyorum onlarla. Örneğin, ben Vedat Günyol'un yerinde olsam, "*İlet gözyaşlarımı, rahmetimi, – Mekânı cennet olsun kalbince... – Nur yağsın kabrine inceden ince*" köğüklerini, güzel bulsam da, o kanıların birer yankısı olduğu için dergiye almazdım. O kanılarla savaşan bir yazıdan sonra onları yayan, yankılıyan köğüklerin ne yeri var? Atatürk'ü kendi inançlarımıza uyacak yırlarla övmeliyiz. O bakımdan bölmeli değil benim kafam...

Gene de bölmeli. Hiçbir düşünüyü yanlışır diye kolay kolay atamam. Aktır, karadır diye kestiremem. Bilirim ki ak dediğimizde bir karalık, kara dediğimizde de bir aklık bulunabilir. Ne yapayım? Öyledir benim kafamın kuruluşu, karşımdaki kesin bir söz söyledi mi, onun yanlışını, çürütmek istediği düşünün de doğru yanını aramak isterim. Bir betiğimin başına Jacques Rigault'nun "Kesin de söylesem, gene sormaktayım" sözünü almıştım. Ben de sormaktan, bulduğumla yetinmeyip gene aramaktan alamam kendimi. Bay Vedat Günyol "bölmeli kafa" diye kınayacakmış beni. Sağ olsun da varsın kinasın!...

Ek

Bitirdim sanıyordum Bay Vedat Günyol'un "Bölmeli Kafalar" adlı yazısı üzerine diyeceklerimi, daha da varmış. Anlatayım. Geçen gün kendi betiklerimden birini, *Ararken*'i karıştırıyordum. "İftira Çağı" adlı yazı gözüme ilişti. Bay Vedat Günyol, *Ufuklar* dergisinin eylül 1952 sayısında, ötekine berikine kara sürmeyi, "iftira"yı bir savaş aracı diye kullananlardan yakınmış, ben de bunun üzerine yazmışım o yazıyı. *Ufuklar* dergisinin o sayısını saklamış olsam ne iyi ederdim! şimdi bir daha okurdum Bay Vedat Günyol'un dediklerini. Saklamadım, ancak kendi yazımı okuyabiliyorum. O da yeter bugünlik.

Bay Vedat Günyol yakınmış ötekine berikine kara sürmeye kalkanlardan. O kötü huydan silkinmenin yolunu da bulup göstermiş: "Ancak insanı her şeyin ölçüsü sayan geniş humanizma terbiyesi uzaklığı, onunla birlikte iftirayı tesirsiz bırakabilir. Çünkü kültür, insana çeşitliliği sevdendir" demiş. 1952'den beri çok değişmiş Bay Vedat Günyol: o günlerde çeşitliliği sevmeyi bir üstünlük, bir erdem sayarmış, şimdi öyle düşünmüyor, "kafaların bölmeli" olmasına boşuğu (*izni*) yok. Kafaların bölmeli olması çeşitliliği sevmekten başka nedir ki? Kafaların bölmeli olması demek, kendi düşündüklerimizin, inandıklarımızın yanında başka düşüncelere, başka inançlara da yer vermek, onları da anlamağa çalışmak demek değil midir? Uzaklık, Bay Vedat Günyol'un yakındığı uzaklık, böyle kalkmaz mı?

Değiştigi için, bugün dedikleri dün dediklerine uymadığı için takılacak, taş atacak değilim. Severim böylesine değişen-

leri: düşünüler acununda bir yere saplanıp kalmadıklarını, ellerinden geldiğince her yanı dolaştıklarını gösterir. Dünkü söyledikleri bugün söylediklerini tutmuyor da demiyeceğim: iki görüşün hiçbir yerde birleşmediğini, birleşemeyeceğini ileri sürmek için çok düşünmek, çok araştırmak gerektir. İvediye gelmez böyle işler. Anlıyorum Bay Vedat Günyol'un değişmesini, belki gerçekten yok bile o değişme. "Düşüncelerimizi düzene sokmak için elimizde bir ölçü bulunacak. Bu ölçü, uzun bir ekin yolundan geçmiş bir kafanın varacağı birtakım müsbet ilkeler olacak" demiyor mu yeni yazısında? Kendisi de geçmiş o uzun ekin yolundan, dolaşmış düşünüler acununun her yanını, seçeceğini seçmiş, balını toplamış arı gibi dönmüş artık kovanına. İyi, iyi ya, gene de şaşıyorum. Kovanına dönmüş, peteklerini doldurmağa başlamış olmasına değil, dışarıda dolaşanları, bulduklarıyla yetinmeyip daha da arıyanları kınamasına, onlara köpürmesine şaşıyorum. Ekin yollarında uzun uzun gezindiği günlerden hiçbir anı kalmadı mı kendisinde? büsbütün mü unuttu öyle daldan dala konmanın tadını, anlamak istemiyor bir kovana kapanmıyanları, uzak onlardan, çok uzak... Demek ki dünkü kendini, kendisinin dünkü durumunu anlamıyor, ondan uzaklaşmış, bir anı bile saklamamacasına uzaklaşmış. Buna şaşıyorum... İnanmayın, kolay kolay şaşmam ben. Geniş bir ekinin de kişiyi bir görüşe saplanıp başka her görüşü kötülemek-ten, bağnazlıktan (*taassuptan*) kurtaramıyacağını o "İftira Çağı" adlı yazımda da söylemişim...

Bununla da kalmıyor Vedat Günyol. Bana öyle geliyor ki ekini, geniş ekini de gerekli görmüyor artık, iyilikten çok, en aşağı iyiliği kadar dokuncası (*zararı*) da olduğunu söylüyor. Monsieur Jules Romains'ı tanık gösteriyor bunun için. Diyor ki: "Aydın kafasındaki bu düşünce bozgunluğu nereden geliyor? J. Romains, bu bozgunluğu, kültürün kökleşip katılaşmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak görüyor. Ona göre, bir kültür ne kadar uzun ömürlü olursa, çeşitli çağlardan gelen ve bir arada yaşamalarına imkân olmayan, birbirlerini yok etmesi gereken öğelerin yan yana bulunmalarını o derece kolaylaştırır. Bir kültürün içine tarihe mal olmuş öğeler ne kadar sığarsa, o kültür, bu çeşit soysuzlaşmalara o derece açık olur. Çünkü bu öğelerin

bir bir etkisi altında kalır, çok geçmeden de –ne yazık ki– hiçbir taraf tutmadan, en ufak sistemli bir seçime sapsmadan, hiçbir değer ölçüsüne varmadan onları taklit eder, yeniden moda haline sokar, diriltir.”

Monsieur Jules Romaines bunu hangi yazısında söylemiş bilmiyorum, Bay Vedat Günyol’un anlattığı gibi alıyorum. Bay Vedat Günyol doğru bulmuş, benimsemiş bu görüşü. Ekini pek gerekli bulmadığını, bir bakıma dokuncalı sandığını bundan çıkarıyorum. Yanıldığımı söyleyebilir, “Ben ancak ekinin tarihe mal olmuş öğelerini sürükleyip getirenine karşıyım, onu dokuncalı buluyorum” diyebilir. Ne yapalım ki ekin de budur işte: kişioglunun yalnız bugün bildikleri, bugün inandıklarıyla yetinmeyip geçmişteki düşünelerine, beğenilerine, inançlarına da ilgilenmek, kişioglunu elimizden geldiğince bütünü ile kavramağa özenmek demektir. Bir yana, bir öğretiyi saplanan kimse bilgin olabilir, yaratıcı olabilir, büyük de olabilir, ancak ekinli bir kişi, ekini sever bir kişi sayılamaz. “Bütün doğrular bizim öğretimizde vardır, ona uymayan varsa hepsine tı kayın kulaklarınızı” demeğe varır bu. Geçen yüzyıl Fransız romancılarından biri, Charles-Louis Philippe, pek incelmış kişilerden yakı narak “Ah! bir Yabanlar (*Barbare’lar*) Çağı gelse!” dermiş. Bay Vedat Günyol’un dediklerinden anladığıma göre Monsieur Jules Romaines’in yazısında o dileğin bir yankısı olacak. “İftira çağ ı” mı, “Yabanlar çağ ı” mı? İkisi bir arada: yabanlıkla ötekine berikine kara sürmek, kolayca bağdaşırlar biribiriy le.

Alexis Gritchenko

İstanbul'da İki Yıl - 1919-1921 —

Bir Ressamın Günlüğü

Haz. Kemalettin Köroğlu - Erkan Konyar

Urartu: Doğu'da Değişim

İnan Çetin

Vadi

Tony Judt

Kusurlu Geçmiş — Fransız Entelektüelleri 1944-1956

Ian McEwan

Sahilde

Kefaret

Amsterdam'da Düello

James Wood

İyi Bir Hayat

George Eliot

Middlemarch — Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme

Ezra Pound

Kantolar

Tahir Alangu

Türkiye Folkloru El Kitabı

Eugène Ionesco

Beyaz ve Siyah

Javier Marías

Tüm Ruhlar

Berta Isla

Cem Behar

Orada bir musiki var uzakta...

XVI. Yüzyıl İstanbul'unda Osmanlı/Türk Musiki

Geleneğinin Oluşumu

Manuel Benguigui

Alman Koleksiyoncu

Edip Cansever

Umutсуzlar Parkı

Kirli Ağustos

Doğan Hızlan

Hatırlamak — Günlük Yaşamdan Dipnotlar

Mehmet Rifat

Sait Faik'i Yorumlayanlar: Eleştirinin Eleştirisi

Derya Bengi

80'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük —

"Yaprak döker bir yanımız"

70'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük —

"Görecek günler var daha"

50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük —

"Şimdiki zaman beledir"

Haz. BAHANUR GARAN GÖKŞEN - Murat Yalçın

Bir Yalnız — 100. Doğum Yılında İlhan Berk

İlhan Berk

Bir Limandan Üç Resim

Galileo Denizi

Şiirin Çizdiği

Max Frisch

Mavi Sakal

Montauk

Sándor Márai

İşin Aşlı, Judit ve Sonrası

Ahmet Ümit

Bir Ses Böler Geceyi

Kukla

Çıplak Ayaklıydı Gece

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi

Şeytan Ayrıntıda Gizlidir

Ninatta'nın Bileziği

Kar Kokusu

Aşkımız Eski Bir Roman

Orhan Pamuk

Babalar, Analar ve Oğullar — Cevdet Bey ve Oğulları -

Sessiz Ev - Kırmızı Saçlı Kadın

Şeylerin Masumiyeti

Balkon / Fotoğraflar ve Yazılar

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Haz. Erkan Irmak

Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar

A.N. Wilson

Tolstoy

Behçet Necatigil

Konuş ki Göreyim Seni

Vaktin Zulmüne Karşı — Düzyazılar 3

Dost Meclislerinde Kasideler

Camille Laurens

On Dört Yaşındaki Küçük Dansçı

Yıldıray Erdener

Kars'ta Çobanoğlu Kahvehanesi'nde Âşık

Karşılaşmaları — Âşıklık Geleneğinin Şamanizm ve
Sufizmle Olan Tarihsel Bağları

Franz Kafka

Şato

Ceza Sömürgesi

Dönüşüm

Amin Maalouf

Uygarlıkların Batışı

Hal Herzog

Sevdiklerimiz, Tiksindiklerimiz, Yediklerimiz —

Hayvanlar Hakkında Tutarlı Düşünmek
Neden Bu Kadar Zordur?

Nâzım Hikmet

Benerci Kendini Niçin Öldürdü?

Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar

Doğan Tekeli

Çebiş Evi'nden Hisar-tepe'ye

Doğan Yarıcı

Hodan

Abdülhalik Renda

Günlükler 1920-1950

Hatırat

Metin And

Dionisos ve Anadolu Köylüsü

Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi

Osmanlı Tasvir Sanatları: 2 — Çarşı Ressamları

Elif Sofya

Hayhuy

William Faulkner

Emily'ye Bir Gül — Seçme Öyküler

Elmore Leonard

Bücürü Ayarla

Rom Kokteyli

Emily Ruskovich

Idaho

Uğur Kökten

Unutmayı Bir Öğrenebilsem

Ömer F. Oyal

Gemide Yer Yok

Önceki Çağın Akşamüstü

Paul Signac

Eugène Delacroix'dan Yeni-İzlenimciliğe

Philippe Soupault

Görünmeyen Yönleriyle

Derviş Zaim

Ares Harikalar Diyarında

Rüyet

Ahmet Emin Yalman

Naziliğin İçyüzü

Marianna Yerasimos

Evlüyâ Çelebi Seyahatnamesi'nde Yemek Kültürü

İstanbullu Rum Bir Ailenin Mutfak Serüveni

Ali Teoman

Yazı, Yazgı, Yazmak

Yüksel Pazarkaya

St Louis Günleri

Waller R. Newell

Tiranlar — Gücün, Adaletsizliğin ve Terörün Tarihi

Nursel Duruel

Geyikler, Annem ve Almanya

Yazılı Kaya

Oliver Sacks

Biliş Nehri

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

